

”Kunnioittakaamme lasta”

Lastenkasvatus Kotiliesi-lehden valossa vuosina 1923–1963

Oulun yliopisto
Historiatieteet
Historian pro gradu-tutkielma
Milla Oikarinen

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	4
Historiallinen tausta.....	4
Kansansivistys 1800-luvulta 1900-luvun alkuun.....	4
Kasvatuksen pedagogiset perustelut.....	6
Lapsi-ihanne Suomessa.....	7
Tutkimustehtävä.....	8
Tutkimustilanne.....	9
Lähteet ja menetelmät.....	10
1. KEHOLLISUUS MÄÄRITTÄÄ KASVATUSTA (1923–1938).....	15
1.1. Kodissa vallitsevat selvät roolit.....	15
1.1.1. Perimä määrittää lapsen taipumuksia.....	15
1.1.2. Kristillinen maalaiskoti lapselle paras kasvuympäristö.....	17
1.1.3. Vanhempien kunnioitus kasvatuksen elinehto.....	21
1.1.4. Työtä tekemällä kasvetaan sukupuolirooleihin.....	24
1.2. Koulu muuttaa monen lapsen elämän.....	29
1.2.1. Erityistä tukea tarvitsevia lapsia kannattaa kasvattaa.....	29
1.2.2. Koulun kasvatettava käytännön elämää varten.....	31
1.2.3. Vaatimus kodin ja koulun yhteistyöstä.....	35
1.2.4. Kesä virkistää koululaiset.....	37
1.3. Vapaa-aika käytetään hyödyllisesti.....	39
1.3.1. Leikkien reippaaksi, terveiksi ja työtätekeviksi.....	39
1.3.2. Lapsille tarjottava vain hyvää kirjallisuutta.....	42
1.3.3. Maalla harrastukset palvelevat kotia – kaupungeissa keskitytään yksilön kehittämiseen.....	44
2. KASVATUKSEN TAVOITTEENA TYÖTELIÄS IHMINEN (1939–1949).....	48
2.1. Kodin hyvinvointi perustuu yhteistyölle.....	49
2.1.1. Koti oikeiden ihanteiden luoja ja vaalijana.....	49
2.1.2. Kasvatuksessa otettava lapsen persoona huomioon.....	52
2.1.3. Eronneiden vanhempien lapsista kasvaa rikkinäisiä ihmisiä.....	57
2.1.4. Kodin työt kuuluvat jokaiselle perheenjäsenelle.....	60

2.2. Yhteiskunta herää perheiden tukemiseen.....	64
2.2.1. Suurperheissä kasvaa Suomen tulevaisuus.....	64
2.2.2. Jokainen lapsi turvattava Suomelle.....	67
2.2.3. Lastentarhat perheiden tukena.....	69
2.2.4. Tytöistä pikku emäntiä, pojista kunnollisia työntekijöitä.....	72
2.3. Vapaa-aika palvelee kodin kasvatuspyrkimyksiä.....	77
2.3.1. Lapselle turvattava leikkivapaus ja -rauha.....	77
2.3.2. Hyvä kirja, paha elokuva.....	79
2.3.3. Lapset osallistuvat yhteisiin talkoisiin.....	82
2.3.4. Hyvät harrastukset tarjoavat lapsille oikeita ihanteita.....	84
3. TULEVAISUUDEN ÄITIEN JA ISIEN KASVATTAMISTA (1950–1963).....	88
3.1. Perhe murroksessa.....	89
3.1.1. Elintason paraneminen perhe-elämän haasteena.....	89
3.1.2. Rakkaus on paras kasvattaja.....	94
3.1.3. Lapset kasvatettava perhe-elämää varten.....	100
3.1.4. Kotona vai työssä – ansioäidin ongelma.....	103
3.2. Lapsen oikeudet etusijalla.....	106
3.2.1. Lastenkoti ei korvaa oikeaa kotia.....	106
3.2.2. Poikkeava lapsi kotona ja laitoksessa.....	109
3.2.3. Koulun tuettava kotien perhekasvatusta.....	112
3.3. Vapaa-aikaa vietetään perheen kesken.....	118
3.3.1. Leikissä lapsi jäsentää sisäistä ja ulkoista maailmaansa.....	118
3.3.2. Kirjat kielitaidon kehittäjinä, televisio mielipiteiden jakajana.....	122
3.3.3. Perheet harrastavat ja urheilevat yhdessä.....	125
3.3.4. Lomalla vaalitaan perhesuhteita.....	128
LOPPULAUSE.....	131
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS.....	136

JOHDANTO

Historiallinen tausta

Kansansivistys 1800-luvulta 1900-luvun alkuun

Kansan ja ihmisen luonteiden ymmärtäminen pohjasi 1800-luvulla luterilaiseen perinteeseen. Ihmisen katsottiin pohjimmaltaan olevan paha ja syntinen. Kasvatuksen lähtökohtana oli ajatus, että pienen lapsen sisällä uinui pahuus, joka odotti herättämistään. Sen vuoksi kirkon ja valtion sivistystyön tavoitteena oli opettaa kansalle mikä oli oikein ja mikä väärin. Ihmisissä nähtiin siis olevan kaksi voimaa, jotka vetivät eri suuntiin. Ajateltiin, että sivistämällä kansaa voitiin vahvistaa niitä yksilön ominaisuuksia, jotka edistäisivät yksilöllistä ja yhteiskunnallista kehitystä. Vaikka luterilaisen perinteen mukaan kaikki ihmiset nähtiin samanlaisina syntyisinä, niin käytännössä ihmisiä sivistettiin ja kasvatettiin yhteiskunnallisen asemansa ja sukupuolensa mukaisesti.¹

Sivistystyön tärkeimmäksi kohteeksi muodostui talonpoikaisto, jonka katsottiin edustavan puhtainta ja aidointa suomalaista kansanhenkeä. Zacharias Topelius ja Johan Ludvig Runeberg loivat omilla teksteillään ihannekuvaa suomalaisesta talonpojasta, joka oli ahkera ja vaatimaton, raskaan työn raataja, joka oli aina valmis puolustamaan isänmaataan. Talonpoikaistossa nähtiin kuitenkin myös vajavaisuuksia. Nuorisolle haluttiin tarjota koulutusta maataloudessa tarvittavissa ammattitaidoissa sekä kasvattaa heidän isänmaallista tietoisuuttaan. Tätä tarkoitusta varten Suomeen perustettiin useita nuorisoseuroja ja kansanopistoja. Sivistyksen tavoitteena oli aktiivinen, taloudellinen ja yhteiskunnallinen toimija sekä sivistynyt ja siveellinen ihminen, joka omalla panoksellaan olisi edistämässä koko kansakunnan taloutta.²

Varsinainen rahvas, maaseudun ja kaupunkien köyhälistö sekä työväestö nähtiin puolestaan pitkään talonpoikaisihanteen vastaisina moraalittomina ja lapsenkaltaisina olentoina, joiden sivistystyö ja auttaminen jäivät pitkälti työnväenopistojen harteille.³ 1800-luvun lopun sanomalehdissä kiinnitettiin toistuvasti huomiota työväestön rappiotilaan, joka ilmeni juoppoutena, käytöstopojen puutteena ja roskakulttuurin suosimisena. Syynä tähän nähtiin olevan työläisperheiden kykenemättömyys lastensa kasvattamiseen. Toimeentulon hankkiminen perheelle vei vanhempien kaiken ajan

¹ Koski 2011, 160–161.

² Koski 2011, 161–165.

³ Koski 2011, 161–165.

ja voimat, minkä vuoksi lapset viettivät päivänsä kaduilla huonoja tapoja oppien. Yksi keino työläisperheiden kasvatustyön auttamiseen katsottiin olevan lasten opettaminen työntekoon. Nimenomaan kaupunkilaislasten joutilaisuuden ja katuelämän katsottiin johtavan pahojen tapojen oppimiseen. 1900-luvun alussa vallalle tuli suojelukasvatuksen periaate, jonka mukaan kaupunkikeihin tuli perustaa kotikasvatusta tukevia laitoksia kuten lastenseimiä ja -tarhoja, joihin työväestö saattoi jättää lapsensa työpäivän ajaksi.⁴

Vuoden 1865 kansakouluasetus loi perustan kansanopetuksen järjestämiselle ja kouluverkoston luomiselle. Uno Cygnauksen (1810–188) mukaan lapsen kasvatusta oli ennen kaikkea kansalaiskasvatusta, jonka tavoitteena oli kristilliseen perinteeseen sitoutuminen, kyky selkeään ajatteluun sekä tehokkuus ja työteliäisyys. Cygnauksen mielestä naisilla oli yhtäläinen oikeus sivistykseen, sillä naiset luonteensa puolesta sopivat lasten hoivaamiseen ja kasvatukseen myös kodin ulkopuolella, esimerkiksi opettajina.⁵ Perheestä ja kodista alettiinkin luoda kansakunnan siveellistä ja moraalista ydintä, joka muodostui vanhemmista, lapsista sekä heidän välisestä rakkaudestaan. Tämä kodin rakkauden ja kasvatuksen vaaliminen oli nimenomaan äitien tehtävä. Sen vuoksi naisia alettiin valistaa sekä naisasialiikkeen että vuonna 1899 perustetun Marttajärjestön toimesta. Naisia ohjeistettiin kodin hoitamisessa ja puhtaanapidossa sekä lastenhoidossa ja kasvatuksessa. Äideillä nähtiin olevan merkittävä rooli, sillä kodeissa kasvatettiin lapset joista riippui koko kansan tulevaisuus.⁶

Vuoden 1918 sisällissota järkytti kansansivistystyön tekijöitä, jotka pettyivät sekä kansaan että omaan työhönsä. Rivit koottiin kuitenkin nopeasti ja kansansivistystoiminnan, varsinkin kansakouluopetuksen, nähtiin olevan ainoa tapa, jolla voitaisiin estää samanlaisen murhenäytelmän uusiutuminen. Kodeissa ja kouluissa oli vahvistettava kristillissiveellistä ja isänmaallista yhteistyötä, ja kansakoulun tehtävänä oli ennen kaikkea kahtiajakautuneen kansan yhdistäminen. Sodasta viisas-tuneina nyt myös alimmille kansankerroksille haluttiin antaa valmiudet toimia sekä kansalaisina että yksilöinä.⁷ Niinpä vuonna 1921 astui voimaan oppivelvollisuuslaki, joka mahdollisti yleisen ja yhtäläisen kansanopetuksen kaikille.⁸

⁴ Markkola 1994, 195–199.

⁵ Tuomaala 2007, 247–248.

⁶ Koski 2011, 166.

⁷ Koski 2011, 170–172.

⁸ Tuomaala 2004, 69–71.

Kasvatuksen pedagogiset perustelut

Suomessa kansakouluopetuksen pedagogiikan taustalla oli sveitsiläisen pedagogin Johann Heinrich Pestalozzin (1746–1827) ajatukset kasvatuksesta. Hänen mukaansa kasvatuksen tuli olla lapsia arvostavaa ja opetuksen huolellisesti suunniteltua. Pestalozzin ihanteena oli vahva ja valistunut keskiluokka; hänen mielestään yhteiskunnassa ei tarvittu suuria pohatoita, mutta ei myöskään kurjalistoa.⁹ Snellmanin vaikutuksen vuoksi suomalaista pedagogiikkaa hallitsi 1880-luvulle asti hegeliläisyys. Snellmanin mukaan kansakoulun tuli herättää oppilaissaan tarve itsetietoisuuteen, koska silloin yksilön toiminta perustui kulttuurin arvojen sisäistämiseen ja kartuttamiseen. Tällöin yksilö ymmärsi myös kansallishengen vaatimuksen, jonka Snellman määritteli kansakunnalle ominaiseksi sivistyksen muodoksi, johon kuului kiintymys perinteisiin, mutta jolla oli myös yhteys ajassa tapahtuvaan yleisinhimilliseen kehittämiseen.¹⁰

Cygnaeus hahmotteli kansakoulun tavoitteet ja opetussisällöt Pestalozzin ja Snellmanin ajatusten perustalle, vaikka ne eivät aina yhteen sopineetkaan. Snellmanille älyllinen sivistys oli arvokasta itsessään, mutta Cygnaeus piti sitä ennen kaikkea käytännöllisenä, yksilön hyvää edistävänä välineenä. Yhteiskunnan tärkeimpänä tehtävänä oli Cygnaeuksen mielestä nousevan sukupolven kehittäminen siveelliseen lainalaiseen vapauteen ja uhrautuvaan toimintaan rakkauden hengessä. Tavoitteena oli kasvattaa eettisesti ja moraalisesti eläviä kunnon kansalaisia, jotka kykenivät hankkimaan tarvitsemaansa tietoa, ja olivat työssään tehokkaita ja asiaansa perehtyneitä. Cygnaeuksen ajatukset vaikuttivat kansakouluissa aina 1880-luvulle asti.¹¹

1800-luvun lopulla hegeliläinen ajattelu väistyi vähitellen herbartilaisuuden tieltä, joka perustui saksalaisen Johann Friedrich Herbartin (1776–1841) ajatuksiin kasvatuksesta. Hänen mukaansa kasvatuksen päämäärät olivat moninaisia avoimia mahdollisuuksia, joita intressien monipuolinen kehittäminen turvasi. Kasvatuksen korkein tavoite oli hyvään tahtoon sitoutuneen luonteenlujuuden kehittäminen. Tähän tuli pyrkiä oikean didaktiikan avulla. Tavoitteen saavuttamiseksi kasvettavan tunteminen oli välttämätöntä, jotta kasvatuksen mahdollisuudet voitiin selvittää. Herbartin mukaan opetuksen tarkoituksena tuli olla ”harrastuksen herättäminen”, minkä hän määritteli yksilön aktiiviseksi kiinnostukseksi tietoon ja erilaisiin asioihin sekä niiden arviointiin. Suomalaisen kasvatuksen ja koulutuksen merkittävin edistäjä Cygnaeuksen jälkeen oli Mikael Soininen, joka omaksui Her-

⁹ Välimäki 1998, 70.

¹⁰ Syväoja 2004, 45.

¹¹ Syväoja 2004, 46–47.

bartin ajatukset kasvatuksesta. Hänen vaikutuksensa kansakouluopetukseen ulottui 1890-luvulta aina 1950-luvulle. Soinisen mukaan opetuksen tuli olla kasvattavaa sekä oppimiseen ja omaehtoiseen ajatteluun herättävää. Tavoitteena tuli olla lujan siveellisen luonteen kasvattaminen, ja opetuksen oli lähdeävä lapselle tutusta kotiseudusta ja edettävä siitä laajemmalle. Soinisen pedagogiikan keskeisiä ajatuksia oli myös yhteiskasvatus. Se oli yleisen mielipiteen vastainen, sillä 1880-luvun lopulle asti pidettiin selviönä, että poikia ja tyttöjä oli opetettava erikseen. Monissa oppikouluissa näin tapahtui vielä 1930-luvullakin.¹²

Lapsi-ihanne Suomessa

Lapset nähtiin 1900-luvun alkuun asti etupäässä Jumalan lahjana vanhemmille. He olivat arvokasta työvoimaa ja turvasivat vanhempien vanhuuden. Vaikka lapsia rakastettiin ja hoivattiin, heitä ei kunnioitettu samalla tavalla kuin lapsia tänä päivänä. Kaiken kasvatuksen pohjana oli kristillisten arvojen ja moraalien iskostaminen lasten mieliin. Suomen karuilla olosuhteilla ja kylmällä ilmastolla oli myös oma vaikutuksensa lasten kasvattamiseen. Maatalous vaati kovaa fyysistä kuntoa, minkä vuoksi lapset haluttiin kasvattaa voimakkaiksi ja terveiksi. Myös maataloudessa tarvittavien tietojen eteenpäin siirtämistä ja keskustelutaidon kehittämistä pidettiin tärkeinä.¹³

Kasvatuksen tavoitteena oli itsenäisesti toimeen tuleva kunnan kansalainen. Vanhempien lisäksi lasten kasvattamiseen osallistuivat myös perheen vanhempi väki kuten isovanhemmat. Perinteellä oli suuri rooli lapsia kasvatettaessa, ja vanhemmat nojasivat vanhoihin tapoihin lapsia ohjatessaan. Pelottelua, varoituksia ja rangaistuksia käytettiin usein kasvatuskeinoina, mutta lapsia myös palkittiin hyvästä käytöksestä. Ruumiillinen rangaistus oli yleistä ja se nähtiin kasvattavana eikä negatiivisena asiana. Myös siveellinen kasvatus aloitettiin jo pienenä, ja aikuiset varoivat käyttäytymästä huonosti lasten edessä.¹⁴

Topeliaanisen perinteen luonnonhenkisyys, isänmaallisuus, toisista ihmisistä huolehtiminen ja luottamus Jumalaan olivat vielä 1900-luvun alussa asioita, joihin lasten kasvatus perustui. Teollistumisen ja kaupungistumisen tuomat muutokset vaikuttivat kuitenkin lasten käytännön elämään,

¹² Syväoja 2004, 50–52.

¹³ Tähtinen 1992, 58.

¹⁴ Tähtinen 1992, 60.

vanhempien ja lasten elämän erkaantuessa toisistaan koulunkäynnin yleistyessä. 1920-luvulla löi läpi uusi lapsi-ihanne, joka painotti lapsen fyysisen hoidon tarpeellisuutta.¹⁵

Tutkimustehtävä

Olen tutkinut lasten kasvatuksesta käytyä keskustelua Kotiliesi-lehdessä vuosina 1923–1963. Valitsin Kotiliesi-lehden käyttämäkseni aineistoksi, koska se oli kaikista suosituin naisten tuona aikana lukema lehti. Kasvatus-käsitteelle on olemassa monenlaisia määritelmiä, mutta yleisesti kasvatuksen on nähty olevan tavoitteellista toimintaa, jossa kasvattaja ja kasvatettava ovat keskenään inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Kasvatuksen kautta lapselle välitetään yhteiskunnan arvot ja normit sekä ohjataan vallitsevan yhteiskunnan jäseneksi.¹⁶ Omassa tutkimuksessani olen rajannut kasvatukseen kuuluvaksi kaiken sellaisen toiminnan, jolla nähtiin olevan joko positiivinen tai negatiivinen vaikutus lapsen luonteeseen, käyttäytymiseen tai vastuulliselta kansalaiselta vaadittujen taitojen kehittymiseen. Pelkästään lapsen fyysiseen hoitoon, kuten ruokintaan, sairauksiin jne. liittyneet kirjoitukset, olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle.

Vaikka lapsuuden alkamisen ja loppumisen rajaaminen on hankalaa, omassa tutkimuksessani olen keskittynyt noin 2-14-vuotiaisiin lapsiin. Aikaväli on liukuva, sillä useinkaan kasvatukseen liittyvissä artikkeleissa ei määritelty, minkä ikäisistä lapsista puhuttiin. Ikävuosina 3-5 eli leikki-ässä, lapsen tietoisuus itsestään, perheestään sekä ympäröivästä maailmasta syvenee.¹⁷ Tällöin lapsen hoitokaan ei ole enää pelkästään aineellisten tarpeiden tyydyttävistä. Lapsuusiän loppuna puolestaan pidettiin 1900-luvun puoliväliin asti rippikoulua ja 14–15 vuoden ikää.¹⁸ Sellaiset tekstit, joissa kirjoitettiin pelkästään nuorista ja heidän kasvattamisestaan, olen jättänyt tutkimukseni ulkopuolelle.

Tärkein tutkimuskysymykseni on ollut se, miten käsitys lasten kasvattamisesta ja siinä käytetyistä keinoista on muuttunut. Olen tarkastellut sitä, millaisena persoonana lapsi nähtiin ja miten häneen suhtauduttiin, sekä miten lapsen fyysiseen ja psyykkiseen kehitykseen yritettiin kasvatuksella vaikuttaa. Olen tuonut esille, mitä asioita minäkin aikana pidettiin tärkeinä ja miksi. Olen myös verrannut Kotiliedessä esiintyneitä kasvatusihanteita yleiseen vallalla olleeseen kasvatusihanteeseen. Näitä kysymyksiä olen tarkastellut lapsen kolmen elinpiirin näkökulmasta, jotka ovat nousseet esiin Kotiliedessä. Tärkein elinympäristö on lapsen koti, jossa yksi merkittävimmistä kysymyksistä on

¹⁵ Tähtinen 1992, 59.

¹⁶ Tähtinen 1992, 4-5.

¹⁷ Almqvist 1996, 17.

¹⁸ Granbom-Herranen 2008, 93.

ollut lapsen ja vanhempien välinen suhde. Olen tuonut esille, miten ja kenen lapsia tuli kasvattaa. Kasvatettiin tyttöjä ja poikia eri tavalla, ja vaikuttiko esimerkiksi naisen aseman muuttuminen lasten kasvattamiseen?

Toiseksi tärkein lapsen elinpiiri on koulu, joka edustaa tutkimuksessani myös yhteiskuntaa yleensä. Olen tutkinut, mikä oli koulun vastuu lasten kasvattajana ja millaisia taitoja siellä tuli opettaa. Olen tarkastellut esimerkiksi sitä, millaisena kodin ja koulun välinen yhteistyö näyttäytyi, ja miten kasvatustuvastuun näiden kahden välillä nähtiin jakautuvan. Olen nostanut esiin muun muassa erityislapsen ja sen, miten heidän kasvattamiseensa suhtauduttiin. Kolmatta lapsen elinpiiriä edustaa lasten harrastukset ja vapaa-aikaa yleensä. Olen tarkastellut sitä, millaisia asioita pidettiin lapsille sopivana ajanvietteenä ja miksi. Tärkein uutuus tutkimuksessani onkin se, että olen sitonut lasten kasvattamisessa tapahtuneet muutokset historialliseen kontekstiinsä. Olen tuonut esille, että taloudellisilla, poliittisilla ja kulttuurisilla muutoksilla on ollut vaikutuksensa myös lasten elämään. Olen käsitellyt kokonaisvaltaisesti kaikkia lapsen elämän osa-alueita kasvatuksen näkökulmasta.

Käsittelen tutkimuksessani Kotilieden neljää ensimmäistä vuosikymmentä vuodesta 1923 vuoden 1963 kesäkuuhun, jolloin Alli Wiherheimo toimi lehden päätoimittajana. Ensimmäinen pääluke käsittelee vuodet 1923–1938, jolloin kasvatustuvastuun pohjautui pitkälti vielä perinteisiin arvoihin ja tapoihin. Toinen pääluke käsittelee vuodet 1939–1949. Sota johti osaltaan arvojen murtumiseen, mikä näkyi Kotiliedessä esimerkiksi avioeroista käydyssä keskustelussa. Kolmas pääluke käsittelee vuodet 1950–1963, jolloin alettiin uskoa jo tulevaisuuteen, ja lasten kasvatuksessa painotettiin ennen kaikkea psykologisia näkemyksiä.

Tutkimustilanne

Suomalaisessa historiantutkimuksessa lapsuuden historiaa on tutkittu etupäässä kasvatuksellisista, institutionaalisista ja perhekeskeisistä näkökulmista. Sen sijaan suomalaista lapsuutta on tutkittu runsaasti poikkitieteellisessä elämäkerrallisessa tutkimuksessa, jonka pääpaino on ollut sukupolvi- ja sukupuolikokemuksessa sekä muistelukerronnassa.¹⁹ Yksi hyvä esimerkki tästä on PIRJO KORHONKANKAAN *Muistoista rakentuva lapsuus* (1996), jossa on tarkasteltu lasten työnteon ja leikkien muutosta maaseudulla. SAARA TUOMAALAN *Työtätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoit-*

¹⁹ Tuomaala 2004, 25.

taviksi (2004) on puolestaan teos, jossa on tarkasteltu oppivelvollisuuden aikaansaamia muutoksia maalaislasten elämässä.

JUHANI TÄHTINEN on tarkastellut kasvatuskysymyksiä kasvatustieteellisistä näkökulmista käsin tutkimuksessaan *Miten kasvattaa pikkulapsia. Kasvatustieteellisten näkökulmista käsin – suuntausten lähtökohtien muutoksia Suomessa 1850–1989 suomenkielisten kasvatus- ja hoito-oppaiden sekä aikakauslehdien ilmaisemana* (1992). TÄHTISEN käyttämä lähdemateriaali on luonteeltaan samanlainen kuin omassa tutkimuksessani, ja hän on käyttänyt myös Kotiliesi-lehteä lähteenään. Omasta tutkimuksestani poiketen hän keskittyy nimenomaan vauvojen ja pienten lasten kasvatukseen ja hoitoon.

MARKKU AUKIAN kansatieteellinen tutkimus *Lapset olkoon ihmisiksi. Suomen talonpoikaiskotien hiljainen kasvatus* (2009) on ollut erittäin valaiseva teos kotikasvatuksesta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Myös MERVI KAARNISEN teos *Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa* (1995) sekä ANNA-LEENA VÄLIMÄEN teos *Päivittäin. Lasten (päivä)hoitojärjestelyn muotoutuminen varhaiskasvun ympäristönä suomalaisessa yhteiskunnassa 1800–1900-luvulla* (1998) ovat mainitsemisen arvoisia tutkimuksia.

Kotiliesi-lehteä on käytetty päälähteenä muutamissa pro gradu-töissä. PIA KAITASUO on tarkastellut sitä, millaisia ohjeita lehti antoi perheenemännille tutkimuksessaan *Kotien kohottaja. Kotiliesi-lehti perheen ja perheenemännän asialla 1923–1939* (1996). ANNE KOSKELA on puolestaan käyttänyt Kotiliettä lähteenään vertaillessaan naisten ansiotyöstä käytyä keskustelua tutkimuksessaan *Toisarvoista työvoimaa. Keskustelut naisten ansiotyöstä Kotiliesi ja Me naiset – lehdissä vuosina 1966–1972* (2011).

PANU PULMAN ja OIVA TURPEISEN *Suomen lastensuojelun historia* (1987) on tarjonnut arvokasta tietoa siitä, miten valtio on tukenut lapsia ja lapsiperheitä. ANJA HEIKKISEN JA PIRKKO LEINO-KAUKIAISEN toimittama *Valistus ja koulupenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle* (2011) on puolestaan kaivattu yleisteos kasvatuksen ja koulutuksen historiasta. Näiden lisäksi ANJA KERVANTO NEVANLINNAN JA LAURA KOLBEN toimittamat *Suomen kulttuurihistoria 3* (2003) & *4* (2004) sekä KAI HÄGGMANIN toimittamat *Suomalaisen arjen historia 3* (2007) & *4* (2008), ovat tarjonneet yleistietoa käsittelemiini aiheisiin liittyen.

Lähteet ja menetelmät

Ajatus koti- ja perhelehden perustamisesta syntyi lokakuussa vuonna 1922 aikana, jolloin suomalaisessa yhteiskunnassa oli voimakas halu kotikulttuurin kohottamiseen. Kotilieden ensimmäinen numero julkaistiin tammikuussa 1923. Lehden tarkoituksena oli olla perheenemännille hyödyksi kaikissa kodinhoitoon liittyvissä tehtävissä. Lehti kohdisti sanomansa ennen kaikkea naiselle, joka oli hyvän kodin valistunut, velvollisuudentuntoinen, ahkera ja säästäväinen emäntä. Kotiliesi saavutti nopeasti sekä kaupunkilais- että maalaisnaisten suosion, mutta siihen tarttui maalaisemännille suunnatun lehden leima. Lehden ideoija oli WSOY:n toimitusjohtaja Jalmari Jäntti, joka näki Kotilieden kaltaiselle lehdelle olevan sosiaalinen tilaus. Lehden tunnukseksi tulivat sanat ”Koti on yhteiskunnan sydän” ja sen tavoitteena oli toimia ”paremman kodinhoidon, järkipäisemmän kotitalouden ja korkeamman kotikulttuurin puolesta”. Kotilieden sisältö oli ennen kaikkea hyödyllistä; lehti sisälsi käytännön elämää helpottavia ohjeita, ruoka- ja käsityöohjeita, tapakasvatusta, sisustamista, kuluttajavalistusta, lastenhoito-ohjeita jne.²⁰

Kotilieden päätoimittajaksi nimitetty Alli Wiherheimo syntyi vuonna 1895 Helsingissä rakennusmestari Viktor Grönhagin ja entisen torpan tyttären Amanda Grönhagin perheeseen. Vuonna 1913 Wiherheimo aloitti yliopisto-opinnot Helsingin yliopistossa pääaineenaan saksan kieli, mutta vuonna 1917 hän vaihtoi sen Englantiin. Hän sai maisterin arvonimen vuonna 1920 ja aloitti työnsä WSOY:n kustannusvirkailijana samana vuonna. Vuonna 1922 Wiherheimosta tuli WSOY:n uuden naistenlehden, Kotilieden, toimitussihteeri ja vastaava toimittaja. Hän pitikin lehden ohjaksia kädessään seuraavat 40 vuotta. Wiherheimo ei koskaan mennyt naimisiin ja rakkauden puute tuntui joskus kipeänä hänen elämässään. Suomen kotien hyvinvoinnista tulikin hänen suuri rakkautensa.²¹

Wiherheimon kutsumustyö Kotiliedessä ja hänen rakkautensa Suomen äitejä ja lapsia kohtaan, jätti merkittävät jäljet moneen suomalaiseen kotiin ja yhteiskuntaan laajemminkin. Kotilieden merkitystä 1900-luvun suomalaisten kotien rakentajana tuskin voi yliarvioida, varsinkaan Wiherheimon toimiessa sen päätoimittajana. Hän tunsu tehtäväkseen Suomen kotien palvelemisen, ja suomalaisen sivistyksen eteenpäin viemisen Kotiliettä toimittamalla. Vaikka Wiherheimo ei juuri Kotilieden sivuilla näkynyt, hän päätti yksin lehden linjasta. Esimiehenä hän kohteli kaikkia samalla tavalla, ystävällisesti ja asiallisesti. Wiherheimon johtamassa toimikunnassa oli helppo työskennellä, sillä

²⁰ Malmberg 1991, 197–198, 200.

²¹ Aikasalo 2004, 20–21, 278–280.

hän antoi selkeät ohjeet siitä mitä halusi. Yleisessä tiedossa oli, että hänellä oli valtaa WSOY:ssä myös Kotilieden ulkopuolella.²²

Vuoden 1963 Kalevalan päivänä Kulttuurirahasto tunnusti Wiherheimoa 500 000 markan palkinnolla hänen elämäntyöstään suomalaisen kotikulttuurin vaalijana ja kehittäjänä. Samana vuonna tasavallan presidentti myönsi Wiherheimolle opetusneuvoksen arvonimen. Tunnustuksesta huolimatta Wiherheimo päätti erota, sillä hän koki maailman muuttuneen ja ajaneen hänen ohitseensa.²³ Hän kirjoitti vuoden 1963 13. numeroon jäähyväisviestin lukijoilleen, jossa hän kiitti kaikkia lukijoita ja toimituksen jäseniä. Wiherheimo uskoi, että parhain osa suomalaisesta kodista säilyisi edelleen, mutta tarvittiin myös uutta. Sen vuoksi oli aika jättää johto nuorempiin käsiin. Päätoimittaja Eila Jokela otti vastuun Kotilieden toimittamisesta 1. heinäkuuta 1963 lähtien.²⁴

Kotilieden toimituskunnan puheenjohtajana toimi joukon vanhin, määrätietoinen ja idearikas kokoomuksen kansanedustaja Hedvig Gebhard. Laura Harmaja oli filosofian maisteri ja taloustieteilijä, joka oli perehtynyt tutkimuksissaan kotitalouden asemaan kansantaloudessa. Mandi Hannula oli kansakoulunopettaja ja edistyspuolueen kansanedustaja, ja Eva Somersalo käsityöseminaarin opettaja ja kansanedustaja.²⁵ Yksi henkilövaihdos tapahtui, kun Somersalon tilalle tuli vuonna 1926 Mary Ollonqvist (myöhemmin Olki) vaatetusalan asiantuntijaksi. Toimituskunta osallistui alusta alkaen aktiivisesti lehden tekoon. Kaikki naiset kirjoittelivat ahkerasti Kotilieteen itselleen tutuista ja tärkeistä aihepiireistä. Alli Wiherheimon yhteistyö jatkui tämän aikansa eturivin naisista kootun toimituskunnan kanssa vuosikymmeniä.²⁶

Vielä 1950-luvun alkuvuosina ikääntyvä toimituskunta kokoontui kaksi kertaa kuukaudessa, vaikkei sillä lehden kannalta ollut enää juurikaan merkitystä. Mandi Hannula kuoli vuonna 1952 ja Laura Harmaja pari vuotta myöhemmin. Toimituskunnan kokouksiin tulivat edelleen Hedvig Gebhard ja Mary Olki, mutta Wiherheimolle tapaamiset vanhojen ja väsyneiden naisten kanssa olivat raskaita.²⁷ Kotilieden toimitus oli vielä 1950-luvullakin pieni. Päätoimittajan lisäksi siihen kuului vakiutuisena väkenä vain vuonna 1942 toimitussihteeriksi valittu nuori maisteri Mirja Huuhka sekä Kotilieden taiteilijaksi vuonna 1938 tullut taittaja Doris Bengström.²⁸

²² Aikasalo 2004, 84, 126–127, 161–164, 191, 279.

²³ Aikasalo 2004, 233–234, 238–241.

²⁴ Alli Wiherheimo, ”Kotiliesi siirtyy uuteen kauteen.” (pk.). KL 13/1963, 931.

²⁵ Aikasalo 2004, 43–44.

²⁶ Malmberg 1991, 198, 221.

²⁷ Aikasalo 2004, 164–165.

²⁸ Malmberg 1991, 221.

Varsinainen uranuurtaja naistenlehtien ihmissuhdepalstojen pitäjänä oli Katri Bergholm, jonka ”Isoäiti vastaa elämänkysymyksiin” – palsta alkoi Oma koti-lehdessä vuonna 1932. Kaksi vuotta myöhemmin Isoäidin palsta siirtyi Kotilieteen, ja siitä tuli yksi lehden luetuimmista ja rakastetuimmista palstoista. Katri Bergholm kuoli vuonna 1949, mutta hänen tyttärensä Mairi Karvonon jatkoi Kotiliedessä Pikkuäitinä.²⁹ Alkuaikojen Kotiliedessä oli myös useita suuren lukijasuosion saavuttaneita pakinoitsijoita, kuten ”Pienkylän emäntä” Impi Aronaho, ”Hilja-Maria” Niku sekä ”Tuulia” Tyyni Haapanen-Tallgren (myöhemmin Tuulio). Haapanen-Tallgren kirjoitti jo Kotilieden näytenumeroon ja jatkoi kirjoitteluaan vielä 1940-luvulla. Monet pakinoitsijat kirjoittivat samanaikaisesti myös useissa eri lehdissä. Esimerkiksi Kersti Bergrothin älykkäitä ja henkeviä pakinoita oli luettavissa sekä alkuaikojen Kotiliedessä että Oma Koti-lehdessä ja Hopeapeilissä.³⁰

Kotilieden levikki oli vuonna 1923 10 000 kappaletta, mutta vuonna 1929 jo lähes 100 000.³¹ 1940-luvulla levikki nousi nopeasti, ja vuosi 1948 oli huippuvuosi, jolloin levikki nousi 234 000 kappaleeseen.³² Myös vuonna 1957 päästiin 200 000 kappaleeseen.³³ Aatemaailmaltaan Kotiliesi edusti oikeistoa, mikä oli nähtävissä myös toimituskunnan kokoonpanossa. 1940-luvun lopulla ja uudelleen 1950-luvulla lehdelle esitettiin vaatimuksia, joiden mukaan sen linjan olisi pitänyt uudistua vasemmistolaisempaan suuntaan. Kotiliesi pysyi kuitenkin uskollisesti perinteisellä linjallaan.³⁴ Lehti ei koskaan alleviivannut poliittista kantaansa, mutta oikeistolaiset ihanteet kodista, uskonnosta ja isänmaasta olivat sen pohjavireenä. Kotiliesi tarjosi nimenomaan hyödyllistä eikä viihteellistä sisältöä, ja tämä oli varmasti tärkeä syy lehden suosioon. Eri asiantuntijoiden, kuten lääkäreiden, opettajien ja kansanedustajien lisäksi, monet tavalliset lukijat, etupäässä naiset, osallistuivat lehdessä esille tuoduista teemoista syntyneeseen keskusteluun.

Kotiliesi-lehti ilmestyi kaksi kertaa kuukaudessa, vaikkakin ensimmäisinä vuosikymmeninä julkaistiin useita yhdistelmänumeroita kesäisin ja jouluisin. 1950-luvulla lehden sivumäärä oli noin kaksinkertainen verrattuna siihen, mitä se oli 1920-luvulla ollut. Oman tutkimukseni kannalta relevantteja artikkeleita olen löytänyt keskimäärin yhden tai kaksi per numero, joten lähdemateriaalin määrä on mielestäni varsin kattava. Kasvatusta käsittelevä aineisto koostui asiantuntijoiden artikkeleista, erilaisista kannanotoista, pakinoista, lukijoiden kirjeistä, palstoista jne. Olen valinnut kaikki

²⁹ Malmberg 1991, 277.

³⁰ Malmberg 1991, 279.

³¹ Kaitasuo 1996, 29.

³² Aikasalo 2004,

³³ Malmberg 1991, 222.

³⁴ Aikasalo 2004, 126–127.

sellaiset tekstit tarkasteltavaksi, joissa jollain tavoin on käsitelty kasvatusta kasvatettavan tai kasvatajan näkökulmasta.

Tutkimukseni sivuaa useita historiatieteen tutkimusaloja, kuten sosiaalishistoriaa, naishistoriaa ja kasvatushistoriaa. Olen käyttänyt tutkimuksessani kvalitatiivista metodologiaa. Olen pyrkinyt ymmärtämään tutkimaani ilmiötä aineistolähtöisesti, eli niiden ajatusten kautta joita Kotiliedessä kasvatuksesta esitettiin. Olen antanut tilaa myös Kotiliedessä kirjoittaneille, ja nostanut heidän ajatuksiinsa ja kokemuksiinsa esille. Peilaamalla Kotiliedessä esiintyneitä käsityksiä tutkimuskirjallisuuteen, olen pyrkinyt saamaan kokonaisvaltaisen ja syvemmän käsityksen tutkimastani aiheesta. Kotiliedestä löytyvien artikkeleiden pohjalta olen tulkinnut sitä, millaisia kasvatustapoja ja -ihanteita Suomessa 1920–1960-luvuilla oli, suhteuttamalla ne yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin. Olen tutkinut nimenomaan Kotiliedestä löytyvien tekstien välittämää kuvaa kasvatuksesta, lehdessä ilmenneitä kasvatuserityksiä ja –pyrkimyksiä. Täten tutkimuksessa annettu kuva kasvatuksesta on ihanteellinen eikä se anna todellista kuvaa tavallisissa perheissä tapahtuneesta kasvatuksesta. Kotiliedessä annettiin neuvoja ja ohjeita oikeana pidetystä kasvatuksesta, mutta on mahdotonta tietää otettiinko niitä kotien kasvatuksessa huomioon.

1. KEHOLLISUUS MÄÄRITTÄÄ KASVATUSTA (1923–1938)

Sotien välinen Suomi oli yleisilmeeltään agraarinen. Maatalouden tuottavuutta edistettiin monin tavoin elintarvikeomavaraisuuden turvaamiseksi. 1920-luvun lopulla alkanut lamakausi tuntui myös Suomessa, huonon taloudellisen tilanteen aiheuttaessa työttömyyttä ja pientilojen velkaantumista.³⁵ Nuori valtio panosti yhtenäisen kansakunnan muodostamiseen, ja kansakoulu oli tärkein tekijä tämän tavoitteen saavuttamiseksi.³⁶ Samoin pyrittiin ratkaisemaan varsinkin köyhien perheiden ongelmia tarjoamalla perheenemännille ajantasaista kotitalousvalistusta.³⁷ Tästä hyvänä esimerkkinä oli Kotiliesi-lehden perustaminen. Kotilieden kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana korostui lehden rooli uranuurtajana, kun sen toimituskunnassa oli kaksi kansanedustajaa, Mandi Hannula ja Hedvig Gebhard. Lehdellä oli täten vaikuttajakanavat hallussaan, ja monet Kotiliedessä esille tulleet perhepoliittiset ja yhteiskunnalliset ideat etenivät aikanaan laeiksi ja asetuksiksi.³⁸ 1920- ja 1930-luvuilla Kotiliesi pyrki olemaan kaikkien yhteiskuntaluokkien lehti. Se tarttui konkreettisesti perheissä ilmeneviin epäkohtiin. Perheen ihmissuhteista kertovat artikkelit olivat lukijoiden suosiossa, johtuen ehkä siitä, ettei ihmissuhteista muualla riittävästi puhuttu.³⁹

1.1. Kodissa vallitsevat selvät roolit

1.1.1. Perimä määrittää lapsen taipumuksia

Lapsuutta ja lapsessa tapahtuvia muutoksia pyrkivät Kotiliedessä avaamaan monet alan asiantuntijat. Ihmisen katsottiin olevan perimänsä ja ympäristönsä tulos, ja näistä kahdesta perinnöllisyyden katsottiin olevan ratkaisevampi tekijä. Lääketieteen tohtori Karin A. Spoof valisti vuonna 1934 Kotilieden lukijoita valitsemaan puolisonsa tarkkaan, jotta lapset saisivat mahdollisimman hyvät lähtökohdat. Hänen mielestään kasvatuksella ei voitu tuottaa uusia taipumuksia eikä poistaa entisiä, mutta se saattoi jossain määrin estää tiettyjen taipumusten kehittymisen sekä edistää toisia.⁴⁰ Tämä ajattelu kuvasti 1900-luvun alun Suomessa vallalla ollutta rotuhygieenistä ajattelua, jonka lähtökohtana oli uhka ihmissuvun taantumisesta. Sen mukaan suvussa periytyvä huono taipumus esiintyi eri yksilöissä eri tavoin joko luonteen heikkoutena, hermostuneisuutena, tuberkuloottisuutena, mie-

³⁵ Kolbe & Nevanlinna 2003, 37.

³⁶ Koski 2011, 170–172.

³⁷ Heinonen 2007, 185–186.

³⁸ Malmberg 1991, 198.

³⁹ Aikasalo 2004, 89.

⁴⁰ Lääket. tri Karin A Spoof, ”Elämä ja syntyminen.” (art.). Kotiliesi. 1/1934, 10, 18. Tästä eteenpäin käytän lehdestä lyhennettä KL.

lisairautena, tylsämielisyytenä tai jopa rikollisuutena ja prostituutionakin.⁴¹ Tulevan lapsen isä tai äiti oli siis valittava huolella terveydelliset seikat huomioon ottaen.

Kotilieteen kirjoittaneen Professori Albert Liliuksen mukaan lapsi toimi vaistojensa varassa, joista tärkeimpiä olivat uteliaisuus, matkimishalu ja joukkovaisto. Erityisesti lapset etsivät ikäistänsä seuraa. Kasvattaja pystyi lujittamaan hyviä vaistoja huolehtimalla siitä, että vaiston harjoittaminen tuotti lapselle mielihyvää. Liliuksen mukaan oli tärkeää ohjata vaiston kehitys oikeaan suuntaan heti, kun se lapsessa ilmeni.⁴² Lilius oli Suomessa ensimmäisiä lapsipsykologian edustajia, ja varsinkin 1920-luvulla hän oli kiinnostunut tästä psykologian osa-alueesta.⁴³ Hänen mielestään perinnöllisyyden merkitys oli suuri, mutta kasvatuksella voitiin kehittää ominaisuuksia, joita lapsella jo oli.⁴⁴

*Mikään kasvatus ei pysty luomaan yksinkertaisesta lapsesta edes keskinkertaisen älykäästä ihmistä eikä keskinkertaisesta neroa, mutta kasvatus voi erinomaisen tuntuvasti kehittää älyllistä suorituskkyä, kykyä käyttää omistamaansa älyä. Älyllinen työkyky kehittyy kokemusten kertyessä, tietojen, taitojen sekä erikoisesti hyvien älyllisten työtapojen kehittyessä.*⁴⁵

Pikkulapsi-ikää 6-7 vuoteen asti pidettiin kasvatuksen kannalta tärkeänä. Professori Liliuksen mukaan silloin kehittyivät lapsen maailman- ja elämäkatsomuksen ensimmäiset muodot. Asiat ja kokemukset, jotka tulivat lapselle erityisen rakkaiksi tai epämiellyttäviksi, saattoivat vaikuttaa ratkaisevasti lapsen myöhempään elämään. Myös lapsen ensimmäisillä tavoilla oli suuri merkitys, koska mitä vanhempi tottumus oli, sitä vaikeampi se oli kitkeä pois. Pikkulapsikauden lopulla lapsessa heräsivät myös ensimmäiset moraaliset ja uskonnolliset tunteet.⁴⁶ Kouluunmenon myötä tovereista tuli tärkeitä, ja vanhemmista irtaantuminen pikku hiljaa alkoi. Myös älynkehitys oli ehtinyt sen verran pitkälle, että lapsi alkoi ymmärtää aineellista todellisuutta ja tutkia sitä. Sisäisen levottomuuden aika alkoi tytöissä 11–12 vuoden ja pojilla 12–13 vuoden vaiheilla. Tämä johtui sukupuolisen kypsytymisen alkamisesta. Liliuksen mukaan tällöin lapsen mielen valtasi joskus ”omituisen katkeruus ja synkkämielisyyt”, ja vastakkaiseen sukupuoleen saatettiin suhtautua vihamielisesti.⁴⁷

⁴¹ Harjula 2007, 94.

⁴² Albert Lilius, ”Eräistä kasvatustieteellisesti tärkeistä vaistoista.” (pk). KL 4/1923, 98–100.

⁴³ Tähtinen 1992, 244.

⁴⁴ Prof. Albert Lilius, ”Tunnetko lastasi? Pikkulapsikauden psyykkillisestä kehityksestä.” (pk.) KL 17/1932, 652–653, 675–676.

⁴⁵ Ibinem.

⁴⁶ Prof. Albert Lilius, ”Tunnetko lastasi? Pikkulapsikauden psyykkillisestä kehityksestä.” (pk.) KL 17/1932, 652–653, 675–676.

⁴⁷ Prof. Albert Lilius, ”Myöhempi lapsuusikä ja nuoruus.” (pk.). KL 19/1932, 736–737.

Uhmaiästä kirjoitettiin Kotiliedessä useaan otteeseen, sillä vanhemmat vaikuttivat olevan ymmällään lastensa uhmakkaasta käytöksestä. Opettaja Tyyne Heinäri kirjoitti Kotilieteen vuonna 1925 uhmaiästä luettuaan wieniläisen tohtori Charlotte Bühlerin aihetta käsittelevän kirjan. Bühlerin mukaan lapsi ymmärsi 2-vuotiaana, että sillä oli tahto. Uhman syy oli hänen mukaansa se, että lapsen tahto oli voimakas, mutta lapsi ei pystynyt käsittämään kuin yhden päämäärän kerrallaan. Sen vuoksi lapsi piti omasta tahdostaan itsepintaisesti kiinni, koska se ei vielä ymmärtänyt, että jonkun toisen päämäärä saattoi olla omaa parempi.⁴⁸ Uhmaiässä lapsi piti arvokkaana yleensä sitä, mistä aikuisetkin pitivät ja erityisesti niitä asioita, jotka olivat kiellettyjä. Jos lapsi kieltäytyi toimimista vanhempien tahdon mukaisesti, parhaiten tehosi vanhempien näyttämä esimerkki, jota lapsi saattoi jäljitellä.⁴⁹ Wieniläinen professori Hildegard Hetzer kirjoitti vuonna 1938 Kotilieteen vanhempia lohduttaen, että terveinkin lapsi tuotti tietynä kehityskautenaan kasvatusvaikeuksia. Enemmän huolta olisi kannettava, jos näin ei tapahtuisi. Hetzer kehotti vanhempia kohtelemaan lapsiaan kärsivällisesti ja ymmärtäväisesti, sillä uhmakausi meni aikanaan ohi.⁵⁰

Meidän pitää suhtautua sen tuottamiin vaikeuksiin kärsivällisesti käsittelemällä lasta levollisesti ja lujasti, silloin kun on kysymys jostakin tärkeästä, ja huomioon ottaen lapsen tilan me voimme säästää lasta toistuvilta pikku riitaisuuksilta sillä, ettemme yleensä anna perään asioissa. On hyvin tärkeää, että emme kiihdy silloin, kun lapsi on kiihtynyt, emmekä moiti lasta sen uhmatessa.⁵¹

1.1.2. Kristillinen maalaiskoti lapselle paras ympäristö

Lapsen kohtalo ei ollut syntymässä määrätty, vaan myös oikealla ympäristöllä katsottiin olevan merkittävä vaikutus. Äiti, isä, sisarukset, toverit ja koulu olivat omalta osaltaan vaikuttamassa lapsen kehitykseen. Lastensuojelija Margit Borgin mukaan lapsi imi itseensä ympäristönsä tavat, ja täten lahjomattomana heijasti kodin henkeä niin hyvässä kuin pahassa. Vanhempien oikea suhtautuminen lapseen oli hänen mielestään äärimmäisen tärkeää. Lasta ei tullut hemmotella pilalle liialla huolehtimisella, mutta häntä tuli rakastaa eikä kohdella kylmästi ja ankarasti, sillä lapsi halusi ennen kaikkea tuntea olonsa turvalliseksi. Borgin mielestä vanhemmat usein unohtivat, että lapsi oli

⁴⁸ Tyyne Heinäri, ”Lapsen ensimmäiset tahdonilmaukset.” (art.). KL 3/1925, 57–58.

⁴⁹ Opettaja Tyyne Heinäri, ”Lapsi ja sen ympäristö.” (art.). KL 8/1925, 212–213.

⁵⁰ Prof. Hilde Hetzer, ”Kärsivällisyyttä – kyllä lapset viisastuvat.” (art.). KL 17/1938, 654–655.

⁵¹ Ibinem.

myös tunteva olento.⁵² Lapsen silmissä vanhemmat olivat kaikkietäviä. Vanhempien lapsen kohdistuva arvostelu saattoi johtaa huononmuuden tunteeseen, joka kesti läpi elämän.⁵³ Tämän 1900-luvun alkuvuosina alkaneen psykologisoitumisen on katsottu johtuneen kasvatuksen vähittäisestä maallistumisesta ja muuttumisesta lapsikeskeiseksi. Etenkin syvyyspsykologian katsottiin tarjoavan mahdollisuuksia lasten vaikeuksien perimmäisten syiden löytämiseen ja parantamiseen.⁵⁴ Katsoisin kuitenkin tämän tunne-elämän korostamisen olleen nimenomaan kasvatustieteilijöiden ja alan asiantuntijoiden parissa vallinnut käsitys. Kotilieteen kirjoittaneiden tavallisten ihmisten teksteissä ei tällaista painotusta vielä näkynyt.

Kotiliedessä hyvää maalaishakotia pidettiin parhaimpana kasvupaikkana lapselle. Suurkaupungin kotien oli tehtävä runsaasti töitä, jotta he pystyivät säilyttämään kodeissaan maaseudun sielun ja välittämään sen lapsilleen.⁵⁵ Maailmansotien välisenä aikana Suomessa korostettiin kansallishenkeä ja ihannoitiin etenkin talonpoikaista elämänmuotoa. Oman tilan viljelystä tuli ihanne, ja myös valtio tuki uusien pientilojen perustamista.⁵⁶ Monien Kotilieden kirjoittajien mielestä kaupunkilaiskoti ei ollut koti sen aidoimmassa muodossa, sillä siitä puuttui pala isänmaata. Kotiseudun nähtiin liittävän ihmiset menneisiin sukupolviin sekä herättävän velvollisuuden ja vastuun tunnetta.⁵⁷ Maalla lapset saivat myös huoletta leikkiä ulkona. Heillä oli siellä tilaa harrastaa ja mahdollisuus tutkia luonnon ihmeitä.⁵⁸ Lastentarhaseminaarinopettaja Elsa Borenius kirjoittikin vuonna 1928, että maalaishakodissa lapsi oli kaikista onnellisin.⁵⁹

Miten onnellista, jos lapsi saa kasvaa ympäristössä, jossa hänen henkiset ja ruumiilliset voimansa voivat sopusuhtaisesti kehittyä, missä ympäröivä luonnon- ja ihmiselämä vaihtelevine ilmiöineen ja töineen tempaa lapsenkin mukaansa, herättää hänessä harrastusta, antaa sisältöä mielikuvitukselle ja päämääriä ponnistuksille. Soisin jokaisen lapsen saavan kasvaa hyvässä maalaishakodissa. Siellä riittää lapselle toimintaa.⁶⁰

⁵² Lastensuojelutyöntekijä Margit Borg, ”Vähän kotien lapsisielutiedettä.” (pk.). KL13/1929, 530–531, 548; Tarkastaja Margit Borg, ”Kasvatus alkaa kehdestä.” (art.). KL 6/1938, 206–207

⁵³ Lastensuojelutyöntekijä Margit Borg, ”Vaikeita lapsia” (pk.). KL 4/1930, 128–129, 153.

⁵⁴ Syväoja 2004, 143.

⁵⁵ Eleonora, ”Muuttoajan mietteitä.” (pak.). KL 11/1927, 359–360.

⁵⁶ Saarikangas 2004, 24.

⁵⁷ Maria Puputti, ”Koti ja kotiseutu.” (pak.). KL 23/1925, 627–628.

⁵⁸ Anna-Liisa ja Aarne Laitakari, ”Oma tupa, oma lupa.” (kirje). KL 5/1928, 127–129.

⁵⁹ Lastentarhaseminaarinopettaja Elsa Borenius, ”Lasten kasvattamisesta ensimmäisinä ikävuosina.” (pk.). KL 15/1928, 504.

⁶⁰ Ibinem.

Kotilieden kirjoituksissa kristillisen kodin katsottiin olevan yhteiskunnan perusta. Tällaisesta kodista tulivat isänmaata palvelevat kansalaiset, joille hengelliset arvot, siveellisyys ja korkea työmoraali olivat tärkeitä asioita. Jo pienestä pitäen lapsille oli opetettava Jumalan sanaa. Parhaiten tämä tapahtui vanhempien noudattaessa Kristuksen opetuksia jokapäiväisessä elämässään. Monet Kotilieden kirjoittajat olivat kuitenkin huolissaan siitä, että tällaiset kodit alkoivat olla vähenemään päin.⁶¹ Maallistuminen oli saanut 1900-luvun alussa jalansijaa nuorena sivistyneistössä ja etenkin työväenliikkeessä. Lisäksi vuoden 1923 uskonnonvapauslaki mahdollisti kirkosta eroamisen. Tästä kehityksestä huolimatta kristillinen perinne säilyi kuitenkin vahvana sotien välisen ajan Suomessa.⁶² Usein isovanhemmat huolehtivat suvun uskonnollisen perinteen jatkamisesta. Tämä oli perinteisten tietojen ja taitojen opettamisen ohella, heidän tärkein panoksensa lastenlastensa kasvatuksessa.⁶³

Uskonnollista kasvatusta pidettiin Kotiliedessä siis tärkeänä. Katsottiin, että lapsille oli hyväksi hiljentyä hetkeksi kuulemaan Jumalan sanaa. Tämä tapahtui mainiosti käymällä jumalanpalveluksessa tai pyhäkoulussa. Sen lisäksi vanhempia kehoitettiin pitämään hartaushetkiä kotona ja lukemaan Raamattua lapsille.⁶⁴ Lehtori Eira Paunun mukaan uskonnollinen kasvatusta oli vaikeutunut, kun vanhemmilla ei ollut enää apunaan lujaa uskonnollisen tavan suomaa tukea. Hänen mielestään lapsella oli uskonnollisia tarpeita, jotka vaativat tyydytystä. Paunu kehotti vanhempia ottamaan ainakin joskus lapsensa jumalanpalvelukseen mukaan.⁶⁵

*Osanotto seurakunnan yhteiseen jumalanpalvelukseen antaa lapselle sellaista, joka tyydyttää juuri hänen uskonnollista tarvettaan ja samalla lapsuusaikaisten jumalanpalveluksessa saatujen uskonnollisten kokemusten jäljet tuntuvat myöhemmin varttuneen ihmisen uskonnollisessa elämässä. Monen aikuisen rakkaus kirkkoon pohjautuu lopulta siihen, että hän siellä lapsena on kokenut juhlahetkiä.*⁶⁶

Eira kirjoitti myös miten vanhempien tuli menetellä, jos lapsi alkoi suhtautua kielteisesti uskonnon harjoittamiseen. Hänen mielestään lapsuuden viimeisille vaiheille oli ominaista, että lapsi pyrki järjellä selittämään ympäröivää todellisuutta. Sen vuoksi hän suhtautui epäilevästi myös Jumalaan. Eira kehotti vanhempia suhtautumaan asiaan kärsivällisesti eikä väkisin pakottamaan lasta, sillä täl-

⁶¹ Lääninrovasti Wald. Bergroth, ”Kodin henki.” (pk.). KL 1/1928, 4-5; Rouva Katri Virkkunen, ”Lapsuudenkodin perintö.” (pk.). KL 1/1929, 4-5.

⁶² Nikander 2011, 153–154.

⁶³ Kempainen 2001, 65.

⁶⁴ Rouva Signe Kantele, ”Muista lepopäivää.” KL 11/1930, 470–471 (pk.); Fil. maisteri, Ester Soini, ”Sallikaa lasten tulla minun tyköni.” (pk.). KL 23/1930, 1024–1025.

⁶⁵ Lehtori Eira Paunu, ”Vietkö lapsesi kirkkoon?” (art.). KL 20/1936, 762–763.

⁶⁶ Ibinem.

lainen menettely vain pahensi vastarintaa. Kuitenkin oli tärkeää, että uskonnollinen maailma oli län-
nä lapsen elämässä ja vanhemmat toivat esille oman vakaumuksensa.⁶⁷ Perinteisen ankara kristil-
lisyys näytti kuitenkin olevan murtumassa, koska lapsen epäilyksiä Jumalan olemassaolosta pyrit-
tiin ymmärtämään eikä häntä pakotettu ottamaan osaa uskonnonharjoittamiseen.

Kotiliedessä kirjoitettiin 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa myös lasten kasvattamisesta itsenäi-
syyteen ja vaatimattomuuteen. Usein lapset halusivat tiettyjä tavaroita tai asioita, koska heidän tove-
reillaankin oli. Nämä toiveet aiheuttivat usein päänvaivaa vanhemmille.⁶⁸ Filosofian maisteri Sisko
Wilkaman mukaan tällaiset tilanteet olivat vanhemmille mainio tilaisuus kehittää lapsensa itsenäi-
syyttä, joka myöhemmin ilmenisi ”siveellisenä rohkeutena ja ryhtinä kaikkia huonon toveriseuran
houkutuksia vastaan”. Tavoitteena oli kasvattaa lapsesta yksilö, joka toimi joka tilanteessa oikein
muiden painostuksesta tai pilkasta huolimatta.⁶⁹ Mutta jotta tämä tavoite voitiin saavuttaa, oli van-
hempien itsensä ja ennen kaikkea äidin, toimittava esikuvana lapsilleen. Äiti, jolla oli elämässään
henkistä sisältöä, loi omalla käytöksellään ja olemuksellaan kodin, joka kasvatti itsenäisesti ajatte-
levia kansalaisia.⁷⁰ Wilkaman mukaan viihtyisä, henkinen ja rakastava koti teki lapsista tyytyväisiä,
jolloin he eivät myöskään kaivanneet sitä, mitä muilla näkivät.⁷¹

*Ken on kasvanut kodissa, missä sielun sisäisiä asioita pidettiin elämän tärkeimpinä ja missä
opeteltiin valikoimisen ja vähääntytytymisen vaikeita taitoja, hän tuntee ponnistelun ja vas-
tuuntunnon tien, joka johtaa menestykseen. Tyytyväisyys luo hänen elämänsä iloa, sopusoin-
tua ja työkykyä ja hänen koko olemukseensa miellyttävyyttä. Vaatimattomuus kehittyi elämän
varrella tyyneksi itsenäisyydeksi ja hienostukseksi, joka inhoaa komeilua ja muiden apinoi-
mista.⁷²*

1930-luvun alku oli pula-aikaa ja monissa perheissä elannon hankinta teki tiukkaa. Talouslama kes-
keytti elintason nousun. Pahiten se koetteli rakennusalan, maa- ja metsätalouden työväkeä sekä
pienviljelijöitä. Vuonna 1932 rekisteröityjen työttömien määrä oli lähes satatuhatta, ja monien ainoa
turva oli kunnallinen köyhäinapu.⁷³ Luonnollisesti tämä tarkoitti sitä, että monet vanhemmat eivät
voineet hankkia lapsilleen aineellista hyvää. Kotiliedessä kirjoitettiin, että lastenkin tuli oppia talou-

⁶⁷ Lehtori Eira Paunu, ”Mitä olisi tehtävä epäilysten tullessa?” (art.). KL 22/1937, 875.

⁶⁸ Fil. maisteri, rouva Sisko Wilkama, ”Lapsemme ja muut.” (art.). KL 8/1929, 301, 313; L.J., ”Mitä ”saki” sanoo.”
(pk.). KL 23/1933, 776.

⁶⁹ Fil. maisteri, rouva Sisko Wilkama, ”Lapsemme ja muut.” (art.). KL 8/1929, 301, 313.

⁷⁰ Fil. maisteri, rouva Sisko Wilkama, ”Äiti, anna minulle...” (pk.). KL 17/1931, 758–759.

⁷¹ Fil. maisteri Sisko Wilkama, ”Kun kaikilla muillakin on...!” (art.). KL 18/1933, 598–599.

⁷² Ibinem.

⁷³ Karisto 1988, 30, 36–37.

dellisiksi. Kodeissa ehdotettiin kokeiltavaksi taskurahan tai viikkorahan antamista lapsen tekemästä työstä, ja rahan tallettamista omaan säästölaatikkoon. Siten lapset oppisivat vanhempien opastuksella ymmärtämään rahan arvon, ja arvioimaan millaisiin asioihin ansaitut rahat kannatti käyttää.⁷⁴

1.1.3. Vanhempien kunnioitus kasvatuksen elinehto

Useat Kotilieden kirjoittajista korostivat vanhempien auktoriteettia ja sen ylläpitämisen tärkeyttä. Lapsen katsottiin tottelevan mielellään, jos häntä siihen pienestä asti totutettiin.⁷⁵ Kotilieteen vuonna 1929 kirjoittaneen tohtori Armas Ruotsalaisen mukaan lapsen kasvatusta kuuliaisuuteen ja järjestykseen tuli aloittaa varhain,⁷⁶ jotta ”lapsen oma tahto ja mahdolliset oikut eivät pääse valloilleen”.⁷⁷ Äiti Pauliinan mielestä lasta ei saanut hemmotella. Lapsi ei saanut kuvitella olevansa muiden lasten tai varsinkaan vanhempiensa yläpuolella.⁷⁸ Liika hellyys ja huolehtiminen johtivat pahimmillaan siihen, ettei lapsi vanhempana kyennyt toimimaan itsenäisesti.⁷⁹ Isoäidin mukaan oli tärkeää, että lapsi sai elää vanhempiensa johtamassa rauhallisessa kodissa, jossa hän ymmärsi asemansa ja oppi kunnioittamaan kanssaihmissiään.⁸⁰

*Päinvastoin, mitä vaatimattomammaksi tekijäksi lapsi tuntee itsensä, sitä onnellisemmissa oloissa hän kasvaa. Hänen oppiessaan ajattelemaan muita hänen omat hermonsensa juuri vahvistuvat ja hän saa sisäistä tervettä kuntoa ja ryhtiä, joka auttaa häntä voimakkain käsin kantamaan kohtaloon, niin, olemaan sen voittajakin.*⁸¹

Kasvatukseen nähtiin olevan mahdotonta, jos lapsi ei kunnioittanut vanhempiaan. Tämä kunnioitus piti aikuisten kuitenkin ensin ansaita. Isoäiti esitti vuonna 1937 vanhemmille tärkeän kysymyksen siitä, keskustelivatko he lastensa kanssa. Usein vanhempien ja lasten väliset hetket tahtoivat olla aikuisten yksinpuhelua, heidän vain antaessa neuvoja ja varoituksia. Mutta jos haluttiin saavuttaa läheinen ja toverillinen suhde lapseen, oli vanhempien osattava Isoäidin mielestä myös kuunnella lapsen tärkeinä pitämiä asioita ja kokemuksia.⁸² Mahdollisten kasvatusvaikeuksien ilmaantuessa oli

⁷⁴ Fil. maisteri, rouva Sisko Wilkama, ”Onko lapsille annettava omaa rahaa?” (art.). KL 4/1930, 134–135.; I.R., ”Opetammeko lapsia taloudellisiksi?” (art.) KL 14–15/1932, 558, 560, 563.

⁷⁵ Professori Antti J. Penttilä, ”Mitä on tehtävissä kotien suojelemiseksi rappeutumiselta.” (pk.). KL 1/1931, 10.

⁷⁶ Tohtori Armas Ruotsalainen, ”Pienen lapsen kasvattaminen järjestykseen.” (art.). KL 16/1929, 659–660.

⁷⁷ Tohtori Armas Ruotsalainen, ”Pienen lapsen kasvattaminen kuuliaisuuteen ja siisteyteen.” (art.). KL 22/1929, 943.

⁷⁸ Äiti Pauliina, ”Ruokahaluton pienokainen.” (pak.). KL 3/1934, 81.

⁷⁹ Äiti Pauliina, ”Taistelu vallasta.” (pak.). KL 20/1934, 736.

⁸⁰ Isoäidin kirjeenvaihto, ”Kodit ja hermostuneisuus.” (palsta). KL6/1938, 236.

⁸¹ Ibinen.

⁸² Isoäidin kirjeenvaihto, ”Keskusteletko lastesi kanssa?” (palsta). KL 4/1937, 132.

myös keskusteltava lasten kanssa ja pyrittävä selvittämään, miksi lapsi käyttäytyi ei-toivotulla tavalla. Käytöksen takana saattoi olla jokin isompi lapsen mieltä vaivaava asia, jota ei ratkaistu lasta rankaisemalla.⁸³ Filosofian maisteri Sisko Wilkaman mukaan vanhempien rakkauden oli oltava sellaista laatua, että se huomasi myös mahdolliset erehdyksensä. Ennen kaikkea oli opittava tuntemaan kasvatettavansa ja ohjattava häntä hänen yksilöllisten ominaisuuksiensa pohjalta.⁸⁴

*Mutta ei riitä, että käsittelemme heitä lapsina, meidän on opittava tuntemaan heidät lapsiyksilöinä, joiden luonteessa, tavoissa ja harrastuksissa on yhtä paljon eroavaisuutta kuin heidän ulkomuodossaan. Meidän on ymmärrettävä heidän vahvat ja heikot puolensa ja suhtaututtava niihin niin arvostelukykyisesti, ettemme kehumisillamme pilaa yritteliäitä, pikkulahjakkaita lapsia itserakkaiksi pöyhistelijöiksi tai moitteillamme lannista ujoja ja hitaita.*⁸⁵

Vanhempia kehoitettiin siis ennen kaikkea tutustumaan lapsiinsa. Monet Kotilieden kirjoittajat korostivat sitä, että mahdolliset kasvatusvaikeudet johtuivat usein vanhemmista itsestään ja siitä kuinka he lapsiin suhtautuivat. Jotta vanhemmat pystyivät kasvattamaan lapsiaan, oli heidän ensin kasvatettava itseään ja tutustuttava lapsielutiedettä käsittelevään kirjallisuuteen.⁸⁶ Kiireen keskellä vanhemmat huomasivat usein vain lastensa huonot puolet ja kohtelivat heitä epäystävällisesti, unohtaen kehua heidän hyviä ominaisuuksiaan.⁸⁷ Kasvatus tahtoi tapahtua vain negatiivisten keinojen, kuten kieltojen ja rangaistusten kautta, kun positiivisella kasvattamisella ja lasta opettamalla hän omaksuisi hyvät tottumukset.⁸⁸ Juuri vanhemman antama kiitos ja tunnustus saattoi olla elintärkeä asia lapsen itseluottamuksen ja tulevaisuuden kannalta.⁸⁹

*Kuka tietää, mitä sielullisia vaurioita toistuva nuhtelu aikaansaa lapsessa, joka aina saa kuulla olevansa tiellä. --- Ja toiselta puolen, äiti ei tiedä, minkä voimanlisän hän on lapselleen voinut lahjoittaa myöhempää elämää varten, silittäessään hänen päätään ja kiittäessään lumiukkoa kerrassaan uhkeaksi: lapsi tuntee todella pystyvänsä johonkin, ja se lisää hänessä iloa, tuota elämän siunatuinta ja kallisarvoisinta käyttövoimaa.*⁹⁰

⁸³ Kasvattaja ”Pitempiä perspektiivejä.” (pk.). KL 2/1936, 46, 74.

⁸⁴ Fil. maisteri, rouva Sisko Wilkama, ”Lapsemme ja me.” (pk.). KL 22/1928, 787.

⁸⁵ Ibinem.

⁸⁶ Aino Voipio, ”Kunnioittakaamme lasta.” (pk.). KL 22/1938, 884.

⁸⁷ Wil-ma, ”Iloa ja mielenmalttia etsimässä.” (pak.). KL 23/1932, 928–929.

⁸⁸ Äiti Pauliina, ”Ei kiviä, vaan leipää lapsillemme.” (pak.). KL 9/1935, 395.

⁸⁹ M.K.T, ”Huonompi kuin muut.” (art.). KL 4/1928, 94–95, 104.

⁹⁰ Ibinem.

Muutamit Kotilieden kirjoittajat puolsivat vitsan käyttöä hyvänä kasvatusmenetelmänä. Kotilieteen kirjoittaneen Emäntä Eveliina Ala-Kuljun mukaan kuuliaisuus oli kadonnut kodeista, eivätkä vanhemmat jaksaneet johdonmukaisesti seistä kieltojensa takana. Hänen mielestään lapsen oli toteltava vanhempiensa jokaista käskyä, sillä yhdessä asiassa myöten antaminen johti tottelemattomuuteen. Jos lapsi ei noudattanut vanhempiensa käskyä, hänelle tuli antaa vitsaa kunnes hän totteli.⁹¹ Vitsan antaminen oli rakkauden osoitus tottelematonta lasta kohtaan, jotta hän tulevaisuudessa osasi käyttäytyä kunnollisen kansalaisen tapaan.⁹² Tutkija MARKKU AUKIAN mukaan monet vanhemmat kokivat Raamatun ohjeiden mukaisesti pakotetuiksi näin tekemään, vaikka kurittaminen aiheuttikin heissä omantunnontuskia.⁹³

Talonpoikaiskotien hiljaisessa kasvatuksessa käytettyihin negatiivisiin sanktioihin kuuluivat rajoitukset, häpeärangaistukset ja ruumiillinen rankaiseminen. Lasten käyttäytymiseen pyrittiin vaikuttamaan myös erilaisilla pelottimilla, kuten pitämällä rangaistusväline näkyvässä paikassa. Sormille lyömistä, luunapin antamista ja nurkassa seisottamista käytettiin rankaisumenetelminä. Niiden on katsottu levinneen yleistyvän kansakoulun välityksellä koteihin. Erityisen kriittisesti suhtauduttiin lasten käyttäytymiseen vieraiden aikana. Rikkomuksesta oli seurauksena lapsen lähettäminen ulos huoneesta ja vieraiden lähdettyä ruumiillinen rankaisu. Myös luvattomasta kyläilystä lapset saattoivat saada kotiarestia, kyläilykiellon tai jonkin ankaramman rangaistuksen. Markku Aukian mukaan syynä tähän oli se, että lasten pelättiin kertovan naapureille ei-toivottuja asioita kotielämästään. Lasta ei kuitenkaan saanut rankaista vihassa. Monissa perheissä olikin tapana, ettei isä kurittanut pienimpiä lapsia, sillä heidän pelättiin rankaisevan liian kovalla kädellä.⁹⁴

Suurin osa Kotilieden kirjoittajista kehotti vanhempia käsittelemään lapsen tottelemattomuutta muilla tavoin. Ruumiillista kurittamista ei erityisesti tuomittu, vaan kirjoittajat halusivat neuvoa vanhemmille paremman tavan toimia. Lapsen tottelemattomuutta ei pitänyt hyväksyä, mutta mahdollinen rangaistus ei saanut loukata lapsen omanarvontuntoa. Jos lapsi esimerkiksi kieltäytyi tervehtimästä vieraita tai syömästä ruokaansa, lasta oli jo etukäteen totutettava uuteen tilanteeseen. Sen sijaan että lasta kiellettiin tekemästä jotain, hänelle tuli opettaa oikea tapa toimia.⁹⁵ Tohtori Niilo Jänneksen mukaan esimerkiksi sopivan palkinnon antaminen oli tehokkaampi keino kuin ran-

⁹¹ Emäntä Eveliina Ala-Kulju, ”Enemmän johdonmukaisuutta lastenkasvatukseen.” (kirje). KL 4/1926, 101.

⁹² H. K-i, ”Tottelemisesta vähäsen.” (pak.). KL 9/1923, 270.

⁹³ Aukia 2009, 204.

⁹⁴ Aukia 2009, 200, 202, 205, 217.

⁹⁵ T. J. ”Niskoitteleva pikkulapsi.” (pak.). KL 2/1926, 46–47; K.O., ”Lapsi ei tahdo tervehtiä.” (pak.). KL 9/1938, 354.

gaistuksilla pelottelu. Se johti suuremmalla todennäköisyydellä toivottuun tulokseen.⁹⁶ Vanhempia kehoitettiin myös pohtimaan omaa käytöstään tilanteissa, joissa lapsi ei totellut. Tiukkojen käskyjen sijasta lapselle oli selitettävä, miksi hänen oli keskeytettävä esimerkiksi mukava leikkihetkensä. Lapsen järkeen vetoamisen katsottiin olevan tehokkaampaa kuin ankarien määräysten antamisen.⁹⁷

Lapsen oma arvostelukyky, oikeudenrakkkaus, kunniantunto ja mukautumiskyky, nuo hyveet, joita hän elämässä välttämättä tarvitsee, herätetään parhaiten sanojen avulla. Lapsen sieluhan on herkkä ja silloin pitää myös sanojen olla herkkiä. Vihaisella äänen sävyllä ja harkitsemattomilla sanoilla ei voiteta mitään. Jos sen sijaan teet hänelle selväksi kulloinkin kysymyksessä olevan tapauksen tarkoituksen, ei vitsaa tarvita. Korkeintaan yksi kymmenestä lapsesta on taipumaton hyvän sanan edessä.⁹⁸

Neuvottelemisen ja puhuttelun lisäksi Kotilieden lukijoille annettiin muitakin ohjeita lapsen uppiskaisuuden käsittelyyn. Äiti Pauliinan mukaan rauhallisesti tapahtuva muista eristäminen tehoi lapseen erittäin hyvin. Hänen mielestään lapsen ei pitänyt alistua käskyihin siksi, että hän tunsi itsensä heikommaksi, vaan koska hän ymmärsi vanhemman menettelyn olevan parempi vaihtoehto.⁹⁹ Myös lapsen ojentamista vieraiden läsnä ollessa tuli välttää, koska se nöyryytti lasta turhaan. Jos lapsi teki jotain moittimisen arvoista, mahdollinen rangaistus tuli hoitaa perheen kesken.¹⁰⁰ Neuvoja löydettiin myös Atlantin takaa, kun nimimerkki Syrjästäkatsoja esitteli Kotiliedessä amerikkalaisesta lehdestä löytämiään keinoja lapsen kiukuttelun käsittelyyn. Niiden mukaan kiukunpuuskan sattuessa lapsen kasvot oli pestävä kylmällä vedellä, hänen vartalonsa pyyhittävä kylmällä pyyhkeellä tai pantava lapsi vuoteeseen ja kerrottava, että hän oli sairas. Kirjoittaja toivoi, että myös suomalaisissa lehdissä kerrottaisiin tämäntapaisia konkreettisia lastenkasvatusohjeita.¹⁰¹

1.1.4. Työtä tekemällä kasvetaan sukupuolirooleihin

Elämä Suomessa oli 1900-luvun alkupuoliskolla varsinkin maaseudulla työntäyteistä. Lapset kasvatettiin työnteon lomassa. Seuratessaan vanhempiensa työntekoa lapset oppivat samalla myös eri-

⁹⁶ Tohtori Niilo Jännes, ”Pienokaisten pahoja tapoja.” (art.). KL 17/1934, 589.

⁹⁷ I.K., ”Vitsaako lapsille?” (pak.). KL 15/1929, 632.

⁹⁸ Ibinem.

⁹⁹ Äiti Pauliina, ”Onko pienokaisenne tullut uppiskaiseksi?” (pak.). KL 6/1935, 233.

¹⁰⁰ Maalaisopettaja, ”Pakinaa kasvatuksesta. Moittiminen ja kehuminen.” (pak.). KL 4/1924, 90; K.O., ”Lapsi ei tahdo tervehtiä.” (pak.). KL 9/1938, 354.

¹⁰¹ Syrjästäkatsoja, ”Pakinaa kasvatuksesta. Kasvatusresepti.” (pak.). KL 7/1925, 193.

laisten työtehtävien tekemistä, ja kasvoivat oman sukupuolensa mukaisiin töihin ja rooleihin.¹⁰² Kotiliedessä ei ohjeistettu kasvattamaan tyttöjä ja poikia eri tavalla, vaan naiseksi ja mieheksi kasvaminen sukupuolirooleihin tapahtui nimenomaan äidin ja isän työnjaon kautta. Perheenäidin vastuuna katsottiin olevan lasten kasvattaminen, puolison tukeminen ja kodista huolehtiminen. Äidillisyyden katsottiin olevan naisen tärkein ja jaloin ominaisuus.¹⁰³

Jotkut kirjoittajat katsoivat äidin ansiotyön olevan uhka kodille ja sen kasvatustyölle. Äidin poissaolon ajateltiin aiheuttavan lapsissa heikkoutta ja hermostuneisuutta. Filosofian maisteri Tyyni Haapanen-Tallgren puolusti vuonna 1928 aikansa naisia ja heidän haluaan kehittää itseään. Hänen mielestään äitiys ja työ oli mahdollista yhdistää onnistuneesti siten, ettei siitä ollut lapsille haittaa.¹⁰⁴ Toimittaja Sylvi Kauhanen oli kuitenkin toista mieltä. Hänen mielestään äidit toimivat itsekkäästi mennessään töihin ja jättäessään lapsensa heitteille. Kotien rappeutuminen johtui äitien työssäkäynnistä, sillä heillä ei ollut aikaa kasvattaa lapsistaan kunnan kansalaisia.¹⁰⁵

*Vielä jonkin aikaa perustusta heikennettyämme on suorastaan sattuma, jos sellaisten kotien lapset, missä äiti päivittäin vain joitakin tunteja, silloinkin monien ajatusten ja töiden lomassa, pitää heitä silmällä, pysyvät kelpo kansalaisina.*¹⁰⁶

Tosiasiassa esimerkiksi vuonna 1920 naimisissa olevien naisten osuus naistyövoimasta oli vain noin kymmenesosa. Työssäkäyvistä naisista valtaosa oli nuoria naimattomia naisia.¹⁰⁷ Tämä tarkoitti sitä, että yleensä naiset lopettivat ansiotyönsä mentyään naimisiin tai viimeistään tullessaan äidiksi. Snellmanilaisen perinteen mukaan perheen kasvatustehtävä teki naisesta kansakunnalle ja valtiolle tärkeän. Korostettiin, että naisen toiminnan tuli rajoittua kodin ja perheen piiriin. 1800-luvun loppupuolella syntyneet naisasiajärjestöt alkoivat kuitenkin kritisoida tätä ajatusta. Ne korostivat yhteiskunnallisesti toimivan äidin ihannetta. Järjestöt vaativat yhteiskunnan naisellistamista, naisille luonteenomaisten kykyjen ja ominaisuuksien arvon tunnustamista, ja niiden vallan lisäämistä yhteiskuntaelämän eri aloilla.¹⁰⁸ Kotiliesikin oli juuri jälkimmäisen ihanteen kannalla. Jos naisen työnä oli koko kansan lapsista huolehtiminen, katsottiin että häntä ei pitänyt kritisoida.

¹⁰² Kemppainen 2001, 58–59.

¹⁰³ Isoäiti, ”Perheenäiti.” (palsta). KL 22/1938, 888–889.

¹⁰⁴ Fil. maisteri, rouva Tyyni Haapanen-Tallgren, ”Nykyajan naiset ja äitiys.” (pk.). KL 7/1928, 204–206.

¹⁰⁵ Toimittaja Sylvi Kauhanen, ”Ansoäiti ja Suomen tulevaisuus.” (pk.). KL 21/1930, 920–921, 946.

¹⁰⁶ Ibinem.

¹⁰⁷ Välimäki 1998, 57.

¹⁰⁸ Helén 1997, 141, 145–146.

Kotiliedessä äitiyden katsottiin olevan naisen tärkein tehtävä. Siihen kuuluviin tehtäviin oli myös tyttöjä opastettava. Vuonna 1928 Kotiliesi järjesti kyselyn lukijoilleen siitä, millaista kotitalousopetusta he tyttärilleen toivoivat. Kaupunkilaisoloista vastanneen kirjoittajan mukaan tyttöjä oli pienestä pitäen opetettava tekemään kotitöitä ja hoitamaan lapsia. Jo 6-8-vuotiaat tytöt olivat tarpeeksi vanhoja toimimaan äidin apulaisena kotiaskareissa, kuten ruuanlaitossa, siivoamisessa ja pienempien sisarusten hoidossa. Myös käsitöissä harjaantumista pidettiin tärkeänä. Lapselta ei kuitenkaan saanut vaatia liikaa, jottei innostus ja mielenkiinto työn tekoon loppunut.¹⁰⁹ Filosofian maisteri Maili Laitisen mukaan useimman maalaistytön tulevaisuutena oli tulla ”kunnon maanviljelijän oivalliseksi elämäntoveriksi”. Sen vuoksi tytön oli äitinsä johdolla harjaannuttava kaikissa maatalon töissä.¹¹⁰

*Jo pienestä pitäen on tyttölapsen otettava voimiensa mukaan osaa kodinhoito- ja keittiötoimiin. Siten harjaantuu hänen kätensä taitavaksi ja taloudellinen vaistonsa kehittyy. Myöskin on hänen askarreltava karjasuojissa, jotta tottuu käsittelemään eläimiä ja oppii antamaan arvoa tälle taloudellisesti tuottavalle työlle. Lasten- ja sairaanhoitotyöhön on myöskin otettava osaa, että naisen olennaisin ja parhain ominaisuus, äidillisyyks pääsisi kehittymään.*¹¹¹

Tyttöjä alettiin jo nuorena valmentaa naisten töihin, koska hyvän kotitalousihmisen maineen hankkimista pidettiin tärkeänä sekä työ- että avioliittomarkkinoilla. Tulevina vaimoina tyttöjen oli hallittava kotitaloustyöt, koska heidän taitojensa perusteella arvosteltiin myös heidän lapsuudenkotiaan.¹¹² Tutkija TIINA MÄNNISTÖN mukaan tytön tekemän työn ajateltiin kehittävän hänen parhaita ominaisuuksiaan, tai vähintään estävän huonojen ominaisuuksien muodostumista. 1920-luvun tyttökasvatusoppaissa kehoitettiin tyttöjä unohtamaan itsensä ja keskittymään työhön. Ihanteellinen tyttöruumis oli ennen kaikkea terve ja fyysisestä työstä vahvistuva.¹¹³

1930-luvulla Kotiliedessä alettiin vaatia myös poikien osallistumista kotitöihin. Pidettiin vääränä sitä, että monissa kodeissa pojat saivat olla toimettomia. Tytöt joutuivat ahertamaan äidin apuna, vaikka molemmilla oli samat koulutyöt ja harrastukset.¹¹⁴ Lapset oli kasvatettava siihen, ettei ollut olemassa mitään naisten ja miesten töitä. Pojan tulevaisuuden kannalta tämä oli tärkeää siksi, että hän pystyi pärjäämään omillaan ennen kuin meni naimisiin, ja naimisissa ollessaan vaimoan autta-

¹⁰⁹ ”Millaista kotitalousopetusta toivoisin tyttärelleni?” (pk.). KL 15/1927, 472–473.

¹¹⁰ Fil. maisteri Maili Laitinen, ”Naiskasvatuksesta maalaisoloissa.” (pk.). KL 9/1928, 286–287.

¹¹¹ Ibinem.

¹¹² Aukia 2009, 134–134.

¹¹³ Männistö 2003, 71, 112–113, 115.

¹¹⁴ Äiti, ”Kirje kaikille äideille, joilla on poikia.” (kirje.). KL 17/1930, 741–742, 750.

maan.¹¹⁵ Maisteri Maili Laitisen mukaan lasten työstä oli hyötyä heille itselleen ja myös perheelle, koska se vähensi äidin taakkaa ja oli täten taloudellisesti kannattavaa. Sekä tyttöjä ja poikia oli kannustettava oma-aloitteeseen työntekoon. Erityisesti poikien suhteen oli edettävä varovasti, jotta he suostuisivat niin sanotuissa naisten töissä auttamaan.¹¹⁶

Nämä pikku miehet sopisi hyvin totuttaa talousaskareihin, mutta heitä taivuteltaessa on kuitenkin meneteltävä valtioviisaasti, ettei vain miehinen kunniantunto, joka polvenkorkuisella on sangen arka, pääsisi loukkaantumaan. Hän on myöskin ritarillisuuteen taipuvainen ja näin ollen tuntee mielihyvää voidessaan auttaa muka heikompaa naisväkeä, ja tähän tosimiehiseen ominaisuuteen on hyvä viisaasti vedota.¹¹⁷

Samaan aikaan kun pojilta alettiin vaatia osallistumista kodin töihin, alettiin vaatia myös isän osallistumista lasten kasvattamiseen. Kotilieteen vuonna 1924 kirjoittaneen Paavo Virkkusen mukaan, isän työskentely kodin ulkopuolella ei tarkoittanut sitä, että hänen ei tarvinnut viettää aikaa lastensa kanssa vapaa-aikanaan. Lapset kaipasivat läheistä suhdetta isään ja sitä kaipasi myös isä itse, vaikkei sitä välttämättä tiedostanutkaan. Isä merkitsi lapsille turvaa ja auktoriteettia. Hän oli opettaja, joka siirsi elämäntaitoa lapsilleen. Virkkusen mukaan isän esimerkki oli erityisen tärkeä pojille.¹¹⁸

Kuinka ehtymättömän paljon, miten korvaamattoman kallista isä voikaan antaa lapsilleen, jos hän pyrkii olemaan oikea isä. On luonnon hyvän järjestyksen mukaista sekin, että isä on kutsuttu antamaan parasta pojilleen, jotka erityisesti häntä tarvitsevat kasvattajana.¹¹⁹

Mielenkiintoista on se, että isä-keskustelun aloitti nimenomaan mies. Talonpoikaiskodeissa aikuisten miesten ja isien rooliin ei perinteisesti kuulunut osallistuminen pienten lasten hoitoon. Osaltaan tämä johtui siitä, että miehet työskentelivät kotipiirin ulkopuolella. Heillä ei tällöin ollut samanlaisia mahdollisuuksia lasten hoitamiseen kuin talouden naisilla ja lapsilla. Raskaisiin töihin kykenemättömät pojat, noin 10–12-vuotiaiksi, toimivat vielä nuorempien sisariensa hoitajina, mutta tämän jälkeen poikien tehtävät muuttuivat miesten töiksi. Tämä perinteinen sukupuolten välinen roolijako

¹¹⁵ Sauli, ”Pankaa meidät poikina naisten töihin.” (kirje.). KL 13/1934, 476, 487.

¹¹⁶ Maisteri Maili Laitinen, ”Lasten työstä on hyötyä.” (art.). KL 14–15/1936, 556–557, 577.

¹¹⁷ Ibinem.

¹¹⁸ Paavo Virkkunen, ”Isät ja lapset.” (art.). KL 23/1924, 704–706.

¹¹⁹ Ibinem.

alkoi kuitenkin osoittaa vähäisiä murenemisen merkkejä 1920-luvulta lähtien.¹²⁰ Tästä kehityksestä ovat osoituksena myös Kotiliedessä ilmestyneet kirjoitukset..

Aiheesta alettiin Kotiliedessä todella keskustella kuitenkin vasta 1930-luvun lopulla. Katsottiin, ettei isä voinut jättää vastuuta lasten kasvattamisesta pelkästään äidin harteille, eikä äidin myöskään tarvinnut tällaiseen järjestelyyn suostua. Pojille annettiin vääränlainen aviomiehen malli, jos he näkivät, että isä oli kotona vain äidin passattavana.¹²¹ Kaikilla isillä oli kyllä aikaa olla lastensa kanssa, ”etteivät lapset kysy, kuten siinä entisessä perheessä, että äiti, mikä se mies on, joka tulee meille yöksi ja antaa meille joskus selkään”. Isiä kehoitettiin seurustelemaan ja leikkimään lastensa kanssa, mutta myös olemaan johdonmukaisia rangaistustensa suhteen.¹²² Maija Suovan mukaan useat isät ”keksivät” lapset vasta sitten, kun he alkoivat osoittaa kypsää ajattelua ja kiinnostusta yhteiskunnallisiin asioihin. Siihen asti lapset saivat olla rauhassa äidin hoivissa, eikä tässä välttämättä toimittu väärin.¹²³ Isoäiti oli kuitenkin sitä mieltä, että kuten äitiys oli naisen velvoittavin tehtävä, oli samoin isyys miehelle.¹²⁴

*Isä on velvoittavin nimi, jonka mies voi saada. Siihen sisältyy arvovalta, rakkaus, luottamus, iloinen kuuliaisuus ja hänen viitoittamansa tien seuraaminen.*¹²⁵

Vaikka kodeissa oli varmasti myös lastenkasvatukseen osallistuvia isiä, uskon että he olivat vähemmistönä. 1920–1930-luvuilla kasvatustuu oli edelleen äideillä, mikä näkyi hyvin siinä, että lähes kaikki lastenkasvatusta käsittelevät tekstit oli Kotiliedessä suunnattu nimenomaan heille.

Suomalaisen lastenkasvatuksen tavoitteena oli 1900-luvun alkupuolella kasvattaa lapsista kuuliaisia, nöyriä, rehellisiä ja ahkeria kansalaisia. Autoritaarinen kasvattaminen oli yleistä, mutta sen rinnalla esiintyi myös sallivaa ja ohjaavaa kasvattamista, johon kuului vanhempien ja lasten välisen suhteen läheisyys. Kotikasvatusoppaissa vanhempien lempeyden ja rakkauden tähdentäminen sekä lapsikeskeinen ajattelutapa yleistyivät vähitellen 1910-luvulta lähtien. 1920- ja 1930-luvuilla oppaissa korostuivat erilaiset lääketieteelliset näkemykset.¹²⁶ Kotilieden kasvatusihanne sijoittui 1920- ja 1930-luvuilla autoritaarisen ja sallivan kasvattamisen välimaastoon. Kristillinen talonpoikaisperinne oli

¹²⁰ Aukia 2009, 38.

¹²¹ A. W., ”Miehet mukaan.” (pk.). KL 14–15/1937, 558–559.

¹²² ”Teini haastaa isät tenttiin.” (pak.). KL 2/1938, 41–43.

¹²³ Maija Suova, ”Kun isä keksii lapset.” (pak.). KL 15/1938, 580–581.

¹²⁴ Isoäiti, ”Perheenisä.” (palsta). KL 20/1938, 806.

¹²⁵ Ibinem.

¹²⁶ Kemppainen 2001, 18–19, 26.

edelleen vahva, mutta esiin nousi jo myös psykologisia kasvatustähtämyksiä. Vanhempien oli säilytettävä auktoriteettiasemansa lasten silmissä, mutta toisaalta pyrittävä ymmärtämään lastensa käyttäytymistä tutustumalla heihin. Myös perinteiseen sukupuolten väliseen työnjakoon otettiin lehdessä kantaa, mutta päävastuun lasten kasvatuksesta kantoi edelleen äiti. Kasvatuksen ihanteena oli vanhempiaan kunnioittava tottelevainen, työteliäs ja reipas lapsi.

1.2. Koulu muuttaa monen lapsen elämän

1.2.1. Erityistä tukea tarvitsevia lapsia kannattaa kasvattaa

Kotiliedessä monet kirjoittivat lastensuojeluun liittyvistä asioista. Lukijoille haluttiin tehdä selväksi, että fyysisesti ja psyykkisesti poikkeavia lapsia kannatti ja tuli kasvattaa. Monet heistä pystyivät tekemään työtä ja olemaan hyödyksi, kun heitä vain siihen opastettiin. Tohtori Elsa Ryti kirjoitti vuonna 1925 Kotilieteen raajarikkoisten, sokeiden ja kuuromykkien hoidosta. Hänen mukaansa tällaiset lapset saivat yleensä olla kotona jouten, kun vanhemmat eivät uskoneet heistä olevan mitään apua. Kuitenkin juuri antamalla tietopuolista ja käytännöllistä opetusta lapsi kehittyi, ja mahdollisesti pystyi elättämään tulevaisuudessa itsensä. Rydin mukaan Suomessa olot alkoivat olla jo melko hyvät, koska raajarikkoisille ja aistiviallisille oli omia kouluja ja laitoksia.¹²⁷ Opettaja Kerttu Heikelin mukaan heikkokäyttöisiin lapsiin, eli kehitysvammaisiin lapsiin, ei osattu suhtautua oikein. He jäivät joko kokonaan opetusta vaille tai heitä yritettiin pakolla pitää terveiden lasten tasolla.¹²⁸

Heikkokäyttöinen lapsi ei ole kuten muut lapset, vaan vaatii erikoisopetusta. Jos tällainen hoito ja opetus jää saamatta, jäävät myös mahdolliset kyvyt ja taidot kehittymättä. Tervettä, normaalia, ei heikkokäyttöisestä lapsesta voi parhainkaan kasvatusta kasvattaa, mutta hänet voi nostaa siitä alennustilasta, johon heikoin lahjoin varastettu ihminen helposti jää.¹²⁹

1900-luvun alkuvuosina fyysisen tai psyykkisen vamman laskettiin koskettaneen noin yhtä prosenttia väestöstä. Sokeat, kuurot ja kehitysvammaiset pyrittiin toimittamaan erityiskouluihin saamaan opetusta. Ne oli kuitenkin tarkoitettu vain kehityskelpoisille lapsille ja koeajan jälkeen, osa lapsista joutui keskeyttämään opiskelunsa. Myös monivammaiset ja tuberkuloosia sairastaneet lapset jäivät koulujen ulkopuolelle. Erityiskouluun pääsy merkitsi lapselle suurta elämänmuutosta. Kuurojen

¹²⁷ Tohtori Elsa Ryti, ”Raajarikkoisten ja aistiviallisten huollosta Suomessa.” (art.). KL 19/1925, 485–487.

¹²⁸ Opettaja Kerttu Heikel, ”Heikkokäyttöinen lapsi kodissaan.” (art.). KL 1/1930, 20–21.

¹²⁹ Ibinem.

tilanne oli 1920–1930-luvuille asti ristiriitainen, sillä viittomakieltä ei käytetty opetuksessa eivätkä oppilaat saaneet sitä vapaa-ajallakaan käyttää. Kiellon taustalla oli ajatus, että viittominen erotti kuurot muusta yhteiskunnasta. Sen katsottiin myös olevan rumaa ja eläimellistä.¹³⁰

Kotiliedessä nostettiin esiin myös pitkäaikaissairaiden lasten sairaalaopetus. Pienille lapsille tuli järjestää mielenkiintoista ajanvietettä, jotta he eivät joutuneet kärsimään toimeettomuudesta. Kouluikäisille lapsille voitiin järjestää käytännön työn ohella myös kouluopetusta. Sairaalaopetus mahdollisti sen, että tervehtyttyään lapset saattoivat ottaa oman paikkansa yhteiskunnassa, olla hyödyksi itselle ja muille.¹³¹ Oli kuitenkin myös terveitä lapsia, joilla ei ollut omaa kotia ja vanhempia heistä huolehtimassa. Kotilieteen kirjoittaneen rouva Katri Ritavuoren mukaan, yhteiskunnan oli ennen kaikkea panostettava ennaltaehkäisevään työhön. Niissä tapauksissa, joissa lapsi ei voinut omien vanhempiensa kanssa elää, oli pyrittävä löytämään hänelle pysyvä koti muualta. Oikea koti ja perhehoito olivat Ritavuoren mielestä lapsen kannalta paras ratkaisu. Lastenkotia tuli pitää vain väliaikaisena hoitopaikkana.¹³²

*On ihan selvää, että terve, hyvin kehittynyt lapsi on luonnollisessa ympäristössään kodissa. Jos hän syytä tai toisesta on ilman omaa kotia, on yhteiskunnan velvollisuus hankkia hänelle hyvä sijaikoti, jossa hän saa tuntea äidin rakkautta ja isän tukea ja johon hän voi vielä aikuisenakin palata, tuntien elämänsä juurien sinne vievän. Annettakoon hänelle omien vanhempien sijaan toiset, jotka opettavat hänelle isänmaanrakkautta ja kansalaisvelvollisuuksia ja joiden parissa hän kasvaa hyödylliseksi yksilöksi kansalleen.*¹³³

Kotiliedessä korostettiin nimenomaan ehkäisevän työn merkitystä ja valistustyön tärkeyttä, jotta lapset saisivat kasvaa omissa kodeissaan. Monet kansalaisjärjestöt, terveysseurat ynnä muut lastensuojeluumattilaiset, tarjosivat kaikille kodeille neuvontaa lasten hoitoon ja kasvatukseen liittyen. Puutteita ei ollut pelkästään köyhissä kodeissa, vaan myös varakkaat perheet olivat usein asianmukaista tietoa vailla.¹³⁴ Yksi merkittävimmistä vapaaehtoisjärjestöistä oli vuonna 1922 lastenneu-

¹³⁰ Harjula 2007, 93-94.

¹³¹ Fil. maisteri Katri Lehtonen, ”Sairaalapotilaiden askartelua ja opintoja.” (art.). KL 18/1932, 695–697, 716.

¹³² Rouva Katri Ritavuori, ”Onko turvaton lapsi kasvatettava laitoksessa vai kodissa?” (pk.). KL 3/1927, 74–76.

¹³³ Ibinem.

¹³⁴ A. H – K., ”Lastensuojelyt ja kodit.” (art.). KL 22/1924, 679–680; Köyhäinhoidon apulaistarkastaja Elli Tavastähti, ”Tehdasseudun lasten hyväksi.” (art.). KL 19/1928, 657–659; Rouva Armi Hosia, ”Eräät osattomiksi jääneet.” (pk.). KL 18/1934, 630–631.

volatoiminnan aloittanut Mannerheimin lastensuojeluliitto. Se tarjosi perheille lasten terveydenhoitopalveluita sekä lasten hoitoon ja kasvatukseen liittyvää opastusta.¹³⁵

Lastenhuollon yhtenäistämiseksi ja parantamiseksi asetettiin lastensuojelukomitea jo vuonna 1918, mutta lastensuojelulain valmistelu jäädettiin melkein kahdeksi kymmeneksi vuodeksi taloudellisista ja poliittisista syistä. Vuonna 1936 lastensuojelulaki kuitenkin viimein saatiin.¹³⁶ Se otettiin tyytyväisenä vastaan, kuten kansanedustaja Mandi Hannula asiasta Kotilieteen kirjoitti. Hänen mielestään lain suurin ansio oli se, että koko maahan saatiin yhtenäiset toimintaohjeet ja määrärahat. Lain piiriin kuuluivat kaikki lapset, jotka ilman yhteiskunnan tukea jäivät puutteellisesti hoidetuiksi. Hannulan mukaan oli kuitenkin ennen kaikkea panostettava kotikasvatuksen tukemiseen ja ennaltaehkäisevään työhön.¹³⁷ Lastensuojelulaki velvoitti kaikki kunnat perustamaan ja ylläpitämään kotikasvatusta tukevia ja täydentäviä laitoksia, sekä avustamaan sellaisia yksityisiä järjestöjä, jotka tällaista toimintaa harjoittivat. Myös lastentarhat tulivat kunnissa huoltolautakunnan alaisuuteen, sillä niiden katsottiin olevan yksi kotikasvatusta tukeva tekijä.¹³⁸

1.2.2 Koulun kasvatettava käytännön elämää varten

Vuoden 1866 kansakouluasetus määräsi, että kaupungeissa oli perustettava riittävä määrä kansakouluja, jotta kaikki 7-14-vuotiaat lapset saisivat opetusta. Kaupunkikunnat saattoivat lisäksi perustaa alemman kansakoulun 5-9-vuotiaiden koulutusta varten. Tämän vuoksi kansakouluopetus vakiintui kaupungeissa maaseutua aikaisemmin.¹³⁹ Vuoden 1923 oppivelvollisuuslaki olikin merkittävä edistysaskel ennen kaikkea maaseudun lasten elämässä. Kun vuonna 1910 eteläisen Suomen kouluikäisistä lapsista kävi kansakoulua kolme neljästä, Oulun läänissä kansakouluun oli päässyt vain joka kolmas.¹⁴⁰ Oppivelvollisuus koski ensisijaisesti 7-13-vuotiaita lapsia ja koko maassa koulunkäynnistä tuli kuusivuotinen rupeama.¹⁴¹ Täyttä koulutuksellista tasa-arvoa saatiin kuitenkin vielä odottaa, sillä harvaan asutulla maaseudulla lasten oli usein tyydyttävä supistettuun kouluun tai kiertokouluun kansakoulun korvikkeena.¹⁴²

¹³⁵ Markkola 2007, 123.

¹³⁶ Pulma 1987, 144, 155.

¹³⁷ Mandi Hannula, ”Lasten laki saatiin viimeinkin.” (art.). KL 22/1935, 866–867.

¹³⁸ Välimäki 1998, 111–112.

¹³⁹ Jauhiainen 2002, 31–32.

¹⁴⁰ Kaarninen 1995, 23–24.

¹⁴¹ Tuomaala 2003, 334.

¹⁴² Syväoja 2004, 57.

Kotiliedessä koululta vaadittiin käytännöllisten taitojen, kuten kotitalouden ja käsitöiden opettamista. Ajateltiin, että kirjaviisauden sijaan koululaiset tarvitsivat enemmän käytännön taitoja pärjätäkseen elämässä.¹⁴³ Tämä tuli esille myös edesmenneen koulutoimen ylijohtajan, professori Mikael Soinisen muistolle omistetussa kirjoituksessa vuonna 1924. Soinisen mukaan kaiken opetustoimen päämääränä tuli olla harrastuksen herättäminen.

-- on kaikki koulussa annettava uusi tietoaainehisto valittava ja esitettävä siten, että se selittävänä liittyy kotoiseen elämään, sen esineisiin, tapahtumiin ja ilmiöihin. Ja kun lapsi näin on saanut mielenkiinnon ihmiselämän ja luonnon ilmiöihin sellaisinaan ja oppinut niitä laajemmalta ja syvemmin tuntemaan, niin opetuksen lopputuloksena on hänen katseensa taaskin suunnattava kotoiseen elämään, hänet on saatava huomaamaan, miten uutta tietoa voidaan käyttää kodin, kotiseudun ja isänmaan hyväksi.¹⁴⁴

Kansakoulussa opetettavia aineita olivat muun muassa uskonto ja siveysoppi, äidinkieli, historia, maantieto, luonnontieto, maa- ja kotitalous, laskento ja mittausoppi. Vuoden 1925 maalaiskansakoulun opetussuunnitelmakomitean mukaan opetuksen piti olla oppilaskeskeistä, kotiseutuhenkistä ja käytännönläheistä.¹⁴⁵ Hygienia- ja puhtausopetusta pidettiin Kotiliedessä tärkeänä osana koulun työtä. Ulkonaisen puhtauden katsottiin vaikuttavan positiivisesti myös mielen puhtauteen.¹⁴⁶ Hygieniakasvatus oli osa ajan terveystieteiden opetusta. Oikealla puhtaanapidolla, ravinnolla, liikunnalla ja levolla voitiin estää esimerkiksi tuolloin yleiseen tautiin, tuberkuloosiin sairastuminen. Tervettä, liikkuvaa lasta pidettiin myös moraalisen ihanteena, sillä heikon ruumiin nähtiin merkitsevän myös heikkoa mieltä.¹⁴⁷

Kouluhallituksen kotitaloustarkistaja Katri Laineen mukaan kodinhoidonopetus oli tärkeä kotia ja koulua yhdistävä tekijä. Koulussa opittuja taitoja lapset saattoivat harjoittaa ja hyödyntää kotonaan.¹⁴⁸ Kun lapset oppivat jo pienenä tekemään kotitöitä ja ymmärsivät niiden merkityksen, ei kotitehtäviä pidetty enää ”vähempiarvoisina akkain töinä”.¹⁴⁹ Tyttöjä ja poikia alettiin kuitenkin ohjata jo ensimmäisestä luokasta lähtien sukupuolensa mukaisesti tehtäviin. Poikien käsityön tavoitteena oli, etupäässä puunveiston ja siinä käytettyjen työkalujen hallitsemisen kautta, opastaa poikia

¹⁴³ Rouva X, ”Helsingin kirje – Koululaisten vaikeuksia.” (palsta). KL 19/1924, 589.

¹⁴⁴ K. A. Franssila, ”Mikael Soinisen muistolle.” (pk.). KL 9/1924, 269–270.

¹⁴⁵ Kaarninen 1995, 33, 35.

¹⁴⁶ E.L., ”Kasvatus puhtauteen ja järjestykseen.” (art.). KL 17/1925, 436–438.

¹⁴⁷ Tuomaala 2004, 256–257.

¹⁴⁸ Kouluhall. kotitaloustark. Katri Laine, ”Oppivelvollisuutta, kotitaloutta ja pieniä kodinhoitajia.” (art.). KL 11/1928, 374.

¹⁴⁹ Talousopettaja Helmi Hannula, ”Kodinhoidon opetus kansakoulussa.” (art.). KL 18/1929, 746.

itsenäiseen harkintaan, neuvokkuuteen ja työniloon.¹⁵⁰ Tyttöjä alettiin puolestaan jo ensimmäisellä luokalla kasvattaa äidillisyyteen, auttamiseen ja hoivaamiseen.¹⁵¹

Kotiliedessä kotitalouden ja käsityön opetusta toivottiin pakolliseksi myös oppikouluun ainakin tytöille, sillä kaikkien naisten katsottiin tarvitsevan näitä taitoja.¹⁵² Fil. tohtori, kouluneuvos Gunnar Sarva esitti vuonna 1931, että oppikoulun tuli vastata eri sukupuolten tarpeisiin. Hänen mielestään tyttöjen ja poikien tuli saada samanveroinen yleissivistys, mutta opetusta tuli jakaa sukupuolten kesken heidän tulevaisuuttaan ajatellen. Tyttöjä oli tärkeä opastaa naisille kuuluvissa tehtävissä, kuten talouden- ja lastenhoidossa. Poikia piti puolestaan opastaa miehisissä askareissa sekä fyysisen ja kemian käytännön sovelluksissa. Gunnarin mielestä tytöille oli syytä järjestää enemmän käytännön opetusta, koska teoriaopinnot rasittivat heitä enemmän kuin poikia.¹⁵³ Oppikoulu tuli ajankohtaiseksi neljän kansakouluvuoden jälkeen eli 10–11-vuoden iässä. Enemmistölle lapsista kansakoulu jäi kuitenkin ainoaksi kouluksi. 1920-luvulla oppikoulun käynti yleistyi kaupungeissa ja isoilla paikkakunnilla. Tyttö- ja poikakoulujen opetussuunnitelmat olivat erilaisia ja ne valmistivat naisten ja miesten erilaisiin tehtäviin yhteiskunnassa.¹⁵⁴

Yksi syy vaatimukseen käytännöllisten taitojen opettamisesta näytti olevan se, että monilla kodeilla ei ollut varaa kouluttaa lapsiaan pidemmälle. Fil. maisteri Sisko Wilkama kirjoitti vuonna 1932, että pula-aikana ei ollut kannattavaa kouluttaa lapsia pitkälle, jos he eivät koulutyössään osoittaneet erityistä lahjakkuutta. Hänen mielestään oppikouluun ei kannattanut mennä, jos tuloksena oli vain keskinkertainen keskikoulutodistus. Puolestaan niiden lasten, jotka oppikouluun menivät, oli hylättävä se harhakäsitys, että koulutus merkitsi helpompaa toimeentuloa. Keskikoulun päättymisen jälkeen oli oltava valmis tekemään mitä työtä tahansa. Sen vuoksi Wilkama piti oppikoulun tärkeimpänä tehtävänä reippaan työtottumuksen kehittämistä ja käytännön elämää palvelevien taitojen opettamista.¹⁵⁵ Oppilasmäärän kasvu oppikouluissa hidastuikin 1920-lopulla ja pysähtyi kokonaan 1930-luvun alussa.¹⁵⁶ Taloudellinen tilanne näyttää siis vaikuttaneen lasten koulunkäyntiin.

¹⁵⁰ Kaarninen 1995, 35, 41.

¹⁵¹ Männistö 2003, 141.

¹⁵² Tarkastaja Sievä Karttunen, ”Tyttöjen erikoisopetus kansa- ja oppikoulussa.” (pk.). KL 3/1938, 76.

¹⁵³ Fil. tohtori, kouluneuvos Gunnar Sarva, ”Oppikoulut eri sukupuolien tarpeiden mukaisiksi.” (pk.). KL 18/1931, 806–807.

¹⁵⁴ Kaarninen 1995, 148–149, 160–161.

¹⁵⁵ Fil. maisteri Sisko Wilkama, ”Pula-aika ja lastemme koulunkäynti.” (pk.). KL 14–15/1932, 566–567.

¹⁵⁶ Kaarninen 1995, 149.

Ankaran taloudellisen tilanteen vuoksi koululta toivottiin säästäväisyyskasvatuksen ottamista opetusohjelmaan.¹⁵⁷ Monissa kouluissa säästämiskasvatusta jo tehtiinkin. Säästäväisyyskasvatus oli pankkien lanseeraama ajatus, sillä köyhässä Suomessa pienetkin talletukset olivat tervetulleita. Samalla lapsille haluttiin opettaa taloudellista ja eettistä ajattelua, jotta he tulevaisuudessa selviäisivät vaikeista vuosista.¹⁵⁸ Myös raittiusasia oli yksi 1920- ja 1930-luvuilla huolta herättänyt asia. Vuosina 1919–1932 voimassa olleen kieltolain tarkoituksenmukaisuudesta ja toimivuudesta käytiin suomalaisten keskuudessa kiivasta keskustelua.¹⁵⁹ Kotiliedessä pidettiin erittäin hyvänä asiana sitä, että koulussa valistettiin alkoholin turmiollisuudesta ja näin tuettiin kotien raittiuskasvatusta.¹⁶⁰ Kansanedustaja Mandi Hannula korosti tämän valistuksen erityistä tärkeyttä kieltolain lakatessa.¹⁶¹

*Koulun jokainen kasvatti on varustettava sillä tieteelliseen tutkimukseen perustuvalla tiedolla, että väkijuomien käyttö ehkäisee ruumiin ja hengen voimien kasvua täyteen kukkeuteen ja vähentää menestymisen ja elämäntyön saavutuksia, olipa kysymyksessä mikä elämänura tahansa.*¹⁶²

Käytöstapojen opettamisen katsottiin olevan kodin ja koulun yhteinen asia. Opettajien ja vanhempien omalla esimerkillä oli merkittävä vaikutus siihen, omaksuiko lapsi hyvät tavat omakseen. Koulun katsottiin voivan paikata kodin kasvatuksessa esiintyviä mahdollisia puutteita.¹⁶³ Kansakoulun opettajan tuli toimia mallikelpoisesti ja olla hyvä esikuva oppilailleen. Hänen tuli olla siveä, ahkera, laajatietoinen, luonteeltaan opettajaksi pätevä, kristilliset arvot omaava uudisraivaaja, jonka kutsumus vastasi lähetystyöntekijän tasoa. Myös koulutyön ulkopuolista työtä ja osallistumista yhteisön toimintaan pidettiin tärkeänä asiana.¹⁶⁴

Sisko Wilkaman mukaan koululaiset kärsivät ”henkisestä ryhdittömyydestä” ja ”maailmankatsoimuksen puutteesta”. Hänen mielestään sekä pojissa ja tytöissä oli havaittavissa välinpitämättömyyttä ja ylimielisyyttä koulutyötä kohtaan. Monet koululaiset olivat haluttomia ja halusivat päästä töistään mahdollisimman vähällä vaivalla.¹⁶⁵ Wilkaman mukaan selitys tähän käyttäytymiseen löytyi

¹⁵⁷ M. H – la., ”Oma säästötili nuorelle väelle ja vanhemmillekin.” (art.). KL 21/1933, 698–699.

¹⁵⁸ Syväoja 2004, 124–125.

¹⁵⁹ Tikka 2007, 235.

¹⁶⁰ Opettaja Paula af Heurlin, ”Koti ja naiset raittiusvakaumuksen luojina.” (pk.). KL 21/1927, 654.

¹⁶¹ Mandi Hannula, ”Kieltolaki lakkaa, väkijuomain aika alkaa.” (pk.). KL 7/1932, 268.

¹⁶² Mandi Hannula, ”Kieltolaki lakkaa, väkijuomain aika alkaa.” (pk.). KL 7/1932, 268.

¹⁶³ L., ”Mietteitä hyvästä käytöksestä.” (pk.). KL 8/1928, 242–243.

¹⁶⁴ Syväoja 2004, 90–91.

¹⁶⁵ Sisko Wilkama, ”Koululaiset ja ajanhenki.” (art.). KL 18/1924, 546–547; Sisko Wilkama, ”Kodit ja ajanhenki.” (art.). KL 19/1924, 577–578.

kodeista ja niissä vallitsevista materialistisista arvoista, jotka saivat varsinkin monet varakkaamat perheet tavoittelemaan vain aineellista hyötyä, henkisten arvojen jäädessä taka-alalle.¹⁶⁶ Lasten kasvatustuun katsottiin siis lipuvan kodeilta yhä enemmän koululle.

Koulun uskontokasvatuksesta ei Kotiliedessä 1920–1930-luvuilla kirjoitettu, mikä oli mielestäni hieman yllättävää. Perinteisesti uskonto oli ollut kansakoulun tärkein aine. Vuoden 1923 uskonnonvapauslain jälkeenkin sen asema oli vahva, vaikka se ei enää pakollinen aine ollutkaan. Valtaenemmistön, myös työväenluokan, elämässä uskonnolla oli yhä vankka sija ja ajan voimakas isänmaallinen korostus tuki uskonnonopetusta.¹⁶⁷ Kotiliedessä asia tuli vain kerran ilmi kansanedustaja Mandi Hannulan kirjoittaessa uskonnonvapauslaista ja sen vaikutuksesta kansakouluopetukseen. Hannula oli tyytyväinen uskonnonopetuksen aseman varmistuttua, sillä hänen mielestään tarvittiin ennen kaikkea ”omantunnon kulttuuria”.¹⁶⁸

1.2.3. Vaatimus kodin ja koulun yhteistyöstä

Kotiliedessä kirjoiteltiin runsaasti kodin ja koulun välisestä suhteesta 1920- ja 1930-luvuilla. Tärkeimpänä syynä tähän oli varmasti vastikään voimaan tullut oppivelvollisuuslaki. Lasten säännöllisen koulunkäynti oli varsinkin maaseudulla uusi asia. Kotilieden kirjoittajien mukaan koulu ei voinut korvata kodin kasvatusta, mutta sen nähtiin olevan tärkein myötäkasvattaja. Hyvän suhteen kodin ja koulun välillä nähtiin olevan mahdollinen, kun molemmat osapuolet pyrkivät ymmärtämään toisiaan. Hyvällä tahdolla, oikeata tietoa vastapuolesta hankkimalla ja asettumalla toisen asemaan, koti ja koulu pystyivät luomaan toimivan ja luottamuksellisen suhteen, ja täten toimimaan yhdessä lasten parhaaksi.¹⁶⁹ Ahkerin kirjoittelija oli filosofian maisteri Sisko Wilkama, joka kirjoitti aiheesta Kotilieteen kymmenisen kertaa kyseisenä aikana.

Pakko on kodin ja koulun olla yhteistyössä, sillä kummallakin taholla täytyy tunnustaa: ”Meidän lapsemme ovat teidän lapsianne!” Ja niinhän useissa tapauksissa onkin, että noiden ”yhteisten lasten” hyväksi koulu ja koti todella auttavat toisiansa, tukien toistensa ponnisteluja.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Sisko Wilkama, ”Kodit ja ajanhenki.” (art.). KL 19/1924, 577–578.

¹⁶⁷ Syväoja 2000, 162, 170.

¹⁶⁸ Mandi Hannula, ”Eräs kotiemme elinkysymys eduskunnassa.” (art.). KL 6/1923, 164–167.

¹⁶⁹ Sisko Wilkama, ”Mietteitä kodin ja koulun suhteesta ja yhteistyöstä.” (pk.). KL 17/1924, 502; Rehtori Kaarlo Tiirilä, ”Koulu ja koti kasvatustyössä.” (pk.). KL 2/1929, 36–37; Fil. maisteri, rouva Sisko Wilkama, ”Onko kodin ja koulun välillä tarpeeksi yhteistyötä.” (pk.) KL 2/1932, 42.

¹⁷⁰ Fil. maisteri, rouva Sisko Wilkama, ”Onko kodin ja koulun välillä tarpeeksi yhteistyötä.” (pk.). KL 2/1932, 42.

Wilkama kehotti vanhempia syventymään lastensa luonteiseen ja harrastuksiin. Tällöin he tiesivät mihin lapset pystyivät, eivätkä vaatineet heiltä liika myöskään koulumenestyksen suhteen. Samoin vanhempien oli osoitettava kunnioitusta opettajia kohtaan eikä arvostella heitä lastensa kuullen. Wilkaman mukaan vanhempien ei myöskään pitänyt ottaa lastensa koulusta kertomia tarinoita ehdottomana totuutena, sillä varsinkin rangaistuksen saanut oppilas puolusteli itseään kaikin tavoin.¹⁷¹ Opettajilla oli myös oma vastuunsa. Heidän tuli suhtautua oppilaisiinsa lempeydellä ja ymmärryksellä, sekä saada heidät innostumaan oppimisesta. Opettajia kehoitettiin tutustumaan oppilaisiinsa ja heidän taustoihinsa, jotta he saattoivat ymmärtää heidän käyttäytymistään. Jos oppilas oli esimerkiksi väsynyt ja laiska koulussa, se saattoi johtua lasten kotonaan tekemästä työstä.¹⁷²

Vanhempien ja koulun suhteeseen alettiin yleensä kiinnittää huomiota, jos lapsi käyttäytyi koulussa häiritsevästi. Kodin ja koulun yhteistyön tarve tunnustettiin ensin kaupungeissa, ja vuoden 1920 tienoilla vanhempainkokoustoiminta levisi maaseudullekin. Toiminta ei kuitenkaan systematisoitu, kun kansakoulukokouksissa päätettiin jättää yhteistyö vapaaehtoisuuden varaan. Mainittavaa kohentumista asiassa ei siis tapahtunut, vaikka kouluhallitus lähettikin kouluväelle silloin tällöin ohjeita yhteistyön lisäämisestä. Kotien virheenä pidettiin liiallista uskoa koulun kasvatusmahdollisuuksiin ja kasvatusvastuun siirtämistä kokonaan koululle.¹⁷³ Kotiliedessä esiintynyt huoli kodin ja koulun suhteesta näytti siis olevan ajankohtainen kysymys.

Jotkut katsoivat koulunkäynnillä olevan myös negatiivisia seurauksia, sen vieraannuttaessa lapsia ja vanhempia toisistaan. Katri Oksasen mielestä kodit eivät ymmärtäneet antamiensa käytännöllisten taitojen arvoa ja merkitystä. He luottivat kouluun liian paljon ja vaativat siltä liikoja. Hänen mukaansa koulu oli ottanut liikaa vastuuta kasvatuksesta, kun lapset viettivät sen järjestämissä kerhoissa usein jo vapaa-aikansakin.

Koulu on tosiaan tavallaan perhe-elämän vihollinen. Valitetaan, etteivät vanhemmat omistaudu kyllin kodille ja lapsille, mutta olisiko lapsilla sitten aikaa heille? – Ellei tyttäreillä ole kotiainetta, on pojilla huomiseksi historian kertaus tai ehkä luonnontieteellisen kerhon kokous.

¹⁷¹ Sisko Wilkama, ”Mietteitä kodin ja koulun suhteesta ja yhteistyöstä.” (pk.). KL 17/1924, 502; Fil. maisteri, rouva Sisko Wilkama, ”Lapset kertovat koulusta.” (art.). KL 3/1933, 86–87, 108.

¹⁷² Fil. maisteri, rouva Sisko Wilkama, ”Onko kodin ja koulun välillä tarpeeksi yhteistyötä.” (pk.). KL 2/1932, 42; Fil. maisteri, rouva Sisko Wilkama, ”Tunteeko opettaja oppilaitaan?” (art.). KL 9/1932, 356–357; H. Est., ”Ensi viikolla lähdetään taas kouluun.” (art.). KL 16/1930, 697, 707; Linda Pylkkänen, ”Pelkäävätkö pikkulapset koulua?” (pk.). KL 17/1937, 638–639.

¹⁷³ Syväoja 2004, 140, 143.

*Olisiko perheellä koskaan aikaa kokoontua esim. ääneen lukemista varten tai musiikkia harjoittamaan?*¹⁷⁴

Kodin ja koulun välien hiertäminen oppivelvollisuuden alkuaikoina johtui osittain varmasti myös siitä, että maalla lapsia tarvittiin kodin töissä varsinkin sadonkorjuuaikoina. Köyhille perheille sen jokaisen jäsenen työpanos oli tärkeä. Lasten työsuoritusten avulla voitiin vähentää puutetta ja monissa tapauksissa suoranaista nälkää.¹⁷⁵ 1900-luvun alkupuolella maalaisperheissä lasten työnteke nähtiinkin usein välttämättömyytenä ja koulunkäynti oli tärkeysjärjestyksessä vasta toisella sijalla.¹⁷⁶ Monet vanhemmat olivat sitä mieltä, että koulu vieroitti lapset työnteosta. Ruumiillista työtä tekemällä katsottiin saavutettavan suurempi hyöty tulevaa elämää varten kuin koulunpenkissä istumalla. Monien lasten opintie päättyikin kierto- tai kansakoulun jälkeen.¹⁷⁷ Maaseudun työvoimatarpeesta johtuen kouluissa vähitellen yleistyvät kahden viikon maatalouslomat eli ns. perunanosto- ja marjanpoimintalomat.¹⁷⁸

1.2.4. Kesä virkistää koululaiset

Pitkää kesälomaa pidettiin lasten terveyden kannalta tärkeänä, ja sen puolesta kirjoitettiin ahkerasti Kotiliedessä. Ruumiillisen työn tekijöitä pidettiin voimakkaampina ja vastustuskykyisempiä kuin henkisen työn tekijöitä. Lasten oli kesällä urheiltava ja tehtävä ruumiillista työtä talven koulutyön vastapainoksi.¹⁷⁹ 1920- ja 1930-luvuilla lasten ulkoilua ja urheilua painotettiin ja ihanteena oli terve ja auringossa ruskettunut lapsi.¹⁸⁰ Kotiliedessä lapsille sopivina urheilumuotoina pidettiin uintia, voimistelua ja retkeilyä luonnossa. Varsinkin luonnossa liikkumisen katsottiin virkistävän sekä ruumiista että sielua. Työntekoa ei myöskään sopinut unohtaa. Joka kodista katsottiin löytyvän lapsille sopivia kotiaskareita ja maatöitä. Työnteossa oli kuitenkin otettava lapsen ikä ja työn raskaus huomioon, ettei työ tuntunut rangaistukselta. Lapselle oli lisäksi jätävä aikaa myös omiin leikkeihin. Kodin ulkopuolisista harrastuksista kerhojen ja partion järjestämiä leirejä pidettiin hyvinä kesäloman virkistäjinä.¹⁸¹ Filosofian maisteri Sisko Wilkama esitteli vuonna 1925 mallin siitä, millaista ohjelmaa lasten kesäloman pitäisi sisältää:

¹⁷⁴ Katri Oksanen, ”Kilpailu lapsesta.” (art.). KL 1/1938, 12.

¹⁷⁵ Aukia 2009, 131–132.

¹⁷⁶ Tuomaala 2004, 11, 111.

¹⁷⁷ Kemppainen 2001, 66.

¹⁷⁸ Tuomaala 2004, 11, 111.

¹⁷⁹ Tohtori Artturi Salokannel, ”Koululaiset ja kesä.” (pk.). KL 11/1929, 440–441, 463.

¹⁸⁰ Tähtinen 1992, 59.

¹⁸¹ Anni Collan, ”Loma-ajan vietosta.” (art.). KL 11/1924, 351–353; Tohtori Niilo Jännes, ”Lasten kesänvietosta.” (art.). KL 12/1927, 390–391; Opettaja Ukko Kivistö, ”Pojan kesä.” (art.). KL 10/1930, 427–429; A. K., ”Tuleeko meille

Voisin viitata moniin eri mahdollisuuksiin, puhua puutarhastyöstä, kotiaskartelusta, oikein järjestetyistä retkeilyistä ja urheilusta, kesäksi määrättyjen koulutöiden järjestelmällisestä, vähitellen tapahtuvasta suorittamisesta, vieläpä työstä heinäpellolla tai kotitöiden harjoittelusta jossakin vieraassa perheessä. Näistä aineksista, joihin voisi vielä lisätä useita, voinee todella koota ja yhdistellä koululaiselle kesäohjelman, joka ei ole järjetön ja luonnoton, vaan joka todella tuo virkistystä, lepoa ja voimia ja opettaa tuntemaan työn ja toiminnan tervettä iloa.¹⁸²

Lapset tarvitsivat lepoa ja ruumiillista räsitystä sopivassa suhteessa. Liikunnan lisäksi lasten oli nukuttava riittävästi, syötävä terveellisesti ja otettava aurinkokylpyjä.¹⁸³ Tohtori Johannes Carpénin mukaan kesälomalla oli vältettävä koulutehtävien tekemistä täydellisen levon saavuttamiseksi. Hänen mukaansa huono menestyminen koulussa johtui juuri ruumiillisesta heikkoudesta, ja kesälomalla oli keskityttävä tämän asian parantamiseen eikä ehtojen lukemiseen.¹⁸⁴ Kaikki kirjoittajat olivat yhtä mieltä siitä, että vanhempien oli huolehdittava siitä, ettei kesäloma sujunut vain laiskotellen. Rehtori Hannes Salovaaran mukaan pelkkä vetelehtiminen teki lapsista veltoja ja työtä vieroksuvia. Hänen mielestään koululaisten loma kuului juuri kodille ja siellä tehtävälle työlle.¹⁸⁵

Pääasia on, että kodit entistä enemmän tehostavat työn kunniaa lapsilleen. Siten ne myös varmimmin ja lujimmin sitein liittävät lapsensa kotiin.¹⁸⁶

Kaikkien paras vaihtoehto lapselle oli se, että lapsi sai viettää kesälomansa maalla. Kaupungissa elävien ihmisten kirjoituksissa olikin nähtävissä kaipuu maaseudulle. Tohtori Niilo Jänneksen mukaan maalla olo oli terveyden kannalta merkittävä asia, koska lapsi saattoi siellä olla raikkaassa ja puhtaassa ulkoilmassa. Myös ruoka oli maalla tuoreempaa ja ravitsevampaa kuin kaupungissa.¹⁸⁷ Pidettiin tärkeänä sitä, että kaupunkilaislapset saivat edes hetkeksi itselleen palan kotiseutua ja juurensa isänmaan multiin.¹⁸⁸ Kotilieteen vuonna 1926 kirjoittaneen Perheenisän mukaan kaupunkilaislapset olivat yleensä maalaislapsia fyysisesti heikompia, joten he tarvitsivat pitkän ja vahvis-

hauska kesä.” (pak.). KL 11/1931, 496–498, 518.; Tohtori Johannes Carpén, ”Kesä, koululasten virkistäjä.” (art.). KL 11/1936, 452; Isoäiti, ”Koululaisten kesäloma.” (palsta). KL 11/1937, 454.

¹⁸² Fil. maisteri Sisko Wilkama, ”Koululaistemme kesän puolesta.” (art.) KL 12/1925, 319.

¹⁸³ Tohtori Artturi Salokannel, ”Koululaiset ja kesä.” (pk.). KL 11/1929, 440–441, 463; Tohtori Johannes Carpén, ”Kesä, koululasten virkistäjä.” (art.) KL 11/1936, 452.

¹⁸⁴ Tohtori Johannes Carpén, ”Kesä, koululasten virkistäjä.” (art.). KL 11/1936, 452.

¹⁸⁵ Rehtori Hannes Salovaara, ”Koululaiset kesälomalla.” (pk.). KL 11/1934, 382–383.

¹⁸⁶ Ibinem.

¹⁸⁷ Tohtori Niilo Jännes, ”Lasten kesänvietosta.” (art.) KL 12/1927, 390–391.

¹⁸⁸ Koulun ystävä, ”Koulujen alkaessa.” (pk.). KL 17/1925, 430–431.

tavan kesäloman maalla. Hänen mielestään tutustuminen maalaiselämään oli omalta osaltaan myös lieventämässä sitä vastakkainasettelua, joka ilmeni maalais- ja kaupunkilaisväestön välillä.¹⁸⁹

Kesän onnistumisen takaamiseksi molemmilta osapuolilta vaadittiinkin ymmärtäväisyyttä ja hyvää tahtoa. Maaseudun isäntäväen oli ymmärrettävä, että kaupunkilaisvieraat tarvitsivat leponsa, ja toisaalta kaupunkilaisten oli kunnioitettava isäntiensä työtä.¹⁹⁰ Koulunkäynnin vuoksi lapset eivät voineet osallistua työnteekoon samassa määrin kuin ennen, ja siksi maataloissa lasten työopetus tapahtui enimmäkseen kesäloman aikana.¹⁹¹ Emäntä Y toivoi maaseutukirjeessään, että kaupunkilaiset ja heidän lapsensa eivät käyttäisi koko kesälomaansa vetelehtimiseen, vaan osallistuisivat myös talon töihin. Hänen mielestään lapset saivat elämästä väärän käsityksen, jos he kuvittelivat vain maalaisten kuuluvan työnteekoon.¹⁹²

*Ja sitä paitsi on kasvatuksen kannalta samoin kuin eri kansanluokkien lähentymisen kannalta erinomaisen tärkeätä juurittaa pois lasten ja nuorison mielestä jo hyvissä ajoin se käsitys, että vain toiset ihmiset olisivat luodut tähän maailmaan työtä ja raadantaa varten, toiset sen sijaan ainoastaan kuluttamaan ja elelemään kuin kukkaset kedolla.*¹⁹³

Kotiliedessä nimenomaan työnteon opettamisen katsottiin olevan tärkeä kodin ja koulun yhteinen tehtävä. Työn oppimisen ei katsottu olevan pelkästään ”tavallisten” lasten oikeus, vaan myös fyysisesti ja psyykkisesti poikkeaville lapsille tuli tarjota mahdollisuus hyödylliseen toimintaan. Koululta kaivattiin kodin tarpeiden huomioonottamista ja käytännöllisten aineiden opettamista. 1920- ja 1930-lukujen koulukasvatuksen ihanne olikin Kotilieden valossa työtä tekevä, tottelevainen ja terve lapsi. Tämä vastasi sitä ihannetta, mitä kotikasvatuksen puolellakin vaadittiin.

1.3. Vapaa-aika käytetään hyödyllisesti

1.3.1. Leikkien reippaiksi, terveiksi ja työtätekeviksi

Filosofian maisteri Ahti Rytönen kirjoitti vuonna 1931 Kotilieteen siitä, kuinka aikuisten työ näkyi lasten leikeissä. Ne jäljittelivät aikuisten toimia, ja esimerkiksi maanviljelystoimet näkyivät lasten

¹⁸⁹ Perheenisä, ”Oppikoulujemme lomiat lyhyemmäksi.” (art.). KL 4/1926, 92–93.

¹⁹⁰ Isoäiti, ”Tuleeko Teille kesävieraita?” (palsta). KL 11/1938, 454, 467.

¹⁹¹ Aukia 2009, 152.

¹⁹² Emäntä Y, ”Maaseutukirje – Kesä alkanut.” (kirje). KL 12/1923, 377–378.

¹⁹³ Ibinem.

leikeissä. Hevosennpito, metsästys ja rakennuspuuhat kuuluivat poikien leikkeihin, kun taas tytöt hoitivat orastavalla äidinvaistollaan nukkejaan. Sekä pojat että tytöt jäljittelivät vanhempiensa kotiaskareita sukupuolelleen kuuluvissa tehtävissä. Rytkösen mukaan tämä oli harjoittelua aikuisikää varten.¹⁹⁴ SAARA TUOMAALA tuo tutkimuksessaan esille kuinka, tyttöjä ja poikia koskeneet kasvatusihanteet näkyivät myös koulujen aapisten ja lukukirjojen suhtautumisessa leikkeihin. Tyttöjen leikit sidottiin kotitöiden oppimiseen, kun taas poikien leikeistä puolestaan usein uupui tällainen suora yhteys työhön. Poikien leikit liitettiin liikenne- ja kulkuvälineisiin, joilla saattoi kulkea kotoa töihin ja ulkopuoliseen maailmaan.¹⁹⁵

Vanhempia kannustettiin ohjaamaan lastensa leikkejä toimintoihin, jotka muuttuisivat vähitellen hyviksi tottumuksiksi. Lapsuusajan hyvien leikkien nähtiin tekevän heistä ”kunnollisia työntekijöitä, reippaita, iloisia ihmisiä, jotka eivät voi olla laiskoina, sillä työskenteleminen on heille rakasta velvollisuutta”.¹⁹⁶ Leikeillä katsottiin olevan kasvattava vaikutus. Voimisteluopettaja Ann’ Margareth Gripenbergin mukaan ne hovin ja virkistuksen lisäksi kehittivät lapsen älyä ja nopeutta, ja kilpaleikit vaativat järjestystä ja kuria.¹⁹⁷ 1920–1930-lukujen Kotiliesissä korostettiinkin juuri liikunnallisten leikkien tärkeyttä ja raittiissa ilmassa oleskelua. Voimistelunopettaja Esteri Pesola toi vuonna 1932 hyvin esille ajan lapsi-ihanteen kirjoittaessaan, että ”ainoastaan liikkuva ja toimiva lapsi on terve lapsi”. Liikunnan katsottiin kehittävän, ei ainoastaan lapsen ruumista, vaan myös hänen sielun voimiaan. Sen vuoksi vanhempien oli jo ennen lapsen kouluun menoa järjestettävä hänelle ikäkaudelleen sopivaa liikuntaa leikin muodossa.¹⁹⁸

*Leikissä lisääntyvät voimat, huomiokyky terästyy. Verenkierron vilkastuessa syventyy hengitys. Iloisuus, rohkea mieli ja tahdonvoima sädehtivät tällöin välittömästi ujonkin lapsosen otteissa. Tuntiessamme lasten kanssa tervettä oikeata iloa pääsemme heitä todella lähellä ja he tuntevat hoitajassaan ystävän.*¹⁹⁹

Kotiliedessä ohjattiin myös sopivien leikkikalujen valintaan. Ajan hygieniavalistus näkyi siinä, että lelujen tuli olla helposti puhdistettavia, ja sellaisia joilla lapsi ei voinut vahingoittaa itseään. Yksinkertaisia omatekoisia leluja pidettiin parhaimpina siksi, että ne olivat kestäviä ja edullisia.²⁰⁰ Niillä

¹⁹⁴ Fil. maisteri Ahti Rytkönen, ”Mitä emä laulaa, sitä poika piiskuttaa.” (art.). KL 3/1931, 90–93.

¹⁹⁵ Tuomaala 2004, 214.

¹⁹⁶ V.N., ”Lastemme leikeistä ja leikkikalusta.” (art.). KL 23/1930, 1012.

¹⁹⁷ Voim. opettaja Ann’ Margareth Gripenberg, ”Kaikki leikkikentälle.” (art.). KL 11/1932, 446–447.

¹⁹⁸ Voim. opettaja Esteri Pesola, ”Nuorra vitsa väännettävä.” (art.). KL 20/1932, 792–793.

¹⁹⁹ Ibinem.

²⁰⁰ Rouva Toini Selinheimo, ”Lapsen leikkikalusta ja ulkoilusta.” (art.). KL 16/1935

katsottiin olevan lapselle myös eniten tunnearvoa.²⁰¹ Maria Puputti kehotti vanhempia antamaan lapsilleen nimenomaan oikeita tavaroita, kuten mukeja, mittoja ym. talouskaluja, leikkimiseen. Varsinkin kivet, kävyt ja puunpalaset olivat hyviä leluja, koska lapsi saattoi kehitellä niille monenlaisia käyttötarkoituksia, eikä niiden käyttö ollut perheen varallisuudesta riippuvainen.²⁰² Maaseudulla lasten ympäristö oli myös muokkaamattomampi, ja leikkiessään he joutuivat käyttämään enemmän mielikuvitusta.²⁰³

Kodissa tuli myös järjestää lapselle oma rauhallinen paikka leikkimiseen, jossa lapsi sai yksin keskeytyksettä leikkiä, ilman että hän tai hänen lelunsa olivat muiden tiellä.²⁰⁴ Arkkitehti Katri Jahnssoonin mielestä lapsi, jolla ei kotona ollut rauhallista leikki- ja askartelupaikkaa sitä kaivattessaan, saattoi vieraantua kodista ja etsiä sellaista muualta, mahdollisesti haitallisista paikoista.²⁰⁵ Varsinkin poikien leikit ja askartelut olivat sellaisia, että ne aiheuttivat sotkua ja melua. Silti pojillekin oli varattava oma tila töihinsä, sillä muuten he viettäisivät aikansa kaduille notkuen ja huonoja tapoja oppien.²⁰⁶ Vapaa-ajan vietto kaduilla oli kuitenkin etupäässä kaupunkilaispoikien tapa, sillä maaseudulla oli tilaa harrastaa sekä sisällä että ulkona. Tyttöjen harrastukset, kuten käsityöt olivat puolestaan sellaisia, että niitä voitiin ahtaissakin tiloissa toteuttaa.

Leluilla katsottiin olevan siis merkitystä lapsen fyysisen ja psyykkisen kehityksen kannalta. Pallot ja kiekot edistivät lapsen liikkumista, ja kärret ja nuket olivat käytössä lasten jäljitellessä aikuisten toimia. Kuvakirjat ja värikynät olivat puolestaan omiaan kehittämään lapsen kauneusaistia ja mielikuvitusta, ja rakennuspalikat kekseliäisyyttä. Nimikirjaimilla V.N. Kotilieteen kirjoittaneen mukaan hyvä kasvattaja valitsi leluja, joista olisi lapsen tulevaisuuden kannalta hyötyä.²⁰⁷

Puuhevosen saaminen tietää pojalle hyödyllistä toimintaa, lisäksi rakkautta eläinmaailmaa kohtaan, mutta pyssy herättää hänessä jo liian aikaisin tunteita, jotka kasvavat myöhemmin raa'aksi hävittämishaluksi ja poikien keskuudessa varsin yleiseksi tavaksi tappaa pikkulintuja. Ja tytölle on nukan, nukensängyn, pienen tomuharjan tai kattilan saaminen paljon suuremman arvoisempi kuin ilmapallon, korean päivänvarjon tai muun sellaisen saaminen. Edelliset

²⁰¹ Tuulia, ”Pakinaa lasten leikkikalusta.” (pak.). KL 23–24/1929, 33.

²⁰² Maria Puputti, ”Leikkikalusta.” (art.). KL 22/1925, 577–578.

²⁰³ Korkiakangas 2004, 417–419.

²⁰⁴ Maisteri Katri Oksanen, ”Milloin lapset saavat olla yksin?” (art.). KL 14–15/1935, 585, 603.

²⁰⁵ Arkkitehti Katri Jahnssoon, ”Onko lapsia muistettu?” (art.). KL 10/1935, 424–425.

²⁰⁶ S.Karpio, ”Ja taas sinä roskaat.” (art.). KL 6/1934, 184–185.

²⁰⁷ V.N., ”Lastemme leikeistä ja leikkikalusta.” (art.). KL 23/1930, 1014.

*vievät pikku Eevan tai Liisan äidin pikkuapulaisiksi, mutta jälkimmäiset kasvattavat jo lapsina heihin koreilunhalua ja turhamaisuutta.*²⁰⁸

1.3.2. Lapsille tarjottava vain hyvää kirjallisuutta

Kotiliedessä julkaistiin useita lasten lukemiseen liittyviä kirjoituksia. Kaikista niistä käy ilmi, että se millaista kirjallisuutta lapset vapaa-aikanaan lukivat, ei ollut yhdentekevää. Hyvän kirjallisuuden nähtiin parhaimmillaan avartavan lasten maailmankuvaa sekä edistävän lapsen moraalin ja siveellisen luonteen kehittymistä. Esimerkiksi kalevalaista runoutta, Sakari Topeliuksen ja Hans Christian Andersenin satuja, ja Aleksis Kiven ja Charles Dickensin teoksia pidettiin lapsille sopivina. Puolestaan huonon kirjallisuuden lukeminen, johon kuuluivat poikien suosimat jännitys- ja salapolii-sikirjat ja tyttöjen lukemat kevyet rakkausromaanit, olivat liian helppoa ja veltostuttavaa ajanvietettä sekä siveellisesti arveluttavaa.²⁰⁹ Juuri Topeliuksen perintö vaikutti 1900-luvun alkuvuosikymmeninä vahvasti käsitykseen siitä, millaista lastenkirjallisuuden tuli olla. Uskonto, isänmaa ja tekstien opettavainen luonne olivat asioita, joita lapsille suunnatuissa kirjoissa korostettiin.²¹⁰

Tutkija MERVİ KAARNISEN mukaan tytöt harrastivat enemmän lukemista kuin pojat. Lukemista pidettiin periaatteessa hyvänä harrastuksena, mutta kirjavalinnoista oltiin huolissaan. Tyttöjen romanttis-jännittäviin kertomuksiin painottuvan kirjallisuuden pelättiin aiheuttavan tuntuvia häiriöitä tytön hermoston toiminnassa. Poikien seikkailukirjoista ei puolestaan nähty olevan samanlaista haittaa.²¹¹ Seikkailukirjoissahan miehet olivat rohkeita ja voimakkaita, joten luultavasti niiden katsottiin välittävän pojille ihanteellisen miehen mallin eikä suurta tarvetta niiden kieltämiseen ollut. Tyttöjen kirjoissa esiintyneen romantiikan ei puolestaan nähty vastaavan todellisuutta. Kiellon taustalla oli varmaankin tyttöjen siveyden varjeleminen ja se, ettei tyttöjen haluttu asettavan epärealistisia odotuksia tulevalle avioelämälleen.

Lasten ohjaaminen sopivan kirjallisuuden puoleen nähtiin vanhempien, etupäässä äitien tehtäväksi. Rouva Anna-M. Tigerstedtin mukaan tämä onnistui siten, että kotiin hankittiin vain hyvää ja arvokasta kirjallisuutta. Myös se, että äiti ja lapset pitivät yhteisiä lukuhetkiä, edisti osaltaan lasten lukuhaluja ohjaamista oikeaan suuntaan. Tällöin äiti sai mahdollisuuden seurata lastensa kehitystä ja

²⁰⁸ Ibinem.

²⁰⁹ Tyyni Haapanen-Tallgren, ”Mitä lapset lukevat.” (art.). KL 1/1923, 15–16; Rouva Anna-M. Tigerstedt, ”Lasten lukemisesta.” (art.). KL 18/1926, 513–514; Kersti Bergroth, ”Kirjallista sivistystä.” (art.). KL 19/1935, 740.

²¹⁰ Heikkilä-Halttunen 2000, 65.

²¹¹ Kaarninen 1995, 172–173.

edesauttaa sitä, että lapsi vanhempanakin osasi valita hyvää kirjallisuutta luettavakseen.²¹² Samalla nämä yhteiset lukuhetket tarjosivat iloa ja huvia lasten ja vanhempien yhteisiin hetkiin, ja täten lähensivät perheenjäseniä toisiinsa.²¹³

Filosofian maisteri, rouva Toini Virkkunen toi esille myös kirjojen merkityksen lapsen mielikuvituksen kehittäjänä. Hänen mielestään äitien tuli lukea lapsille satuja ja varsinkin runomittaisia tarinoita kuten Kanteletarta, koska ne kehittivät mielikuvituksen lisäksi lapsen runoaistia, ja samalla opettivat lapsille suomalaista kansanperinnettä.²¹⁴ Lapsi ei kuitenkaan saanut lukea liikaa, vaan määrä oli korvattava laadulla. Kotilieden alkuaikojen ahkera pakinoitsija²¹⁵ Tyyni Haapanen-Tallgren kirjoitti vuonna 1923 aiheesta seuraavasti:

*Nykyaikana, jolloin fyysillinen kasvatus alkaa päästä oikeuksiinsa, olemme kai kaikki yhtä mieltä siitä, että lasten ei pitäisi lukea kovin paljon. Vaatiihan jo koulu heiltä paikallaan-istumista, silmien ja aivojen työtä aika tavalla. Emme tahdo heistä kitukasvuisia, todelliselle elämälle vieraita kirjatoukkia, vaan reippaita, onnistuneita ihmisenalkuja, jotka kykenevät täyttämään paikkansa maailmassa.*²¹⁶

Kasvatuksessa korostettiin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä kuuliaisuutta ja ruumiillisen työn arvostusta.²¹⁷ Kotiliedessäkin kirjallisuuden laadun lisäksi kiinnitettiin huomiota siihen, kuinka paljon lapset lukivat. Urheileva ja reipas lapsi oli aikuisten mielestä hyväksytympi, kuin kirjojen kuvitteelliseen maailmaan pakeneva lukutoukka. Lapset tuli kasvattaa työntekoon eikä haaveiluun. Muutamit kirjoittajat näkivät kirjallisuudella, jota lapset ja nuoret lukivat, olevan jopa yhteiskunnallisia ja poliittisia vaikutuksia. Rikos- ja seikkailuelokuvien ja ala-arvoisen kirjallisuuden nähtiin olevan yksi tekijä alaikäisten tekemissä rikoksissa, ja yhdessä turmelevan nuoren polven.²¹⁸ Varsinkin ”ajanvietefilmit” sotivat vanhempien kasvatuspäämääriä vastaan ja estivät terveen persoonallisuuden muodostumisen.²¹⁹ Filosofian maisteri Yrjö Karilas näki yhteisten lukuhetkien auttavan kohteja taistelussa ajan repiviä voimia vastaan. Hänen mukaansa pyhät kirjoitukset ja isänmaallinen kirjallisuus olivat hyviä vaihtoehtoja yhteisiin lukuhetkiin, ja omiaan kohottamaan kodin henkeä.²²⁰

²¹² Rouva Anna-M. Tigerstedt, ”Lasten lukemisesta.” (art.). KL 18/1926 513–514

²¹³ Tuulia, ”Isojen hylly – pienten hylly”. (pak.) KL 19/1937, 729.

²¹⁴ Fil. maisteri, rouva Toini Virkkunen, ”Kanteletar lastenkirjana.” (art.). KL 4/1926, 102–103.

²¹⁵ Malmberg 1991, 279.

²¹⁶ Tyyni Haapanen-Tallgren, ”Mitä lapset lukevat.” (art.). KL 1/1923, 15–16.

²¹⁷ Korkiakangas 2004, 417.

²¹⁸ i-n, ”Rikollisuuden ja huliganismin syitä.” (art.). KL 16/1929, 672.

²¹⁹ Fil. maisteri Sisko Wilkama, ”Ajanviete-elokuva kasvattajana.” (art.). KL 9/1930,

²²⁰ Fil. maisteri Yrjö Karilas, ”Hiljaisia lukuhetkiä koteihin.” (pk.). KL 19/1930, 824–825.

1.3.3. Maalla harrastukset palvelevat kotia – kaupungeissa keskitytään yksilön kehittämiseen

Koululaisten huvittelunhalu nousi esille useissa Kotilieden kirjoituksissa. Vanhempia kehoitettiin järjestämään lapsilleen vapaa-ajalla toimintaa heidän taipumuksiensa mukaisesti, sillä joutilas aika ajoi lapset kodin ulkopuolisten huvitusten pariin. Maalaiskotien katsottiin olevan onnellisemmassa asemassa, sillä heillä ei ollut pulaa työstä.²²¹ Kotilieteen vuonna 1933 kirjoittanut Marjaana paheksui koululaisten keskuudessa liiaksi muotiin tulleita kutsuja, tansseja ja muuta huvittelua.²²² Pitäisin tätä koululaisten paheksuttavana pidettyä huvittelua nimenomaan kaupunkimaisena ilmiönä, sillä maaseudulla ei juuri ollut huvittelupaikkoja eikä myöskään aikaa niissä käymiseen.

Maaseudulla koulun opetusta täydensivät maatalouskerhot, ja Kotiliedessä kirjoitettiin aiheesta vuonna 1930 useaan otteeseen. Kerhotyön tavoitteena oli lasten ja nuorten luonteen kehityksen, terveyden ja ammattitaidon edistäminen.²²³ Agronomi Kaarlo R.G. Cederbergin mielestä vanhempien tuli mahdollisuuksiensa mukaan tukea lapsensa kerhotoimintaa taloudellisesti. Hän myös esitti että kunnat voisivat varata rahaa maatalouskerhojen käyttöön, jotka voisivat edelleen jakaa ne vähävaraisten kerholaisten käyttöön. Cederberg oli vahvasti sitä mieltä, että kaikkien oli saatava osallistua kerhotoimintaan sen kasvattavan vaikutuksen vuoksi.²²⁴

*... tarkoituksena on kasvattaa maalaisnuorisostamme, tytöistä yhtä hyvin kuin pojista, jo nuoresta pitäen pystyvää, tulevaan ammattiinsa perehtynyttä maatalousväkeä, joka kykenee itsenäisesti ajattelemaan ja omakohtaisella työllään hankkimaan hyvän toimeentulon, vaikkakin ulkonaiset olosuhteet olisivat epäedulliset.*²²⁵

Eläintenhoitajiksi valittujen kerholaisten tuli myös olla luonteeltaan sellaisia, että heillä riitti rakkautta ja huolenpitoa hoidokkejaan kohtaan.²²⁶ Agraariympäristössä kotieläimet olivat luonnollinen osa maalaistaloja, mutta 1900-luvun alkuvuosikymmeninä monissa käsityöläis-, kauppias- ja opettajaperheissäkin pidettiin joitakin kotieläimiä. Täten lasten työnteon oppimiseen kuului olennaisena osana myös kodin eläimistä huolehtiminen, ja vanhemmat antoivat vastuuta sitä mukaa, kun lapsi tehtävissään kehittyi. Nimikkojen antamisen lapsille on ainakin osittain tulkittu perustuneen siihen,

²²¹ Opettaja, rouva Ilma Suominen, ”Vanhemmat ja nuorison huvittelunhalu.” (pk.). KL 11/1931, 492–493.

²²² Marjaana, ”Näköpiiristämme”. (pak.). KL 2/1933, 72.

²²³ Toht. Juho Jännes, ”Miksi tarvitaan nuorison maatalouskerhotyötä?” (pk.). KL 7/1930, 270–271.

²²⁴ Agron. Kaarlo R.G. Cederberg, ”Maatalouskerholaiset eläinten hoitajina.” (art.). KL 13/1930, 569–570.

²²⁵ Ibinem.

²²⁶ Agron. Kaarlo R.G. Cederberg, ”Maatalouskerholaiset eläinten hoitajina.” (art.). KL 13/1930, 569–570.

että ne olivat omistajalleen taloudellisena turvana tai tuomassa onnea. Nimikkona saattoi olla muun muassa lehmä, lammas, porsas, kissa tai kani, ja myös villieläinten poikasia saatettiin ottaa hoidokeiksi.²²⁷

Elin Munsterhjelminkin mukaan eläinmaailma kiinnosti lapsia, koska eläinten toiminnot muistuttivat läheisesti heidän omiaan. Ilon lisäksi eläinhoidokki opetti hoitajalleen täsmällisyyttä, vastuuntuntoa sekä terästi huomiointikykyä ja kekseliäisyyttä. Eläinhoidokit toimivat myös rakkauden herättäjinä luomakuntaan, ja näin lapset halusivat suojella luontoa tulevaisuudessakin. Munsterhjelm kehotti vanhempia sallimaan lapsilleen eläinhoidokkien pidon ja neuvomaan heitä niiden hoidossa. Maaseudun lapset olivat tässä suhteessa edullisemmassa asemassa, koska kaupungissa eläinten pito oli hankalaa.²²⁸ Vanhempien tuli opettaa lapsensa kunnioittamaan eläimiä ja tuomittava kaikenlainen vahingonteko niitä kohtaan, sillä lapsen suhtautumisella eläimiin nähtiin olevan merkittävä vaikutus hänen luonteensa kehitykseen.²²⁹

*Jos lapsi suojelee luontoa ja sen pieniä elollisia olentoja, kasvaa lapsen oikeamielisyys ja suojeleuvaisto, joka miehuuden päivinä kohdistuu jo korkeampiin olentoihin, lähimmäisiin ja omaan perheeseen. Mutta jos lapsen leikkeihin kuuluu hävittäminen ja räikkääminen, vaikka ensin viattomassakin mielessä, kehittyy hänestä aikuisena julma ja väärämielinen ihminen.*²³⁰

Maaseudulla kotieläimillä oli täten monta roolia, ne olivat työkumppaneita, leikkiveroita ja hoidokkeja, jotka yhdistivät lapsen luonnon kiertokulkuun.

Useat Kotilieteen kirjoittaneet kehottivat vanhempia tukemaan lastensa partiotoimintaa, sen kasvatusta tukevan vaikutuksen vuoksi. Partiotoiminnan nähtiin kasvattavan lapsia ja nuoria toimimaan epäitsekästä, ja olemaan hyödyksi ympäristölleen ja yhteiskunnalle. Se kehitti yksilön luonnetta, terveyttä ja kätevyyttä sekä lujitti lasten suhdetta Jumalaan ja isänmaahan. Partiota pidettiin kodin ja koulun kasvatuksen täydentäjänä sen herättäessä lapsissa vastuuntunnetta ja työtarmoa.²³¹

²²⁷ Korkiakangas 1996, 181, 184.

²²⁸ Elin Munsterhjelm, "Lastemme eläinhoidokeista." (art.). KL 13–14/1923, 411–413.

²²⁹ Fil. maisteri Elin Munsterhjelm, "Luonnon herra ja luonnon suojele." (pk.). KL 9/1926, 245–246; Ulla, "Luonnon kuvakirjasta." (art.). KL 14–15/1936, 570.

²³⁰ Ulla, "Luonnon kuvakirjasta." (art.). KL 14–15/1936, 570.

²³¹ Fil. kand. Katri Leino, "Kodit ja partioliike." (pk.). KL 11/1926, 309–310; Opettaja U. Kivistö, "Mitä pojat voivat oppia partiolaisena." (art.). KL 10/1928, 332–333; Sami, "Partiotoiminta kasvattajan apuna." (art.). KL 16/1937, 614–616.

Lapset tarvitsevat vapaa-aikansa, lapset tarvitsevat ikäistensä seuraa; mutta he tarvitsevat myös ohjausta, sillä jos heidät tässä asiassa jätetään yksin, voi käydä niin, että ne nuo kaikkein herkimmät ja tärkeimmät kehitysvuodet kuluvat ikäänkuin hukkaan tai jättävät vähemmän toivottavia jälkiä lasten luonteeseen. Sillä lasten valtava toimimisen tarve ja vilkas mielikuvitus hakevat kyllä purkautumistietänsä, mutta jos ne ovat väriä, ne voivat olla heidän myöhemmälle kehitykselleen jopa vaarallisia. Parhaimpia tällaisia purkautumisteitä lasten toimintatarpeelle on epäilemättä partiotoiminta.²³²

Fil. kandidaatti Katri Leino näki partiopuvulla olevan myös positiivisia vaikutuksia kansan yhtenäisyyden kannalta, sillä hän katsoi samanlainen puvun vahvistavan toverihenkeä ja lieventävän varallisuus- ja luokkaeroja.²³³ Opettaja U. Kivistön mukaan partiotoiminta oli varsinkin pojille hyödyksi, koska se innosti poikia naisten töinä pidettyjen kotiaskareiden tekemiseen. Kun pojat partiossa oppivat keittämään ja siivoamaan, he tulevana aviomiehinä osasivat arvostaa vaimonsa tekemää työtä kotona ja mahdollisesti niissä myös häntä auttaa.²³⁴

Suomessa partiotoiminta alkoi vuonna 1910. Suomalaisen partiotoiminnan erityispiirteitä olivat lippukulttuuri, metsänhoito ja raittius. Partiotoiminta oli 1920- ja 1930-luvuilla ennen kaikkea kaupunkien oppikoululaisten harrastus. Partiojohto olikin huolissaan siitä, ettei maaseutuväestö ollut ottanut toimintaa omakseen. Maaseudulla partiolaisiin näytti kohdistuvan vahvoja ennakkoluuloja, heitä pidettiin oppineina ja ylpeinä, eikä maaseudun lapsille sopivana esimerkkinä.²³⁵ Olisikohan tässä ollut yksi syy siihen, miksi partion hyviä ja kasvattavia puolia esiteltiin myös Kotiliedessä. Maaseudun lapset haluttiin toimintaan mukaan. Kaupunkilaisille partiotoiminta puolestaan tarjosi maaseudulla tarvittujen tietojen ja taitojen opetusta. Täten partiotoiminnalla on voitu ajatella olleen myös kansan yhtenäisyyden kannalta positiivinen vaikutus.

Myös laulamista ja soittamista pidettiin lapselle sopivana harrastuksena. Filosofian maisteri, rouva Toini Virkkunen esitti moitteensa siitä, että monissa valistuneissakin kodeissa lasten musiikillisen kasvatuksen suhteen oltiin välinpitämättömiä, vaikka se kuului yleissivistykseen. Hän korosti perheenjäsenten yhteisten musisointihetkien merkitystä virkistykseen luojana ja kodin hengen kohottajana.²³⁶

²³² Sami, ”Partiotoiminta kasvattajan apuna.” (art.). KL 16/1937, 615.

²³³ Fil. kand. Katri Leino, ”Kodit ja partioliike.” (pk.). KL 11/1926, 310

²³⁴ Opettaja U. Kivistö, ”Mitä pojat voivat oppia partiolaisena.” (art.). KL 10/1928, 333.

²³⁵ Paavilainen 2010, 22, 139, 169.

²³⁶ Fil. maisteri, rouva Toini Virkkunen, ”Kotimusiikista.” (art.). KL 17/1927, 526–527, 540.

*Mutta onhan tasapainolle eduksi, että ihmisellä on varsinaisen leipäviransa ohella jokin sivuharrastus, joka ylläpitää ja virkistää hänen mieltään elämän harmaina hetkinä. Tarkoitukseni on ollut vain huomauttaa, että milloin edellytyksiä siihen on olemassa, valittakoon juuri soitannollisuus sivuharrastuksesi sen jalostavan, kohottavan ja siveellisesti kasvattavan vaikutuksensa vuoksi.*²³⁷

Vanhempien osallistuminen lapsen musiikilliseen kehitykseen oli tärkeää, ja äitejä kehoitettiin musisoimaan lastensa kanssa kotona.²³⁸ Musiikin harrastuksen nähtiin olevan ihmiselle luontaista, ja musikaalisen lahjakkuuden läheisessä yhteydessä yleislahjakkuuden kanssa. Maisteri Taneli Kuusiston mukaan musiikin harrastaminen kehitti lapsen älyä, ja esimerkiksi yhteissoitosta oli apua lapsen luonteenkehityksessä. Hänen mielestään järjestäytyminen samanrytmiseen yhteisharjoitukseen kasvatti jopa lapsen yhteiskunnallista järjestysmieltä. Musiikki oli myös hyvää vastapainoa fyysisille harrastuksille ja kodin yhtenäisyyttä lisäävä tekijä.²³⁹

Maalla harrastukset liittyivät siis olennaisesti työnteon oppimiseen ja ruumiillisiin ponnistuksiin, kun kaupungissa aikaa kulutettiin fyysisestä ja henkisesti kehittävässä harrastuksessa. Mielenkiintoista on se, että Kotiliedessä lasten harrastuksista käytyyn keskusteluun osallistuivat myös miehet. Ehkä vanhempien lasten kasvatusta kiinnosti miehiä enemmän, koska lapset olivat jo ymmärrykseltään yhteiskunnalliseen ajatteluun kykeneviä, ja fyysisiltä ominaisuuksiltaan työnteekoon pystyviä. Toisaalta tätä selittää myös se, että miesten esille nostamat harrastukset olivat pojille sopivia, kuten partio ja maatalouskerhoto. 1920- ja 1930-lukujen Kotiliedessä näkyi ruumiillisen kulttuurin ja terveyden korostaminen lasten ihanteellisessa vapaa-ajan vietossa, mutta toisaalta myös pyrkimys lasten sivistämiseen tarjoamalla heille hyvää kirjallisuutta. Harrastukset liittyivät maaseudulla läheisesti työnteekoon, eikä työn ja vapaa-ajan eroa välttämättä ollut edes huomattavissa. Kaupungissa vapaa-ajan vietto oli hieman vapaampaa, ja enemmän yksilön taipumusten kehittämiseen pyrkivää.

²³⁷ Fil. maisteri, rouva Toini Virkkunen, ”Kotimusiikista.” (art.). KL 17/1927, 526–527, 540.

²³⁸ Muusikko, ”Mitä se musiikki oikein hyödyttää?” (art.). KL 19/1936, 727, 742.

²³⁹ Maisteri Taneli Kuusisto, ”Soitonopetus – tarvitsevatko nykyajan lapset enää sitä?” (pk.). KL 18/1935, 698, 716.

2. KASVATUKSEN TAVOITTEENA TYÖTELIÄS IHMINEN (1939–1949)

Neuvostoliiton aloittama hyökkäys 30. marraskuuta 1939 ravisutti pientä kansaa. Suomen vaihtoehdot itsenäisyytensä puolustamiseksi olivat vähissä, ja siksi talvisodan jälkeen päätettiin liittoutua Saksan kanssa. Vaikka sota hävittiin, ja Suomi menetti alueitaan sekä joutui suurten sotakorvausten maksumieheksi, niin tärkein tavoite eli itsenäisyys säilytettiin.²⁴⁰ Väestöpolitiikka oli sota-ajan sosiaalipoliittisen ajattelun yksi kulmakivi. Vuonna 1944 annettiin lait kunnallisista äitiys- ja lastenhuollon neuvoloista sekä kunnallisista terveystieteistä ja kättilöistä.²⁴¹ Sotakorvausten maksaminen oli raskainta vuosina 1945–1948, jolloin varoja olisi tarvittu kipeästi myös oman maan tarpeisiin. Kaikesta huolimatta sodan aikana aloitettua perheiden tukemista haluttiin jatkaa ja sosiaaliturvaa kehitettiin.²⁴²

Sodan jälkeen kiireellisin kysymys oli luovutettujen alueiden kansalaisten asuttaminen. Jälleenrakentaminen painottui koko 1940-luvun maaseudulle, jonne rakennettiin 70 prosenttia uusista asunnoista. Kaupungeissa pula asunnoista oli suuri koko 1940-luvun, mikä johti vuokra- ja asunot säännöstelyyn. Esimerkiksi suuria asuntoja pilkottiin useiden perheiden käyttöön.²⁴³ Vuonna 1948 eduskunta hyväksyi yleisen lapsilisän maksamisen kaikista alle 16-vuotiaista lapsista. Tärkeämpi muutos perheiden kannalta oli kuitenkin vuoden 1949 laki asuntolainoista, -takuista ja -avustuksista, asutuskeskusten asuntorakentamisen edistämisestä ja tukemisesta valtionvaroin.²⁴⁴

Sodan ja pulan aikana Kotiliesi oli luomassa myönteistä ilmapiiriä. Lehti korosti kansakunnan yhtenäisyyttä, velvollisuuksien suorittamista ja isänmaan palvelemista. Vuonna 1938 perustettu Kotiliesien kummikerho osoitti tarpeellisuutensa sodan aikana, kun se kokosi ihmisiä auttamaan hädänalaisten perheiden lasten ruokkimiseksi ja vaatettamiseksi. Kaikesta ollessa pulaa lehti ohjeisti perheenäitejä luomaan aterioita ja vaatteita lähes tyhjistä. 1940-luvun lopulla Kotiliesi oli saavuttanut asemansa yhteiskunnassa ja siitä oli tullut riippumaton instituutio, joka kuului suomalaiseen kotiin itsestään selvänä osana.²⁴⁵

²⁴⁰ Kuisma 2007, 40–45.

²⁴¹ Pulma 1987, 199–201.

²⁴² Kuisma 2008, 11–14.

²⁴³ Saarikangas 2004, 33, 39.

²⁴⁴ Pulma 1987, 199–201.

²⁴⁵ Aikasalo 2004, 122–127.

2.1. Kodin hyvinvointi perustuu yhteistyölle

2.1.1. Koti oikeiden ihanteiden luojana ja vaalijana

Toisen maailmansodan raskaina vuosina ihmiset joutuivat kohtaamaan pelkoa, kuolemaa ja menetyksiä. Hädän keskellä uskonto tarjosi monille turvaa ja lohdusta, ja kriisiaika vahvisti uskonnon ja kirkkojen asemaa ja arvostusta.²⁴⁶ Kotiliedessäkin korostettiin oikeaa kodin henkeä, jonka keskiössä oli kristillinen arvomaailma ja yhteys Jumalaan. Tohtori Sisko Wilkama kirjoitti vuonna 1943, että isien kirkko tarvitsi kaikkia koteja rinnalleen yhteistyöhön. Kenelläkään ei ollut oikeutta jäädä yhteisen rintaman ulkopuolelle.²⁴⁷

*Kuinka voitte nyt jäädä pois kaikkien myönteisten voimien yhteisrintamasta, syrjästäkatojiksi, jarruttajiksi – levittämään isänmaamme henkiseen ilmapiiriin hedelmättömyyttä, epäilyn ja epäuskon kylmyyttä, kuoleman henkeä – nyt, jolloin kansan tulevaisuus vaatii kaikilta elämän voimia: myönteisyyttä, lämpöä, uskoa ja luottamusta?*²⁴⁸

Nimenomaan naisille kuului kodin hengettärenä vastuu kansan siveellisen luonteen luomisesta, perinteiden vaalimisesta ja puolustustahdon lujittamisesta. Vain kestävä luonne ja siveellinen perusta saattoivat antaa oikean suunnan elämälle.²⁴⁹ Sota-aikana äitejä kehoitettiin tukemaan lapsiaan pysymällä tyyninä, rauhallisina ja rohkaisevina. Vaikka äitien työmäärä oli kasvanut, oli heidän luotava lapsilleen turvallinen ympäristö ja ymmärrettävä vaikean ajan painavan lasten mieltä.²⁵⁰ Myös isovanhempien merkitys perheenäitien arvokkaana tukena tuli Kotiliedessä esille. Sen lisäksi että he saattoivat auttaa lasten ja kodin hoidossa, paljon arvokkaampaa oli heidän rakkautensa ja tyynyttävä vaikutuksensa vaikeina aikoina. Äideille isoäiti oli tuki, johon nojata, ja lapsille hän opetti kunnioitusta vanhempia ihmisiä kohtaan.²⁵¹

²⁴⁶ Lauha 2004, 200.

²⁴⁷ Tri Sisko Wilkama, ”Isien kirkko tarvitsee kodin naisia – me tarvitsemme kirkkoa.” (pk.). KL 6/1943, 165–167.

²⁴⁸ Ibinem.

²⁴⁹ Katri Laine, ”Sankariemäntiä.” (pk.). KL 22/1939, 808; Tohtori Sisko Wilkama, ”Tänä aikana tahtoisin olla nuori.” (pk.). KL 19/1941, 584–586; Isoäiti, ”Kestävä perustus.” (palsta). KL 9/1942, 270, 284; Aksel Rafael Kurki, ”Koti ja sielu.” (art.). KL 7/1943, 199, 222; Teol. tohtori Aarre Lauha, ”Henki.” (pk.). KL 10/1943, 293.

²⁵⁰ Airi Koskimies, ”Äiti ja lapset.” (art.). KL 3/1940, 78–79; Lehtori Hertta Enkvist, ”Koululaisetkin kantavat kuormia.” (art.). KL 3/1942, 74–75, 92.

²⁵¹ Isoäiti, Isovanhemmat.” (palsta.). KL 11/1939, 436, 450; Paula Castrén, ”Ole aina meillä, isoäiti!” (pk). KL 2/1944, 36–37, 60.

Lasten silmissä sota oli sekasortoa. Sodan jälkeen yleisesti ajateltiin, että oli parempi vaieta eikä puhua lasten kanssa sodasta ja sen vaikutuksesta. Lapsien katsottiin olevan liian pieniä ymmärtääkseen mitä oli tapahtunut, mutta tosiasiasa lapset kärsivät sodasta enemmän kuin aikuiset. Suomalai-
sten vanhempien ja heidän lastensa kiintymyssuhteiden on todettu olevan pohjavireeltään vältteleviä. Kylmästä tunneilmastosta tehtiin hyve. Yksin pärjäämisen kulttuurissa riippuvuus muista oli heikkouden merkki ja sota-aika vahvisti tätä ilmapiiriä. Lapset joutuivat vaikeassa tilanteessa ottamaan vastuuta kodin töistä ja jopa tukemaan omaa äitiään.²⁵² Kotiliedessä tästä vaikeasta asiasta vaiettiin. Kärsimystä ei tuotu näkyvästi esille, vaan ihanteelliset kodin äidit ja lapset jaksoivat vaikeuksista huolimatta taistella urheasti ja valittamatta Suomen asian puolesta.

Kotilieden kirjoittajien mukaan kodin hengen tuli olla sellainen, että se antoi lapsille ja nuorille käsityksen hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä. Kodin ihanteiden katsottiin vaikuttavan lapsiin voimakkaammin kuin kaikki varoitukset. Isän rehti asenne elämään ja äidin huolehtiva rakkaus opastivat lapsille ja nuorille oikean tien kulkea.²⁵³ Tämä kotoa saatu ja tavaksi muodostunut sivistys hallitsi ihmisen ulkonaista ja sisäistä elämää niin kodissa kuin sen ulkopuolellakin. Siihen liittyi luonteenlujuutta, uskollisuutta oman kodin elämäntavoille ja – ihanteille, sekä sisukas pyrkimys rakentaa elämänsä kiinteälle ja kotoisalle pohjalle.²⁵⁴ Isoäiti kirjoitti vuoden 1945 tammikuussa, että oikeat ihanteet antoivat ihmiselle voimaa pettymysten keskellä. Ne eivät vieraannuttaneet ihmisiä tavallisesta elämästä, vaan ne ottivat todellisuuden ja sen vaarat huomioon. Vaikka oikeutta poljettiin silmien edessä ja vääräys usein voitti, vanhempien tuli antaa lapsille voimakas usko oikeuden ja hyvän voittoon.²⁵⁵

*Oikea ihanteellisuus on voimaa. Se merkitsee elämäkelpoisuutta. Se ei estä näkemästä salakareja, mutta se auttaa niitä väistämään juuri sen vuoksi, että omat ihanteet eivät salli tinkimistä, eivät hyväksy väärää, eivät kaunistele rumuutta. Oikea ihanteellisuus on hedelmällistä. Samalla kuin se avaa silmät näkemään nurjuutta ja vääryyttä, se pakottaa ihmisen sisäistä vaistoaan seuraten taistelemaan kaikkea tätä vastaan ja poistamaan ja korjaamaan epäkohtia ja vääryyttä ja paheksumaan huonoa ja rumaa. Näin se juuri on ponnahduslautana ja voimantajana todellisessa elämässä.*²⁵⁶

²⁵² Näre, Kirves 2007, 9, 12.

²⁵³ Isoäiti, ”Kun pojat lähtevät kotoa.” (palsta). KL 9/1943, 263, 288.

²⁵⁴ Kouluneuvos Aino Voipio, ”Kotisivistyksen parhaat esikuvat ovat suomalaisia.” (pk.). KL 1/1944, 4-5, 30.

²⁵⁵ Isoäiti, ”Ihanteet ja todellisuus.” (palsta.). KL 2/1945, 42, 60.

²⁵⁶ Ibinem.

Lapsen luonnonmukaisen maaperän katsottiin olevan koti ja luonnon määräämät kasvattajat isä ja äiti.²⁵⁷ Kotilieden kirjoituksissa perheisiin kaivattiin yhteisiä ruokailuhetkiä ja lasten ottamista mukaan vierailuille. Ajateltiin, että lapsilla oli oikeus olla mukana niissä tilaisuuksissa, missä vanhemmatkin. Näin lapset saivat kalliita muistoja ja samalla he sisäisesti kasvoivat ja kehittyivät. Jos lapsille opetettiin, miten vieraiden läsnä ollessa käyttäytyttiin, vanhemmat saattoivat rauhassa nauttia olostaan.²⁵⁸ Perheiden haluttiin siis tekevän enemmän asioita yhdessä. Isoäidin mukaan juuri viihtyisä kotielämä oli suurin voima perheen rikkoutumista vastaan. Kodin tärkein onnen ehto olivat onnelliset puoliset ja onnelliset lapset. Kodissa piti kaikilla olla hauskinda ja ymmärtäväiset vanhemmat osasivat luoda sellaisen kotielämän, missä lapset niin pieninä kuin aikuisinakin viihtyivät. Isoäiti muistutti, että tärkeintä oli kuitenkin rakkaus, joka pyrki luomaan kaikille elämän onnelliseksi.²⁵⁹

Kodeissa tuli kasvattaa myös yhteiskunnallista mieltä, ja varsinkin varakkaiden perheiden vanhempia kehoitettiin aukaisemaan ovensa lastensa vähävaraisille tovereille. Kotilieteen vuonna 1946 kirjoittaneen lehtori J.V. Wainion mukaan tämä kasvatti lapsissa luonnollista sosiaalista mieltä, jotta hän osaisi olla hyvä toveri jokaisen lapsen kanssa hänen yhteiskunnallisesta asemastaan huolimatta, hyödyllinen jäsen yhteiskunnassa ja rakastaa lähimmäisiään.²⁶⁰ Vanhempien piti omalla esimerkillään hoitaa ystävyyttä kodissaan ja kohdella muita ihmisiä kunnioittavasti.²⁶¹ Isoäidin mukaan lapset tuli totuttaa näkemään onnellisen kotinsa arvo ja huomaamaan kuinka paljon puuttui niiltä, jotka eivät olleet saaneet samanlaisessa kodissa kasvaa. Lapsille tuli opettaa, että he olivat vastuussa myös muiden ihmisten kohtaloista ja heidän velvollisuutensa oli tehdä kaikkensa, että yhteiskunnalliset olot parantuisivat. Isoäidin mukaan tämä opetus onnistui parhaiten aloittamalla kodista ja osoittamalla pienelle lapselle, että hänkin saattoi lisätä kodin onnea olemalla iloinen, tottelevainen ja hyväsydäminen. Myöhemmin hän ymmärtäisi olevansa yhteiskunnan jäsen ja pystyvänsä vaikuttamaan myös sen onnellisuuteen.²⁶²

--- antakaamme lastemme kasvaa keskinäisen rakkauden, hyvän tahdon ja syvän ymmärtämyksen aurinkoisessa ilmapiirissä. Selittäkäämme heille, että tämä ilmapiiri on juuri luonnollisin jokaiselle ihmiselle, se, missä hänen parhaimmat ominaisuutensa pääsevät häiriöttä

²⁵⁷ Johtaja Aino Voipio, ”Suomalainen koti syventyy tehtävänsä.” (pk.). KL 19/1942, 543–545, 566.

²⁵⁸ Lehtori J.V. Wainio, ”Ruokapöydässä.” (art.). KL 2/1945, 43, 62; Sylvi Kauhanen, ”Vietkö lapsesi mukaan VIERAILULLE?” (art.). KL 2/1945, 78–79; Rauni, ”Lapsetkin kuuluvat kutsujen isäntäväkeen.” (pk.). KL 5/1948, 110–111.

²⁵⁹ Isoäiti, ”Pelastakaamme kodit.” (palsta) KL 3/1948, 45, 60–61.

²⁶⁰ Lehtori J.V. Wainio, ”Kasvaako kodeissa yhteiskunnallista mieltä.” (art.). KL 2-3/1946, 51.

²⁶¹ Katariina, ”Hoidammeko ystävyttä kodissamme?” (pak.). KL 17/1949, 445.

²⁶² Isoäiti, ”Olenko sokea onnessani.” (palsta). KL 9/1947, 238, 246.

*kehittymään, ja antakaamme lapsillemme perinnöksi vilpitön tahto käyttää kaikki voimansa poistaakseen surua ja onnettomuutta maan päältä, niin että yhä useampi ihminen saisi elää oikeassa ilmapiirissään: onnellisessa kodissa.*²⁶³

Kotiliedessä kehoitettiin vanhempia myös antamaan lapselle mahdollisuus henkilökohtaisen suhteen luomiseen Jumalaan. Iltarukouksen opettaminen lapselle oli helppo ja luonteva tapa tämän muodostamiseen. Lasten katsottiin olevan lähempänä Jumalaa, ja heidän kauttaan myös aikuiset pääsivät osaksi Hänen valtakunnastaan. Vanhemmilla ei katsottu olevan oikeutta jättää lapsen uskonnollista tarvetta täyttämättä, vaikka he eivät omassa elämässään olisi sitä kaivanneet. Jos lapsi halusi puhua Jumalasta, vanhempien oli pyrittävä hänen kysymyksiinsä mahdollisuuksiensa mukaan vastaamaan. Lasten katsottiin ohjaavan vanhemmatkin oikeille raiteille.²⁶⁴ Pastori Reino Niininen kirjoitti vuonna 1947 kotihartauden merkityksestä kodin hengen luomisessa ja lasten kasvatuksessa. Hänen mukaansa säännöllisen kotihartauden pitäminen tuli aloittaa jo hääpäivänä, jolloin koti olisi pyhitetty Jumalan sanalla alusta alkaen. Näin myös lapset kokisivat kotihartauden olevan luonnollinen ja onnelliseen kotielämään kuuluva asia, kun se oli ollut aina osa heidän elämäänsä.²⁶⁵ Isoäiti toivoi vuonna 1948, että perheet menisivät edes jouluna kirkkoon, jotta lapsille jäisi pyhiä ja kirkkaita lapsuusmuistoja, jotka monille aikuisille olivat kaikkein rakkaimpia.²⁶⁶

2.1.2. Kasvatuksessa otettava lapsen persoona huomioon

Kotiliedessä korostettiin käsiteltävänä ajanjaksona ympäristön vaikutusta nimenomaan lapsen sielulliseen kehittymiseen. Monien kirjoittajien mukaan Suomessa oli viime aikoina kiinnitetty paljon huomiota lasten ruumiillisen terveyden kohottamiseen, mutta henkisen terveyden hoitotyö oli vielä alkutekijöissään. Yksi syy aiheen esille nostamiseen oli ns. vaikeiden lasten lisääntyminen ja nuorisorikollisuuden kasvu. Lapsuusvuosina saatujen vaikutelmien, kuten kasvattajan taholta tehtyjen virheiden ja niiden aiheuttamien ristiriitojen ja mielenjärkytysten, katsottiin olevan läsnä yksilön elämässä aikuisenakin. Äidin ja muiden lasten hoitajien oli sen vuoksi opittava ymmärtämään lapsen sielunelämää ja sen kehitykseen vaikuttavia seikkoja tutustumalla alan kirjallisuuteen. Näin he

²⁶³ Ibinem.

²⁶⁴ Isoäiti, ”Lapsen iltarukous.” (palsta). KL 22/1944, 651; Irja Kilpeläinen, ”Lasten iltarukous.” (art.). KL 22/1945, 586–587; Airi Nortia, ”Lapset kyselevät Jumalasta.” (art.). KL 15–16/1946, 399.

²⁶⁵ Pastori Reino Niininen, ”Kotihartaus – kumpuavan siunauksen lähde.” (pk.). KL 17/1947, 386–387.

²⁶⁶ Isoäiti, ”Vanhanajan joulu.” (palsta). KL 24/1948, 623, 612.

osaisivat suhtautua lapseen oikein jo ensimmäisistä elinpäivistä lähtien, ja kasvattaa hänestä sie-
lunelämältään terveen ja sopusointuisen yksilön.²⁶⁷

Margit Borg kirjoitti vuonna 1939 kasvatuseuvonta-aseamista, joiden tarkoituksena oli tukea koteja
ja kouluja pahantapaisten, hermostuneiden tai jollain tavalla kasvatuseongelmia aiheuttavien lasten
kasvatuksessa. Ennen kaikkea pyrittiin ennaltaehkäisevään työhön kasvatusevaikeuksien voittami-
seksi. Jos lapsi tarvitsi hoitoa, niin neuvonta-aseman lääkäri ja psykologi tekivät tarpeelliset tutki-
mukset. Jokaista lasta kohdeltiin yksilöllisesti ja pyrittiin löytämään syy lapsen käytökseen, ja täten
myös ratkaisu ongelmien ratkaisemiseksi. Joskus pelkkä keskustelu lapsen ja vanhempien välillä
riitti ristiriitojen selvittämiseen. Lasten sijoittamista kodin ulkopuolelle pidettiin viimeisenä vaihto-
ehtona. Kasvatuseuvonta-asemien työ olikin ennen muuta kodin kasvatustyön tukemista.²⁶⁸

Kotilieden kirjoittajien mukaan vain hyvässä kodissa, jossa oli lämpöä, iloa ja rakkautta, voitiin
kasvattaa tasapainoisia lapsia. Lasten ei katsottu menestyvän ilman rakkautta. Oikeaa rakkautta
lapsi sai eniten omalta äidiltään, isältään ja omaisiltaan.²⁶⁹ Lapsi kaipasi myös järjestystä ja sään-
nöllisyyttä, ja sitä vaaliva koti kasvatti yhteiskuntaan menestyviä yksilöitä.²⁷⁰ Kotilieteen vuonna
1947 kirjoittaneen tohtori Salme Wiherheimon mukaan perheenjäsenyys oli lapsen elämän vaikut-
tavin sosiaalipsykologinen tekijä ja jäi tärkeäksi koko hänen elämänsä ajaksi. Lapsen persoo-
nallisuus oli täten suuresti riippuvainen vanhempien persoonallisuuksista. Wiherheimon mukaan oli
myös erittäin tärkeää, että lapsia oli useampia, sillä vanhemmat eivät pystyneet yhtä hyvään luon-
teenhiontaan ja sosialisointiin kuin suuri sisarusparvi. Vanhempien oli kuitenkin muistettava aina
olla puolueettomia lapsiaan kohtaan, jottei sisarkateutta päässyt syntymään.²⁷¹

*Sisaruspiiri ottaa osaa kunkin jäsenensä iloihin ja suruihin. Sisarusparven lapsella on myös
se verraton etu, että hänellä on aina leikkikumppaneita tarjolla. Ainoa lapsi joutuu leikkimään
yksin ja häneltä jää leikistä pois sosiaalinen puoli. Tästä syystä ainoan lapsen leikki sujuu ai-
na hänen oman tahtonsa mukaisesti, ja tämä seikka synnyttää hänessä sen käsityksen, että hä-*

²⁶⁷ A. Salokannel, ”Käsi, joka kiikuttaa kätkyttä.” (art.). KL 13/1940, 327; Professori Hildegard Hetzer, ”Osaatko kasvattaa lastasi?” (art.). KL 15/1942; Johtaja Aino Voipio, ”Suomalainen koti syventyy tehtäväänsä.” (pk.). KL 19/1942, 543–545, 566; Lehtori J.W.Wainio, ”Koti ja kodin lapsi.” (art.). KL 3/1944, 78; Tohtori Salme Wiherheimon, ”Varhaislapsuus on kasvattajan kevätkiireiden aikaa.” (art.). KL 20/1947, 488–489.

²⁶⁸ Margit Borg, ”Mikä on kasvatuseuvonta-asema?” (art.). KL 13/1939, 512, 524–525.

²⁶⁹ Professori Hildegard Hetzer, ”Lapset eivät menesty ilman rakkautta.” (art.). KL 19/1941, 588–589; Lehtori J.W.Wainio, ”Koti ja kodin lapsi.” (art.). KL 3/1944, 78; Tohtori Salme Wiherheimon, ”Varhaislapsuus on kasvattajan kevätkiireiden aikaa.” (art.). KL 20/1947, 488–489; Lastensuojelutarkastaja Aune Ståhlberg, ”Lasten iloa.” (pk.). KL 6/1949, 135–137, 132.

²⁷⁰ Lehtori J.V.W., ”Lapsikin rakastaa järjestystä.” (art.). KL 10/1944, 296.

²⁷¹ Tohtori Salme Wiherheimon, ”Varhaislapsuus on kasvattajan kevätkiireiden aikaa.” (art.). KL 20/1947, 488–489.

*nen tahtonsa pitäisi aina olla johtavana. Näin on ainoalla lapsella aina vaara kehittyä itsekeskeiseksi, ja itsekeskeisyys on hermoston terveyden kannalta vahingollinen elämänasenne.*²⁷²

Lasta ei kuitenkaan saanut rakastaa liikaa ja poistaa kaikkia vaikeuksia hänen tieltään. Vanhemman tehtävänä oli hoitaa lasta siten, että lapselta vaadittiin hänen ikänsä ja kykyjensä mukaista toimintaa. Lapsen taitoja ei myöskään saanut moittia hänen kuullensa. Näin hänen itsetuntonsa pääsi terveesti kehittymään. Myönteisen kasvatuksen katsottiin tehoavan paremmin kuin kielteisen, ja vaikeuksien ilmaantuessa oli pyrittävä asettumaan lapsen asemaan ja saada huonon käyttäytymisen todellinen syy selville. Monet lapsen virheet johtuivat viattomista syistä eivätkä ainakaan pahasta tahdosta.²⁷³ Esimerkiksi pienen lapsen valehtelu johtui usein havainto- ja muistirehdyksistä tai lapselle luonteenomaisesta kuvittelevasta rupattelusta.²⁷⁴ Äiti Pauliina kirjoitti vuonna 1945, että vaikka kasvatuksessa oli pyrittävä johdonmukaisuuteen ja auktoriteetin saavuttamiseen, niin joissakin tilanteissa lapselle myöten antaminen näytti tehoavan parhaiten.²⁷⁵

*Näyttää siis tärkeältä, että äiti joskus osoittaa vaikuttavasti, kuinka rajattomasti hän lasta rakastaa. Hänen ei tarvitse tällöin pelätä auktoriteettinsa kärsivän, vaikka hän joutuu tavallaan antamaan perään lapselle. Lapsi tajuaa, ettei tämä tapahdu heikkoudesta, vaan väkevistä rakkaudesta. Tämä on äitien ylevää nöyrytystä, jonka näkeminen on lapselle myös korkeasti kasvattavaa, paitsi että se on niin lämmittävää.*²⁷⁶

Tämä ei suinkaan tarkoittanut sitä, että lapsen ei olisi tarvinnut totella tai sitä, että lapsen tuli saada aina toimia oman tahtonsa mukaan.²⁷⁷ Mutta jos lapsen tottelevaisuus perustui pakkoon, uhkauksiin ja pelkoon, niin silloin päästiin vain kielteisiin tuloksiin. Ei saanut olla kysymys siitä kenen tahto voitti, vaan että ilomielin luovuttiin omasta mielihalusta, kun nähtiin että se tuotti iloa toiselle. Lapsi kyllä totteli rauhallista silmäystä ja hiljaisella äänellä annettua kieltoa, jos häntä ei ollut hemmoteltu, vanhemmilla oli hänelle aikaa, ja lapsi tiesi vanhempien aina toimivan hänen parhaakseen.²⁷⁸ Isoäidin mukaan mikään ei ollut mitään epämiellyttävämpää kuin tottelemattomat lapset,

²⁷² Ibinem.

²⁷³ Katri Oksanen, ”Joka isän ja äidin aapinen.” (art.). KL 23/1940, 571–573; Professori Hildegard Hetzer, ”Lapset eivät menesty ilman rakkautta.” (art.). KL 19/1941, 588–589.

²⁷⁴ J.A.Palmén, ”Lapsi ja valhe.” (art.). KL 11/1939, 440–441.

²⁷⁵ Äiti Pauliina, ”Millainen on hyvä äiti?” (pak.). KL 1/1941, 13

²⁷⁶ Ibinem.

²⁷⁷ Isoäiti, ”Itsekuri.” (palsta). KL 18/1939, 665, 682. Lehtori J.W.Wainio, ”Tottelevatko lapsenne?” (art.). KL 5/1944.

²⁷⁸ Lehtori J.W.Wainio, ”Tottelevatko lapsenne?” (art.). KL 5/1944, 137, 156; Isoäiti, ”Oma tahtomme.” (palsta.). KL 6/1945, 170, 186.

mutta tässä omassa tahdossa piili usein lapsen todellinen voima, jos vanhemmat vain ohjasivat sen helläkätisesti oikeisiin uomiinsa.²⁷⁹

*Kuinka vaarallista onkaan, jos vanhemmat, tahtoessaan kasvattaa lapsistaan tottelevaisia ja elämänkelpoisia ihmisiä, tekevät sen niin kovakouraisesti ja tahdittomasti, että he samalla tappavat lapsistaan heidän oman tahtonsa. Tätä tahtoa ei saa nujertaa eikä heikentää. Sitä on vain ohjattava oikeaan suuntaan, niin että siitä voi koitua siunausta muille ihmisille ja lapsille itselleen.*²⁸⁰

Kasvatuksessa tuli kunnioittaa lapsen yksilöllisyyttä. Vanhempien oli nähtävä lapsessa ihminen, ja annettava hänen yksilöllisille taipumuksilleen ja kyvyilleen arvoa. Vanhempien oli pyrittävä lastensa ystäviksi, joille hän saattoi ilonsa ja huolensa luottamuksellisesti uskoa. Pienestä pitäen oli lasten kanssa keskusteltava ja vastattava heidän esittämiinsä kysymyksiin. Vanhempien oli vietettävä aikaa lastensa kanssa. Kanssakäyminen ei saanut olla pelkkää neuvomista ja torumista, vaan mukavaa yhdessäoloa.²⁸¹ Tämä yksilöllisyyden kunnioitus näkyi Kotiliedessä myös siten, että vanhempia kehoitettiin kunnioittamaan vasenkätisiä lapsia eikä yrittämään pakottaa heitä käyttämään oikeata kättään. Heilläkin oli oikeus kasvaa omalla tavallaan vapaana ja onnellisena.²⁸²

Isän läsnäoloa lapsen elämässä ja kasvatuksessa pidettiin yhtä tärkeänä kuin äidin, ja monet aiheesta Kotilieteen kirjoittaneista olivat miehiä ja perheenisiä. Monen isän surkuteltiin ymmärtävän roolinsa tärkeyden vasta sitten, kun se oli jo liian myöhäistä.²⁸³ Toisaalta äitejä muistutettiin, että he eivät saaneet tehdä hallaa isän arvovallalle lapsen silmissä. Painotettiin, että isän ja äidin mielipiteen tuli ainakin lapsen silmissä olla sama. Vanhemmat kasvattivat yhdessä lapsensa, ja kotionnen edellytyksenä oli avoin ja luottamuksellinen suhde perheen eri jäsenten välillä.²⁸⁴ Isän nostaminen äidin rinnalle tasaveroisena kasvattajana näkyi Kotiliedessä myös siten, että vuonna 1943 lehdessä aloitti Isä-Villen palsta, jossa hän kirjoitti perhe-elämästä miesnäkökulmasta.. Tämän kaupunkilaisisän kodissa oli tehty päätös kasvattaa lapset yhdessä, ja hän näki kasvatuksen ennen kaikkea mahdollisuuksien kenttänä. Suurin syy siihen, miksi monet tinkivät tästä tärkeimmästä tehtävästään, mukaan lukien hän itse, oli ajan puute. Isä-Villen mielestä lasten kasvattaminen oli kuitenkin vanhempien

²⁷⁹ Isoäiti, ”Oma tahtomme.” (palsta). KL 6/1945, 170, 186.

²⁸⁰ Isoäiti, ”Oma tahtomme.” (palsta). KL 6/1945, 170, 186.

²⁸¹ Isoäiti, ”Kestävä perustus.” (palsta). KL 9/1942, 270; Johtaja Aino Voipio, ”Suomalainen koti syventyy tehtäväänsä.” (pk.). KL 19/1942, 543–545, 566; Isoäiti, ”Lastemme luottamus.” (palsta). KL 17/1946, 431, 446.

²⁸² Maisteri Niilo Mäki, ”Vasenkätisellekin lapselle vapautensa.” (art.). KL 11/1946, 306–307, 316.

²⁸³ Sampo Haachtela, ”Isi, onko sinulla tänään paljon työtä?” (pak.). KL 296–297, 314.

²⁸⁴ Katri Oksanen, ”Joka isän ja äidin aapinen.” (art.). KL 23/1940, 571–573; Isoäiti, ”Avoin tie.” (palsta). KL 7/1948, 175, 162.

tärkein tehtävä ja laiminlyönti tässä asiassa turmiollisempi, kuin esimerkiksi virasta myöhästyminen tai saamatta jäänyt palkankorotus.²⁸⁵

Myös Isoäiti otti palstallaan kantaa isä-kysymykseen useampaan otteeseen. Olosuhteiden pakosta äiti tuli lapsia enemmän neuvoneeksi ja hoitaneeksi, isän tehdessä töitä kodin ulkopuolella. Isoäidin mukaan isän merkitys kasvatuksessa ei kuitenkaan ollut pienempi, vaan kodin hengen loivat vanhemmat yhdessä ja puutteellinen oli se koti, missä isän vaikutus lapsiin puuttui. Hän oli jopa sitä mieltä, että syy paljon puhuttuun kurittomaan nuorisoon oli isien poissaolo lastensa elämästä. Isoäidin mukaan isällä oli tärkeä merkitys lastensa luonteiden kasvatuksessa, sillä lapsilleen hän edusti jotain mitä kunnioittaa ja rakastaa. Isä edusti lapsille arvovaltaa, oikeamielisyyttä ja ahkeruutta, isä oli heidän ihailunsa kohde. Isoäiti kehotti isiä viettämään aikaa lastensa kanssa, koska osallistumattomuus lasten elämään oli vahinko myös heille itselleen. Isien oli turha odottaa toverillista suhdetta aikuisiin lapsiinsa, jos he eivät olleet luoneet heihin luottamuksellista suhdetta jo lapsina.²⁸⁶

*Toveruus syntyy vuosien kokemuksesta, että isä todellakin on vieressä, on saatavissa, että hän ei vain neuvo ja opeta, vaan hän on iloinen ja luotettava toveri, joka tekee elämän eri tilanteet kiintoisiksi ja osaa luoda niihin sitä valoa, jota lapsi ei ehkä itse kykene niihin löytämään.*²⁸⁷

1940-luvun lopulla lapsen sielunelämän huomioonottaminen näkyi siten, että Kotiliedessä kirjoitettiin lapsen peloista ja miten vanhempien tuli niihin suhtautua. Tohtori Salme Wiherheimo valisti vanhempia, että lasten tavallisimmat pelot syntyivät yleensä esimerkin ja opetuksen kautta. Esimerkiksi pimeän pelko saattoi johtua vanhemman sisaruksen esimerkistä, pimeän huoneen käyttämisestä rangaistuksena, kummitustarinoista ja mörköjen käyttämisestä pelottimina. Vanhemmat vielä usein vahvistivat lapsen pelkoa hyväksymällä sen, esimerkiksi päästämällä lapsen viereen nukkumaan. Wiherheimo kielsi vanhempia käyttämästä pelottelua kasvatuksessa, ja sen sijaan opettamaan lapsi erottamaan todelliset vaarat liioitelluista ja taikauskaisista peloista.²⁸⁸ Oli kuitenkin olemassa myös pelkoja, joiden syy oli lapsessa itsessään, ns. fobioita. Wiherheimon mukaan tällaisista peloista kärsivät lapset tulivat usein ristiriitaisista kodeista. Heitä voitiin auttaa muuttamalla heidän elinympäristönsä mahdollisimman edulliseksi.²⁸⁹

²⁸⁵ ”Isä-Ville puhuu kasvatuksesta.” (pak.). KL 7/1943, 205, 220.

²⁸⁶ Isoäiti, ”Kumpiko teistä kasvattaa lapsenne?” (palsta). KL 17–18/1945, 459, 479; Isoäiti, ”Isä ja lapsi.” (palsta). KL 18/1947, 426, 444.

²⁸⁷ Isoäiti, ”Isä ja lapsi.” (palsta). KL 18/1947, 426, 444.

²⁸⁸ Tri Salme Wiherheimo, ”Pelkääkö lapsi?” (art.). KL 4/1948, 76–77, 92–93.

²⁸⁹ Tri Salme Wiherheimo, ”Kun lapsi pelkää joutavia.” (art.). KL 8/1948, 204–205, 219.

Vuoden 1949 lopulla Kotilieteen kirjoittanut tohtori Martti Paloheimo korosti, ettei pelottelua saanut käyttää myöskään kerrottaessa lapsille sukupuolielämään liittyvistä asioista. Lapsen luonnollinen tiedonhalu tuli tässäkin suhteessa tyydyttää, sitä mukaa kuin hän kysymyksiä esitti. Pikku-lastasta ei myöskään saanut rangaista siitä, jos hän kosketteli sukupuolielimiään, sillä lapsena koettu tuomio saattoi estää terveen sukupuolielämän aikuisiällä.²⁹⁰ Kasvatusilmasto alkoi 1940-luvulla muuttua lapsen luonnollista kasvua ja kehitystä korostavaan suuntaan. Kotien oli luotava lapsille turvallinen, toimintaan mahdollistava kasvuympäristö.²⁹¹ Psykologisten lähtökohtien lisääntyminen 1940-luvulla lastenkasvatusnormistossa oli yhteydessä psykologian vahvistumiseen muillakin sektoreilla. Tämä näkyi esimerkiksi psykologien lukumäärän vähittäisenä lisääntymisenä, kasvatusneuvolatoiminnan muotoutumisena ja psykologien tehtäväkentän laajentumisena myös kouluihin ja lastentarhoihin.²⁹²

Lehtori J.W.Wainio tiiviisti mielestäni kuvaavasti vuoden 1944 kirjoituksessaan Kotilieden kirjoituksissa esiintyneet kasvatusohjeet vanhemmille:

*Jos aiot kasvattaa, kasva itse. Jos annat, älä tyydy vähään, anna kaikkesi, itsesi. Ja vihdoin:
Kun sinulla on kädessäsi jalokiviä, älä sokean tavoin leiki niillä kuin maantien hiekalla.*²⁹³

Vanhemmille ei enää annettu tarkkoja ohjeita, kuinka toimia lapsia kasvattaessaan, vaan jokaista lasta tuli kohdella hänen kykyjensä ja persoonansa mukaan. Päästäkseen parhaaseen kasvatus-tulokseen molempien vanhempien tuli tutustua lapseensa ja alan kirjallisuuteen, ja soveltaa saamiin tietoihin lapsen kehityksen kannalta parhaalla tavalla.

2.1.3. Eronneiden vanhempien lapsista kasvaa rikkinäisiä ihmisiä

Sota-aikana Kotiliedessä nostettiin esille uskottomuus ja avioerot, ja aiheesta käyty keskustelu jatkoi koko 1940-luvun. Kotien rappeutumisen katsottiin merkitsevän koko yhteiskunnan rappeutumista, sillä kodit kasvattivat yhteiskunnan jäsenet. Vain onnellisista ja terveistä kodeista saattoi kasvaa terve yhteiskunta. Ajateltiin, että eronneiden vanhempien lapsi ei itsekään pystyisi muodos-

²⁹⁰ Tohtori Martti Paloheimo, ”Terve sukupuolielämä.” (art.). KL 20/1949, 582, 598, 560.

²⁹¹ Syväoja 2004, 148.

²⁹² Tähtinen 1992, 243.

²⁹³ Lehtori J.W.Wainio, ”Koti ja kodin lapsi.” (art.). KL 3/1944, 78.

tamaan onnellista avioliittoa, sillä häneltä oli ryövätyt usko sen onnistumiseen.²⁹⁴ Sota erotti avio-
puolisot toisistaan, mutta tämä ei antanut kenellekään lupaa pettää puolisoaan. Kaikkien oli har-
joitettava itsekuria, jotta kodit säilyivät ehjinä ja puhtaina. Isänmaan lujin perustus oli koti ja joka
sen hävitti, ei ollut jälleenrakentaja vaan vihollistakin pahempi.²⁹⁵ Sielunpaimen syytti kehityksestä
ympäristön kevytmielistä henkeä, kirjallisuudessa ja elokuvissa muodiksi tullutta uskottomien
suhteiden hyväksyntää sekä harrastusten varjolla kodin ulkopuolella tapahtuvaa keimailua vieraiden
miesten ja naisten kanssa.²⁹⁶

Isoäiti kirjoitti aiheesta useaan otteeseen palstallaan. Avioerot johtuivat hänen mielestään ihmisten
itsekkyydestä ja sopeutumattomuudesta elämään. Hän halusi muistuttaa lukijoita siitä, että kaikissa
liitoissa oli riitoja ja erimielisyyksiä, mutta ne eivät merkinneet mitään rakkauden rinnalla. Useim-
miten uusi avioliitto ei ollut sen parempi kuin entinäkään, ja avioeroja vastaan puhuivat mitä päte-
vimmit syyt, jotka vastuullisten ihmisten oli hyväksyttävä. Tärkeimpänä näistä lapset, joita perheen
särkyminen erityisesti haavoitti.²⁹⁷

*Jos aviopuolisoilla on lapsia, heillä ei ole oikeutta erota muuta kuin siinä tapauksessa, että
toisen puolison elämä suorastaan on vahingollista lapsille, joko huonon esimerkin tai riitai-
san kodin vuoksi. Riitaisuutensakin vastuuntuntoiset ihmiset ovat velvollisia pitämään salassa
omilta lapsiltaan. On järkyttävää ajatella, että usein pienet lapset joutuvat valitsemaan, kenen
luokse he tahtovat joutua, isänsä, jota he syvästi rakastavat, sillä isä on aina ollut heille hyvä,
tai äidin, joka erottamattomasti kuuluu heidän elämäänsä ja jonka hoivan ja hellyyden puut-
teessa he sisäisesti näivettyisivät.*²⁹⁸

Vuoden 1948 lopulla Isoäiti kuitenkin kehotti perheenäitejä, joista mies oli ottanut eron toisen
naisen vuoksi, hyväksymään tosiasiat eikä katkeroitumaan. Hänen mielestään äidin ei tullut kieltää
lapsiaan näkemästä isäänsä eikä hän saanut puhua pahaa isästä lapsilleen. Kaikkein tärkeintä oli,
että eronnut nainen ei antanut vihalle valtaa, vaan pyrki luomaan lapsilleen valoisan ja hyvän kodin,
jossa hän saattoi kasvattaa heidät omien ihanteidensa mukaan. Yksinäinen äiti tarvitsi kuitenkin

²⁹⁴ Isoäiti, ”Aiotko erota?” (palsta). KL 4/1945, 105, 98; Pastori Matti Joensuu, ”Kestääkö avioliittonne?” (pk.). KL 20/1948, 488–489, 484.

²⁹⁵ Isoäiti, ”Hyljätty lapsi.” (palsta). KL 11/1942, 341, 350; Isoäiti, ”Itsekasvatuksesta.” (palsta). KL 2/1943, 45, 60; Isoäiti, ”Mitä isänmaa nyt Suomen naiselta vaatii.” (palsta). KL 7/1943, 204, 222.

²⁹⁶ Sielunpaimen, ”Poissa silmistä, poissa sydämeistä.” (pk.). KL 5/1942, 133–134.

²⁹⁷ Isoäiti, ”Hyljätty lapsi.” (palsta). KL 11/1942, 341, 350; Isoäiti, ”Aiotko erota?” (palsta). KL 4/1945, 105, 98; Isoäiti, ”Pelastakaaamme kodit.” (palsta). KL 3/1948, 45, 60–61.

²⁹⁸ Isoäiti, ”Aiotko erota?” (palsta). KL 4/1945, 105, 98.

myös ystäviensä ja yhteiskunnan tukea ja rohkaisua. Isoäidin mukaan vaikea tilanne ja vastuunottaminen perheen elatuksesta ja kasvattamisesta, oli parhaimmillaan kasvattava kokemus.²⁹⁹

Sodan aikana solmittiin monia harkitsemattomia avioliittoja, jotka särkyivät sen päättymisen jälkeen. Avioerojen määrä lisääntyi jopa viisinkertaiseksi verrattuna sota edeltäneeseen aikaan. Sodan aikana solmitut pika-avioliitot olivat erityisen alttiita avioerolle. Yleisimpiä eron syitä olivat puolisoiden uskottomuus ja päihteiden käyttö. Sodat tuottivat naisille yksinhuoltajuutta ja lapsille isättömyyttä. Myös väkivalta niin perheissä kuin kodeissakin tuli kuulumaan monen lapsen arkeen sodan jälkeen.³⁰⁰ Kotilieden kirjoittajien mukaan avioliiton ei vaikeuksien takia tarvinnut särkyä, jos molemmat puoliset olivat valmiita tekemään työtä niiden voittamiseksi. Voitto Viron mukaan eri toimijoiden, kuten lääkärin, psykologin ja papin, tuli antaa avioliittoneuvontaa jo avioliittoon aikoville. Hän ehdotti jopa pakollisen kurssin käyntiä oppikirjoineen. Viro tunnusti kuitenkin sen tosiasian, että monissa perheissä tapahtui hiljaisia murhenäytelmiä, jotka eivät koskaan tulleet ihmisten tietoon. Jos avioerolla todella voitiin lieventää kärsimystä ja saavuttaa onnea, niin silloin se oli perusteltua.³⁰¹

Pastori Matti Joensuu kehotti puolestaan hyväksymään puolison moraalittomuuden tiettyyn pisteeseen asti, ja yrittämään kannustamalla ja rakastamalla saada toinen muuttumaan. Hänen mukaansa juuri lapset usein innostivat vanhempia voittamaan vaikeatkin ristiriidat ja löytämään onnen uudelleen. Joensuun mukaan eronneiden ja uudelleen naineiden lasten asema oli orpojenkin kohtaloa pahempi.³⁰²

*Mutta sen kurjempi on lasten asema kodeissa, joissa vanhemmat ajattelevat vain pääasiassa itseänsä riitaisuuksien raastaessa lasten sielua. Ja jos vanhemmat vielä ovat eronneet ja kumpainkin taas uudelleen toisen kanssa naimisissa on lasten asema usein orpojen kohtaloa pahempi. Sillä, että heistä kasvaa katkeria yksilöitä yhteiskuntaan, saattaa olla juurensa jo siinä, että viha on päässyt alkamaan työnsä heissä jo varhaisessa lapsuudessa omaa isää ja äitiä kohtaan.*³⁰³

²⁹⁹ Isoäiti, ”Eronneen naisen ongelmia.” (palsta). KL 21/1948, 526, 514.

³⁰⁰ Näre, Kirves 2007, 24.

³⁰¹ Voitto Viro, ”Kotien murhenäytelmät. Avioero ei ole ainoa ratkaisu.” (pk.). KL 11/1945, 326–327.

³⁰² Pastori Matti Joensuu, ”Kestääkö avioliitonne?” (pk.). KL 20/1948, 488–489, 20.

³⁰³ Ibinem.

Kotiliedessä oltiin huolissaan juuri eronneiden vanhempien lapsista. Hovioikeuden asessori Inkeri Harmaja kirjoitti Kotilieteen vuonna 1946 siitä, kenen huollettavaksi ja kasvatettavaksi eronneiden vanhempien lapsi tuomittiin. Esimerkiksi mielisairauden tai vankeusrangaistuksen yhteydessä asia oli itsestään selvä. Toisissa tapauksissa olennaisena tekijänä oli puolison syyllisyys esimerkiksi aviorikokseen, jolloin katsottiin syyttömällä osapuolella olevan suurempi oikeus lapsen huoltamiseen. Tuomioistuin saattoi myös määrätä molemmat vanhemmat lapsen huoltajiksi heidän näin halutessaan, ja tällöin pienet lapset menivät yleensä äidille ja pojat isälle. Harmajan mukaan monta kertaa hankaluutta aiheuttivat tapaukset, joissa kumpikaan puolisoista ei ollut sovelias lasta kasvattamaan. Hän toivoikin mahdollisuutta siihen, että oikeus voisi oma-aloitteisesti ryhtyä toimenpiteisiin vieraan henkilön esittämiseksi lapsen holhoojaksi, jolloin lapsi saataisiin nopeammin vakiintuneisiin oloihin.³⁰⁴

Kotilieden teksteissä perheenäitiä kehoitettiin kestäämään aviomiehensä mahdolliset syrjähyppyt ja vaikeudet. Naisen tuli yrittää ylläpitää tavallista perhe-elämää ja jaksaa lastensa vuoksi. Toisaalta miehen ottaessa eron naisen oli hyväksyttävä asia, ja antaa lapsilleen edelleen mahdollisuus tavata isäänsä. Tämä epäreilulta tuntuva asenne johtui siitä, että avioero oli suurempi katastrofi naiselle kuin miehelle. Mies oli yleensä perheen ainoa elättäjä, joten eronneen naisen taloudellinen tilanne oli tukala, varsinkin jos lapsia oli useita.

2.1.4. Kodin työt kuuluvat jokaiselle perheenjäsenelle

Käsiteltävänä ajanjaksona Kotiliedessä korostettiin lasten kasvattamista työntekoon sekä kodin töiden tasapuolista jakoa. Maalaiskodissa yhteyden työhön nähtiin syntyvän aivan itsestään, ja sen nähtiin olevan paras perusta lasten kasvattamiseksi yhteiskunnalle hyödyllisiksi jäseniksi.³⁰⁵ Suurimman osan mielestä tyttöjen ja poikien tuli osallistua kodin töihin yhtä paljon eikä isäkään saanut luistaa tästä velvollisuudesta. Perheenisän suhtautumisella kodin töihin nähtiin olevan suuri merkitys. Jos hän oli avulias vaimolleen ja opetti myös lapsensa avuliaiksi, vaikutti se paljon lapsiin ja erityisesti poikiin. Kotityön katsottiin toimivan voimakkaana yhdyssiteenä perheenjäsenten välillä. Lapset tuli kasvattaa ymmärtämään, että kaikilla perheenjäsenillä oli velvollisuuksia kotia kohtaan,

³⁰⁴ Hovioik. asessori Inkeri Harmaja, ”Miten käy eronneiden vanhempien lapsen.” (pk.). KL 2-3/1946, 36–37, 60.

³⁰⁵ Maisteri Ilta Miesmaa, ”Me emme omista maata, vaan maa omistaa meidät.” (art.). KL 6/1939, 200–201; L – a. H., ”Pako maalta ja pako kaupungista.” (art.). KL 18/1939, 662–663; Johtaja Aino Voipio, ”Suomalainen koti syventyy tehtäväänsä.” (pk.). KL 19/1942, 543–545, 566.

jos sen viihtyisyydestä halusi nauttia.³⁰⁶ Kotityötä tuli opettaa tekemään myös mahdollisimman taloudellisesti. Se oli tarpeen kaikissa oloissa, sillä rikas saattoi köyhtyä ja ajat vaihtua hyvistä huonoiksi.³⁰⁷

Kotikasvatuksen ihanteeksi tuli ottaa terve sielu terveessä ruumiissa ja juuri ruumiillinen työ kehitti luonnollisella tavalla ihmisen ruumista, kätevyyttä, kekseliäisyyttä ja velvollisuudentuntoa. Tulevat perheenäidit ja – isät tuli kasvattaa kykeneviksi niihin töihin, joita kodin rakentamiseksi tarvittiin.³⁰⁸ Lapsen totuttaminen työhön tuli aloittaa jo varhain, samoihin aikoihin kun hän oppi puhumaan ja kävelemään. Tällöin lasta ei tarvinnut siihen pakottaa, vaan hän itse tarjoutui tekemään tehtäviä, joita oli nähnyt aikuisten tekevän.³⁰⁹ Jotta työnjako olisi ollut tasapuolinen, työt tuli jakaa lapsen ikä, taito ja tehtävään kuuluva aika huomioon ottaen. Pienimmät opettelivat järjestämään tavaransa ja pukemaan itse, 5-10-vuotiaat saattoivat huolehtia kodin puhdistustehtävistä ja yli 10-vuotiaat saivat osallistua vaatteiden pesuun ja ruuanlaittoon.³¹⁰

Monien kotitöiden katsottiin siis olevan lapsille sopivia. Kotilieteen vuonna 1947 kirjoittaneen maisteri Kaarina Ruohtulan mukaan lapset totutettiin parhaiten työntekoon, jos heidän annettiin harjoitella kotiaskareita kuin leikkiä. Työ ei saanut olla liian vaativaa ja aikaa vievää, vaan mieluusti sellaista, jossa työn tulokset olivat heti nähtävissä. Ruohtulan mukaan lapsi teki pieniä askareita mielellään, koska työtä tehdessään hän sai purkaa toiminnan tarvettaan. Sen lisäksi työnteko kehitti lapsessa monia hyviä ominaisuuksia, kuten avuliaisuutta, ahkeruutta ja keskittymiskykyä.³¹¹

Ensinnäkin työ antaa lapselle sopivaa askartelua, jota hän tarvitsee ja toiseksi se kasvattaa hänessä monia hyviä ominaisuuksia ja avuja, sellaisia kuin työnhalu, järjestyksen rakkaus, avuliaisuus, kyky tulla toimeen omin neuvoin, huomiokyky, kätevyys, ahkeruus, keskityskyky ja paljon muuta. Oikeiden pienten kotitöitten teettäminen lapsella säästää äidiltä paljon aikaa ja jalkavaivoja, mutta sillä on myös syvällisempi merkitys siinä suhteessa, että se antaa äidille

³⁰⁶ Kaitara, ”Isä, autatko äitiä?” (art.). KL 8/1942, 232; Maalaisäiti, ”Työn ilo ja taakka olisi tasattava.” (kirje). KL 19/1945, 482; Maisteri Ella Kitunen, ”Koti ja työ.” (art.). KL 13–14/1948, 326–327.

³⁰⁷ Maisteri Kerttu Sihvonen, ”Tarvitsemmeko taloudellista kasvatusta.” (pk.). KL 20/1946, 520–521, 542; Maisteri Ella Kitunen, ”Miten opetamme taloudellisuutta.” (pk.). KL 8/1947, 196–197, 216.

³⁰⁸ Johtaja Aino Voipio, ”Suomalainen koti syvennyy tehtäväänsä.” (pk.). KL 19/1942, 543–545, 566.

³⁰⁹ Eleonora, ”Meidän lapset puutarhassa.” (pak.). KL 9/1944, 268–269; K.O., ”Antakaa heidän napittaa itse.” KL 1/1940, 20–21. (art.).

³¹⁰ Maisteri Martta Vällä, ”Pienimmätkin kädet avuksi.” (art.). KL 2/1942, 55.

³¹¹ Maisteri Kaarina Ruohtula, ”Äiti, mitä työtä minä tekisin.” (art.). KL 4/1947, 74–75.

*tilaisuuden leikin muodossa kasvattaa lasta ja tarkata hänen kehitystään ja luonteenominaisuuksiaan.*³¹²

Opettaja Niko Oksanen kirjoitti vuonna 1946 aiheesta miesnäkökulmasta. Hänen mielestään miesten väite siitä, ettei heillä ollut aikaa auttaa naisia kotitöissä oli pelkkä tekosyy. Maalla naisten työ oli usein rankempaa kuin miesten varsinkin talvisin, ja kaupungissa puolestaan virastotyöt eivät olleet niin kuluttavia, ettei vaimoa jaksaisi auttaa. Oksasen mukaan poikia piti jo pienestä pitäen totuttaa kotitaloustöihin, sillä tämän hetken lapsista riippui auttaisiko huomispäivän isä vaimoan kodin töissä. Hänen mielestään monilla äideillä oli paha tapa hemmotella lapsiaan ja miestänsä, estäen näin kaikenlaisen auttamistyön kotona. Äitien piti huolehtia siitä, että jokainen poika tottui kunnioittamaan työtä ja auttamaan kotona parhaansa mukaan. Lasten taipumukset olivat tietysti erilaisia, osa auttoi mielellään, toiset eivät, mutta tämä ei saanut olla syynä tehtävistä pinnaamiseen. Kotityöt olivat jokaisen velvollisuus. Oksanen patisti erityisesti perheenisiä niiden tekoon.³¹³

*Välitämmekö siitä, että joku luulee arvovaltamme ja kunniamme kärsivän tällaisesta. Ei meidän arvomme ja kunniamme heikoissa pitimissä ole. Päinvastoin: siitä voi kunniamme ja maineemme kärsiä, jos laiskottelemme kotonamme ja annamme toisten ”passata” itseämme, ja kotimme naisten sortua ylenmääräisen työtaakan alla. Tätä ei salli nykyaikainen, valistunut mies.*³¹⁴

Maaseudulla totuttujen työnrajojen ylittäminen oli miehille asenteellisesti vaikeaa. Naisille kuuluivat koti- ja navettatyöt kun taas hevostalli oli miesten valtakuntaa. Tyypillisesti naisten töinä pidetyt tehtävät olivat arvostushierarkiassa miesten töitä alempana. Nainen miesten töissä ei ollut mitenkään tavatonta, sillä naiset joutuivat suoriutumaan usein itsenäisesti myös miesten töistä näiden ollessa esimerkiksi perheelle sivutuloloja hankkimassa.³¹⁵

Virkarouva Marja toivoi vuonna 1946 aviomiehille järjestettäväksi lastenhoitokursseja. Kotiapulaisia ei monilla ollut varaa pitää, vaimo kävi ehkä töissä, ja tavallisessakin perheessä äiti saattoi sairastua tai joutua lähtemään muutaman päivän matkalle. Kirjoittajan mukaan Ruotsissa oli miehille järjestetty lastenhoitokursseja ja ne olivat olleet menestys, miksei myös Suomessa.³¹⁶ Tärkeä

³¹² Ibinem.

³¹³ Opettaja Niko Oksanen, ”Voivatko miehet auttaa kotitaloustöissä?” (art.). KL 10/1946, 266–267, 285.

³¹⁴ Ibinem.

³¹⁵ Korkiakangas 1996, 132.

³¹⁶ Virkarouva Marja, ”Miehet lastenhoitokursseille.” (kirje). KL 20/1946, 533.

syy kodin töiden jakamisen esille tuomiseen oli perheenäitien uupumus. Kotiliedessä alettiin heti sodan loppumisen jälkeen vaatia lomanvietto-oikeutta myös heille. Äitien tukemisen katsottiin olevan elintärkeää kotien kestokyvyn kannalta, sillä heidän työpanostaan ei voinut rahalla korvata.³¹⁷ Hilja-Maria mielti vuoden 1946 äitienpäiväkirjoituksessaan äidin ihannetta. Hän huomautti hieman sarkastisesti, että olisihan se mukavaa, jos joku sanoisi että koulun äitienpäiväjuhlaan sai tulla sellainenkin äiti, joka ei ollut painunut kumaraan ennen aikojaan.³¹⁸

*Olisi tietysti aivan hurjaa, jos joku lapsi laulaisi tai lausuisi, että heidän äitiään kaikki luulevat kymmenen vuotta nuoremmaksi kuin hän todellisuudessa on, koska sekä isä että lapset häntä auttavat ja säästävät, ja koska hän nukkuu kahdeksan tuntia yöllä ja puoli tuntia päivällä. Eihän sellainen itkettäisi ketään ihmistä?*³¹⁹

Perheenäidin tekemä suuri työmäärä oli myös yksi syy siihen, miksi äitien ansiotyötä ei Kotiliedessä kannatettu. Lasten kannalta se ei ollut hyvä ratkaisu, mutta sitä ei myöskään pidetty taloudellisesti kannattava kuin poikkeuksellisen suurituloisten naisten kohdalla. Äidin työssäkäynti tarkoitti useimmiten kotiapulaisen palkkaamista kotiin, mutta häneltä ei kuitenkaan voinut lakisääteisesti vaatia niin pitkiä työpäiviä, kuin perheenäidit yleensä tekivät. Niinpä pääasiallinen vastuu kotitöistä oli edelleen äidillä ja tällainen kahden työn taakka kävi aikaa myöten raskaaksi.³²⁰ Sotaaikana naisten työpanosta oli tarvittu monilla aloilla, mutta useimmissa sotaa käyneissä maissa naiset pyrittiin kotouttamaan sodan jälkeen kotiin. Suomessa tilanne oli kuitenkin se, että naiset kävivät töissä sodan jälkeen yhtä lailla ja jopa enemmänkin kuin sodan aikana.³²¹

1940-luvulla Kotiliedessä nousi esiin tasa-arvoisempi, yksilöllisyyttä arvosta kasvatusihanne. Nyt ei enää korostettu työnteon mekaanista oppimista ja kuuliaisuutta. Ajateltiin, että kasvatuksessa tuli keskittyä fyysisen hyvinvoinnin lisäksi, yhä enemmän lapsen henkisen hyvinvoinnin edistämiseen. Isiä alettiin myös vaatia äitien rinnalle huolehtimaan lasten kasvatuksesta. Perheitä kehoitettiin viettämään enemmän aikaa yhdessä, ja jakamaan kodin tehtäviä tasapuolisemmin. Vanhempien tuli kasvattaa lapsesta työhön kykenevä ihminen, jolle henkiset elämänarvot ja ihanteet olivat tärkeitä.

³¹⁷ A. W., ”Äitikö lomalle?” (pk.). KL 13–14/1945, 400–401.

³¹⁸ ”Hilja-Maria esittää uusia äitienpäiväajatuksia.” (pak.). KL 9/1946, 242, 254.

³¹⁹ ”Hilja-Maria esittää uusia äitienpäiväajatuksia.” (pak.). KL 9/1946, 242, 254.

³²⁰ Maisteri Maisi Tamminen, ”Kannattaako olla ansioäitinä?” (pk.). KL 13–14/1947, 324–325, 344.

³²¹ Saarikangas 2004, 35.

2.2. Yhteiskunta herää perheiden tukemiseen

2.2.1 Suurperheissä kasvaa Suomen tulevaisuus

Väestöpolitiikka oli sota-ajan sosiaalipoliittisen ajattelun yksi kulmakivi, kun ymmärrettiin että lukumäärältään pieni kansa ei pystynyt menestyksellisesti puolustamaan oikeuksiaan.³²² Vuonna 1941 perustetun Väestöliiton tavoitteena oli, että jokaiseen perheeseen tuli syntyä vähintään neljä ja mieluiten kuusi lasta.³²³ Tämä huoli lapsista näkyi myös Kotilieden kirjoituksissa, joissa etsittiin syitä lapsiluvun pienenemiseen, ja pohdittiin miten tämä kehitys voitaisiin kääntää positiiviseen suuntaan. Syinä pidettiin kaupunkien ahtaita asunto-oloja, ja vuokra-asuntoja lapsiperheille liian kalliina ja sopimattomina. Nuoren odottavan naisen katsottiin terveydenhoidollisten tietojen lisäksi tarvitsevan myös henkistä tukea ja ymmärrystä ympäristöltään. Myös vallalla ollut tyttöjen kasvattamista ja opiskelua pidettiin syynä siihen, että nuoret naiset olivat vieraantuneet tärkeimmästä tehtävästään, äitiydestä.³²⁴ Monet myös rajoittivat lapsilukua mukavuussyistä, mitä pidettiin Kotilieden kirjoituksissa avioliiton perustan vastaisena. Lapset toivat iloa vanhemmilleen ja monilapsisia perheitä pidettiin onnellisempina, suuren sisarusparven lapsen luonteen kehitykselle suotuisan vaikutuksen vuoksi. Taloudellisia syitä ei pidetty riittävänä perusteena vähälapsisuudelle, vaan pidettiin lapsille edullisempänä, etteivät he kasvaneet liian mukavissa oloissa.³²⁵

Tohtori Elsa Haavio kirjoitti Kotilieteen vuonna 1941 syistä, miksi perheiden lapsiluvun tulisi kasvaa. Hänen mukaansa väestön kasvun merkitystä voitiin perustella maanpuolustuksellisilla, kansantaloudellisilla ja ennen kaikkea inhimillisillä syillä. Tehokas maanpuolustus oli kansan elinehto, ja ilman riittävää väestöä ja ihmisten tekemää työtä ei saatu raivattua liian harvaan asuttua maata. Sopiva lapsimäärä kansan turvaamiseksi oli 6 lasta perhettä kohden. Suurin onni ja rikkaus lapset olivat kuitenkin ihmisinä. Lapset olivat vanhemmilleen lahja, jotka kasvatti myös heitä ihmisinä.³²⁶

Jokainen lapsi on vanhemmilleen lahja, josta he ovat sydämestään kiitollisia. Jokainen lapsi, olkoon heitä kuinka monta tahansa, on äidilleen aina uusi ilo ja ihme. Lapset kaikkine tuomi-

³²² Pulma 1987, 199–201.

³²³ Saarikangas 2004, 44–45.

³²⁴ Ylioppilasäiti, ”Lapset etsivät kattoa päänsä päälle.” (art.). KL 10/1939, 388–390, 409; Seitsemän lapsen nuori äiti, ”Enemmän lapsia SUOMELLE.” (kirje). KL 3/1941, 3.

³²⁵ Sielunpaimen, ”Enemmän lapsia Suomelle!” (pk.). KL 14–15/1940, 342–343; Tohtori Mauno Rauramo, ”Miksi meillä ei ole enemmän lapsia?” (pk.). KL 16/1940, 379; Tohtori Martti Siirala, ”Enemmän lapsia Suomelle.” (pk.). KL 19/1940, 455; Tohtori Elsa Haavio, ”Miksi lapsirikkaita perheitä tarvitaan.” (pk.). KL 10/1944, 302–303.

³²⁶ Tohtori Elsa Haavio, ”Kasvava kansa vai surkastuva?” (pk.). KL 6/1941, 170–171.

*neen, huolineen ja riemuineen kasvattavat meistä ihmisiä sanan syvimmissä merkityksessä. Ja suuri sisarusparvi kasvattaa myös toinen toistaan. Se hioo jäsenistään hyviä ihmisiä ja yhteiselämään sopeutuvia kansalaisia.*³²⁷

Kotilieden kirjoittajien mukaan yhteiskunnan vastuulla oli lapsiperheiden ja lasten hyvinvoinnin tukeminen. Oli tehtävä taloudellisia parannuksia, joilla voitiin tukea avioliittojen solmimista ja lasten elättämistä, kuten antaa lapsi- ja äitiysavustusta, lapsiperheitä tukeva verouudistus, ja uudistettava rakennustoimintaa vastaamaan lapsiperheiden vaatimuksia. Lisäksi oli parannettava äitien ja lasten huoltoa tehostamalla äitiyshuoltoa ja perustamalla synnytyslaitoksia ja naistensairaaloita sekä neuvoloita. Yhteiskunnassa tuli asettaa suurperheet etusijalle, ja esimerkiksi antaa suurperheiden isille etusija työsaannissa ja asunnon ja maan saannissa. Tämän lisäksi tarvittiin perusteellista mielenmuutosta sekä yhteiskunnassa itsessään, että jokaisessa sen jäsenessä. Yhteiskunnan tuen lisäksi myös syntyvyyden täytyi nousta. Tähän vaadittiin naisilta ja miehiltä suhtautumisessa avioliittoon, kotiin ja lapsiin perinpohjaista muutosta. Lasten kohdalla ei tullut mukavuussyistä laskelmoida, vaan oli turvatta Suomen tulevaisuus synnyttämällä maahan runsas uusi sukupolvi.³²⁸

Tohtori Rakel Jalas kirjoitti vuoden 1943 syyskuussa saman vuoden heinäkuussa voimaantulleesta perhelisälaista, joka tarjosi sekä taloudellista tukea että tunnustusta suurperheille. Jotta perhelisästä olisi ollut eniten hyötyä, se jaettiin etupäässä materiaaliapuna kuin rahana. Huoltolautakunta päätti millaista apua kukin perhe tarvitsi. Lisä voitiin käyttää muun muassa viljelyspalstan tai kotieläimen hankkimiseen, asunnon kunnostamiseen tai kunnollisen vedensaannin turvaamiseen. Jalaksen mielestä laki osoitti samalla, että suomalaisen naisen paikka oli kotona, hänen suorittaessaan koko kansalle tärkeää tehtävää lapsia hoitaessaan ja kasvattaessaan.³²⁹

Synnyttäessään, hoitaessaan, kasvattaessaan lapsiaan ja kehittäessään itseään kodin tuhansien suurten ja pienten tehtävien suorittamisessa hän tekee jatkuvasti kylvötyötä, jotta nousee lukumääräisesti suuri, ruumiillisesti terve ja henkisesti voimakas Suomen kansa. Näin nainen

³²⁷ Tohtori Elsa Haavio, ”Kasvava kansa vai surkastuva?” (pk.). KL 6/1941, 170–171.

³²⁸ Tohtori Elsa Haavio, ”Kasvava kansa vai surkastuva?” (pk.). KL 6/1941, 170–171; Kansanedustaja Janne Koivuranta, ”Elintilaa lapsirikkaille perheille.” (pk.). KL 4/1941, 106–107; Tohtori Elsa Haavio, ”Miksi lapsirikkaita perheitä tarvitaan.” (pk.). KL 10/1944, 302–303; Maisteri Hellevi Kannila, ”Miten yhteiskunta tukee monilapsisia perheitä.” (pk.). KL 2/1943, 38–39, 61; Professori Arvo Ylppö, ”Lapset ja sota-aika.” (pk.). KL 1/1945, 12–13.

³²⁹ Tohtori Rakel Jalas, ”Suurten perheiden arvo ymmärretään ja niiden taakkaa kevennetään.” (pk.). KL 17/1943, 486–487.

*omalta kohdaltaan on rakentamassa suurta, voimakasta Suomen kansaa saaden tässä työs-
sään nyt perhelisälain suoman taloudellisen tuen ja henkisen rohkaisun.*³³⁰

Väestönkasvun ja sen laadun hiipuminen oli huomattu jo 1920-luvun lopulla. 1920–1940-lukujen väestöpoliittisessa katsannossa ydinperhe oli yhteiskunnan perussolu. Vuosisadan vaihteessa val-
lalla ollut suojelun idea muuttui nyt tuotannon ideaksi. Yhteiskunnan tuli tukea perhe-elämän
toimintoja, jotta kodeissa olisi syntynyt uutta tervettä elämää. Äiti synnyttävänä ruumiina oli
väestöpolitiikan silmäterä ja lapsettomuutta, lisääntymisen ehkäisyä ja naimattomuutta pidettiin
kansakunnan edun vastaisena.³³¹ Toisen maailmansodan harvoja positiivisia seurauksia olikin synty-
vyyden ja sitä myötä väestön nopea kasvu niin Suomessa kuin koko Euroopassa. Vuosina 1945–
1949 syntyivät niin sanotut suuret ikäluokat, jolloin syntyvyys oli Suomessa yli 25 henkeä 1000
kohden. Samana aikana myös avioliittoja solmittiin tavallista enemmän.³³²

Myös 1940-luvun toisella puoliskolla Kotiliedessä kiinnitettiin huomiota asuntojen ahtauteen, ja sen
kerrottiin vaikuttavan tuhoisasti niin ruumiilliseen kuin henkiseenkin terveyteen. Ahtauden kat-
sottiin vaikeuttavan myös lasten kasvattamista ja tekevän lapsista levottomia, kun heillä ei ollut
omaa tilaa askarteluun, koulutehtävien tekoon ja rauhoittumiseen. Sen vuoksi lapset ja nuoret ha-
keutuivat pois kodista kaduille kuljeksimaan, ja tämä toimettomuus saattoi johtaa pahimmillaan
vahingolliseen toimintaan. Suurperheiden asuntopulman ratkaisemista pidettiin välttämättömänä, ja
kunnollisten ja tarpeeksi suurien asuntojen ajateltiin vaikuttavan positiivisesti syntyvyyteenkin.³³³

Vuoden 1948 lokakuussa voimaan tullut lapsilisälaki otettiin Kotiliedessä ilolla vastaan. Oikeus
lapsilisälain nostamiseen kuului yleensä äidille, koska näin katsottiin lapsilisän tulevan parhaiten
käytetyksi lapsen hyväksi ja hänen elintasonsa kohottamiseksi.³³⁴ Hämeen ämmä kirjoitti vuonna
1949 monen tuskin ymmärtävän, kuinka kipeästi näitä rahoja tarvittiin. Moni äiti oli nääntyä suuren
työtaakkansa alle, ja lapsilisä voitiin käyttää perheen elintason kohottamiseen. Kirjoittajan mukaan
lasten hyväksi koitui kaikki äidin saama apu, sillä liikarasittunut ja hermostunut äiti ei pystynyt
luomaan lämmintä ja rakastavaa kotia.³³⁵

³³⁰ Ibinem.

³³¹ Helén 1997, 205, 211–212.

³³² Vahtola 2005, 408.

³³³ Maisteri Kristiina Wickström, ”Miten asunto vaikuttaa ihmisen mieleen.” (pk.). KL 15–16/1946, 390–391. 414;
Isoäiti, ”Kotiemme viihtyisyydestä.” (palsta). KL 20/1946, 527, 542; Isoäiti, ”Pelastakaamme kodit.” (palsta). KL 3/1948,
45, 60–61.

³³⁴ Tuomari Usko Waismaa, ”Lastenkasvatuskustannuksia tasataan.” (pk.). KL 18/1948, 424–425.

³³⁵ Hämeen ämmä, ”Paljon puhuttu lapsilisä.” (kirje). KL 3/1949, 53

*Joka tapauksessa meidän on hyvillä mielin otettava vastaan myönnetty lisä, ja siitä valtiovaltaa kiitettävä. Olkoon se luomassa onnellisia koteja ja poistakoon puutteen ja hädän Suomen lapsilta. Älköön kukaan kadehtiko tätä apua suuren perheen äidiltä, hän on sen totisesti ansainnut.*³³⁶

2.2.2. Jokainen lapsi turvattava Suomelle

Sota-aikana Kotiliedessä kirjoitettiin runsaasti suomalaislasten lähettämisestä turvaan Ruotsiin. Etupäässä avusta oltiin kiitollisia, ja suomalaisia äitejä lohdutettiin sanoen, että jokainen lapsi saataisiin takaisin Suomeen.³³⁷ Toisen maailmansodan aikana yli 70 000 lasta siirrettiin naapurimaihin turvaan, etupäässä Ruotsiin. Julkisuudessa käytiin voimakasta propagandaa lastensiirtojen puolesta. Kouluissa kerrottiin lapsille mahdollisuudesta lähteä pois sodan jaloista, ja aktiiviset sosiaali-työntekijät ohjasivat äitejä lähettämään lapset naapurimaahan, mikäli perheellä oli toimeentulo-vaikeuksia. Lastensiirrot haluttiin pitää käynnissä hinnalla millä hyvänsä, ja lopulta kaikki kielteiset kannanotot niitä vastaan kiellettiin.³³⁸

Kotiliedessäkin lastensiirtoihin suhtauduttiin myönteisesti. Äideille lohdutukseksi julkaistiin vuoden 1944 joulukuussa vapaaherratar Elsie Mannerheimin kirjoittama kirje suomalaislasten ruotsalaisille huoltajille, jossa hän kehotti heitä kasvattamaan huollettavikseen saamista lapsista kunnollisia suomalaisia kansalaisia. Mannerheimin mukaan suurin luottamus minkä kansa saattoi toiselle osoittaa, oli se että uskoi toiselle tulevaisuutensa. Juuri lapset olivat Suomen tulevaisuus.³³⁹

*Puhukaa heidän kanssaan Suomesta. Antakaa heidän opetella Vänrikki Stoolia ulkoa, antakaa heidän seisaallaan laulaa Maammelaulua. Älkää antako heidän koskaan unohtaa, että he ovat Suomen lapsia. Opettakaa heidät ymmärtämään, että he eivät ole täällä vain saadakseen hyvää ruokaa, makeisia, hienoja vaatteita ja leikkikaluja, vaan kasvaakseen terveiksi ja voimakkaiksi, niin että kerran jaksavat viljellä Suomen karua maata, ja kehittääkseen voimiaan ja kykyjään eri tavoin rakentaakseen maansa tulevaisuutta. Opettakaa heitä iltarukouksessa rukoukseen maansa puolesta yhtä hyvin kuin isän ja äidin ja sisarusten puolesta.*³⁴⁰

³³⁶ Ibinem.

³³⁷ Alli Wiherheimo, ”Tuholta turvaan.” (pk.). KL 8/1940, 192–193, 206; Kitty, ”Suomen lapset matkustavat.” (art.). KL 7/1942, 207–209, 219–220.

³³⁸ Kirves 2007, 103–104, 107.

³³⁹ Vapaaherratar Elsie Mannerheim, ”Kotia emme unohtaa.” (pk.). KL 24/1944, 717.

³⁴⁰ Ibinem.

Kotiliedessä pyydettiin vanhempia suhtautumaan ymmärtäväisesti lapsiinsa, kun he palasivat takaisin Suomeen, sillä varsinkin pienimmät lapset olivat saattaneet Ruotsissa ollessaan unohtaa äidinkieltänsä ja jopa vanhempansa. Monet lapset olivat olleet poissa kotoa useita vuosia, ja he olivat kiintyneet uuteen kotiinsa. Useat äidit olivat saaneet viestejä, joissa oma lapsi ei suinkaan potanut koti-ikävä, vaan suorastaan kukoisti uusissa oloissa. Lapsen palattua kaikki oli aloitettava alusta, niin kasvatus kuin toisiinsa sopeutuminen, mutta äidinrakkauden katsottiin voittavan kaikki vastaan tulevat vaikeudet. Myös opettajia pyydettiin suhtautumaan hienovaraisesti Ruotsista palanneisiin lapsiin ja katsomaan, etteivät muut lapset kiusanneet heitä vieraan ääntämisen tai tietämättömyyden vuoksi.³⁴¹ Sotalasten kokemukset olivat hyvin erilaisia. Osa oli saanut elää Ruotsissa elämänsä onnellisinta aikaa, kun taas toisille se oli merkinnyt ilkeitä sijaisvanhempia ja kovaa työtä.³⁴²

Kaikilla palaavilla lapsilla ei kuitenkaan ollut rakastavaa kotia odottamassa. Vuoden 1945 lopulla Kotilieteen kirjoittanut Eila Jokela olikin huolissaan juuri näistä lapsista. Oli orpoja ja kotinsa menettäneitä lapsia, aviottomia lapsia ja todella köyhien perheiden lapsia sekä sielullisesti sairaita lapsia. Hän toivoi, että yksityiset kodit ottaisivat nämä lapset ainakin väliaikaisesti hoidettavikseen, kuten Ruotsin kodit olivat tehneet. Kaikkia lapsia ei voitu myöskään palauttaa entisiin koteihinsa niiden aineellisen tai siveellisen kehnouden vuoksi. Ruotsissa olleiden lasten jälkihuolto järjestettiin siten, että lastensiirtokomitean asiamies kävi kodeissa vierailulla ennen lasten saapumista, jotta saatiin selville oliko vanhemmilla taloudellisia edellytyksiä selviytyä koko perheen elatuksesta, ja oliko kodin siveellinen taso lapselle soveltuva. Asiamies piti huolen myös siitä, että kirjeyhteys Ruotsin vanhempiin säilyi.³⁴³ Lasten luovuttamista ottolapsiksi ulkomaille ei pidetty Suomen edun mukaisena, vaan sitä tuli puoltaa vain harvinaisissa tapauksissa.³⁴⁴ Ruotsalaiset ilmaisivat kuitenkin hyvin voimakkaasti halunsa pitää kasvattilapsensa itsellään. Valtioneuvosto antoikin säädöksen, joka mahdollisti kaikkien halukkaiden jäämisen Ruotsiin. Noin 15 000 lasta jäikin palaamatta takaisin Suomeen.³⁴⁵ Lupaus siitä, että jokainen lapsi palaisi takaisin Suomeen, ei siis toteutunut.

Sotaorpojen kohtalo askarrutti useita Kotilieden kirjoittajia, ja suomalaisten kotien toivottiin ottavan heidät vastaan. Lehdessä kerrottiin, millaisia ominaisuuksia kasvatuskodilta vaadittiin; taloudellisen tilanteen tuli olla vakaa, asunnon kunnollinen ja vanhempien kaikin puolin kunniallista väkeä.³⁴⁶

³⁴¹ ”Muuttolinnut saapuvat syksyllä.” (art.). KL 16/1942, 454; K.R-la, ”Matit ja Maijat muuttuvat uusissa oloissa.” (art.). KL 1/1945, 19, 25; Eila Jokela, ”Pienten lähettiläiden kotiuduttua.” (art.). KL 21/1945, 554–555, 546.

³⁴² Kirves 2007, 116, 120–122.

³⁴³ Eila Jokela, ”Pienten lähettiläiden kotiuduttua.” (art.). KL 21/1945, 554–555, 546.

³⁴⁴ Lastensuojelutarkastaja Aune Ståhlberg, ”Lastensuojelu kunniaan.” (art.). KL 18/1946, 456–457.

³⁴⁵ Kirves 2007, 126.

³⁴⁶ ”Sotaorpojen kohtalo.” (art.). KL 9/1940, 216–217.

Korostettiin sitä, että sotaorvot olivat Suomen kansan yhteisiä lapsia, ja kaikilla oli velvollisuus heitä auttaa heidän vanhempiansa isänmaalle antaman uhrauksen vuoksi. Monien järjestöjen kautta tämä olikin mahdollista, esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton sotakummitoiminta tarjosi taloudellista avustusta, mutta myös henkistä tukea.³⁴⁷ Lehtori Niilo Visapää moitti vuoden 1946 kirjoituksessaan suomalaisia siitä, että sotaorpojen huoltotoiminta oli ajautumassa kriisiin. Hänen mielestään valtion virallinen huoltotoiminta ei riittänyt, vaan jokaisen suomalaisen oli nähtävä sotaorpojen auttaminen suurena oikeutenaan. Visapään mukaan nämä lapset muistuttivat ihmisiä siitä, mitkä arvot olivat tärkeimpiä elämässä.³⁴⁸

*Tämän päivän sotaorpo voi palvella meistä erillään ne pimentävät vallat, jotka osoittavat vain oikeuksia ja työntävät sivuun velvollisuudet. Hänellä on armoitetumpi taito kuin kenelläkään toisella taistella itsekkyyttämme, itsellämme pitämistä vastaan sekä sen puolesta, että kuoren alle käpristynyt jakamisen halu alkaa elää ja tulee aktiiviseksi. Tässä mielessä ei meille ole annettu näinä vuosina mitään niin suurta lahjaa kuin sotaorpo on.*³⁴⁹

Sotaorpouden merkitsemä köyhyys saattoi tarkoittaa jopa sitä, että yhteisö hyljeksi lesken perhettä. Kun sotalesket jäivät ilman miestä, heidän elämäänsä valvottiin ja joissakin tapauksissa heitä jopa seksuaalisesti uhkailtiin. Sotaorpojen ja -leskien elämää tuettiin virallisesti muun muassa kaatuneiden perheille maksettavilla eläkkeillä. Osa lapsista jäi täysorvoiksi ja heidän asemaansa vaikutti paljon se, olivatko he kotoisin maalta vai kaupungista. Maaseudulla heistä saattoi tulla kuin huutoalaisia, jos heillä ei ollut sukulaisia. Kaupungeissa eläneet täysorvot joutuivat puolestaan useimmiten lastenkotiin.³⁵⁰

2.2.3. Lastentarhat perheiden tukena

Kotiliedessä alkoi näkyä 1940-luvulla, ja varsinkin sodan jälkeen, yhä enemmän kirjoituksia lastentarhatoiminnasta ja sitä vastaavasta työstä. Suurimpana syynä tähän oli äitien lisääntyvä työssäkäynti. Vuonna 1939 ajankohtaisena pidettiin lastentarhojen koon pitämistä riittävän pieninä, kodinomaisen hoidon ja lasten yksilöllisyyden huomioonottamisen turvaamiseksi. Lastentarhoja pidettiin arvokkaana kasvatustekijänä yhteiskunnassa, sen tarjotessa lapsille monipuolisia virikkeitä.³⁵¹ Esi-

³⁴⁷ T.S., ”Sotaorvot ovat yhteiset lapsosemme.” (art.). KL 19/1943, 551.

³⁴⁸ Lehtori Niilo Visapää, ”Sotaorvon edessä.” (art.). KL 4/1946, 82, 94.

³⁴⁹ Lehtori Niilo Visapää, ”Sotaorvon edessä.” (art.). KL 4/1946, 82, 94.

³⁵⁰ Näre 2007, 146.

³⁵¹ K.O., ”Lastentarhojen saavutukset.” (art.). KL 1/1939, 10–11.

merkiksi Naisten Työvalmiusliitto järjesti kaupungeissa puistotätitoimintaa, jonka tarkoituksena oli, että vanhemmat saattoivat jättää lapsensa muutamaksi tunniksi päivässä koulutetun puistotädin turvalliseen huomaan terveelliseen ulkoilmaan leikkimään. Varsinkin perheen esikoisen tai ainoan lapsen kannalta pidettiin tärkeänä, että hän pääsi leikkimään yhdessä toisten lasten kanssa.³⁵²

Heti sodan päättymisen jälkeen Kotiliedessä tuli esille kysymys äitien ansiotyöstä ja heidän lastensa hoidosta. Ajateltiin, että jokaisen naisen oli kyettävä elättämään itsensä, sillä työvoimaa tarvittiin kaikkialla. Monien äitien oli myös pakko käydä töissä leskeyden ym. taloudellisen syyn takia. Onnellista ja sopusointuista kotia ei lapsen elämässä voinut korvata mikään, mutta kodit tarvitsivat usein apua ja tukea kasvatustyössään. Hyvää kotia ja yksityiskodin luonnollista elämää pidettiin lastentarhojen ihanteena.³⁵³ Kotilieteen vuonna 1946 kirjoittanut lastentarhatarkastaja Elsa Borenius ei pitänyt alle 3-vuotiaiden päivähoitoa lapsen kannalta hyvänä ratkaisuna, sillä pieni lapsi ei vielä tarvinnut paljon virikkeitä, vaan ennen kaikkea äidin hoitoa. 3-7-vuotiaat lapset tarvitsivat kuitenkin jo enemmän toimintaa sekä toisten lasten seuraa. Sen vuoksi lastentarhassa vietetyllä ajalla oli Boreniuksen mukaan heidän kehitykselleen positiivinen vaikutus.³⁵⁴

*Lastentarha on pedagoginen on laitos, jonka tarkoituksena on tukea ja täydentää kotien kasvatustyötä ottamalla lapset muutamaksi tunniksi ympäristöön, jossa he saavat kehittää sekä ruumiin että sielunvoimiaan, saavat leikkiä ja askarrella samanikäisten kanssa, retkeillä ja tutustua luontoon ja ympäröivään elämään sekä tottua sopeutumaan omaa kotia suurempaan yhteisöön.*³⁵⁵

Boreniuksen mukaan lastentarhalla oli suuri merkitys lapsen elämässä, sillä varhaisessa lapsuudessa saadut vaikutteet loivat tottumuksia ja laskivat perustuksen lapsen luonteelle. Tämän vuoksi läheinen yhteistyö kotien kanssa oli tärkeä. Normaalialta 4-5-tuntista lastentarhaa Borenius piti hyvänä ratkaisuna ja toivoi, että jokainen lapsi saisi viettää siellä edes muutaman tunnin. Kokopäiväinen hoito oli kuitenkin lapsen kannalta huono ratkaisu. Sen tuli rajoittua vain välttämättömiin tapauksiin, eikä heikentää vanhempien vastuuta lastensa huolenpidosta.³⁵⁶ Lastensuojelutarkastaja Aune Ståhlbergin mukaan lastentarhassa lapsi sai toteuttaa luovuuttaan ja toiminnantarvettaan sekä kokea

³⁵² Narsku, ”Puistotäti on perheenäidin suuri apu.” (art.). KL 4/1945, 108–109.

³⁵³ Lastentarhatarkastaja Elsa Borenius, ”Entä ansioäidin lapsi?” (art.). KL 11/1946, 294–295, 318; Lastensuojelutarkastaja Aune Ståhlberg, ”Lastensuojelu kunniaan.” (art.). KL 8/1946, 456–457; Lastensuojelutarkastaja Aune Ståhlberg, ”Lasten iloa.” (pk.). KL 6/1949, 135–137, 132.

³⁵⁴ Lastentarhatarkastaja Elsa Borenius, ”Entä ansioäidin lapsi?” (art.). KL 11/1946, 294–295, 318

³⁵⁵ Ibinem.

³⁵⁶ Lastentarhatarkastaja Elsa Borenius, ”Entä ansioäidin lapsi?” (art.). KL 11/1946, 294–295, 318

työnteon riemua. Lapset myös kasvattivat toisiaan, hioen pois toistensa särvät ja totuttaen toisensa tasavertaiseen seurusteluun ja voimienmittelyyn. Ståhlbergin mukaan tärkeintä oli luoda turvallinen ilmapiiri, jossa lapselle luonteenomainen hyväntahtoisuus, iloisuus ja elämänmyönteisyys pääsivät hänessä kehittymään. Näin saavutettiin lastentarhan kasvatuspäämäärä, joka oli itsenäinen ja itseään arvostava yksilö, ja sopeutuva yhteiskunnan jäsen.³⁵⁷

*Päämääränämme on kasvattaa itsenäisiä, pystypäisiä, elinkelpoisia yksilöitä ja samalla epäitsekkäitä, sopeutuvia yhteiskunnan jäseniä. Nämä tuntevat arvonsa ja antavat arvon toisellekin, tietävät ja täyttävät velvollisuutensa, mutta tekevät tämän luonnostaan lankeavana selviönä, mitä on turha paisutella juhlavaksi eleeksi, turha edes mainita. Kaikkinainen epävarmuus ja siitä johtuvat teennäisyys, oman itsen ja toisen alinomainen tarkkailu, arvostelemisen halu ja turhista loukkaantuminen, ne ovat ominaisuuksia, joita emme lapsillemme soisi ja joista koetamme heidät vapauttaa.*³⁵⁸

Kotiliedessä tunnustettiin se, että kaikenlaista päiväkotitoimintaa tarvittiin enemmän kaikissa asutuskeskuksissa. Monet tavalliset perheet tarvitsivat lapsilleen hoitopaikkaa, ja lisäksi suuri joukko sotaleskiä ja lisääntyvä määrä eronneita äitejä joutuivat huolehtimaan yksin lapsistaan. Äideille oli suuri huojennus, että heidän lapsensa olivat turvassa lastentarhassa, minkä lisäksi se tarjosi korvaamatonta kasvatusapua.³⁵⁹ Toiminta oli keskittynyt etupäässä kaupunkeihin ja tehdasalueille, mutta maaseudullakin olisi päivähoitopalveluja tarvittu. Toivottiin, että järjestöt, kunnat ja teollisuuslaitokset yhdessä toimisivat tilanteen parantamiseksi, sillä jokainen äiti tarvitsi lapselle joskus hoitopaikkaa.³⁶⁰ Tutkija ANNA-LEENA VÄLIMÄEN mukaan sotien aikana ja sen jälkeen 1940-luvulla, oli lastentarhatoiminnassa eräänlainen kriisi. Päivähoidon tarve kasvoi sodan seurauksena, kun naiset menivät ansiotyöhön jäätyään leskeksi tai miehen invalidisoiduttua. Päivähoidon järjestäminen oli monin paikoin järjestöjen varassa. Esimerkiksi vuonna 1948 päivähoiton ulkopuolelle jäi suurimmissa kaupungeissa noin 40 prosenttia paikkaa hakeneista. Samana vuonna valtioneuvosto asettikin ensimmäisen varsinaisesti päivähoitoa käsittelevän komitean, jonka tehtävänä oli pohtia ja tehdä ehdotus päiväkotijärjestelmän kehittämisestä.³⁶¹

³⁵⁷ Lastensuojelutarkastaja Aune Ståhlberg, ”Lasten iloa.” (pk.). KL 6/1949, 135–137, 132.

³⁵⁸ Lastensuojelutarkastaja Aune Ståhlberg, ”Lasten iloa.” (pk.). KL 6/1949, 135–137, 132.

³⁵⁹ Narsku, ”Lapsuusajan parhaan taivallamme tarhaan.” (pk.). KL 21/1948, 519–521.

³⁶⁰ Lastentarhatarkastaja Elsa Borenius, ”Entä ansioäidin lapsi?” (art.). KL 11/1946, 294–295; Lastensuojelutarkastaja Aune Ståhlberg, ”Lastensuojelu kunniaan.” (art.). KL 8/1946, 456–457; Narsku, ”Päiväkoti – äidin apu.” (art.). KL 15–16/1948, 368–369.

³⁶¹ Välimäki 1998, 118, 166.

Else Mattila toivoi Kotiliedessä vuonna 1948, että maaseudun seurakunnat järjestäisivät edes jumalanpalveluksen ajaksi lastenhuoltoa, jotta äidit saisivat edes hetkeksi vähän virkistäytyä arjen keskellä. Hän ehdotti, että kirkonkylän nuoret voisivat ottaa ohjelmistonsa lasten kaitsemisen jumalanpalvelusten ajaksi, ja samaa palvelua voitaisiin käyttää hyväksi myös muiden tilaisuuksien yhteydessä.³⁶² Vuonna 1949 kirjoitettiin puolestaan Mannerheimin Lastensuojeluliiton vuotta aiemmin Helsinkiin perustamasta ylioppilaiden päiväkodista, jonka tarkoituksena oli tukea opiskelijaperheitä. Kun lapset saatiin päivähoidon, perheenäiti saattoi käydä töissä ja isä sai opiskella kotona rauhassa pystyäkseen myöhemmin elättämään perheensä.³⁶³

Erityisen kipeästi tarvittiin erikoislaitoksia erityislapsille, mutta pätevistä henkilökunnasta oli huu-tava pula.³⁶⁴ Vuonna 1946 Kotiliedessä kirjoitettiin Helsingin diakonissalaitoksen Skogbyn maa-tilalle perustamasta vajaamielisille lapsille tarkoitettu kodissa, johon vanhemmat saattoivat lapsensa lähettää. Tällaista toimintaa pidettiin suurena apuna vanhemmille, sillä asianmukaisella hoi-dolla sekä suurella rakkaudella ja kärsivällisyydellä vajaamielisetkin lapset pystyivät kehittymään. Skogbyssä yritettiin kehittää lapsia työn ja koulun avulla, ja siellä toimi sekä lastentarha että ala-koulu. Varsinkin musiikilla katsottiin olevan positiivinen ja rauhoittava vaikutus lapsiin.³⁶⁵

2.2.4. Työistä pikku emäntiä, pojista kunnollisia työntekijöitä

Sotavuosina entisestään tehostunut kansallisen yhtenäisyyden pyrkimys nosti kodin entistä tärkeäm-mäksi yhteiskunnan perussoluksi. Koulua ei enää pidetty kodista irrallisena laitoksena, vaan mo-lempien kasvatussyrkimykset haluttiin yhdistää.³⁶⁶ Sodan aikana koulunkäynti oli katkonaista. Talvisodan aikana koulut olivat suljettuina rakennusten toimiessa muun muassa sotasairaaloina ja siirtolaisten majoituspaikkoina. Jatkosodan aikana koulut olivat pääsääntöisesti toiminnassa lukuun ottamatta syksyä 1941 sekä talvea 1944. Paikallisesti koulunkäynnissä saattoi olla katkoksia muul-loinkin. Usein koulut loppuivat keväällä aikaisemmin kuin tavallisesti ja alkoivat syksyllä myö-hemmin, jotta oppilaat ehtivät osallistua sadonkorjuuseen ja muuhun työhön.³⁶⁷

Käsiteltävänä ajanjaksona Kotilieden teksteissä korostettiin koulun tarvetta kasvattaa lapsia työhön ja taloudellisuuteen. Sota-aika nosti esiin tarpeen käytännöllisten taitojen opettamisesta sekä kansa-

³⁶² Else Mattila, ”Lastenkarsina kirkolle ja juhkakentälle.” (art.). KL 13–14/1948, 329.

³⁶³ ”Lasten päiväkotia, jonka avulla työnnetään, vedetään ja pukataan miehiä.” (art.). KL 22/1949, 616–617.

³⁶⁴ Lastensuojelutarkastaja Aune Ståhlberg, ”Lastensuojelun kunniaksi.” (art.). KL 8/1946, 456–457.

³⁶⁵ S.N., ”Holhotkaa heikkoja.” (art.). KL 9/1946, 226.

³⁶⁶ Syväoja 2004, 146.

³⁶⁷ Tepora 2007, 55, 58.

että oppikoulussa. Lapset ja nuoret tuli varustaa tulevia kodin tehtäviä silmällä pitäen.³⁶⁸ Vuonna 1939 keskusteltiin uudesta oppikoululaista, joka lyhensi opiskeluaikaa vuodella. Toivottiin, että tästä huolimatta pidettäisiin huolta monipuolisesta sivistyksestä, ja varsinkin tyttöjen kotitalous- ja käsityöopetuksesta.³⁶⁹ Paula Castrén toivoi vuonna 1942, että mieluummin karsittaisiin teoria-aineista turha aines pois ja keskityttäisiin suurempiin asiakokonaisuuksiin.³⁷⁰ Suomen katsottiin tarvitsevan juuri käytännön ihmisiä, jotka tehokkaasti ja säästävaisesti panisivat toimeen ne uudistukset, joita Suomen jälleenrakennus vaati.³⁷¹

Köyhä aika vaati nimenomaan käden taitojen osaamista, oli oltava valmis tekemään enemmän työtä ja kuluttamaan vähemmän. Käsityötä ja kotitaloutta oli opetettava sekä tytöille että pojille kansa- ja oppikoulussa, sillä kyky auttaa kodin eri töissä ja valmistaa tavaroita itse merkitsi perheelle suurempia tuloja. Kotiliedessä vaadittiin näiden aineiden arvon nostamista samalle tasolle kuin muiden kouluaineiden sekä pätevien opettajien kouluttamista ja palkkaamista.³⁷² Myös julkisuudessa esillä ollutta ajatusta kouluruokailun tekemisestä pakolliseksi kaikissa kansakouluissa pidettiin toivottuna ja hyvänä, lasten terveyttä edistävänä asiana.³⁷³

Kouluneuvos A. Salmela kirjoittikin vuoden 1945 elokuussa kansakoulukomitean tekemästä kansakoulun uudistamishdotuksesta. Tulevan kansakoulun tehtävänä katsottiin olevan koko kansan kasvatus työhön ja taloudellisuuteen, ja maalaiskansakoulujen pääperiaatteeksi asetettiin kasvatus maalaiselämään. Maalaiselämä ja maanviljelijän ammatti haluttiin nostaa uuteen arvoon ja osoittaa, että ne täyttivät onnellisen elämän edellytykset. Kotitalousopetusta pidettiin sekä tytöille että pojille tärkeänä, ja varsinkin jokaisen tytön kasvattamista kodin ja lasten hoitoon pidettiin välttämättömänä. Kansankoulun tuli siis kasvattaa tyttöjä ja poikia ennen kaikkea elämää ja työtä varten.³⁷⁴

*Kun koulu on alun perin suunniteltu niiden kasvattamiseen, joiden työ on henkistä, ei se vielä-
kään tarpeeksi tehokkaasti kasvata oppilaitaan ruumiilliseen työhön. Kansakoulun uudistuk-*

³⁶⁸ Johtaja Aino Voipio, ”Suomalainen koti syventyy tehtäväänsä.” (pk.). KL 19/1942, 543–545, 566.

³⁶⁹ Mandi Hannula, ”Oppikoulua siis uudistetaan.” (pk.). KL 13/1939, 506; Lehtori Hertta Enkvist, ”Kodin taidot ja uusi oppikoulu.” (pk.). KL 17/1939, 622–623.

³⁷⁰ Paula Castrén, ”Mitä nykyajan äiti toivoo oppikoululta.” (pk.). KL 17/1942, 478–479.

³⁷¹ Armi Hallsten-Kalliala, ”Nuorisollemme uraa valitessa.” (art.). KL 10/1940, 246.

³⁷² Kouluylilääkäri A.A.Lyytinen, ”Pojilta puuttuu kotitalousopetusta.” (art.). KL 16/1940, 374; L-a.H, ”Köyhä aika vaatii käden työtä.” (art.). KL 1/1942, 14, 25–26; Tarkastaja Sievä Karttunen, ”Käsityöopettajat kätevyiden kehittäjiksi.” (pk.). KL 24/1942, 726–727.

³⁷³ Opettaja Aura Ruokosalmi, ”Keskipäivällä lämmintä keittoa tarvitsevat kaikki kansakoululapset” (pk.). KL 5/1943, 134.

³⁷⁴ Kouluneuvos A. Salmela, ”Joka tytöstä pikku emäntä, joka pojasta kunnollinen työntekijä.” (pk.). KL 15–16/1945, 422–423, 444.

*nessa onkin kasvatus työhön otettava alati mielessä pidettäväksi periaatteeksi. Koulu ei saa olla kasvatusta pois työstä, vaan päinvastoin ihmisen ohjaamista ja taivuttamista kulttuuriyh-teiskunnan kaikilta vaatimaan sitkeään, koko elämän kestävään työhön.*³⁷⁵

Taloudellista kasvatusta pidettiin ajankohtaisena ja tärkeänä, ja sitä toivottiin koulujen opetusohjelmaan. Tällä ei tarkoitettu vain säästäväistä rahojen käyttöä, vaan päämääränä tuli olla kaikkien taloudellisten arvojen keskinäinen vertailu ja oikea arviointi.³⁷⁶ Todellinen taloudellisuus tarkoitti sitä, että mahdollisimman vähillä kustannuksilla päästiin mahdollisimman hyvään tulokseen. Tällöin ei pidetty silmällä vain rahan kulutusta, vaan kaiken tavaran, ajan, työmäärän ja ihmisvoiman tarvetta. Taloudellisen kasvatuksen katsottiin olevan kodin ja koulun yhteinen tehtävä, ja koulu saattoi syventää kotona saatua opetusta.³⁷⁷

Tohtori Sisko Wilkama kirjoitti vuoden 1949 lopulla perhekasvatuksen mahdollisesta ottamisesta koulujen opetusohjelmaan. Tämä ajatus kumpusi yhteiskunnassa nousseesta hädästä kodin merkityksen vähentymisen ja perheen hajaannuksen vuoksi. Yksilön ei katsottu voivan olla täysin onnellinen ilman onnellista kotia. Sen vuoksi koulujenkin oli tultava kotien avuksi, jotta lapsista ja nuorista saatiin kasvatettua hyviä aviopuolisoita, perheen isiä ja äitejä sekä lasten kasvattajia. Wilkaman mukaan kaikissa kouluaineissa tuli käsitellä perheeseen liittyviä asioita, ja sukupuolikasvatustakin voitiin opettaa useammassa aineessa. Tytöille oli tarjottava enemmän lastenhoidon opetusta, ja pojillekin tuli saada kodinhoidon ja jopa lastenhoidon opetusta, joskin suppeammassa määrin kuin tytöille.³⁷⁸

Kodin ja koulun välinen yhteistyö oli myös koko 1940-luvun ajan Kotilieden kirjoituksissa esillä. Vuoden 1940 jouluna julkaistussa kirjoituksessa vanhemmat toivoivat, että opettajat ottaisivat oppilaansa yksilöllisesti huomioon, ja että vanhemmilla olisi mahdollisuus päästä kosketuksiin opettajan kanssa. Opettajia pyydettiin myös kannustamaan oppilaitaan ja antamaan tunnustusta hyvästä suorituksesta.³⁷⁹ Lehtori Jarl Louhijan mukaan oppilaiden yksilöllisen huomioimisen ja arvioinnin muuten kuin kirjallisilla kokeilla, teki mahdottomaksi liian suuret luokat:

³⁷⁵ Ibinem.

³⁷⁶ Maisteri Kerttu Sihvonen, ”Tarvitsemmeko taloudellista kasvatusta?” (pk.). KL 20/1946, 520–521.

³⁷⁷ Maisteri Ella Kitunen, ”Miten opetamme taloudellisuutta.” (pk.). KL 8/1947, 196–197, 216.

³⁷⁸ Tohtori Sisko Wilkama, ”Koulu kodin avuksi.” (art.). KL 20/1949, 543–544.

³⁷⁹ Neljän lapsen äiti, ”Koti ja koulu selvittävät välejään.” (art.). KL 24/1940, 616.

*Koko koululaitoksemme suurin haitta ja samalla meidän opettajien onnistumisen pahin este ovat suuret luokat. Niihin hukkuu yksilö kuin pisara mereen, niihin kilpistyvät kaikki uudet teorit, olivatpa ne kuinka nerokkaita tahansa. Ne eivät salli kohdistaa päähuomiota luonteen, persoonallisuuden vaarinottamiseen, sanalla sanoen ne estävät meitä varsinaisesti kasvatamasta. Saamme tyytyä vain jakamaan ja vaatimaan tietoja, opettamaan.*³⁸⁰

Kotiliedessä oltiin sitä mieltä, että kotien ja koulun yhteistyö ei ollut sillä tasolla, millä sen olisi pitänyt olla. Syynä tähän pidettiin puutteellista vastapuolen tuntemusta ja ymmärtämistä. Yhteys kouluun otettiin usein vasta silloin, kun lapsi sai rangaistuksen tai arvosteluihin nelosen. Tällöin yhteydenpito muodostui usein vastapuolen syyttelyksi eikä rakentavaksi keskusteluksi. Vanhempainneuvostotoiminta oli monissa kouluissa olematonta, eivätkä luokanvalvojat koulutyöltään ehtineet tutustua oppilaisiin ja vanhempiin henkilökohtaisesti.³⁸¹ Parhaana ajatuksena pidettiin luokanvalvojan luokkansa vanhemmille pitämiä vanhempainkokouksia, joita joissakin kouluissa jo järjestettiin. Näin henkilökohtainen tutustuminen kävisi luontevimmin ja arkisesta aherruksestakin tulisi kiinnostavampaa, kun vanhemmat saattoivat lähettää lapsensa turvallisesti kouluun. Myös opettajille oli tutustumisesta hyötyä, sillä oppilaan kotiminän tunteminen auttoi ymmärtämään hänen koulumiinäänsä.³⁸²

Koululaisten läksyjen tarkastamista ja niissä auttamista pidettiin yhtenä asiana, jossa koti ja koulut saattoivat hyvin tukea toisiaan. Varsinkin oppikoulujen ongelmana oli runsas yksityistuntien käyttö ja asiaan kaivattiin parannusta. Tohtori Sisko Wilkama ehdotti opiskelukerhojen perustamista, jossa oppilaat voisivat neuvoa toisia omien vahvuuksiensa mukaan.³⁸³ Hän kehotti opettajia myös neuvomaan oppilailleen oikeanlaisen läksyjen lukutekniikan, sillä monet koululaiset pyrkivät vain asioiden ulkoa opettelemiseen eivätkä niiden ymmärtämiseen. Wilkaman mukaan useissa aineissa oppilaille voitaisiin selittää pääasioiden, syiden ja seurausten etsimistä läksyistä, ja teroittaa yhteenvetomuistiinpanojen hyödyllisyyttä kertausläksyjä luettaessa. Vanhempainkin tuli tarkastella, miten lapset tekivät läksyjään ja keskustella asiasta heidän kanssaan.³⁸⁴

³⁸⁰ Lehtori Jarl Louhija, ”Koti ja koulu selvittävät välejään.” (art.). KL 24/1940, 616.

³⁸¹ Tohtori Sisko Wilkama, ”Tunneteko lastemme koulua?” (pk.). KL 17/1946, 422–423; Tohtori Sisko Wilkama, ”Tunneteko lastenne luokanvalvojan?” (art.). KL 20/1946, 524–525, 540, 542; Tohtori Sisko Wilkama, ”Toukokuu kotona ja koulussa.” (art.). KL 10/1949, 250–251, 270.

³⁸² Tohtori Sisko Wilkama, ”Tunneteko lastenne luokanvalvojan?” (art.). KL 20/1946, 524–525, 540, 542; Narsku, ”Koulu ja koti kohtaavat iloisena toisensa.” (art.). KL 7/1947, 166–167, 184

³⁸³ Tohtori Sisko Wilkama, ”Jos lisätunteja tarvitaan.” (pk.). KL 21/1946, 549–551.

³⁸⁴ Tohtori Sisko Wilkama, ”Osaavatko lapsemme lukea läksyjään?” (art.). KL 22/1948, 558–559.

Kotilieteen vuonna 1948 kirjoittanut opettaja O.E. Kärnä, kehotti perheenisää ottamaan vastuun lasten läksyjenteon valvonnasta, sillä äideiltä ei tähän usein kotitöiltä riittänyt aikaa. Osa kasvattajista oli sitä mieltä, että lasten oli yksin selvittävä läksyistään, jotta hänessä kasvaisi vastuuntuntoa. Suurin osa kuitenkin vakuutti, että lasten vastuuntuntokin kasvoi parhaiten kohtuullisen valvonnan alaisuudessa. Kärnäns mielestä oli väärin jättää pieni lapsi painimaan yksin läksyjensä kanssa, jos hän pyysi ja kaipaisi tukea. Tässäkin oli otettava lapsen yksilöllisyys huomioon, sillä osa pystyi huolehtimaan läksyistään itsenäisesti, mutta toisten kohdalla tuki oli välttämätöntä.³⁸⁵

Seuraavana vuonna Kärnä otti kantaa myös koulujen uskonnonopetukseen. Hänen mielestään uskonnonopetuksen tehtävänä ei enää saanut pitää uskonnollisen elämän herättämistä oppilaassa, olihan tämä uskonnonvapauslain vastaistakin. Opettajien tehtävänä oli sen sijaan tutustuttaa oppilaat uskonnollisen elämän edellytyksiin ja ilmiöihin niin kuin ne Raamatussa ja nykyihmisen elämässä esiintyivät. Kärnäns korosti uskonnonopetuksen olevan kaikille lapsille tärkeä oppiaine, sillä kristinuskon arvomaailma tuki jokaisen lapsen kehitystä, ja se oli välttämätön myös länsimaisen kulttuurin tuntemiseksi.³⁸⁶

*--- meidän on kasvattajina syytä tutustuttaa oppilaita tällaisiin asioihin, varsinkin kun ne puhtaasti uskonnollisen vaikutuksensa ohella parhaalla tavalla palvelevat myös oppilaiden siveellistä kehitystä. Rohkenisin olla myös sitä mieltä, etteivät kristinuskon ulkopuolelle vetäytyneetkään vanhemmat tee viisaasti pyrkiessään piilottamaan lapsiltaan nämä arvot. Niistähän ihmiskunta on sukupolvesta sukupolveen löytänyt lohdutusta sekä elämän että kuoleman tuskiin. Ja on täydellä syyllä huomautettu myös, että Raamatun ja sen ajatusmaailman tunte-
musta on pidettävä alkeellisimpiin sivistysvaatimuksiinkin kuuluvana, koska siihen perustuu koko nykyinen länsimainen kulttuuri.*³⁸⁷

Kotilieden kirjoituksissa vuosina 1939–1949 nostettiin voimakkaasti esille perheiden yhteiskunnallisen tuen tarve. Sota-aika sai kansakunnan ymmärtämään lasten merkityksen yhteiskunnan kehityksen kannalta. Halu tukea perheitä ja erityisesti niissä kasvavaa uutta sukupolvea, näkyi Kotiliedessä esimerkiksi keskusteltaessa sotaorpojen asemasta ja lastentarhatoiminnan tärkeydestä. Lapsista haluttiin kasvattaa ennen kaikkea hyödyllisiä, työtätekeviä kansalaisia. Lehdessä kaivattiin koululta nimenomaan käytännön työn opettamista, jälleenrakentajasukupolven kasvattamista.

³⁸⁵ Opettaja O.E.Kärnä, ”Meidän isän iltatyö.” (art.). KL 20/1948, 491.

³⁸⁶ Opettaja O.E.Kärnä, ”Vanhemmat tulivat kysymään.” (art.). KL 3/1949, 41.

³⁸⁷ Opettaja O.E.Kärnä, ”Vanhemmat tulivat kysymään.” (art.). KL 3/1949, 41.

2.3. Vapaa-aika palvelee kodin kasvatuspyrkimyksiä

2.3.1 Lapselle turvattava leikkivapaus ja -rauha

Sota-aikana olot olivat luonnollisesti poikkeukselliset. Miesten ollessa rintamalla, naisten tuli huolehtia sekä kodista että miehen tavallisesti tekemistä töistä. Lastenhoitoon tai heidän kanssaan leikkimiseen ei siis voinut yhtä paljon aikaa kuin ennen, ja lapset joutuivat myös itse osallistumaan talon töihin. Kotiliedessä esiteltiin varsinkin jouluisin ohjeita itse tehtävien lelujen valmistamiseen, koska leluja ei kaupoissa ollut tai ne olivat liian kalliita.³⁸⁸ Sota-aikana tavallisten elintarvikkeiden ja kulutustavaroiden niukkuus pakotti tiukkaan säännöstelyyn, ja myös palkat nousivat hintoja hitaammin.³⁸⁹ Sota-aika näkyi myös lasten leikeissä. Sodan tuhoisuus ilmeni kouriintuntuvimmin sankarihautajaisleikeissä, joissa käytiin koettua menetystä ja surua läpi. Sota koettiin usein myös jännittävänä ja seikkailullisena.³⁹⁰ Hilja Maria kirjoitti joulukuussa 1941 Kotilieteen, kuinka pojat ihailemiensa isien tapaan olivat pihaleikeissään sotilaita:

*Lumilinnoista ei aikaansaseuraava pikkupoika puhu unissaankaan. Tuo hyvin sitä muistuttava rakennelma on tietenkin bunkkeri, takuulla. Senhän näkee jo ampuma-aukoista, joihin ei kenenkään tytön tekisi mieli ripustaa ikkunaverhoja, kuten ennen vanhaan lumilinnon ikkunaan.*³⁹¹

Kotilieden kirjoittajat korostivat käsiteltävänä ajanjaksona leikin merkitystä lapsen kehitykselle, ja kehottivat vanhempia järjestämään lapsille riittävästi aikaa leikkimiseen. Verrattuna 1920- ja 1930-luvuilla kirjoitettuihin teksteihin nyt nostettiin esiin vapaan leikin merkitys. Vanhemmat haluttiin saada ymmärtämään, ettei leikki ollut suinkaan vain hyödytöntä huvia, vaan sen tarkoitus oli kehittää lasta sekä ruumiillisesti että henkisesti.³⁹² Kotilieteen vuonna 1939 kirjoittanut johtajatar Armi-Laina Sirelius kertoi leikin merkityksestä seuraavasti:

³⁸⁸ Maisteri Katri Oksanen, ”Kyllä joulupukki tulee.” (art.). KL 23/1941, 722–723; Opettaja Laura Järvinen, ”Jouluvieraita lapsille löydämme trikoolumpuista.” (ohje). KL 22/1942, 646; Karin Forssell, ”Joulupukin tehdas alkaa käydä” (ohje). KL 21/1943, 624–625.

³⁸⁹ Karisto 1989, 44–45.

³⁹⁰ Tepora 2007, 32.

³⁹¹ Hilja Maria, ”Mitä isot edellä, sitä pienet perässä.” (pak.). KL 23/1941, 724–725.

³⁹² Johtajatar Armi-Laina Sirelius, ”Antakaamme lasten leikkiä!” (pk.). KL 6/1939, 195–197; Professori Hildegard Hetzer, ”Lapset eivät menesty ilman rakkautta.” (art.). KL 19/1941, 588–589; Maisteri Marjatta Voionmaa-Joutsen, ”Mitähän hankkisi lapselle lahjaksi?” (art.). KL 22/1946, 570–571.

*Eikä olekaan olemassa muuta keinoa lapsen ruumiillisten ja sielullisten voimien ja kykyjen kaikinpuoliseen kehittämiseen kuin suomalla hänelle mahdollisimman paljon tilaisuutta vapaaseen leikkiin. Sillä juuri leikissä lapsi kehittää ja harjoittaa kaikkia aistimiaan, kaikkia jäseniään – tunteitaan ja tahtiaan.*³⁹³

Sireliuksen mukaan lapsen normaali kehitys vaarantui, jos hän ei saanut leikkiä tarpeeksi. Vaikka leikki saattoi aikuisten mielestä näyttää turhalta toiminnalta, se loi perustuksen lapsen luonteelle ja tavoille. Sirelius korosti, että lapsi osasi itse valita kehitykselleen sopivat leikit, ja että vanhempien oli turvattava lapsen leikkirauha. Leikkirauhaan kuului myös se, että lapsi sai itse suunnitella leikkinsä, eivätkä aikuiset alituisesti neuvoneet ja ohjanneet häntä, estäen lapsen oma-aloitteisen leikkimisen. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että vanhempien ei tarvinnut kiinnittää huomiota lapsen leikkeihin. Sireliuksen mukaan juuri lapsen leikkiä seuraamalla kasvattajat oppivat ymmärtämään lapsen luonnetta ja taipumuksia.³⁹⁴

Maisteri Helmi Helminen kirjoitti vuosina 1946 ja 1947 Kotilieteen siitä, kuinka luonnon rytmi ja perinteet näkyivät lasten leikeissä. Niistä johtuen esimerkiksi keväällä leikitty leikki ei innostanut lapsia syksyllä. Keväällä ja alkukesällä lapset leikkivät eri aisteja kehittäviä kuvioleikkejä, pallopelejä, juoksivat hippaa jne., mutta talvella lapsia veti puoleensa satujen kuunteleminen ja arvoitusten ratkaiseminen. Helmisen mukaan vuodenaikojen mukaan vaihtuvat erilaiset leikit kehittivät eri ominaisuuksia. Talven arvausleikit harjoittivat älyä ja muistia, syystalven sokkoleikit kehittivät ymmärrystä ja huomiokykyä, joulunäytelmät kehittivät rohkeutta ja itsevarmuutta, ja kevään palloleikit voimistivat lapsen tasapainoaistia ja arvostelukykyä.³⁹⁵ Helmisen mukaan esimerkiksi sääntöjen mukaan leikittävät leikit kehittivät lapsessa ominaisuuksia, joita yhteiskunnassa toimiva kansalainen tarvitsi:

*Lapsi kasvattaa noita tasapainoaistiaan täsmällistäviä leikkejä harjoittaessaan yhteiskunnalle sangen arvokasta ominaisuutta. Nimittäin myöhemmällä iällä tästä lapsuudessa oikein ohjautusta aistista jalostuvaa henkistä orientoitumiskykyä, arvostelukykyä ja tyyntä selkeyttä.*³⁹⁶

³⁹³ Johtajatar tajatar Armi-Laina Sirelius, ”Antakaamme lasten leikkiä!” (pk.). KL 6/1939, 195–197.

³⁹⁴ Ibinem.

³⁹⁵ Maisteri Helmi Helminen, ”Leikimme luonnon tahtiin.” (art.). KL 24/1946, 628–629; Maisteri Helmi Helminen, ”Lapset leikkivät luonnon tahdissa.” (art.). KL 10/1947, 262–263.

³⁹⁶ Maisteri Helmi Helminen, ”Lapset leikkivät luonnon tahdissa.” (art.). KL 10/1947, 262–263.

Kotiliedessä annettiin vanhemmille myös neuvoja lapsille sopivien lelujen suhteen. Tärkeimpänä asiana pidettiin lelujen valitsemista lapsen iän ja kehitysasteen mukaan, jolloin lapsen kiinnostus leikkimiseen säilyi. Ajateltiin, että leikkivä ja toimielias lapsi oli tyytyväinen ja onnellinen. Leluja valittaessa kehoitettiin ottamaan huomioon lapsen persoonallisuus, hänen taipumuksensa ja toiveensa.³⁹⁷ Maisteri Marjatta Voionmaa-Joutsen mukaan lapsi valittiin tekemisen puutetta, jos häneltä puuttui sopivia leikkivälineitä, jotka ravitsivat hänen mielikuvitustaan ja joihin hän saattoi purkaa toiminnan tarvettaan. Hänen mielestään hyvä leikkikalu oli lujatekoinen, iloisen värinen ja helposti puhdistettava. Esimerkiksi 3-vuotiaalle sopivia leluja olivat muovailuvaha, räsynuket ja kuvakirjat, ja 6-vuotiaalle sopivat kirjainpelit, rakennusvälineet ja kaikki kotileikkeihin käytettävät lelut.³⁹⁸

2.3.2. Hyvä kirja, paha elokuva

Sotavuosien poikkeusoloissa kirjojen, elokuvien, radion ja muiden viihdykkeiden kulutus kasvoi, tanssin ollessa kiellettyä. Maaseudun asukkaille elokuvat olivat vielä harvinaista herkkua, mutta suurissa kaupungeissa arkipäiväistä viihdettä. Sotavuosina elokuvateollisuus katsoi tehtäväkseen kansalaisten mielialan kohottamisen, mutta elokuvia myös arvosteltiin kuluttamisen ihannoinnista, kun samaan aikaan todellisuudessa kansalaisten kulutusta säännösteltiin.³⁹⁹ Kotiliedessä elokuvaan suhtauduttiin kriittisesti. Vanhempia moitittiin siitä, etteivät he tutustuneet elokuvien sisältöön ja päästivät lapsensa elokuvaan saadakseen itselleen hetken rauhaa. Elokuvan katsottiin olevan kaupungeissa kodin ja koulun rinnalla yksi tärkeimmistä kasvattajista, mutta ei positiivisessa mielessä.⁴⁰⁰

Kotilieteon vuonna 1943 kirjoittanut tohtori Sisko Wilkama myönsi, että elokuvat saattoivat tuoda lasten elämään virkistystä ja vaihtelua, mutta niiden aiheet olivat väärinä. Elokuvissa naiset polttivat savukkeita ja meikkasivat, ja erotiikka ja uskottomuus olivat niissä yleisiä teemoja. Elokuvat muokkasivat lasten mielikuvia, ajatuksia ja mielihaluja, ja niiden vaikutuksen olivat Wilkaman mukaan huomanneet niin vanhemmat kuin opettajatkin.⁴⁰¹

³⁹⁷ A.K., ”Iloisia pelejä perheen pienimmille.” (art.). KL 22/1943, 658; Maisteri Marjatta Voionmaa-Joutsen, ”Mitähän hankkisi lapselle lahjaksi?” (art.). KL 22/1946, 570–571; Lastensuojelutarkastaja Aune Ståhlberg, ”Lahja lasta myöten.” (art.). KL 22/1949, 620–621.

³⁹⁸ Maisteri Marjatta Voionmaa-Joutsen, ”Mitähän hankkisi lapselle lahjaksi?” (art.). KL 22/1946, 570–571.

³⁹⁹ Koivunen 2004, 387–390.

⁴⁰⁰ Isoäiti, ”Nuorten oma vastuu.” (palsta). KL 5/1943, 142; Sisko Wilkama, ”Lapsemme ja ajanviete-elokuva.” (pk.). KL 21/1943, 614–615, 636; Pastori Erkki Airas, ”Miten arvostelemme filmiä?” (art.). KL 5/1946, 106–107, 122, 126.

⁴⁰¹ Sisko Wilkama, ”Lapsemme ja ajanviete-elokuva.” (pk.). KL 21/1943, 614–615, 636.

*Pyydämme, että filmi ei kasvattaisi lapsiamme veltommiksi, itsekkäämmiksi, aistillisemmiksi ja tyhmemmiksi eikä raastaisi huumorin alueella asioita, jotka eivät saa sinne kuulua terveän kansan tajunnassa.*⁴⁰²

Pastori Erkki Airaksen mielestä yksi syy kevyen ajanviete-elokuvan suosioon oli se, ettei uskonnollisessa ja kasvatusasioita koskettelevassa lehdistössä oltu nostettu esille hyviä ja siveellisesti moitteettomia elokuvia, joita silloin tällöin Suomessakin esitettiin. Koska vakavamieliset kansalaiset eivät tieneet hyvien elokuvien olemassaolosta, he eivät elokuvissa käyneet. Siksi tuottajat luulivat, että vain moraalisesti epäilyttävät elokuvat myivät. Tilanteen parantamiseksi Airas ehdotikin vakavamielisten kansalaispiirien omistamia ja ylläpitämiä elokuvateattereita, joissa esitettäisiin vain moitteetonta ohjelmistoa sekä sanomalehdissä julkaistavaksi elokuva-arvosteluja ohjelmistojen moraalisesta tasosta. Hän piti hyvänä ideana erityisen toimiston perustamisesta, joka lähettäisi lehtiin ja elokuvateattereihin listan elokuvista, joita se piti lapsille ja nuorille sopivina. Airas oli luottavainen sen suhteen, että elokuvatuottajatkin saataisiin yhteistyöhön, kunhan he vakuuttuisivat siitä, että puhdashenkiset elokuvat tuottaisivat heille voittoa.⁴⁰³

Kansallishenki näkyi sota-aikana Kotiliedessä kirjoitetuissa teksteissä lapsille sopivasta kirjallisuudesta. Vanhojen suomalaisten kansansatujen ja -tarinoiden sekä oman suvun historian kertomista lapsille pidettiin hyvänä ajankuluna yhteisiin perhehetkiin.⁴⁰⁴ Kirjojen lukeminen antoi lapsille myös mahdollisuuden rauhoittua vaikeissa olosuhteissa, kun he saattoivat hetkeksi paeta mielikuvitusmaailmaan.⁴⁰⁵ Ester Liikkanen kirjoitti vuonna 1942 Kalevalasta ja sen tuntemisen merkityksestä. Hänen mukaansa Kalevala kertoi Suomen loistavasta menneisyydestä. Se osoitti suomalaisten olleen sekä henkisesti että aineellisesti ainakin yhtä korkealla kuin naapurinsa. Liikkanen kehotti vanhempia lukemaan lapsilleen Kalevalaa, ja näin opettamaan heitä rakastamaan ja kunnioittamaan isiensä perintöä.⁴⁰⁶

Ehkä koti voi varata pohjan, mille koulu myöhemmin Kalevalaisopetuksensa rakentaa: luoda hellän kiintymyksen henkiseen perintöömme, osoittaa, että kodissa annetaan arvoa sille, että

⁴⁰² Ibinem.

⁴⁰³ Pastori Erkki Airas, ”Miten arvostelemme filmiä?” (art.). KL 5/1946, 106–107, 122, 126.

⁴⁰⁴ Tuomi Elmgren-Heinonen, ”Äiti laulaa lasten kanssa.” (art.). KL 4/1940, 100–101; Konsulentti Maiju Gebhard ”Pimeitten iltojen tultua.” (pk.). KL 20/1942, 584–585.

⁴⁰⁵ Kirjastonamanuenssi Sirkka S. Salovius, ”Lapset lukevat sota-aikanakin.” (art.). KL 21/1941, 660–661.

⁴⁰⁶ Ester Liikkanen, ”Luetaanko kodissanne Kalevalaa?” (pk.). KL 4/1944, 106–107.

*on jotakin, joka yhdistää meidät kaikki suomalaiset, yhteinen, taruhohteinen, suuri menneisyys, jolta nousee kallisarvoinen tulevaisuus.*⁴⁰⁷

Yleisesti katsottiin laadukkaan lastenkirjallisuuden, kuten satujen, vaikuttavan positiivisesti lapsen kehitykseen. Satujen maailman tuntevien lasten katsottiin olevan onnellisempia kuin sitä vaille jääneiden. Satujen ja kertomusten lisäksi lapsille tuli antaa luettavaksi myös tietokirjoja. Laatu ratkaisi eikä määrä, koska hyvän kirjan lapsi halusi lukea yhä uudelleen. Kotiliedessä vanhempia valistettiin lukemisen tärkeydestä. Vanhempia kehoitettiin valikoimaan ja hankkimaan lapsilleen hyvää kirjallisuutta, sillä laadukkaan kirjan lukeminen oli henkisesti kehittävää.⁴⁰⁸

*Muutamit kasvattajat, varsinkin sellaiset, jotka eivät piittaa lasten kirjoista, eivät hyväksy lasten vapaita lukuja. Mutta sellainen äiti tai opettaja, joka tahtoo supistaa lasten henkisen ravinnon läksyjen lukuun, on totisesti huono kasvattaja. Samoin kuin lapsen ruumis kärsii heikosta, yksipuolisesta ravinnosta, voi myös henki näivettyä ”vitamiinien” puutteesta. Selvästi huomaa, että lukuhaluiset lapset ovat henkisesti kehittyneempiä kuin ne, jotka eivät kirjallisuutta harrasta.*⁴⁰⁹

Helvi Karahkan mukaan hyvä kirja pystyi havainnollistamaan hyvien ja pahojen henkilöidensä kautta lapsen oikeuskäsitteitä. Kirjojen sankarien tuli olla jaloja henkilöitä, joita lapsi saattoi sankareinaan palvoa, ja joiden kaltaisiksi hän halusi tulla. Moraalisen opetuksen lisäksi kirja saattoi lisätä lapsen yleissivistystä, esimerkiksi elävöittämällä koulussa opittuja historian tai maantieteen tietoja. Moraalittomia, kielellisesti huonoja tai tyhjänpäiväisiä kirjoja ei saanut antaa lasten käsiin. Satuajan jälkeen tyttöjen ja poikien kirjallisuusharrastukset yleensä eriytyivät; pojat alkoivat lukea seikkailukirjoja ja tytöt todentuntuisia kuvauksia lasten ja nuorten elämästä, ”tyttökirjoja” ja nuorisoromaaneja. Karahkan mukaan onnellisinta oli, jos kasvattaja pystyi ohjaamaan lasten lukuharrastuksia siten, ettei jakoa tyttöjen ja poikien kirjoihin syntynyt.⁴¹⁰

Sylvi Kauhanen kirjoitti vuonna 1945 Kotilieteen surullisena siitä, että maaseudun lapset olivat jääneet osattomiksi satunäytelmien rikkaista elämyksistä. Hänen mukaansa eläytyminen sadun hen-

⁴⁰⁷ Ibinem.

⁴⁰⁸ Sylvi Kauhanen, ”Sadun katselemista kaipaavat maaseudunkin lapset.” (art.). KL 5/1945, 144–145; Helvi Karahka, ”Mitä lapsemme lukevat?” (art.). KL 19/1945, 488–489, 506; Maisteri Helle Kannila, ”Kirja jouluksi.” (art.). KL 24/1948, 618–619; Lastensuojelutarkastaja Aune Ståhlberg, ”Lahja lasta myöten.” (art.). KL 22/1949, 620–621, 634, 636.

⁴⁰⁹ Helvi Karahka, ”Mitä lapsemme lukevat?” (art.). KL 19/1945, 488–489, 506.

⁴¹⁰ Helvi Karahka, ”Mitä lapsemme lukevat?” (art.). KL 19/1945, 488–489, 506.

kilöihin kasvatti lapsessa uusia sielunvoimia ja vahvasti entisiä, sekä kehitti lapsen älyä, tunnetta ja mielikuvitusta. Katselemisen lisäksi lasten oli saatava kehittää myös näyttämölahjakkuuttaan. Kauhanen toivoikin, että esimerkiksi nuorisojärjestöt ja naisjärjestöt esittäisivät kerhoilloissaan satunäytelmiä, joihin lapset voisivat osallistua myös näyttelijöinä. Kansakoulunopettajat voisivat osallistua toimintaan ohjaajina tai ehdottaa järjestäjille millaiseen rooliin kukin lapsi sopisi. Kauhasen mukaan Topeliuksen näytelmät olivat aina hyviä, mutta muuten pitempiä satunäytelmiä oli valittavan vähän.⁴¹¹

Kotilieden kirjoituksissa elokuvien nähtiin siis sotivan perinteisiä perhearvoja vastaan, ja tekevän lapsista joutilaisuutta ihannoivia. Ne saivat lapset kiinnittämään huomiota ulkoisiin seikkoihin, kuten ulkonäköön ja varallisuudella saataviin tavaroihin, kun taas kodeissa heitä pyrittiin kasvattamaan vaatimattomuuteen ja kunnioittamaan yksinkertaista elämäntapaa. Elokuvaan verrattuna hyvä lastenkirja tarjosi oikeita elämänihanteita ja palvelun kohteita lapsille.

2.3.3. Lapset osallistuvat yhteisiin talkoisiin

Koko käsiteltävän ajanjakson ajan Kotilieden kirjoituksissa ajateltiin, että lasten tuli päästä kesäksi maalle. Sota-aikana lapsia siirrettiin maaseudulle myös olosuhteiden pakosta. Lapset ja nuoret olivat siellä turvassa, mutta he pystyivät olemaan siten myös paremmin hyödyksi. Sotavuosina Kotiliedessä kirjoitettiin ahkerasti lasten ja nuorten työtalkoista. Lapsia ei suinkaan lähetetty maalle virkistäytymään, vaan tekemään kovaa työtä kykyjensä mukaan, jotta talvella ruokaa riittäisi.⁴¹² Kotiliedessä ohjeistettiin vanhempia lasten maalle siirrossa, ja kehoitettiin hankkimaan omatoimisesti sijoituspaikka. Myös apua oli kuitenkin saatavilla. Esimerkiksi Maatalousnaiset huolehtivat 3-14-vuotiaiden maalle siirrosta, Mannerheimin Lastensuojeluliitolla oli omia kesäsiirtoloita ja näiden lisäksi seurakunnat, lastensuojelulautakunnat ja eri järjestöt avustivat monilla paikkakunnilla lasten saamiseksi maalle.⁴¹³

Vuonna 1941 Kotiliesi ja Suomen Kuvalehti päättivät järjestää yhdessä maaseudun yläkansakoululaisille vihannestalkoot, jonka tarkoituksena oli tuottaa satoa talven varalle. Viidelletoista voittajakoululle oli luvassa rahapalkinnot, minkä lisäksi jaettiin kunniakirjoja ja henkilökohtaisia rahapal-

⁴¹¹ Sylvi Kauhanen, ”Sadun katselemista kaipaavat maaseudunkin lapset.” (art.). KL 5/1945, 144–145.

⁴¹² Äiti, ”Suunnitellaan ajoissa koululaisten kamppailua ensi talven leivän puolesta.” (art.). KL 7/1941, 208–209, 235; ”Maalle ja työhön joka iikka.” (art.). KL 9/1942, 268–269.

⁴¹³ ”Maalle ja työhön joka iikka.” (art.). KL 9/1942, 268–269. ”Kuulemme ilolla kesän työkuksun.” (art.). KL 9/1943, 266–267.

kintoja. Ajatuksena oli, että koululaiset saisivat viljeltävän alueen kotoaan. Osallistuville kouluille lähetettiin porkkanan, lantun, punajuuren ja nauriin siemeniä tavallista huokeampaan hintaan, jotka jaettiin edelleen oppilaille. Kilpailun voittajakoulu ratkaistiin jakamalla koulun yhteinen satotulos koulun oppilasmäärällä.⁴¹⁴ Samana kesänä järjestettiin myös Suomen lasten ja nuorten keräystalkoot, johon sisältyi neljä eri lajia. Ensimmäinen oli apurehun, kuten järviruo'on ja kortteen keruu, toinen käpyjen ja jätepuun keruu, kolmas marjojen ja neljäs sienien keruu. Lisäksi lapset saivat kerätä kaikkea käytettäväksi kelpaavaa, kuten luita, käytettyjä nauvoja, kaloja, lääkekasveja jne.⁴¹⁵

Lasten ja nuorten talkootoiminta kuului olennaisena osana valtakunnan kotirintamatalouteen. Se alkoi jo talvisodan jälkeen partion, Suomen NMKY:n ja seurakuntien järjestämällä hakkuujätteiden, risujen ja käpyjen keräyksellä. Kouluhallitus kehotti kansakoulunopettajia järjestämään oppilailleen sieni- ja marjastusretkiä, ja myöntämään lupapäiviä perunannostoon ja muihin maataloustöihin. Talkootoiminnan paikallisesta järjestämisestä ja valvomisesta tulikin pitkälti opettajien tehtävä. Talkoiden tarkoituksena oli helpottaa maatalouden työvoimatarvetta, koota raaka-aineita, vaikuttaa positiivisesti lasten ja nuorten luonteen kehitykseen sekä herättää aktiivisuutta, työhalua ja säästäväisyyttä.⁴¹⁶ Kaikissa Kotilieden kirjoituksissa ihasteltiin lasten innostusta työhön. Työnteke nähtiin positiivisena ja kasvattavana tekijänä. Talkootyö totutti lapsia ruumiilliseen työhön ja kehitti heidän luonnettaan. Lisäksi lasten tekemä työ oli myös kotien selviytymisen kannalta merkittävä tekijä.⁴¹⁷

*Tuntuu siltä, että lapsiin on kuin itsestään tarttunut yleinen suomalainen henki, joka panee jokaisen yrittämään parhaansa. Lapset ovat ihmeellisesti ottaneet velvollisuudekseen tehdä työtä kaikin voiminsa, eikä ilman lasten työtä olisi tultukaan toimeen, ei meillä eikä varmaan useimmassa maalauskodissa, kun työväestä on ollut niin suuri puute.*⁴¹⁸

Vuoden 1945 keväällä Kotiliedessä ilmoitettiin 140 000 kaupunkilaislapsen odottavan pääsyä maalle ja pyydettiin maalauskoteja ottamaan mahdollisuuksien mukaan heitä vastaan. Ruokatilanne oli kaupungeissa heikko ja toivottiin, että lapset voisivat viljellä juureksia ja kerätä marjoja talven

⁴¹⁴ ”Lasten vihannestalkoot.” (kilpailu). KL 8/1941, 246–247.

⁴¹⁵ K.V., ”Marjoja, sieniä, risuja. Talkoolaiset keräävät tänä kesänä.” (art.). KL16/1941, 594.

⁴¹⁶ Syväoja 2004, 135–136.

⁴¹⁷ K.V., ”Marjoja, sieniä, risuja. Talkoolaiset keräävät tänä kesänä.” (art.). KL16/1941, 594; Laila, ”Saariston pienet iskut.” (pak.). KL 17/1941, 530–531. ”Kesäloman päästötodistus.” (art.). KL 18/1942, 516–517; M.N., ”Maaseudun nuoriso omatoimisessa huoltotyössä.” (art.). KL 16/1943, 464–465, 478.

⁴¹⁸ ”Kesäloman päästötodistus.” (art.). KL 18/1942, 516–517.

varalle. Maalle pääsyn nähtiin olevan myös lapsen terveyden ja kehityksen kannalta merkittävä tekijä.⁴¹⁹

*Ruokatilanne kaupungeissamme on kesän alussa niin heikko, että se voi aiheuttaa pysyviä vammoja lasten terveyteen, puhumattakaan siitä, mitä lasten kehitykselle merkitsee pääsy luonnon pariin, tutustumaan kotieläimiin ja koko rikkaan maalaiselämän moniin puuhiin.*⁴²⁰

Lapsia ei lähetetty maalle siis pelkästään paremman ruuan ja työnteon oppimisen toivossa, vaan myös sen vuoksi, että luontoon ja eläimiin tutustumisella nähtiin olevan positiivinen vaikutus lapsen henkiseen kehittymiseen. Pidettiin todellisina puutteena sitä, että kaupunkilaislasten elämänpiiriin ei kuulunut kotieläimiä.⁴²¹ Kotiliedessä vanhempia, etupäässä äitejä, kehoitettiin opettamaan lapsiansa rakastamaan luontoa ja ohjaamaan sen ihmeiden pariin, esimerkiksi yhdessä lintuja ja eläimiä tarkkaillen.⁴²² Isä-Ville kirjoitti vuonna 1949 säälivänsä kaupunkiin kesäksi jääviä lapsia. Hän oli sitä mieltä, että maaseudun kasvattavasta ilmapiiristä poisjääminen oli todellinen menetys lapsen kehittymisen kannalta.⁴²³

*Minä surkuttelen sydämestäni sitä lasta, jolla ei ole tilaisuutta olla kesällä maalla, vieläpä sitäkin, joka joutuu kesästä toiseen vaihtamaan suvikortteeriaan. Jotakin kallista, ainutlaatuista siinä menetetään. Ja juuri näistä lapsista kehittyy sitten niitä, jotka joskus myöhemmin maalle joutuessaan herättävät pahennusta. He ovat maisemassa kuin ilkeä paise leuassa, koko olemukseltaan maaseutuun sopeutumattomia.*⁴²⁴

2.3.4. Hyvät harrastukset tarjoavat lapsille oikeita ihanteita

Kotiliedessä kehoitettiin vanhempia valvomaan lastensa elämää ja heidän harrastuksiaan. Varsinkin kadulla oleilua pidettiin vaarallisena ja vastuuttomuutta lisäävänä.⁴²⁵ Kansanedustaja Aino Lehtokosken mukaan lasten ja nuorten kadulla viettämä aika oli syy nuorisorikollisuuden kasvuun. Momen äidin kasvatustehtävä oli sodan vuoksi laajentunut, kun isä oli rintamalla tai kuollut, eikä aika

⁴¹⁹ ”Pääsenkö kesäksi maalle.” (ilmoitus). KL 19/1945, 301.

⁴²⁰ Ibinem.

⁴²¹ Taina, ”Kotieläimiä.” (pak.). KL 8/1943, 247.

⁴²² Yrjö Kokko, ”Lapset ja luonto.” (art.). KL 15–16/1946, 394–395, 386, 408; Tuulia, ”Ei ole loppua maailman kauneudella.” (pak.). KL 11–12/1947, 292–293.

⁴²³ ”Isä-Ville kesän kynnyksellä.” (pak.). KL 11/1949, 285.

⁴²⁴ ”Isä-Ville kesän kynnyksellä.” (pak.). KL 11/1949, 285.

⁴²⁵ Isoäiti, ”Nuorten vastuu.” (palsta). KL 5/1943, 142, 160; Kansanedustaja Aino Lehtokoski, ”Nuoriso tarvitsee apuamme.” (pk.). KL 8/1943, 230–231.

aina riittänyt lasten valvomiseen. Joutilaisuus oli hänen mukaansa kaiken pahan alku ja juuri. Sopivien harrastusten avulla lapsista saatiin koulittua kunnon kansalaisia. Lehtokosken mukaan leirit, retkeily, askartelu, kerho- ja talkotoiminta olivat harrastuksia, jotka vaikuttivat positiivisesti lapsen henkiseen ja fyysiseen kehitykseen.⁴²⁶ Nuoret rikoksentekijät siirrettiin lastensuojelun ja suojelukasvatuksen piiriin 1940-luvulla⁴²⁷, joten huoli näyttää olleen todellinen, tai ainakin asia viimein tiedostettiin. Oikeanlaisten harrastusten ajateltiin pitävän lapset poissa pahanteosta ja auttavan vanhempia kasvatustyössä.

Kun 1920–1930-luvuilla Kotiliedessä kirjoiteltiin partiotoiminnan positiivisesta vaikutuksesta poikiin, niin sota-aikana kiiteltiin erityisesti sen antamia taitoja tytöille. Partion nähtiin opettavan käden taitoja ja neuvokkuutta, joita tarvittiin vaikeissa ja yllättävissä tilanteissa.⁴²⁸ Partion antaman henkisen, moraalisen ja käytännöllisen valmennuksen katsottiin kantavan hedelmää, kun vanhemmat partiotytöt osallistuivat moniin erilaisiin maanpuolustustehtäviin, kuten sairaanhoitoon ja väestönsuojeluun.⁴²⁹ Ekonomisti Sylvi Visapään mielestä partiotyö oli kasvatustyötä, joka tarjosi tytöille terveen naisen ihanteen:

*Alusta loppuun partio on kasvatustyötä. Se on valmentanut erinomaisella tavalla tytöt maanpuolustustehtäviin. Se on tahtonut ja tahtoo edelleen antaa tytöille terveen, reilun tytön ja oikean naisen ihanteen, kasvattaa heistä kodin ihmisiä, jotka tuntevat vastuuta myös yhteisistä asioista. Se tahtoo myös neuvoa tien voiman lähteelle, Jumalan luo.*⁴³⁰

Monet tytöt osallistuivat ahkerasti myös lottatoimintaan. Lottatyttöjen ikä vaihteli 8-17-vuoteen, ja he avustivat vanhempia lottia mitä erilaisimmissa tehtävissä. Vuonna 1943 Valma Kivitie kirjoitti Kotilieteen, kuinka pienet lottatyöt toimivat äidin sijaisina kotona. He auttoivat myös muiden perheiden äitejä hoitamalla lapsia, tekemällä taloustöitä, ruokkimalla karjaa jne. Tämän lisäksi lottatyöt osallistuivat lastenhoitoon myös siirtolastencodeissa, lastenseimissä ja päiväkodeissa. Kivitien mukaan lottatoiminnan arvo oli siinä, että se opetti tytöt arvostamaan kodin piirissä tehtyä työtä.⁴³¹ Partiotyttöliiton ja lottajärjestön suhde ei ollut aivan ongelmaton, eikä Lotta Svärd halunnut aluksi tarjota partiolaisille tehtäviä. Vuonna 1940 perustettiin Suomen Partiotyttöjen Val-

⁴²⁶ Kansanedustaja Aino Lehtokoski, ”Nuoriso tarvitsee apuamme.” (pk.). KL 8/1943, 230–231.

⁴²⁷ Tuomaala 2004, 79.

⁴²⁸ ”Paras pysyy.” (art.). KL 20/1940, 478, 502.

⁴²⁹ Fil.maisteri Else Parviainen, ”Partiotytöt valmistuvat uusiin tehtäviin.” (pk.). KL 16/1940,375; Sylvi Visapää, ”Suomen tyttö partiolaisena.” (art.). KL 10/1943, 304–305.

⁴³⁰ Sylvi Visapää, ”Suomen tyttö partiolaisena.” (art.). KL 10/1943, 304–305.

⁴³¹ Valma Kivitie, ”Lottatyöt kodinhoidossa.” (art.). KL 3/1943, 74–75, 94.

miuskeskus, jonka taustalla oli pelko jäsenkadosta. Jos vanhemmille partiotyöille ei olisi annettu mahdollisuuksia maanpuolustustyöhön, he olisivat saattaneet pitää partiotyötä lapsellisena ja siirtyä lottiin.⁴³²

Sota-aikana harrastukset näyttävät siis painottuneen nimenomaan kotirintaman vahvistamiseen, ja työn teko oli tärkeämpää kuin itsensä viihdyttäminen. Lapset ja nuoret eivät asiasta valittaneet, vaan he halusivat ottaa osaa sotaponnistuksiin vanhempiensa rinnalla. Tällainen käytännönläheisyyden painotus oli nähtävillä Kotiliedessä koko 1940-luvun. Käsityön ja kotiteollisuuden opettaja Tyyne-Kerttu Virkki kirjoitti vuonna 1947 Kotilieteen koko perheen yhteisen kotiaskartelun puolesta. Hänen mielestään käytännöllisten taitojen kehittäminen oli yhtä tärkeää, kuin henkisen ja ruumiillisen kunnon kehittäminen. Askartelulla voitiin lisätä kodin viihtyisyyttä, ja samalla lapsi sai tyydyttää toiminnan haluaan. Virkin mukaan askarteleva lapsi oli onnellinen ja rauhallinen, kun taas toimeton lapsi aina levoton.⁴³³

*Onnellinen se äiti ja isä, joka omaa aktiivisen, askarteluhaluksen lapsen ja nuoren. Tässä toiminnassa käytetty aika on sekä taidollisen että myös henkisen pääoman kokoamista. Käytännöllisen työn arvo kasvaa ja kasvattaa samalla tekijäänsä antaen myös mahdollisuuden toimia toisten hyväksi. Kenties se kerran on liittävä tämänkin aloittelevan pien askartelijan suurten taitajien joukkoon.*⁴³⁴

Kotiliedessä myös laulamista ja soittamista pidettiin lapsille ja koko perheelle hyvänä yhteisenä harrastuksena. Sota-aikana äitejä kehoitettiin laulamaan lasten kanssa virsiä sekä kansan- ja lastenlauluja.⁴³⁵ Sulho Ranta kirjoitti vuonna 1941 harmissaan siitä, että radio ja gramofoni olivat monissa kodeissa syrjäyttäneet omakohtaisen musiikin harrastuksen. Toisaalta ne olivat kuitenkin mahdollistaneet musiikin kuulijapiirin laajentumisen. Rannan mukaan juuri lasten kohdalla oli viime vuosina tapahtunut edistymistä, kun sivistyneistön lisäksi myös työväenluokan piirissä oli havaittavissa pyrkimys järjestää lapsille mahdollisuus musiikinopiskeluun. Rannan mielestä vaatimattomalta kuulostava kotimusiikki oli silti paras pohja musiikinviljelylle.⁴³⁶ Samoilla linjoilla oli myös musiikkitirehtööri Sune Carlsson, joka oli surullinen siitä, että monissa kodeissa ei enää lainkaan laulettu tai soitettu. Hänen mielestään koti, jossa vanhemmat ja lapset soittivat ja lauloivat yhdessä, oli perus-

⁴³² Paavilainen 2010, 238–239.

⁴³³ Käsit. ja kotiteoll. opettaja Tyyne-Kerttu Virkki, ”Askarteleva lapsi on onnellinen.” (art.). KL 23/1947, 582–583.

⁴³⁴ Käsit. ja kotiteoll. opettaja Tyyne-Kerttu Virkki, ”Askarteleva lapsi on onnellinen.” (art.). KL 23/1947, 582–583.

⁴³⁵ Tuomi Elmgren-Heinonen, ”Äiti laulaa lasten kanssa.” (art.). KL 4/1940, 100–101.

⁴³⁶ Sulho Ranta, ”Soitetaanko teillä?” (art.). KL 23/1941, 720–721.

tettu parhaalle henkisellet pohjalle. Carlsson kehottikin vanhempia antamaan lapsilleen musiikillista sivistystä, sen kasvattavan ja elämään sisältöä tuovan vaikutuksen vuoksi.⁴³⁷

Suomen äidit ja isät! Elämme uuden ajan kynnyksellä. Uuden ajan kansalaiselle kuuluu taloudellinen ja yhteiskunnallinen kasvatus. Näiden rinnalle astuu samanarvoisena musiikillinen sivistys. Teidän lapsenne tulevat myöhemmin teitä kiittämään, jos valmistatte heille tilaisuuden musiikin opiskeluun ja harjoittamiseen. Nuorena he oppivat leikiten sen taidon, jota he myöhemmin elämässään tulevat vaalimaan arvokkaana omaisuutenaan. Musiikki antaa elämälle kaksinkertaisen sisällön.⁴³⁸

Kotilieden kirjoitusten perusteella lasten vapaa-aika kului varsinkin sota-aikana töitä tehden. Taloudellisesti vaikeina aikoina lasten työpanos oli elintärkeää. Kotiliesi osallistui itsekin tähän toimintaan järjestämällä lapsille mm. vihannestalkoita. Koko 1940-luvun ajan lehdessä arvostettiin sellaisia harrastusmuotoja, jotka harjaannuttivat lapsia käytännön taidoissa tai tarjosivat heille hyviä esikuvia. Harrastusten tuli palvella kotien kasvatustavoitteita, joiden päämääränä oli hyvän moraalien ja työteliään luonteen omaava kansalainen.

⁴³⁷ Musiikkitirehtööri Sune Carlsson, ”Kotimme ja musiikki.” (art.). KL 19/1946, 490–491.

⁴³⁸ Ibinem.

3. TULEVAISUUDEN ÄITIEN JA ISIEN KASVATTAMISTA (1950–1963)

Jälleenrakennusaikana uusi elämänmuoto murtautui esiin ja maatalousvaltainen Suomi alkoi nopeasti teollistua ja kaupungistua.⁴³⁹ Suomen turvallisuuspolitiikan tavoitteena oli pysyttäytyä suurvaltojen välisten eturistiriitojen ja kansainvälisten konfliktien ulkopuolella kylmän sodan jakamassa Euroopassa. Suomi korosti ulospäin noudattavansa puolueettomuuspolitiikkaa, ja tämä miellytti varsinkin Neuvostoliittoa. Liittyminen Pohjoismaiden neuvostoon ja Yhdistyneisiin Kansakuntiin vuonna 1955 puolestaan vahvisti Suomen asemaa lännessä ja kuvaa itsenäisesti valtiosta. Suomen ulkomaankaupan vapautuminen 1950-luvun lopulla viilensi välejä Neuvostoliittoon, eikä Suomi esimerkiksi saanut liittyä Iso-Britannian johdolla perustetun vapaakauppajärjestön EFTA:n jäseneksi. Suomi sopi EFTA:n kanssa kuitenkin liitännäisjäsenyyden vuonna 1961, jolloin Suomi sai käyttöönsä samat edut kuin järjestön täysjäsenet.⁴⁴⁰

Kaupunkiväestö alkoi Suomessa kasvaa kiihtyvällä nopeudella 1950-luvulta lähtien.⁴⁴¹ Kehityksestä huolimatta Suomi oli vielä 1950-luvun alussa vahvasti agraarinen, ja siirtoväen asutustoimintaa jatkettiin tukemalla uusien pientilojen perustamista.⁴⁴² 1950-luvulta lähtien yhteiskunta alettiin yhä voimakkaammin mieltää sellaiseksi, jota tuli kehittää koko väestön onneksi. Jatkuvaan talouskasvuun ja hyvinvointiin päästäisiin jakamalla kansantuloa tulonsiirroilla, jotka valjastivat koko väestön mukaan kansantalouden kiertoon.⁴⁴³ Vuonna 1956 voimaantullut kansaneläkejärjestelmä oli valtava edistysaskel, ja vuonna 1960 saatiin aikaan työllisyyslaki helpottamaan työttömien asemaa.⁴⁴⁴

Kotilieteen 1950-luku ja 1960-luvun alku eivät tuoneet mullistavia uudistuksia, vaan se säilytti kurssinsa ennallaan. Lehteä tehtiin järkeville, valistuneille ja vastuuntuntoisille naisille. Perusarvojen korostaminen, perinteiden vaaliminen ja perheen merkityksen korostaminen olivat lehdelle itsestään selviä aiheita.⁴⁴⁵ Kotiliedessä keskusteltiin ajankohtaisesta kysymyksestä, kotiäidin ja virkanaisen roolista, siitä missä oli naisen oikea paikka.⁴⁴⁶

⁴³⁹ Saarikangas 2004, 33.

⁴⁴⁰ Vahtola 2005, 392, 395–396, 400.

⁴⁴¹ Vahtola 2005, 410.

⁴⁴² Sipilä & Anttonen 2008, 52–55.

⁴⁴³ Mäenpää 2004, 290.

⁴⁴⁴ Sipilä & Anttonen 2008, 52–55.

⁴⁴⁵ Malmberg 1991, 221–222.

⁴⁴⁶ Aikasalo 2004, 159.

3.1. Perhe murroksessa

3.1.1. Elintason paraneminen perhe-elämän haasteena

Kotilieden kirjoittajien mukaan terveellisen kodin pohja löytyi terveellisestä avioliitosta, jossa avio-
puolisot rakastivat toisiaan ja toimivat toveruuden hengessä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.
Rakkaus merkitsi syvää henkistä sopusointua ja yhteenkuuluvuutta. Hyvässä kodissa tarvittiin myös
ihanteita ja kestäviä arvoja. Sen vuoksi kristillisellä kodilla katsottiin olevan parhaat edellytykset
tulla terveeksi.⁴⁴⁷ Hyvän kodin osuutta jäsentensä kasvattamiseksi onnellisiksi ja hyödyllisiksi
kansalaisiksi ei voinut mikään muu korvata. Äidin katsottiin olevan ensisijaisesti vastuussa kodin
tasosta, ja sen vuoksi äitejä kehoitettiin pysymään kotona ansiotyön sijaan.⁴⁴⁸ Kodissa tehty työ oli
tasa-arvoista kodin ulkopuolella tehdyn työn kanssa. Sen vuoksi myös miehen tuli osallistua kodin
tehtävien hoitamiseen ansiotyönsä ohella.⁴⁴⁹ Varsinkin siinä tapauksessa, että myös äiti kävi ansio-
työssä, oli kodin työt jaettava tasan.⁴⁵⁰

*Patriarkallisesta perheestä olemme siirtymässä perheeseen, jossa jokaisella jäsenellä on vas-
tuu ja sananvalta. Voidaan puhua perheen demokratiasta. Jokainen perheenjäsen työskentelee
omalla tahollaan ja vapaa-ajankin vietetään eri suunnilla.*⁴⁵¹

Perheen tehtävien katsottiin suuresti muuttuneen yhteiskuntarakenteen muuttuessa ja teollistumisen
edistyessä. Perheen tuotantotehtävä oli vähentynyt kaikkialla, sen turvatehtävä oli kutistunut
erilaisten lastenhoitolaitosten myötä, ja myös sen kasvatustehtävä oli supistunut sivistystason
kohotessa ja oppivelvollisuuden laajetessa. Myös perheen uskonnollinen tehtävä oli pienentynyt.
Perheen muutos oli näkyvämpi ennen kaikkea kaupungeissa. Useissa pienviljelijäperheissä perintei-
set käytännöt olivat vielä voimassa. Maalta kaupunkiin muuttaneille perheille uusi elämäntapa
saattoi vaatia totuttelua. Tavat oli outoja, ja maalaisyhteisön yhteisöllisyyttä ja tukea ei kaupungista

⁴⁴⁷ T.P. Virkkunen, ”Terveyttä, ystävyyttä, rakkautta.” (art.). KL 4/1950, 114–115; Pastori Matti Joensuu, ”Tämän päivän suomalainen koti.” (pk.). KL 7/1954, 260–261; Osastonjohtaja Aarre Tunkelo, ”Tämän hetken suomalainen perhe.” (pk.). KL 2/1955, 50–51.

⁴⁴⁸ ”Kotitalous elämän palveluksessa.” (art.). KL 19/1953, 684–685.

⁴⁴⁹ Rehtori Sampo Haahtela, ”Mies ja vaimo – työnantaja ja työntekijäkö?” (pk.). KL 14/1959, 782–783.

⁴⁵⁰ Pastori Kenneth Renlund, ”Mies, työ ja vapaa-aika.” (pk.). KL 18/1960, 1138–1139, 1198.

⁴⁵¹ Lääkintäneuvos Leena Sibelius, ”Naisen kaksi elämää.” (pk.). KL 3/1957, 146.

löytynyt. Positiivista tässä perheen muutoksessa oli kuitenkin se, että perheenjäsenten välisestä kiintymyksestä oli tullut yhä keskeisempi perhettä määrittävä tekijä.⁴⁵²

*Perheen tunnetehtävä, sen jäsenten keskinäinen kiintymyksen toteutuminen on muitten tehtävien supistuessa tullut suhteellisesti entistä merkityksellisemmäksi. Keskinäinen kunnioitus ja erityisesti sen osoittaminen näyttelee nykyajan perheessä huomattavasti suurempaa osaa kuin vanhassa talonpoikaisyhteiskunnassa.*⁴⁵³

Amerikkalaistyylinen vaurudentavoittelu nousi 1950-luvun Suomessa yhteiskunnan ja perhe-elämän tavoitteeksi, yhdessä perisuomalaisen työnteon ja järkevän säästämisen kanssa. Modernia suomalaista kuluttajaa opastettiin niin kuluttajavalistuksen kuin aikakauslehdistön toimesta. Suomalaisien tuli oppia kuluttamaan ja säästämään sopivassa suhteessa.⁴⁵⁴ Monien Kotilieden kirjoittajien mielestä tekniikan kehitys ja keskittyminen elämän ulkonaisten olosuhteiden kehittämiseen, ei ollut positiivinen asia. Perheen yhdessä viettämä aika oli vähentynyt, kun ihmiset kuumeisesti yrittivät ansaita aina vain enemmän. Kodin rauhan ja sen eristäytyneisyyden katsottiin kadonneen.⁴⁵⁵ Kotilieteen vuonna 1953 kirjoittaneen professori Urpo Harvan mukaan kulttuurin välineitä, kuten kirjoja ja radioita oli enemmän kuin koskaan, mutta liika tarjonta johti siihen, että ei osattu keskittyä mihinkään. Todellisen sivistyksen merkkinä hän piti sitä, ettei harrastettu pintapuolisesti kaikkea, vaan valittiin jokin harrastuksen kohde ja vaalittiin sitä.⁴⁵⁶

Myös perinteiden ja isovanhempien tarjoaman henkisen sivistyksen arvostuksen katsottiin olevan väistymässä materialististen arvojen tieltä.⁴⁵⁷ Tämän lisäksi kodin emännän työtä ja lasten kasvatuksista oli alettu vieroksua, vaikka naisen jalojen tehtävä oli juuri äitinä olo. Kotiliedessä kritisoitiin myös sitä että, varakkaimissa perheissä lapset saivat olla aikuisikänsä asti työtä tekemättä.⁴⁵⁸

⁴⁵² Lakit. lis. Aune Mäkinen-Ollinen, ”Teollistuminen uhkaa perhe-elämää.” (pk.). KL 22/1956, 1206–1207; Professori Heikki Waris, ”Kolmen polven ja kahden polven perhe suomalaisessa yhteiskunnassa.” (pk.). KL 22/1958, 1258–1259.

⁴⁵³ Professori Heikki Waris, ”Kolmen polven ja kahden polven perhe suomalaisessa yhteiskunnassa.” (pk.). KL 22/1958, 1258–1259.

⁴⁵⁴ Mäenpää 2004, 290.

⁴⁵⁵ Maisteri Guy von Weissenberg, ”Vieläkö koti kasvattaa?” (pk.). KL 17/1955, 666–667; Lakit. lis. Aune Mäkinen-Ollinen, ”Teollistuminen uhkaa perhe-elämää.” (pk.). KL 22/1956, 1206–1207; Tohtori Martti Ruutu, ”Mikä on tavoite?” (pk.). KL 3/1961, 145.

⁴⁵⁶ Prof. Urpo Harva, ”Kotoinen sivistys.” (pk.). KL 3/1953, 89–91

⁴⁵⁷ Maisteri Sylvi Kauhanen, ”Ikirakas mummo ja vaari.” (art.). KL 10/1960, 664–665, 703; Pastori Matti Joensuu, ”Vanhusten ja yksinäisten ero perheestä – ojasta allikkoon?” (art.). KL 8/1961, 506–507, 498.

⁴⁵⁸ Yrjö Massa, ”Elintasoko elämän puntarina?” (pk.). KL 23/1955, 994–995.

Liian korkea elintaso veltostaa helposti ihmisen, tekee hänestä hyvän ruoan ja mukavan elämän orjan, tylsyttää hänen henkisen energiansa, tarjoaa hänelle liian paljon vaarallista joutoaikaa ja ohjaa hänen ylen tyydytetyn minänsä etsimään epämoraalisia ja luonnottomia aistikiihokkeita ja nautintoja. Suuret tulot houkuttelevat usein myös tuhlaavaisuuteen, rahoilla hankitun vallan väärinkäyttöön ja rikkaudella rehentelevään elämäntyyliin.⁴⁵⁹

Kotilieden kirjoittajien mukaan lapsia tulikin kasvattaa taloudellisuuteen ja säästäväisyyteen. Heille tuli opettaa, miten rahaa oli hankittava ja millä tavalla se oli järkevästi käytettävä. Lastenkin elämään oli tullut monia houkutusia, elokuvia, urheilukilpailuja, kerhoja jne. Lapsi tarvitsi rahaa ja hän himoitsi sitä sekä todellisten että kuviteltujen tarpeittensa tyydyttämiseen. Ei ollut yhden-tekevää, miten lapsi sai vanhemmiltaan rahaa, pitikö hänen tehdä töitä sen eteen vai ei. Vanhempien kehoitettiin myös keskustelemaan lastensa kanssa perheen taloudellisesta tilanteesta, jotta lapset paremmin ymmärtäisivät mihin rahat kodissa kulutettiin.⁴⁶⁰ Lapsen tuli ottaa mukaan kodin töihin ja antaa heille säännöllisesti suoritettavia tehtäviä. Pienet lapset halusivat auttaa vanhempia mielellään, ja kun he nuorena oppivat kodin töiden kuuluvan kaikille, osallistuivat he niiden tekemiseen myös vanhempina.⁴⁶¹

Kotiliedessä kristillistä uskoa pidettiin yhä kodin hyvän hengen ja kasvatuksen perustana. Luterilaisuuden oppien katsottiin olevan tärkeä osa suomalaista sivistystä ja perintöä. Kodin tehtävänä oli luoda lapselle persoonallinen suhde Jumalaan, esimerkiksi opettamalla hänelle iltarukous tai ottamalla hänet mukaan Jumalanpalveluksiin.⁴⁶² Kirkon vaikutus ulottui vielä 1950-luvulla yksityisen ihmisen arvoihin, moraaliin ja maailmankuvaan.⁴⁶³ Kotilieteen kirjoittaneiden kirkon edustajien mielestä oli pyrittävä siihen, että kaikki lapset pääsisivät pyhäkoulutyön uskonnollisen

⁴⁵⁹ Yrjö Massa, ”Elintasoko elämän puntarina?” (pk.). KL 23/1955, 994–995.

⁴⁶⁰ Kotitalousneuvos Katri Laine, ”Lapsemme ja raha.” (pk.). KL 17/1950, 553–555; Rehtori A. Rautavaara, ”Ei meillä ”nuukailla.” (art.). KL 18/1951, 561–571, 592; H. V., ”Kun kaikilla muillakin on.” (pk.). KL 21/1954; ”Oma perhe, oma kukkaro.” (art.). KL 14/1955, 560–561. Mirja Huuhka, ”Rahan käyttö opitaan nuorena.” (art.). KL 2/1958, 84–85, 118.

⁴⁶¹ Lohkotilan muori, ”Miten saan lapseni puutarhatöihin?” (kirje). KL 11/1950, 423; Maisteri Tellervo Keränen, ”Saanko minäkin tehdä tuota?” (art.). KL 21/1952, 740–741, 750; Maisteri Annikki Toikka-Karvonen, ”Missä lapsi viihtyy.” (art.). KL 24/1955, 1068–1070; Tohtori Annika Takala, ”Saanko minäkin, äiti?” (art.). KL 1/1957, 22–23, 54; M. N-p., ”Pitääkö lasten ...?” (pk.). KL 8/1958, 469; ”Maisteri Tellervo Keinänen, ”Huolellisuudessa.” (art.). KL 5/1959, 260–261, 294; Minttu, ”Auttavatko lapset?” (art.). KL 1/1963, 30–31.

⁴⁶² Tohtori Martti Ruutu, ”Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi.” (art.). KL 9/1951, 314–315, 340, 342; Tohtori Eira Paunu, ”Lapsesi rukous.” (pk.). KL 6/1954, 218–219; Eila Jokela, ”Sivistyskodin äiti on vartiossa.” (pk.). KL 21/1960, 1370–1371, 1417–1418, 1420.

⁴⁶³ Lauha 2004, 202.

kasvatuksen piiriin.⁴⁶⁴ Lapsella nähtiin olevan voimakas uskonnollinen tarve, ja halu keskustella taivaan asioista. Vanhempien tuli vastata lasten kysymyksiin, vaikka he itse olisivat olleet näiden asioiden suhteen välinpitämättömiä.⁴⁶⁵

*Lasta ei saisi jättää haparoimaan ilman ohjausta. Ainakin hänelle pitäisi antaa tilaisuus uskoa Jumalaan. Eikä häntä saisi rasittaa aikuisten ristiriidoilla kuten joissakin kodeissa tehdään. ”Me emme usko Jumalaan, mutta jotkut ihmiset uskovat.” On myöskin hyljättävää, että ehkä yritämme pitää lapsen tässä kohdin puolueettomana. Jos sanomme, että tuo kysymys saa odottaa kunnes olet iso, lyömme laimin tärkeän velvollisuutemme.*⁴⁶⁶

Kotiliedessä vanhempia myös muistutettiin siitä, että lasten kasvattamisen tuli olla heidän prioriteettinsa. Ansiotyö ja kodin ulkopuoliset harrastukset eivät olleet yhtä tärkeitä asioita kuin yhdessäolo lasten kanssa. Vanhempia kehoitettiin varaamaan aikaa perheenjäsenten yhteisiin hetkiin.⁴⁶⁷ Kotilieteen kirjoittaneen Marjatta Isolan mukaan pääasia ei ollut siinä mitä perhe teki, vaan millaisessa hengessä tämä yhdessäolo tapahtui. Me-hengen ja tasapainotilan luominen takasivat sen, että jokainen ymmärsi omaavansa velvollisuuksia ja oikeuksia muita perheenjäseniä kohtaan.⁴⁶⁸ Kaupunkiasuntoja kritisoiitiin niiden ahtaudesta, sillä ne eivät mahdollistaneet tällaista yhdessäoloa. Asunnot oli rakennettava sellaisiksi, että ne antoivat kaikille mahdollisuuden yhteiseen vapaa-ajan viettoon, mutta myös yksinoloon. Suunnittelun pohjaksi piti ottaa perheen toiminnot ja sen tarpeet. Kodin oli osattava mukautua myös lapsen eri kehityksen vaiheisiin.⁴⁶⁹

Yleisesti omakotitaloja ja matalaa asumista pidettiin Kotiliedessä kerrostaloja parempana asumismuotona lapsiperheille. Omakotitaloon kuului oma piha, jossa lapset saattoivat turvallisesti vanhempien silmien alla leikkiä. Se tarjosi omaa rauhaa ja mahdollisuuden suunnitella koti perheen

⁴⁶⁴ Teol. tohtori Eira Paunu, ”800-vuotias kirkkomme kansan kasvattajana.” (pk.). KL 10/1955, 404–405; Kirkkoherra Matti Vironmäki, ”Ruoki minun karitsoitani!” (pk.). KL 10/1958, 602–603; Teol.kand. Ursulua Kontio, ”Lähetän lapseni pyhäkouluun.” (art.). KL 22/1960, 1453.

⁴⁶⁵ Viena Ritvanen, ”...puhutaan taivaan asioista.” (pak.). KL 16/1960, 1012–1013; Katriina, ”Äiti, pitääkö minunkin kuolla?” (pak.). KL 7/1960, 437, 478; ”Mitä kerron lapsilleni Jumalasta?” (kirje). KL 15/1962, 1024–1025; Hilikka-Helinä Lappalainen, ”Siunaatko lapsiasi?” (kirje). KL 24/1962, 1766.

⁴⁶⁶ ”Mitä kerron lapsilleni Jumalasta?” (kirje). KL 15/1962, 1024–1025.

⁴⁶⁷ Narsku, ”Koti pitää kiinni ohjaksista.” (art.). KL 8/1950, 270–271, 286; Maisteri Jorma Mäenpää, ”Miten saisin isän ja äidin pysymään kotona.” (art.). KL 1/1955, 23, 30.

⁴⁶⁸ Maisteri Marjatta Isola, ”Perhe on ryhmä.” (art.). KL 16/1957, 900–901.

⁴⁶⁹ Maisteri Onerva Valorinta, ”Äiti, lapsi ja asunto.” (pk.). KL 9/1950, 305–307; Narsku, ”Koti pitää kiinni ohjaksista.” (art.). KL 8/1950, 270–271, 286; Maisteri Jorma Mäenpää, ”Saatko kotisi joustamaan?” (art.). KL 16/1955, 626–627, 646.

yksilöllisten tarpeiden mukaiseksi.⁴⁷⁰ Kotilieden lukija Kirsti Laurila kirjoitti kuitenkin vuonna 1962 tätä omakotitaloihannetta vastaan. Hänen mielestään kerrostalot olivat edullisempia suhteessa omakotitaloihin, minkä lisäksi välimatkat työpaikalle ja kouluun olivat lyhyemmät. Laurilan mukaan nykyaikaiset kerrostalot tarjosivat aivan yhtä paljon auringonvaloa, raitista ilmaa ja omaa rauhaa, ja pihalla oli leikkitilaa myös lapsille.⁴⁷¹

*Kerrostaloissa asuminen vaatii jonkinlaista sosiaalista näkemystä ja alistumista yhteisön sääntöihin. Ihmisille, jotka katsovat mielikuvituksensa lennon vaativan mattojen piiskausta kello kuusi aamulla ja harmoninsoittoa kello 22 illalla, suosittelen todellakin lämpimästi omakotitaloa. Naapureitten takia.*⁴⁷²

Kaupunkien ja kerrostalojen rakentaminen vilkastui vuonna 1949, kun valtion asuntolainajärjestelmä Avara astui voimaan. Rakentaminen painottui perinteisen korttelikaupungin ulkopuolelle nouseviin uusiin metsälähiöihin, ja ihanteena oli terveellisenä pidetty väljä ja luonnonläheinen kaupunkitila. Omakotitalojen lisäksi rakennettiin rivitaloja ja kerrostaloja. Rivitalo vakiintui asumismuotona 1950-luvulla. Aluksi sitä pidettiin vähävaraisille lapsiperheille sopivana, mutta jo 1960-luvulla siitä tuli varakkaiden asumismuoto. Kerrostaloasuntoja pidettiin lapsiperheille vain väliaikaisratkaisuna ennen siirtymistä rivi- tai omakotitaloon. Suomalaisessa asuntosuunnittelussa luonnosta tuli ihanne ja paremman elämän tae. Kasvavan sukupolven katsottiin tarvitsevan raitista ilmaa ja auringonvaloa. Asumisen ihanteeksi tulivat hyvin suunnitellut ja miellyttävän asuinympäristön tarjoamat lähiöt.⁴⁷³

Kotiliedessä tuli 1950-luvun lopulla esiin myös uuden perheenjäsenen, lemmikin, ilmestyminen koiteihin. Lukijoille annettiin ohjeita sopivan koira- ja kissarodun valintaan. Lemmikkieläinten nähtiin liittyvän oleellisesti lapsen maailmaan, ja varsinkin kaupungeissa ne olivat hänen tärkein yhtymäkohtansa luontoon. Eläimet vetosivat lapsen suojeluväistöihin ja tarjosivat elävää lämpöä. Vanhemmilla katsottiin kuitenkin olevan ensisijainen vastuu niiden hoitamisesta. Heidän tuli valita sellainen lemmikki, joka sopi juuri oman perheen tarpeisiin.⁴⁷⁴ 1950- ja 1960-luvuilla maalais-

⁴⁷⁰ ”Lapsiperhe tornitalossa.” (art.). KL 15/1958, 840–841, 858; Opettaja Matti Tuulio, ”Kumpi on parempi kerrostalo vai omakotitalo?” (art.). KL 1/1962, 18–19, 66.

⁴⁷¹ Kirsti Laurila, ”Omakotitalo vai kerrostalo.” (kirje). KL 7/1962, 489.

⁴⁷² Ibinem.

⁴⁷³ Saarikangas 2004, 39–43.

⁴⁷⁴ Minttu, ”Hankkisimmeko koiran?” (art.). KL 8/1958, 482–483, 508; ”Missejä ja muita kissoja.” (art.). KL 2/1958, 112–113.

ympäristössä yleinen nimikko alkoikin käsitteenä ja hoitamisen kohteena muuttua lemmikiksi.⁴⁷⁵ Punahilkka kirjoitti vuoden 1963 alussa, että heidän perheeseensä koiranpentu oli tuonut paljon iloa. Hän oli perheen isän kanssa ollut sitä mieltä, että heidän kaksi poikaansa tarvitsivat olennon, joka herättäisi heidän uinuvat hellyyden ja hoivaamisen vaistonsa. Vaikka koiranpennun hoitaminen oli välillä ollut raskasta puuhaa, siitä oli tullut kaikkien rakas lemmikki.⁴⁷⁶

3.1.2. Rakkaus on paras kasvattaja

Kotiliedessä 1950- ja 1960-luvuilla käydyssä kasvatusta käsittelevässä keskustelussa, rakkaus nousi esiin tärkeimpänä kasvattajana. Vanhemman ja lapsen läheinen, luottamuksellinen ja turvallinen suhde oli kasvatuksen edellytys. Vanhempien oli kaikessa toiminnassaan pyrittävä osoittamaan rakastavansa lapsiaan, myös silloin kun he rankaisivat heitä. Luottamuksellisen ystävyysuhteen luomista jo pieneen lapseen pidettiin tärkeänä. Sen saavuttamiseksi vanhempien oli vietettävä aikaa lastensa kanssa.⁴⁷⁷ Hellyys oli lapselle yhtä tärkeätä kuin oikea ravinto, joissakin kehitysvaiheissa jopa tärkeämpää.⁴⁷⁸ Vanhempien oli rakastettava tasaveroisesti kaikkia lapsiaan, sillä yhden lapsen lellikiksi ottaminen, sai muut lapset miettimään miksi heitä ei rakastettu yhtä paljon.⁴⁷⁹ Vanhempia kehoitettiin viettämään jokaisen lapsensa kanssa myös kahden keskistä aikaa, jolloin lapsi sai mahdollisuuden olla yksin huomion kohteena.⁴⁸⁰

Sielutiede sanoo, että voidakseen kehittyä normaalisti, ihmisen tunne-elämä tarvitsee aina ajallaan määrätynlaisia kiihokkeita ja yllykkeitä. Jos lapsi ei ole saanut osakseen rakkautta ja siihen liittyviä viattomia onnentunteita, hän ei mitenkään voi aikuisena oppia rakastamaan ja tunteitaan osoittamaan, vaan hänessä on arkoja ja kipeitä sielunkohtia, joihin koskee vielä vanhanakin.⁴⁸¹

⁴⁷⁵ Korkiakangas 1996, 184-185.

⁴⁷⁶ Punahilkka, ”Hellyyttä ja rakkautta.” (pak.). KL 4/1963, 208.

⁴⁷⁷ Maisteri Tellervo Keinänen, ”Saamme iloita lapsistamme.” (pk.). KL 15/1952, 495–496; Tri Sara von Bonsdorff, ”Voita lapsi ystäväksesi ennen kehityksikää.” (art.) KL 18/1954, 636–637; A.T., ”Mitä lapsesi tarvitsee kahtena ensimmäisenä ikävuotenaan.” (art.). KL 7/1955, 272–273; Tohtori Sirkka Syväne, ”Keskinäinen kunnioitus, mielenterveyden kulmakivi.” (art.). KL 11/1958, 664–665; Maisteri Paula Pautola, ”Rakkaus on paras kasvattaja.” (art.). KL 18/1957, 1020–1021, 1064; Tohtori Sirkka Syväne, ”En tunne lastani.” (art.). KL 4/1960, 222–223; O.M., ”Onko meillä aikaa lapsillemme?” (kirje). KL 21/1959, 1186.

⁴⁷⁸ Tohtori Anna-Kaarina Aalto, ”Lääkäriin äitiäpäiväajatuksia.” (art.). KL 9/1955, 364, 384.

⁴⁷⁹ ”Äidin lellilapsi.” (art.). KL 3/1963, 186–187, 197.

⁴⁸⁰ M.P., ”Kahden kesken.” (pk.). KL 19/1961, 1225.

⁴⁸¹ Tohtori Anna-Kaarina Aalto, ”Lääkäriin äitiäpäiväajatuksia.” (art.). KL 9/1955, 364, 384.

Kotilieden teksteissä lapsen tunne-elämän kehittymisen korostettiin alkavan jo vauvaiässä, ja varsinkin äiti-lapsi-suhteen tärkeyttä vauvaikäisille korostettiin.⁴⁸² Lapsi tarvitsi sopusointuisen kodin, sillä jännittynyt ilmapiiri vaikutti jo pieneenkin lapseen ja häiritsi hänen kehitystään. Rakastetuksi tulemisen tunne ja seurustelu vanhempien kanssa oli lapselle tärkeää jo kahden ensimmäisen ikävuoden aikana.⁴⁸³ Lujaa ystävyysideä ja pysyvä kiintymys vanhempien ja lasten välille muodostuikin juuri ensimmäisten ikävuosien kuluessa. Jos lapsi sai kiintymyksen ja hellyyden tarpeensa tyydytetyksi, hänen perusasenteensa elämään kehittyi alun pitäen tasapainoiseksi ja myönteiseksi. Siksi myös isän oli osallistuttava lapsen hoitoon jo vauvaiästä lähtien, jos hän halusi olla tulevaisuudessa läheisessä suhteessa lapseensa. Jos isä alkoi kiinnittää huomiota lapseen vasta kouluiän alkaessa, oli jo liian myöhäistä.⁴⁸⁴

Kotilieden kirjoittajat eivät pitäneet isyyttä miehelle samalla lailla luontaisena ominaisuutena, kuin äitiyttä naiselle. Naisia kehoitettiin tahdikkaasti neuvomaan miehiä lasten hoidossa, ottamaan heidät osaksi lapsen odotusta ja opastamaan heitä hyviksi isiksi. Miestä tuli rohkaista osoittamaan hellyyttä lapselleen, ja hänelle tuli antaa myös mahdollisuus viettää aikaa kahden kesken lapsensa kanssa.⁴⁸⁵

*Oikea perhesuhde vallitsee silloin, kun vanhemmat ovat toisiinsa kiintyneitä, kun äidillä on läheinen ja ristiriidaton suhde lapseensa ja kun isän suhde lapseen on myös läheinen, ei ehkä niin läheinen kuin äidin, mutta kuitenkin sellainen, että lapsi tuntee alun alkaen isän läheiseksi, turvalliseksi ja suhtautuu häneen luottavaisesti.*⁴⁸⁶

Iloinen lapsi oli merkki siitä, että hän oli sekä henkisesti että fyysisesti terve. Ilosta kuvastui lapsen varmuuden ja turvallisuuden tunne. Ilo oli myös tehokas vapauttava sekä sielullisia jännitystiloja laukaiseva tekijä. Iloisen kodin kasvatuksen katsottiin tuottavan parhaita tuloksia. Sen vuoksi vanhempien tuli pyrkiä luomaan kotiinsa positiivinen ilmapiiri.⁴⁸⁷ Kotiliedessä vanhempia varoitettiin moittimasta lapsia varsinkin vieraiden kuullen. Elämä yritti kaikin keinoin karsia lapsista

⁴⁸² T.A., ”Vauva tajuaa.” (art.). KL 6/1957, 354; Maisteri Pentti Ikonen, ”Itsekäs äidnrakkaus.” (art.). KL 9/1962, 634–635, 684.

⁴⁸³ A.T., ”Mitä lapsesi tarvitsee kahtena ensimmäisenä ikävuotenaan.” (art.). KL 7/1955, 272–273.

⁴⁸⁴ K.H., ”Isän ammatti.” (pk.). KL 20/1952, 683–684; A.C., ”Muuttuuko isäkin maailman muuttuessa?” (art.). KL 9/1962, 1332–1333.

⁴⁸⁵ D.M., ”Nainen kasvattaa miehestä isän.” (pk.). KL 23/1961, 1582–1583, 1602.

⁴⁸⁶ Tohtori Eero Rechartt, ”Huomispäivän kotien onni tämän päivän kasvattajien käsissä.” (pk.). KL 20/1955, 812–813, 808.

⁴⁸⁷ A.C., ”Voimme oppia olemaan vanhempia.” (art.). KL 2/1956, 84–85; Lehtori Guy von Weissenberg, ”Ota ilo avuksesi.” (art.). KL 21/1956, 1146–1147.

luonnollisen ja vapautuneen itsetunnon ja itseluottamuksen, joten heillä oli oikeus vaatia, että edes kodissa heitä rohkaistiin ja heidän kykyihinsä uskottiin.⁴⁸⁸ Vanhempien kunnianhimo ei myöskään saanut sokaista heitä vaatimaan lapseltaan sellaista, mihin hän ei ollut kykenevä. Liian suuret odotukset saattoivat johtaa koko elämän kestävään huonommuuden tunteeseen. Vanhempia muistutettiin, ettei lapsi ei ollut heidän toteutumattomien toiveiden täyttäjää.⁴⁸⁹

Kun psykologi tutkii monen ihmisen jossakin mielessä harhaanjohtanutta elämää, sisäisiä tuskatiloja ja jatkuvaa alamittaisuutta, ei hänen käsittelynsä kohteeksi läheskään aina joudu onneton lapsuuskoti, vaan päinvastoin ns. hyvä koti, jossa oli rahaa ja rakkautta yllin kyllin, mutta jossa lapsen yllä kummittelivat sellaiset peikot kuin vanhempien oma lahjakkuus, yhteiskunnallinen asema ja heidän liian aikaisin ja varmaksi kiteytynyt suunnitelmansa.⁴⁹⁰

Sielutieteellisten näkemysten huomioon ottaminen lasten kasvattamisessa näytti aiheuttavan vanhemmissa hämmennystä ja epävarmuutta. Kotiliedessä kirjoitettiinkin runsaasti aiheeseen liittyviä artikkeleita. Sielutieteen mukaan ihmisen toimintaa ja käyttäytymistä johtivat erilaiset pyrkimykset, jotka etsivät ulostietä. Ihmisen korkeimpien viettymysten, kuten tiedon ja siveellisyyden viettymysten tuli ohjata ja tarpeen vaatiessa hillitä alempia, kaikille elollisille olennoille yhteisiä viettymyksiä. Jos siis lapsi kiipeili joka paikkaan tai kyseli mahdottomia asioita, vanhempien ei pitänyt häntä torua, sillä liikuntavietti ja tietovietti ohjasivat hänen toimintaansa.⁴⁹¹ Leikki-iässä lasten tutkimusretket ja ympäristöstä löydetyn aineiston koskettelu, haistelu ja maistelu olivat aivan normaalia. Se oli lapsen tapa ymmärtää ja jäsentää ympäröivää todellisuutta.⁴⁹² Koti oli lapsen tärkein kasvu-ympäristö, sieltä hän sai ensimmäiset vaikutteensa. Lapsi oppi jäljittelemällä, ja ulkonaisten tapojen ja tottumusten lisäksi, häneen siirtyivät myös vanhempien suhtautumistavat, arvostukset ja ennakkoluulot.⁴⁹³

Vanhempien tuli myös ymmärtää, että lapset käsittivät asiat omasta minästään käsin. Lapsen tapa käsitellä tuntemaansa ja kokemaansa oli hyvin erilainen kuin aikuisten.⁴⁹⁴ Jo pienellä lapsella oli

⁴⁸⁸ Katriina, ”Äiti, ollaanhan me samaa puolta?” (pak.). KL 3/1950, 81. Tohtori L. Arvi P. Poijärvi, ”Elävästä lapsesta on enemmän vaivaa kuin nukesta.” (pk.). KL 20/1953, 721–723. Kotimiesi, ”Älä aina sano älä.” (kirje). KL 17/1954, 590; ”24 ohjetta 2-4-vuotiaiden kasvattajille.” (art.). KL 18/1955, 716–171; T.B., ”Taitoa tarvitaan lastenkin puhuttelussa.” (art.). KL 4/1958, 226, 256.

⁴⁸⁹ Katriina, ”Lapsemme kunnianhimomme kohteina.” (pak.). KL 4/1950, 116–117. Tohtori Martti Paloheimo, ”Mikä sinusta tulee isona.” (art.). KL 1/1953, 17; Lehtori Guy von Weissenberg, ”Meidän lasten tulevaisuus.” (art.). KL 17/1958, 922–923; Maisteri Kyösti Skyttä, ”Kotona luodaan pohja ihmissuhteille.” (art.). KL 15/1961, 952–953, 982.

⁴⁹⁰ Katriina, ”Lapsemme kunnianhimomme kohteina.” (pak.). KL 4/1950, 116–117.

⁴⁹¹ Kouluneuvos Aino Voipio, ”Ikiliikkujien vanhemmille.” (art.). KL 19/1951, 607–609.

⁴⁹² Ylilääkäri Holger Hultin, ”Leikki-ikäinen lapsi.” (art.). KL 7/1962, 468–469, 518.

⁴⁹³ Maisteri Kyösti Skyttä, ”Kotona luodaan pohja ihmissuhteille.” (art.). KL 15/1961, 952–953, 982.

⁴⁹⁴ Maisteri Tellervo Keinänen, ”Lapsella on oma aaltopituutensa.” (art.). (KL 14/1961, 910–911.

tarve keskustella ja jakaa omia ajatuksiaan aikuisten kanssa. Lapsen kyselyn aiheutti tarve tutustua ja ylläpitää kosketusta ihmeellisenä hämöttävään aikuisten maailmaan. Kysely oli väline lapsen henkisen kehityksen edistämiseen, se kehitti hänen sanavarastoaan, kielenkäyttöään ja keskustelukykyään. Kyselemällä lapsi pyrki pääsemään selville asioiden eroista sekä syy- ja seuraussuhteista. Vanhempien tuli kannustaa ja rohkaista lasta vastaamalla hänen kysymyksiinsä. Ei ollut niinkään väliä, tiesikö aikuinen aina vastausta lapsen kysymykseen. Tärkeää oli se, että lapsi koki vanhemman olevan läsnä ja kiinnostunut hänen kysymyksistään. Samoin lapsella oli myös oikeus kuulla perustelu hänelle asetuille kielloille ja rangaistuksille.⁴⁹⁵

Tohtori Martti Paloheimo kirjoitti vuonna 1952 Kotilieteen ihmisen omatunnosta. Psykologiassa puhuttiin yliminästä, joka kontrolloi ihmisen yksinkertaisia ja alkeellisia haluja estäen niitä toteutumasta tavalla, jota yliminä ei hyväksynyt. Paloheimon mukaan pääasiallisoin osa yliminää syntyi oppimalla. Äidin ja isän antamat neuvot ja esimerkki olivat siis äärimmäisen tärkeitä. Lasta ei saanut pakottaa tottelemaan uhkailemalla tai pelottelemalla, vaan hänen tuli antaa tuntoa olevansa rakastettu kaikesta huolimatta. Turhia kieltoja tuli välttää, ja sen sijaan johdonmukaisesti pitää kiinni niistä periaatteista, jotka olivat oikeasti tärkeitä. Paloheimo korosti ennen kaikkea hyvän ja luottamuksellisen suhteen säilyttämistä lapseen, sillä ilman sitä ei kasvatuksessa voinut saada toivottuja tuloksia aikaan.⁴⁹⁶

*Lapsi olisi nähtävä yksilönä, jonka omaa erikoislaatua on kunnioitettava, hänestä ei pidä muovata ja muodostaa sellaista kuin me mielikuvituksessamme kuvittelemme ihannelapseksemme. Hänen kehitystään olisi autettava sellaiseksi, että hänen omat parhaat ominaisuutensa vahvistuisivat ja kehittyisivät, jotta hän kasvaisi sellaiseksi, johon hänellä sisäisten edellytystensä vuoksi on mahdollisuuksia. Jotta tällainen kehitys olisi mahdollinen, tulee lapsen tuntoa itsensä turvalliseksi. Tämän vuoksi ei kasvatukseen saisi koskaan liittyä pelottelua.*⁴⁹⁷

Professori Viljo Rantasalo toi Kotiliedessä esille, että sielulliset vauriot saattoivat vaikuttaa myös kehon terveyteen. Hän puhui ns. psykosomaattisista taudeista, jotka saattoivat ilmetä lasten yökasteluna, ruokahaluttomuutena ja päänsärkyinä. Tällaiset fyysisiltä sairauksilta vaikuttavat viat kor-

⁴⁹⁵ Maisteri Tellervo Keinänen, ”Mikä? Mitä varten? Miksi?” (art.). KL 17/1950, 558, 580. Mirja Wilenius, ”Äiti, miksi et vastaa?” (art.). KL 2/1958, 90–91; Maisteri Tellervo Keinänen, ”Tarvitsemme tarinahetkiä.” (art.). KL 23/1962, 1706, 1743.

⁴⁹⁶ Tri. Martti Paloheimo, ”Lapsen omatunto.” (art.). KL 4/1952, 120, 142.

⁴⁹⁷ Tri. Martti Paloheimo, ”Lapsen omatunto.” (art.). KL 4/1952, 120, 142.

jautuivat etupäässä psykologisin keinoin.⁴⁹⁸ Esimerkiksi lapsen valehtelu tai varastelu saattoi olla näkyvä oire lapsen sielullisista häiriöistä. Tietoisten valheiden taustalla saattoi olla lapsen tunne hylätyksi tulemisesta, rakkauden puutteesta. Lapselle todellisuuden ja mielikuvituksen rajan ymmärtäminen oli usein myös vaikeaa. Tehokkain tapa vaikuttaa valehteleviin lapsiin, olikin se että he saivat tuntea ympäristönsä antavan heille tunnustusta, hyväksyvän heidät. Joskus lapset valehtelivat myös pelon vuoksi, välttääkseen esimerkiksi rangaistusta. Jos lapsen huomasi tietoisesti valehdelleen, oli aina selvitettävä syy ja selittää se myös lapselle. Lapsi tuli saada ymmärtämään, että oli aina parempi puhua totta.⁴⁹⁹ Varastaessaan pieni lapsi ei aina ymmärtänyt tekoaan, ja hänelle tuli antaa mahdollisuus sovittaa tekonsa. Jos näpistely kuitenkin jatkui, se saattoi olla oire jostakin lapsen mieltä painavasta asiasta. Lapselta saattoi puuttua jotain tärkeää, kuten rakkautta. Tällöin varastelun syynä oli häiriö vanhempien ja lapsen välisessä suhteessa.⁵⁰⁰

Lasten kasvattamisen vaikeus oli runsaasti esillä Kotiliedessä 1950- ja 1960-luvuilla. Kasvatuksesta oli tullut yhä enemmän tietoa ja tietoista toimintaa vaativa tekijä eikä perinteen varassa tullut toimeen.⁵⁰¹ Moni vanhempi vaikutti olevan ymmällä uusien kasvatustieteen vaatimusten edessä. Sielutiede näytti kaatavan kaiken syyllisyyden kasvattajien niskaan, kun kasvatustieteen katsottiin johtuvan vanhempien ja lasten välisistä suhteista. Joko isä oli ollut liian ankara tai äiti hemmotellut liikaa. Vanhemmat eivät osanneet nauttia vanhemmuudestaan, koska pelkäsivät tekevänsä jotakin väärin. Monet kirjoittajat rohkaisivatkin vanhempia kertomalla, että rakkaus ja maalaisjärjen käyttö riittivät kasvatuksessa pitkälle. Vanhemmuus ja varsinkin äidillisyyys tulivat monille luonnostaan, eikä ollut mitään syytä jatkuvasti epäillä toimintansa oikeellisuutta.⁵⁰² Tohtori Maija Koski kirjoitti vuonna 1960 aiheesta seuraavasti:

*Kun työssään tapaa äitejä ja lapsia, joutuu miltei päivittäin kohtaamaan saman tuskaisen kysymyksen: "Olenko minä syypää lapseni sairastumiseen, kun olen menetellyt niin ja niin?"
Tai: "Minä en ole vielä tiennyt, että sellainen ja sellainen suhtautuminen on lapselle vahingollista." Huomaamatta on äidillisyyttä saatettu esittää sellaisessa valossa, että äidit ovat ru-*

⁴⁹⁸ Professori Viljo Rantasalo, "Sielu ja terveys." (art.). KL 21/1955, 878–879.

⁴⁹⁹ Tohtori Martti Paloheimo, "Olikohan se ihan totta?" (art.). KL 10/1952, 359; Maisteri Raija Simola, "Lasten valheet – päiväunelmat." (art.). KL 14/1960, 900–901, 932; Risto Nivari, "Kun valehteleva lapsi puhuu totta." (art.). KL 15/1958, 835.

⁵⁰⁰ Tohtori Martti Paloheimo, "Äidin kukkarosta on kadonnut rahaa." (art.). KL 13–14/1952, 464; Tohtori Katri Malmivaara, "Tytti otti äidin kukkarosta." (art.). KL 6/1958, 352–353.

⁵⁰¹ Kasvatustiet. kand. Elma Nallinmaa, "Kasvatuksemme unohdettu tekijä." (art.). KL 16/1959, 864–865, 894.

⁵⁰² Maisteri Tellervo Keinänen, "Saamme iloita lapsistamme." (pk.). KL 15/1952, 495–496; Pastori Matti Joensuu, "Äitiä ja isää syytetään." (pk.). KL 4/1957, 214–215, 260; R.G., "Anna ja Aristoteles." (pak.). KL 14/1957, 814–815; "Lääkäri puolustaa äitiä." (art.). KL 3/1961, 136,138; Tohtori Maija-Liisa Koski, "Syyllinen äidin sydän." (pk.). KL 9/1960, 578–579.

*venneet sitä pelkäämään. He tukahduttavat luonnollisuuden suhteessaan lapsiinsa siitä pelosta, että siihen sisältyisi jotain, joka myöhemmin voidaan tulkita lapselle vahingolliseksi.*⁵⁰³

Osa kirjoittajista oli sitä mieltä, että tämä vapaan kasvatuksen ajatus oli johtanut lasten lisääntyvään kurittomuuteen. Heidän mielestään oli palattava vanhaan hyvään aikaan, jolloin lapset kunnioittivat vanhempiaan. Heidän mielestään kaikki ”kasvatuskompleksit” oli keksitty, jotta lasten ei tarvitsisi vastata pahanteoistaan. Syytä löytyi myös kodin elämästä, koska se oli unohtanut hengellisen elämän viljelyn ja käskyt. Vitsaakin voitiin käyttää, jos se annettiin rakastavalla kädellä.⁵⁰⁴ Toiset taas olivat ehdottomasti sitä mieltä, että ruumiillinen kuritus ei ollut hyväksyttävää. ”Kompleksit” eivät olleet muotiasioita, vaan tieteellisten tutkimusten tuloksia, joihin oli syytä suhtautua vakavasti. Esi-merkki oli paras kasvattaja ja jos lasten käytöksestä jotain moitittavaa löytyi, vanhempien oli paras kääntyä itseensä.⁵⁰⁵ Maija kirjoitti vuonna 1950, että kurittomuutta vaarallisempaa oli se, että ”lastemme täytyy todeta, etteivät he paljon ilkeää tunnustaa meitä vanhemmikseen”.⁵⁰⁶

Yleisesti Kotiliedessä kuitenkin tunnustettiin vapaan kasvatuksen menneen jossain määrin jo liian pitkälle. Ylihuolehtiminen tuli lopettaa, palata kohtuulliseen kurinpittoon, ja vanhempiin tuli luoda uskoa heidän onnistumisen mahdollisuuksistaan.⁵⁰⁷ Vanhempien kuului asettaa lapselleen vaatimuksia, vaikka hän ei niistä olisi pitänytkaan. Lapsesta ei voinut kasvaa aloitekykyistä ja itsenäistä, mutta samalla yhteiskuntaan sopeutuvaa, lähimmäisiään ajattelevaa kansalaista, jos lapsen tahto ja tarpeet oli aina laitettu muiden edelle. Lapsi totteli mielellään niitä, joita rakasti. Vanhempien tuli osoittaa rakkautensa myös silloin, kun lapsi oli poikennut kuuliaisuuden tieltä. Kiukunpuuskia tuli ymmärtää, mutta niiden takia ei saanut antaa lapselle periksi. Lasta ohjattaessa tuli olla johdonmukainen ja rauhallinen. Vanhempien auktoriteetti ei suinkaan ollut esteenä vanhempien ja lasten luottamukselliselle toverisuhteelle.⁵⁰⁸ Koskaan ei pitänyt antaa sellaista käskyä, jonka toteutumista ei pystynyt valvomaan. Oli myös oltava kärsivällinen, kun lasta totutettiin johonkin hänen mielestään vastenmielisen asian tekemiseen. Mitä vanhemmaksi lapsi kasvoi, sitä enemmän hänelle tuli antaa myös vapautta päättää omista asioistaan.⁵⁰⁹

⁵⁰³ Tohtori Maija-Liisa Koski, ”Syyllinen äidin sydän.” (pk.). KL 9/1960, 578–579.

⁵⁰⁴ Katriina, ”Kuria vai kurittomuutta.” (pak.). KL 18/1950, 595; M.H., ”Kyllä lapsen pitää totella, sanovat kunniamerkkiäidit.” (art.). KL 13–14/1953, 491, 514; ”Hellyyttä vai tukkapölyä.” (art.). KL 4/1959, 198–199; Narsku, ”Koti pitää kiinni ohjaksista.” (art.). KL 8/1950, 270–271, 286.

⁵⁰⁵ Maija, ”Koti pitää kiinni ohjaksista?” (kirje). KL 23/1950, 820; Voitto viro, ”IV käsky.” (art.). KL 23/1959, 1331.

⁵⁰⁶ Maija, ”Kuria vai kurittomuutta?” (kirje). KL 23/1950, 820.

⁵⁰⁷ ”Kolmen lapsen äiti arvostelee itseänsä ja muita kasvattajia.” (art.). KL 12/1960, 792–793, 824.

⁵⁰⁸ ”Seitsenvuotias diktaattori.” (art.). KL 2/1952, 51–52, 66.

⁵⁰⁹ ”Lapsi ei tottele.” (art.). KL 19/1959, 1058–1959, 1097.

Lapsi, joka tietää selvästi, mikä milloinkin on luvallista, saa enemmän vapautta toimiinsa kuin lapsi, joka on epävarma tästä asiasta. Siten vapaus ja totteleminen eivät suinkaan ole toistensa vastakohtia, vaan ne kuuluvat yhteen. Vanhempien huolehtivat ohjeet muodostavat lapsen omatoimisuuden kehykset. Mitä kehittyneempi lapsi – sitä tilavammat kehykset, sitä suurempi itsenäinen liikkuma-ala.⁵¹⁰

1950-luvulla alettiin painottaa psykologisen ymmärtämisen tärkeyttä ja henkisen terveyden edistämistä. Lapsuudestakin tuli vähitellen eri asiantuntijoiden työkenttä, jossa valistukselliset ja lapsuutta eri tavoin analysoivat piirteet yhdistyivät.⁵¹¹ Tämä psykologisoituminen näkyi hyvin myös Kotiliedessä esiintyneissä teksteissä. Esimerkiksi vauvojen kohdalla oli aikaisemmin puhuttu oikeastaan vain heidän hoidostaan. Nyt lehdessä kirjoitettiin, että ensimmäisten vuosien kokemukset olivat merkittävä tekijä lapsen psyykkisen kehityksen kannalta. Mielenkiintoinen asia oli myös ruumiillisen kurittamisen näkyminen muutamissa kirjoituksissa. Viimeksi asia oli otettu esille 1920-luvulla, ja sen jälkeen siitä oli vaiettu kokonaan. Vapaan kasvatuksen korostaminen, ja sen seurauksena pidetty lasten huonotapaisuus, näytti nostavan pintaan kannanottoja perinteisten kasvatustietelmien käytöstä.

3.1.3. Lapset kasvatettava perhe-elämää varten

Perhekasvatuksen tärkeys nousi esille Kotiliedessä 1950- ja 1960-luvuilla. Tämä johtui perheinstituution murrostilasta, mikä näkyi esimerkiksi kasvavissa avioeroluvuissa. Lasten kasvattamisen perhe-elämään katsottiin olevan vaativa, mutta samalla suuri kodin tehtävä. Kasvavalle lapselle oli opetettava inhimillisten suhteiden kultaisia sääntöjä, miten ne saatiin kestämaan ja luistamaan. Perhe-elämään kasvattaminen ei kuitenkaan saanut tähdätä vain siihen, että perheenjäsenet tulivat hyvin toimeen. Vanhempien oli asetettava tavoitteensa kauemmaksi tulevaisuuteen. Lapsia ja nuoria tuli kasvattaa oman kodin perustajiksi, hyviksi perheen isiksi ja äideiksi.⁵¹² Kodissa lapset saivat jonkinlaisen käsityksen siitä, millainen kodin pitäisi olla. Usein poika valitsi itselleen äitinsä kaltaisen vaimon ja tytär muodosti miesihanteensa isänsä mukaan.⁵¹³

Perhekasvatus on aloitettava jo aivan lapsesta. Tämä tapahtuu paraiten siten, että lapsi saa syntyä sopusointuiseen kotiin, jossa hän alusta lähtien saa uskon avioliittoon ja sen onnis-

⁵¹⁰ Maisteri Tellervo Keinänen, ”Pekka ei tahdo.” (art.). KL 22/1955, 941.

⁵¹¹ Korkiakangas 2004, 417.

⁵¹² Tohtori Kaisa Turpeinen, ”Kasvatanko lapseni perhe-elämää varten?” (art.). KL 9/1958, 536.

⁵¹³ Mirja Huuhka, ”Perhekasvatus on päivän sana.” (art.). KL 23/1958, 1328–1329, 1362–1363.

*tumiseen. Jos lapset saavat hyvän kotikasvatuksen, on suuri mahdollisuus, että he selviävät ilman järkytyksiä omassa avioliitossaan esiintyvistä vaikeuksista, sillä he ymmärtävät, ettei vaikeuksien tullessa vika ole avioliitossa, vaan heissä itsessään. Onnettoman kodin lapsi saa sen sijaan heti alkuun huonon kuvan avioliitosta. Hän voi sen tosin unohtaa ollessaan rakastunut, mutta vaikeudet tulevat hyvin usein myöhemmin.*⁵¹⁴

Kotiliedessä avioerolla katsottiin olevan tuhoisat vaikutukset lapsen henkiseen terveyteen ja hyvinvointiin. Vanhempien vastakkainasettelu johti siihen, että lapsi ei voinut varauksetta rakastaa kumpaakaan vanhempaansa, jos hän halusi pysyä puolueettomana. Mahdollisessa erotilanteessa vanhempia kehoitettiin jättämään lapsensa konfliktien ulkopuolelle ja käyttäytymään kypsästi. Lapsille tuli antaa mahdollisuus molempien vanhempiensa seurasta nauttimiseen, vaikka aikuisten yhteiselämä oli päättynyt.⁵¹⁵ Avioeroperheestä tulevalle lapsella katsottiin olevan huonommat mahdollisuudet menestyä omassa avioliitossaan verrattuna ehjän kodin lapseen. Rikkinäisen kodin lapsi tiesi kokemuksesta, miten onneton avioliitto saattoi olla. Moni nuori avioliitto särkyikin ennemmin lapsuusmuistojen pelkojen kuin keskinäisen sopimattomuuden tähden. Ristiriitojen ilmaantuessa luovutettiin helposti, koska ei uskallettu toivoa, että avioliitto voisi toimia.⁵¹⁶

Vuonna 1961 nimimerkki Katuva äiti kehotti äitejä olemaan eroamatta, vaikka yhteiselo miehen kanssa olisi ollut vaikeaa. Hän oli itse eronnut puolisoistaan, mikä oli lopulta johtanut traagisiin seurauksiin. Hänen nuorempi tyttärensä oli riistänyt hengen itseltään, kun hän oli joutunut eroamaan mielitietystään. Pojan vanhemmat olivat kunniallisia ihmisiä eivätkä olleet hyväksyneet sukuunsa avioeroperheen lasta.⁵¹⁷ Avioerolapsen kohtalon katsottiin siis olevan melko synkkä, ja hänen mahdollisuutensa elää tervettä perhe-elämää tulevaisuudessa huonot. Poikkeuksena oli lukija Maija-Leena Ylimaulan kirjoitus. Hänen mielestään kovempi elämän koulu saattoi kasvattaa lapsista hyviä vanhempia. Avioerolapset olivat nähneet vanhempiensa erehdykset. He tiesivät ainakin sen, millaisen kodin ei pitänyt olla. He lähtivät perustamaan avioliittoa nöyrin mielin ja valmiina kovaan työhön.⁵¹⁸

Hyvä, ehjä koti oli siis ensisijainen tekijä perhekasvatuksen onnistumiseksi. Koulu, kirkko, perhejärjestöt ja avioliittoneuvolat asiantuntijoinen saattoivat tehdä paljon, mutta ne eivät voineet antaa

⁵¹⁴ Mirja Huuhka, ”Miten korjaamme käynnissä olevaa autoa?” (art.). KL 19/1950, 640–641.

⁵¹⁵ Tohtori Gunnar Vuoristo, ”Avioero koskee lapseen.” (art.). KL 13/1955, 528–529, 546; Alina, ”Älä eroa, äiti!” (kirje). KL 1/1962, 4.

⁵¹⁶ Risto Nivari, ”Kolmanteen ja neljänteen polveen.” (art.). KL 9/1958, 537.

⁵¹⁷ Katuva Äiti, ”Älä eroa, äiti!” (kirje). KL 23/1961, 1554.

⁵¹⁸ Maija Leena-Ylimaula, ”Muuttuuko pojasta polvi?” (kirje). KL 9/1961, 562–563.

ihmiselle sitä pohjaa, minkä hyvä koti lahjoitti. Niille lapsille, joilta tällainen koti puuttui, yhteiskunnan tuki oli äärettömän tärkeää. Lapsia ja nuoria kouluttamalla, ja tehostamalla opastus- ja neuvontatoimintaa voitiin korjata kotikasvatuksen puutteita.⁵¹⁹ Kotiliedessä kodin tason katsottiin riippuvan käänteentekevästi perheenemännän eli äidin tasosta. Siksi yhteiskunnan tuli antaa jokaiselle tytölle riittävä tekninen ja henkinen koulutus, jotta hän pystyi tulevaisuudessa täyttämään tärkeän paikkansa kodissa. Myös pojille piti antaa riittävät taidot kodin töistä ja lasten kasvatuksesta huolehtimiseen.⁵²⁰

*Tytöt on kasvatettava ensisijaisesti kodin ihmisiksi. Poikien kasvatuksessa on ryhdyttävä huolehtimaan myös kodeissa tarvittavien taitojen opettamisesta sekä ennen kaikkea saatava pojat näkemään vastuunsa tulevina kodin ja perustajina ja lastensa isinä.*⁵²¹

Sukupuoliopetusta tuli antaa eri ikäkausina lapsen kehitystaso huomioon ottaen. Lasta ei saanut jättää yksin kysymyksineen, silloin kun sukupuoliasiat alkoivat häntä kiinnostaa. Pienenkin lapsen esittämiin kysymyksiin tuli vastata rehellisesti ja asiallisesti. Ensimmäiset kysymykset tehtiin tavalisesti äidille, mutta myöhemmässä vaiheessa oli luonnollista, että äidit huolehtivat tyttöjen ja isät poikien sukupuolikasvatuksesta. Sukupuoliasioista tuli keskustella kehitysiässä olevien lasten kanssa ajoissa ja oikealla tavalla. Luottavainen suhde vanhemman ja lapsen välillä oli tärkeä asia lapsen elämässä. Kun lapsen kanssa oli avoimesti asiasta keskusteltu jo pieninä, kynnys puhumiseen oli pienempi myös itse murrosiässä.⁵²² Tohtori Salme Paatero kirjoitti vuonna 1956 Kotilieteen, että lapselle ei koitunut haittaa siitä, vaikka sukupuoliasioista olisi kerrottu hänelle liian aikaisin. Pieni lapsi ei pitänyt sukupuolielämän ilmiöitä sen kummempina kuin selitystä sateen synnystä tai auton rakenteesta.

-- sukupuolielämään kuuluvien asioiden rauhallisessa ja kunnioittavassa sävyssä tapahtuva selvittäminen ei lasta koskaan vahingoita. Vanhempien on syytä muistaa, että ei olekaan kysymys siitä, saavatko heidän lapsensa tietoja näistä asioista vai eivät. Se tapahtuu joka tapauksessa pikemmin kuin vanhemmat arvaavatkaan, tietävämpien toverien, raakojen aikuisten tai

⁵¹⁹ Mirja Huuhka, ”Miten korjaamme käynnissä olevaa autoa?” (art.). KL 19/1950, 640–641

⁵²⁰ Mirja Huuhka, ”Miten korjaamme käynnissä olevaa autoa?” (art.). KL 19/1950, 640–641; ”Kotitalous elämän palveluksessa.” (art.). KL 19/1953, 684–685; Maisteri Guy von Weissenberg, ”Vieläkö koti kasvattaa?” (pk.). KL 17/1955, 666–667.

⁵²¹ Maisteri Guy von Weissenberg, ”Vieläkö koti kasvattaa?” (pk.). KL 17/1955, 666–667.

⁵²² Tarkastaja Maija Björklund, ”Mitä sanot, äiti, tyttärenne?” (art.). KL 2/1950, 50–51, 44; Mirja Huuhka, ”Miten korjaamme käynnissä olevaa autoa?” (art.). KL 19/1950, 640–641; Narsku, ”Äiti ja tytär.” (art.). KL 3/1951, 88–89, 74; Pastori Erkki Aumala, ”Nuoren miehen vastuu.” (art.). KL 5/1959, 266–267; Lääketiet. lis. Asko Kahanpää, ”Isä puhuu pojalle.” (art.). KL 11/1960, 724–725, 767; A.K.B., ”Kirjoitan teinityttöjen äideille.” (kirje). KL 9/1962, 622, 624.

*roskalehtien välityksellä, ja aivan varmasti toisessa sävyssä kuin vanhemmat soisivat. Lapsen ensi vaikutelmat ja käsitykset näistä asioista ovat hänelle ratkaisevia pitkiksi ajoiksi, ehkä eliniäksi.*⁵²³

Tutkija PIRJO KORAKIANKAAN mukaan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ei lapsille kotona juuri puhuttu, mikä johtui osaltaan vuosisadan alun lääketieteellisen valistuksen vaikutuksesta. Vielä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina sukupuoli- ja siveellisyysooppaissa varoitettiin esimerkiksi itsettydytyksen vaaroista. Vanhemmilla saattoi olla suoranaisia strategioita lasten huomion kiinnittämiseksi pois seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Seksuaalisuuteen ja raskauteen liittyvien asioiden täydellinen pimentäminen lapsilta saattoi kuitenkin koitua elämäntaloksi, esimerkiksi aviottoman lapsen syntymisen muodossa.⁵²⁴ Kotilieden kirjoitusten perusteella ajat alkoivat kuitenkin olla muuttumassa. Asiantuntijat korostivat vanhemmille, että seksuaalisuus oli olennainen osa ihmisyyttä, eikä negatiivinen ja piilotettava asia.

3.1.4. Kotona vai työssä – ansioäidin ongelma

Yleisesti äidin kotona oloa pidettiin Kotiliedessä parhaana ratkaisuna. Monille nuorille äideille siirtymä työelämästä kotiäitiyteen ei kuitenkaan ollut helppo. He eivät kokeneet tyydytystä kodin jokapäiväisistä tehtävistä, mikä saattoi johtaa osaamattomuudesta tai kaipuusta työelämään. Tämän ei katsottu johtuvan naisten itsekkyydestä, vaan vääränlaisesta naiskasvatuksesta. Monet naiset vähätelivät itseään toteamalla olevansa vain kotirouvia. Kotiliedessä korostettiin, että jokaisen äidin tuli kokea, että hänen kodissa tekemänsä työ oli yhteiskunnan kehittymisen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Mikään muu työ ei ollut äidin ammattia tärkeämpi, sillä äidit kasvattivat tulevaisuuden kansalaisia.⁵²⁵ Äitien työssäkäyntiä ei kuitenkaan lehdessä tuomittu, sillä monissa perheissä se oli välttämätöntä toimeentulon kannalta. Ei katsottu myöskään oikeaksi vaatia naista luopumaan työstä, johon hänellä oli koulutus ja kutsumus. Tunnustettiin se tosiasia, että naisten työpanosta tarvittiin yhteiskunnan pyörittämiseksi. Työn tekeminen oli kuitenkin tehtävä perheen-

⁵²³ Tohtori Salme Paatero, ”Perhekasvatus kodin ja koulun yhteistyö.” (art.). KL 7-8/1956, 408–409, 450, 452, 454.

⁵²⁴ Korakiakangas 1996, 268–269.

⁵²⁵ Marjatta Forssén, ”Nuori äiti uuden elämäntehtävänsä edessä.” (pk.). KL 5/1952, 162–163, 174; ”Jää kotiin, äiti!” (art.). KL 22/1952, 774–775; Leino Hassinen, ”Ajattelen sinua, joka et ajattele itseäsi.” (pk.). KL 10/1961, 653; Mirja Huuhka, ”Kannattaako äidin olla ansiotyössä?” (pk.). KL 21/1960, 1376–1377, 1410; Kotikissa, ”Ne kotirouvat, me kotirouvat.” (kirje). KL 4/1961, 204, 206.

äideille joustavammaksi. Heille tuli tarjota osapäivätyötä tai mahdollisuutta kodissa tehtävään ansiotyöhön.⁵²⁶

Kotilieden kirjoituksissa tuli esille yleisessä keskustelussa vallalla olleet kaksi osittain vastakkaista rintamaa, ansioäidit ja kotiäidit. Lehdessä pyrittiin lieventämään kuilua näiden kahden äitiryhmän välillä esittelemällä molempien osapuolien näkökulmia perheenäidin työssäkäynnistä. Lasten käyttäytymisessä ei yleisesti ottaen voinut huomata eroa, olivat heidän äitinsä työssä vai kotona, jos kodin olosuhteet olivat muuten tyydyttävät. Myös lapset itse suhtautuivat äidin työssäkäyntiin yksilöllisesti. Jotkut lapset kokivat sen aivan luonnollisena, mutta osa kaipasi äiti kotiin.⁵²⁷ Hilja-Maria kirjoitti vuonna 1954, että lapsen suhtautuminen äidin työssäkäyntiin riippui pitkälti siitä, miten äidin poissaolo hänelle selitettiin ja perusteltiin. Jos lapselle surkuteltiin sitä, että hän joutui tulemaan tyhjäin kotiin, niin totta kai hän oli surullinen äidin poissaolosta. Mutta jos äiti selitti ymmärtävälle lapselle, että he olivat yhdessä rakentamassa kotia, äidin käydessä töissä ja lapsen tullessa reippaasti kotiin, niin ei äidin poissaoloa koettu negatiiviseksi asiaksi.⁵²⁸

*Ei kai asian ydin ole siinä, kuinka monta tuntia äiti on kotona, vaan millainen hän on – yleensä ja erikoisesti suhteessa lapseensa. Ulkonaiset seikat ovat tietysti tärkeitä, mutta eivät määrääviä. Pelkkä kotona olon paljous tai vähyys ei ratkaise mitään – äidin persoonallisuudesta riippuu kaikki.*⁵²⁹

Psykologien kerrottiin korostavan äidin kotona olemisen tärkeyttä lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta.⁵³⁰ Kotilieteen kirjoittaneet alan asiantuntijat olivat eri mieltä äidin ansiotyön vaikutuksesta lapseen. Tohtori Salme Wiherheimon mukaan lapsen kolmen ensimmäisen vuoden aikana äidin läsnäolo oli lapsen kehityksen kannalta välttämätöntä. Tämän jälkeen jokainen tapaus voitiin ratkaista erikseen, äidin ja lapsen yksilölliset taipumukset huomioon ottaen.⁵³¹ Lääkintäneuvos Leena Sibelius puolestaan toi esille, että lapset jotka viettivät koko päivän päivähoitossa, olivat kotona oleviin lapsiin verrattuna herkempiä, itkuisempia ja pelokkaampia. Nämä lapset olivat alttiimpia erilaisille

⁵²⁶ Marjatta Forssén, ”Nuori äiti uuden elämäntehtävänsä edessä.” (pk.). KL 5/1952, 162–163, 174; Narsku, ”Äiti kotona vai lapset poissa?” (art.). KL 5/1955, 180–181, 196, 198; Hilja-Maria, ”Onko miehen onni ja lasten kehitys vaarassa?” (pak.). KL 6/1954, 222–223, 240; Lääkintäneuvos Leena Sibelius, ”Naisen kaksi elämää.” (pk.). KL 3/1957, 145–147, 188, 190; Kyllikki Kauttu, ”Joka kolmas äiti.” (art.). KL 23/1957, 1364–1365, 1406.

⁵²⁷ ”Jää kotiin, äiti!” (art.). KL 22/1952, 774–775; Hilja-Maria, ”Onko miehen onni ja lasten kehitys vaarassa?” (pak.). KL 6/1954, 222–223, 240.

⁵²⁸ Hilja-Maria, ”Onko miehen onni ja lasten kehitys vaarassa?” (pak.). KL 6/1954, 222–223, 240.

⁵²⁹ Ibinem.

⁵³⁰ Maisteri Marja-Liisa Swantz, ”Vainko kotirouva?” (art.). KL 12/1960, 786–787, 834.

⁵³¹ ”Jää kotiin, äiti!” (art.). KL 22/1952, 774–775.

neurooseille ja sen vuoksi äidin oli hoidettava lapset kotona.⁵³² Tohtori Anja Helveen taas vaati vain alle puolivuotiaiden lasten hoitoa kotona, mikä takasi kiinteän äiti-lapsi-suhteen muodustumisen.⁵³³

Meidän sukupolvemme aikana lienee äitien ansiotyö väistämätön. Velvollisuutemme on huolehtia siitä, etteivät lapset joudu ilottomalla lapsuudellaan kohtuuttomasti maksamaan siitä yleisen hyvinvoinnin lisääntymisestä, jonka äitien ansiotyö aiheuttaa. Olisi erittäin toivottavaa, että naisille järjestyisi nykyistä enemmän puolipäivätyötä ja että äideille annettaisiin taloudellinen mahdollisuus, jopa velvoituskin hoitaa lapsensa ainakin puolivuotiaiksi itse, silloin kun siihen suinkin on kodissa edellytyksiä. Samoin olisi toivottavaa, että yksityisiä lasten päivähoitopaikkoja tuettaisiin ja valvottaisiin, jotta äidit voisivat näihinkin jättää turvallisin mielin lapsensa.⁵³⁴

Naisten lisääntyneen työssäkäynnin vuoksi Kotilieden kirjoittajat toivoivat päivähoitopaikkojen lisäämistä. Edullisiin, kunnallisiin päivähoitopaikkoihin oli jatkuvat jonot, ja yksityisten hoitopaikkojen hinnalla sai melkein palkattua kotiapulaisen.⁵³⁵ Tohtori Anja Helveen mukaan, päivähoitoa eivät tarvinneet enää vain yksinäisten äitien lapset, vaan perheet kaikista yhteiskuntapiireistä. Parhaana ratkaisuna hän piti perhepäivähoitoa, jos kodin äiti vain oli lapsirakas ja pystyi suuresta lapsijoukosta huolehtimaan. Ongelmana oli kuitenkin se, että koteja tai yksityisiä päiväkoteja viranomaiset eivät valvoneet juuri lainkaan. Kunnallisiin ja järjestöjen ylläpitämiin päiväkoteihin vanhemmat saattoivat puolestaan jättää lapsensa turvallisin mielin, mutta hoitopaikan saaminen niistä oli vaikeaa.⁵³⁶

Asiantuntijoiden lisäksi myös Kotilieden lukijat kävivät ahkerasti keskustelua kotirouvien ja virkarouvien tilanteesta, varsinkin 1960-luvun alussa. Suurin osa oli sitä mieltä, että molemmat osapuolet suhtautuivat asiaan turhan herkkänahkaisesti. Monet ansioäidit olisivat halunneet tehdä osapäivätyötä ollakseen enemmän lastensa kanssa. Osa kotiäideistä puolestaan mietti osapäivätöihin lähtöä, kun lasten varttuessa kotoa ei löytynyt mielekästä tekemistä. Kirjoituksissa korostettiin, että naisten

⁵³² Lääkintäneuvos Leena Sibelius, ”Naisen kaksi elämää.” (pk.). KL 3/1957, 145–147, 188, 190.

⁵³³ Tohtori Anja Helve, ”Ovatko lapset päivisin hyvässä hoidossa?” (art.). KL 4/1963, 218–219, 256

⁵³⁴ Ibinem.

⁵³⁵ NarSKU, ”Äiti kotona vai lapset poissa?” (art.). KL 5/1955, 180–181, 196, 198; Kyllikki Kauttu, ”Joka kolmas äiti.” (art.). KL 23/1957, 1364–1365, 1406; Tohtori Anja Helve, ”Ovatko lapset päivisin hyvässä hoidossa?” (art.). KL 4/1963, 218–219, 256.

⁵³⁶ Tohtori Anja Helve, ”Ovatko lapset päivisin hyvässä hoidossa?” (art.). KL 4/1963, 218–219, 256

tuli nimenomaan yhdessä pohtia, miten uuteen tilanteeseen voitiin valmistautua.⁵³⁷ Lukija A.T. poikkesi tästä rintamasta, ja kirjoitti äidin työssäkäynnin aiheuttavan huonoja tuloksia. Hänen mielestään monet avioerot olisi voitu välttää, jos nainen olisi tehnyt kodin luomisesta päätoimensa. Kunnianhimoisten toiveiden ja ylellisyyden uhraaminen ei ollut kohtuuton vaatimus naisille, sillä lasten aikuistuttua naisella oli vielä mahdollisuus palata työelämään.⁵³⁸ Samalla kun kaikissa yhteiskuntaluokissa oli naisten taloudellista ja sosiaalisuutta itsenäisyyttä suosivia ryhmittymiä, eli niissä myös ajatus sukupuolittain eriytyneestä kansalaisesta. 1960-luvulle tultaessa valistuneen perheenemännän ja äidinhoivan ihanne oli yhä ainoa ideologia modernin yhteiskunnan järjestämiseksi.⁵³⁹

Suomalaista 1950-lukua on luonnehdittu ydinperheen vuosikymmeneksi. Silloin vanhemmista ja lapsista koostuvat ydinperhe oli vahvimmallaan sekä ajatusmallina että käytännön tasolla.⁵⁴⁰ Kotiliedessä läheiset perhesuhteet tulivat 1950-luvulta lähtien hyvän kodin ihanteeksi. Vanhempien ja lasten hyviä suhteita pidettiin kasvatuksen elinehtona. Lisäksi perhekeskeisyys näkyi siinä, että lapsille haluttiin muodostaa terveellisen perhe-elämän malli, jota he saattoivat itse aikuisina seurata. Kotiliedessä lisääntyneiden avioerojen ja naisten yleistyneen työssäkäynnin katsottiin osaltaan uhkaavan perinteistä perhe-elämää. Toisaalta muuttuva yhteiskunta mahdollisti keskustelun siitä, millaista uudenlaisen perhe-elämän tulisi olla. Kotiliesi pyrki tuomaan esille myös muutoksen hyvät puolet. Se nosti valokeilaan perheissä lisääntyneet rakkauden ja läheisyyden tunteet.

3.2. Lapsen oikeudet etusijalla

3.2.1. Lastenkoti ei korvaa oikeata kotia

Lastenkodit ja kasvattilasten asema olivat Kotiliedessä säännöllisesti esillä 1950- ja 1960-luvuilla. Lastenkodissa työskenteleviltä katsottiin vaadittavan todellista rakkautta lapsiin, ja halua ymmärtää vaikeita lapsia. Useimmiten lastenkotiin tulevat lapset olivat rikkinäisten kotien kasvatteja, joissa ei oltu pystytty huolehtimaan heidän elättämisestään ja kasvattamisestaan. Syynä saattoi olla myös vanhempien kuolema tai pitkällinen sairaus. Lastenkotityön tavoitteena oli luoda mahdollisimman paljon hyvää kotia muistuttava ilmapiiri, saada lapsi iloiseksi ja luottavaiseksi ja kokemaan tyy-

⁵³⁷ N.N., "Vainko virkarouva?" (kirje). KL 14/1960, 890–891; Kotikissa, "Ne kotirouvat, me kotirouvat." (kirje). KL 4/1961, 204, 206; Kotikissa, "Kissa ja hiiri – politiikkaa." (kirje). KL 4/1962, 258; A.K.B., "Kotiäidin suuri probleema." (kirje). KL 14/1962, 976–977.

⁵³⁸ A.T., "Tuo ansioaitikysymys." (kirje). KL 20/1960, 1274, 1276.

⁵³⁹ Julkunen 2004, 180–181.

⁵⁴⁰ Saarikangas 2004, 331.

dytystä ja työniloa.⁵⁴¹ Ihanteena oli, että lastenkodit olisivat vain vastaanottolaitoksia, joista lapsille etsittiin oma kasvatuskoti, sillä laitos ei voinut korvata kodin ilmapiiriä.⁵⁴² Tavallisia perheitä toivottiin tukemaan lastenkotityötä alkamalla kummiperheiksi, joiden luona lastenkotilapset saattoivat vieraila. Näin lapsi sai kokea tavallista ja turvallista perhearkea, oikean kodin lämpöä edes hetkittäin.⁵⁴³

Kaikkialla laitospaisiin olosuhteisiin joutuneen lapsen elämä on verraten eristynyttä ja sen vuoksi lapsen henkiselle vireydelle uhkaavaa. Monet tällaisista lapsista eivät tiedä ja tunne normaalin kodin askareita ja pikkupuuhia – laitoksessa kaikki on toista suuruusluokkaa. Laitoselämässä on tiettyä kaavamaisuutta – ja useista syistä täytyykin olla. Elämä on siellä äärimmilleen jäsenettyä – tavallisen elämisen toiminnan kokonaisuus ja moninaisuus pysyy lapselle vieraana.⁵⁴⁴

Lastenkotien toimintaan ja niissä kasvaneisiin lapsiin kiinnitettiin paljon huomiota 1950-luvulla. Lapsipsykologia ja – psykiatria kehittyivät ja tuottivat teorioita, joiden testaamiseen lastenkotilapsia käytettiin. Kaikenlaisista poikkeavuuksista oltiin ylen kiinnostuneita, ja normalistamisen mahdollisuuksia yksilöllisen sosiaalityön avulla pohdittiin sekä Suomessa että kansainvälisesti. Lastenkodeissa elävistä lapsista tehtiin 1950-luvulla säännöllisesti tutkimuksia. Niiden perusteella nämä lapset olivat toistuvasti enemmän tai vähemmän ongelmallisia, poikkeavia, häiriintyneitä tai heikkolahjaisia. Lastenkodeissa olevan hoidon katsottiin olevan puutteellista. Tehtyjen tutkimusten perusteella vaadittiin entistä tehokkaampaa eriyttämistä, henkilökunnan koulutuksen parantamista ja psykiatristen palvelujen lisäämistä.⁵⁴⁵

Kotiliedessä lapsen parhaana kasvuympäristönä pidettiin kotia. Vuonna 1956 lehdessä kirjoitettiin Pelastakaa Lapset -järjestön ottolapsitoiminnasta, jonka avulla pyrittiin saamaan mahdollisimman hyvä koti mahdollisimman monelle lapselle. Kaiken kaikkiaan järjestöllä oli erittäin rohkaisevia kokemuksia ottolasten sopeutumista koteihinsa, ja useimmat ottovanhemmat kokivat lapsen olevan heidän oma lapsensa. Yleensä ottolapset olivat alle 3-vuoden ikäisiä ja suurin osa, neljä viidestä, oli aviottomien äitien lapsia. Äitejä yritettiin jokaisessa tapauksessa ensin saada pitämään lapsensa, mutta jos tämä ei ollut mahdollista, lapsi sijoitettiin hyvään kotiin. Lapsi annettiin mieluiten nor-

⁵⁴¹ Narsku, ”Yli 20 lapsen äiti.” (art.). KL 6/1951, 198–199.

⁵⁴² ”Me kaikki vastaanamme heistä.” (art.). KL 21/1957, 1236–1237.

⁵⁴³ Maisteri Kyllikki Kauttu, ”Ettekö kutsuisi meitäkin?” (art.). KL 1/1956, 24–25; ”Lastenkotilasten kysymys.” (art.). KL 1/1958, 48.

⁵⁴⁴ Maisteri Kyllikki Kauttu, ”Ettekö kutsuisi meitäkin?” (art.). KL 1/1956, 24–25.

⁵⁴⁵ Pulma 1987, 222–223.

maaliin kotiin, missä sekä äiti että isä olivat tasapainoisia ihmisiä. Taloudellisen tilanteen tuli olla myös sellainen, että lapsen koulutuksesta pystyttiin huolehtimaan. Tärkeintä oli kuitenkin kodin henki ja ne syyt, miksi lasta haluttiin. Esimerkiksi rikkinäistä avioliittoa ei voitu lapsen avulla pelastaa.⁵⁴⁶ Lapsettomuus oli myös monien vanhempien murhe, mutta näissäkin tapauksissa oli aina katsottava lapsen etua. Lasta ei pitänyt ottaa täyttämään tyhjiötä, vaan ottolapselle hyvä koti oli sellainen, missä osattiin elää ilman lastakin.⁵⁴⁷

Pelastakaa Lapset -järjestössä etsittiin koteja myös kasvattilapsille. Näihin koteihin sovellettiin samoja periaatteita kuin ottolasten kohdalla. Jokaiselle lapsille pyrittiin etsimään koti, joka sopi juuri hänelle. Ero ottolapseen oli se, ettei lapsi ollut oma, ja kasvattilapsen yhteys omaisiinsa säilyi. Lisäksi lapsen hoitamisesta maksettiin korvauksia. Kotiliedessä toivottiin lisää perheitä mukaan tähän toimintaan. Koteja muistutettiin siitä, että kasvatuskodilla säilyi koko ajan yhteys sijoitus-toimistoon, joka auttoi kaikissa mieltä askarruttavissa kysymyksissä. Kasvattilapsen huostaansa ottavilta kodeilta toivottiin hienotunteista suhtautumista. Monet lapset tarvitsivat psykiatrin apua henkisiin haavoihin, joita eläminen rikkinäisessä kodissa oli aiheuttanut. Ennen kaikkea kasvattilapsen korostettiin kuitenkin tuovan iloa kotiinsa. Usein kasvattivanhemmista tuli lapsen silmissä hänen oikeita vanhempiaan, vaikka lapsi olisi tiennytkin syntyperänsä.⁵⁴⁸

Lääketieteen lisensiaatti Sirkka Syväne kirjoitti vuonna 1959 Kotilieteen kasvattilapsen vastaanottamisesta uuteen kotiin. Kaikkia kasvattilapsia yhdisti kodin ja vanhempien jättämisen kokemus, jotkut olivat joutuneet jättämään montakin kotia. Sopeutuminen uuteen kotiin saattoi olla vaikeaa, koska lasta varjosti epävarmuuden tunne. Hän oli varovainen ja pidättyväinen, koska pelkäsi kiintyä ihmisiin, jotka mahdollisesti jättäisivät hänet. Syväneen mukaan paras keino lapsen epävarmuuden tunteen helpottamiseksi oli rehellisyys. Lapselle oli tehtävä selväksi, oliko oleskelu kasvatuskodissa aiottu lyhytaikaiseksi vai pysyväksi. Kasvattilapsen ei saanut antaa kokea, että hänen elämisensä kodissa oli jollain tavalla ehdollista, esimerkiksi riippuvainen hänen kiltteydestään. Kasvatusvanhempien tehtävä oli siis erittäin vastuullinen, mutta onnellisen lapsen näkeminen oli paras palkinto, jonka he saattoivat työstään saada.⁵⁴⁹

⁵⁴⁶ M.H., ”Ottolapsi on oma lapsi.” (art.). KL 14/1956, 742–743, 764, 766.

⁵⁴⁷ Tohtori Sirkka Syväne, ”Lapseton koti.” (art.). KL 18/1958, 994.

⁵⁴⁸ M.H., ”Liisan innoittava tarina.” (art.). KL 15/1956, 780–781; ”Me kaikki vastaamme heistä.” (art.). KL 21/1957, 1236–1237.

⁵⁴⁹ Lääket. lis. Sirkka Syväne, ”Lapsi tulee kasvatuskotiin.” (art.). KL 10/1959, 588–589.

Heidän ilonsa on tuntea oikeaan ympäristöön päässeen pursuavan luonnollista elämäniloa. Heidän panoksensa lapsen elämään ei ole helposti mitattavissa. Heidän tapansa suhtautua asioihin, heidän käsityksensä elämästä heijastuu lapsessa luoden sen ilmapiirin, jossa lapsi viettää herkät ja vastaanottavaiset vuotensa, ja rakentaen sen henkisen perinnön, joka lapsi aikanaan vie kodistaan.⁵⁵⁰

Kotiliedessä monet kodittoman lapsen omakseen ottaneet äidit kannustivat samoin tekemään. Heille lapsi oli tuonut suunnatonta iloa ja onnea, ja he tunsivat itse olevansa saajan osassa. He paheksuivat sitä, että lähipiiri yleensä oli lapsen ottamista vastaan. Monet loukkasivat perhettä muistuttamalla heitä siitä, ettei lapsi ollut heidän omansa. Nämä kodittoman lapsen kotiinsa ottaneet äidit olivat kaikki hyvin kiitollisia siitä, että olivat saaneet tällaisen lahjan osakseen. He toivoivat kanssaihmissenkin ymmärtävän tämän.⁵⁵¹

On totta, että monet kasvatit ovat epäonnistuneet. On puhuttu huonosta perinnöstä, huonoista kasvatusvanhemmista, mutta unohdettu puhua huonoista ja tunkeilevista, epähienoista naapureista ja ystävistä. Voisiko kukaan laskea, miten paljon hallaa heidän puuttumisensa asiaan on monelle tuottanut! Monet kasvatit ovat antaneet heidän myrkyttää elämänsä ja suhteensa uuteen kotiin.⁵⁵²

3.2.2. Poikkeava lapsi kotona ja laitoksessa

Kotiliedessä kirjoitettiin myös jollain tavalla ”poikkeavista” lapsista, kuten sokeista, kuuroista ja kehitysvammaisista, ja pohdittiin sitä oliko heidän paikkansa omassa kodissa vai laitoksessa. Kotiliedessä kirjoitettiin esimerkiksi aivovauriolasten hoidosta, joiden pääasiallisena kuntoutusmuotona käytettiin lääkintävoimistelua.⁵⁵³ Varsinkin 1960-luvulla Kotiliedessä tuli esille psyykkisesti sairaiden lasten hoito, joihin myös vajaakykyiset sisällytettiin. Tiedostettiin se, että vaikka lapsi näytti fyysisesti terveeltä ja tavalliselta, hänen tunne-elämänsä saattoi olla epätasapainossa. Jotkut lapset olivat luonnostaan herkempiä, ja esimerkiksi perheessä esiintyvät ristiriidat saattoivat vaikut-

⁵⁵⁰ Ibinem.

⁵⁵¹ Marjatta Suometar, ”Kannattaa avata kotinsa kodittomalle lapselle.” (kirje). KL 7/1951, 228; Karin Lindholm, ”Lapsi meillekin.” (kirje). KL 19/1951, 624; Kata, ”Eivätkö he koskaan saa kotia?” (kirje). KL 22/1952, 772; Liisa, ”Pienestä orvosta.” (kirje). KL 14/1959, 774; M.H., ”Ottolapsi on oma lapsi.” (art.). KL 14/1956, 742–743, 764, 766; Ystäväsi Liisan äiti, ”Rakas Hillevi!” (kirje). KL 5/1960, 268; A-M. J., ”Lapsi elämäni siunaus.” (kirje). KL 22/1960, 1430.

⁵⁵² Kata, ”Eivätkö he koskaan saa kotia?” (kirje). KL 22/1952, 772.

⁵⁵³ K.K., ”Sinun lapseni tai minun.” (art.). KL 3/1954, 102; M.H., ”Äidin käden tukemana.” (art.). KL 16/1959, 854–875.

taa tällaiseen lapseen. Vanhempia kehoitettiin viemään lapsensa kasvatusneuvolaan, jos hänessä ilmeni tavallisuudesta poikkeavia piirteitä, kuten aiheettomia itkun tai kiukun puuskia.⁵⁵⁴

Kotiliedessä korostettiin sitä, että useimmat huonokuuloiset ja kuurot lapset olivat yhtä älykkäitä kuin tavalliset lapset. Jos lapsi osoitti huonokuuloisuuden oireita, vanhempia kehoitettiin viemään hänet heti lääkäriin tutkittavaksi, sillä aikaisella puuttumisella voitiin edistää lapsen kehitystä.⁵⁵⁵ Myös muita kanssaihmiä kehoitettiin suhtautumaan kuuroihin suopeasti, ja kommunikoidaan heidän kansaan. Juuri yhteyden saaminen muihin ihmisiin oli kuuroille kaikista vaikeinta, mutta jos aloite tuli vieraalta ihmiseltä, he mielellään tulivat puolitiehen vastaan.⁵⁵⁶ Vanhempien oli tuettava lasta vaikeassa elämänosassaan, muutenkin kuin koulutuksen antamisella ja ammattiin valmentamisella. Koti teki parhaan palveluksen lapselleen, jos se kasvatti häntä elämään yksinäisyytensä kanssa. Tärkeintä lapselle oli tuntea itsensä rakastetuksi juuri sellaisena, kuin hän oli.⁵⁵⁷

*Mutta rakkaus ja ymmärtämys ovat sittenkin kaikkein suurimmat lahjat, mitkä koti voi huonokuuloiselle lapselleen antaa. Muisto kodista, jossa tällaista kovaosaista ei tahallisesti loukattu, ei pilkattu – ei sääliytykään, vaan rohkaistiin, kannustettiin ja kaikin tavoin autettiin liittymään kotipiiriin, on arvokkain tuki elämän kaikissa tilanteissa.*⁵⁵⁸

Sokean lapsen osa perheessä ei myöskään ollut helppo. Kun lapsi täytti 7 vuotta, hänet oli pantava kouluun, ja opiskelu kesti 10 vuotta. Sisäoppilaitosmaisia sokeainkouluja oli Helsingissä ja Kuopiossa, ja valtio kattoi niiden kaikki kulut. Koulussa lapsi sai kansakoulun oppimäärää vastaavat tiedot sekä laajemman kurssin käsitöissä. Tytöille opetettiin naisten käsitöitä ja harjatöitä, pojille koritöitä ja harjatöitä.⁵⁵⁹ Kotiliedessä muistutettiin, että ennen kouluun tuloa lapsi kehittyi henkisesti ja ruumiillisesti eniten. Siksi vanhempien tuli kotona opettaa hänelle liikkeet ja pienet askareet kädestä pitäen. Lapsen oli saatava käsillään tutustua kaikkiin tavaroihin, ja hänen oli myös annettava käyttää niitä. Sokean lapsen tuli oppia huolehtimaan jokapäiväisistä tarpeistaan, kuten syömisestä ja pukemisesta, suunnilleen saman ikäisinä kuin muidenkin lasten. Sokea lapsi tuli myös opettaa askartelemaan, ja liikkumaan kotona ja lähiympäristössä. Pienen lapsen työpanos ei ollut kummoinen, ja lapsen opastaminen vei vanhemmilta enemmän aikaa kuin työnteko yksin. Tällainen

⁵⁵⁴ Maisteri Esteri Piirainen, ”Vien hänet kasvatusneuvolaan.” (art.). KL 6/1960, 366–367; Lääk. lis. Paavo Thuneberg, ”Miten suhtaudumme psyykkisesti poikkeavaan lapseen” (art.). KL 22/1961, 1490–1491, 1524.

⁵⁵⁵ ”Kuuletko sinä?” (art.). KL 20/1955, 822–823; Tony Auer, ”Onko kodissanne huonokuuloinen lapsi.” (art.). KL 11/1950, 391.

⁵⁵⁶ Pastori Lauri Panu, ”Hiljaisten asia.” (art.). KL 20/1957, 1156–1157.

⁵⁵⁷ Tony Auer, ”Onko kodissanne huonokuuloinen lapsi.” (art.). KL 11/1950, 391.

⁵⁵⁸ Ibinem.

⁵⁵⁹ ”Koske liiku.” (art.). KL 21/1951, 686–687.

toiminta oli kuitenkin tärkeää, jotta sokea lapsi kehittyi henkisesti ja ruumiillisesti niin terveeksi kuin mahdollista. Sokeaan lapseen kohdistuva rakkaus ei saanut olla sääliä, vaan sellaista joka uskoi lapsen kykyihin suoriutua elämästä.⁵⁶⁰

Mirja Huuhka kirjoitti vuonna 1952 Kotilieteen vajaamielisten huollosta. Aloite toiminnasta oli aikoinaan tullut kirkolta, ja yhteiskunta olikin mielellään jättänyt huoltotehtävät kristillisten järjestöjen hoitoon tukien niitä taloudellisesti. Suomessa oli tuhansia erikoishoidon tarpeessa olevia lapsia, ja Suomeen oltiin perustamassa viisi vajaamielisten lasten keskushoitola. Helsingissä toimivasta Diakonissalaitoksen rinnekodista tuli yksi niistä. Huuhka oli haastatellut hoitajia heidän työssään jaksamisestaan sekä siitä, saiko työssä nähdä mitään tuloksia. Hoitajien mielestä lapsiin kiintyi helposti. Heitä lohdutti myös tieto siitä, että useimmat hoidokit olivat tietämättömiä omasta kohdastaan. Monilla oli muiden sielunkykyjen puutteessa iloinen mieli, joka tarttui hoitajiinkin. Lapsilta ei odotettu suuria tuloksia, vaan jokaista tuettiin kehitysmahdollisuuksiensa mukaisesti.⁵⁶¹

Ennen muuta on ilo nähdä, kuinka lapset, joita kotona on pidetty melkein piilossa, vapautuvat täällä kaltaistensa parissa ja alkavat kehittyä yhteiselämän taidoissa. Heiltä ei vaadita täällä enempää kuin mihin heillä kulloinkin on mahdollisuuksia. Siksi tuntuukin, että vajaamielisille lapsille on tällainen hoitokoti paras mahdollinen hoitopaikka.⁵⁶²

Tärkeänä pidettiin sitä, että vajaamieliset lapset pääsisivät laitokseen jo alle kouluikäisenä, jolloin heillä olisi helpointa sopeutua ja päästä oman kehitystiensä alkuun heille sopivassa ympäristössä.⁵⁶³ Valitettavasti kaikille lapsille ei voitu järjestää asianmukaisia hoitopaikkoja, vaan vanhempien oli hoidettava heitä kotona. Vanhemmille vajaamielisen lapsen syntymä aiheutti usein surua ja syyllisyydentunnetta. Kotiliedessä vanhempia haluttiin muistuttaa, että vajaakykyinenkin lapsi oli ennen kaikkea lapsi, jolla oli lapsen tarpeet ja toiveet. Heidän oli huomattava myös ne kyvyt ja lahjat, joita lapsella oli, ei pelkästään sitä, mitä häneltä puuttui. Usein lapsesta tahtoi tulla perheen keskipiste, mikä vaikutti häiritsevästi terveiden sisarusten elämään. Perheenäidin huolehtiessa vajaamielisen lapsen hoidosta, sisaruksissa saattoi ilmetä eristäytymishalua, arkuutta ja jännittyneisyyttä. Oli pyrittävä siihen, että sairas lapsi löysi oman paikkansa toisten lasten joukosta. Myös ympäristön

⁵⁶⁰ ”Koske liiku.” (art.). KL 21/1951, 686–687; Valpuri, ”Neuvo lapselle tietä.” (art.). KL 22/1954, 823.

⁵⁶¹ Mirja Huuhka, ”Hellyyden piiriin vajaamielisetkin lapset.” (art.). KL 7/1952, 236–237, 256, 258.

⁵⁶² Ibinem.

⁵⁶³ Mirja Huuhka, ”Hellyyden piiriin vajaamielisetkin lapset.” (art.). KL 7/1952, 236–237, 256, 258.

suhtautumisessa oli parantamisen varaa. Sen sijaan että vajaamielisten lasten perheitä pilkattiin, oli heitä tuettava.⁵⁶⁴

Vuonna 1958 voimaan tulleen vajaamielislain tarkoituksena oli se, että selvästi vajaamieliset siirrettiisiin heille tarkoitettuihin erityislaitoksiin.⁵⁶⁵ Aikakauden vallitsevan käsityksen mukaan poikkeavaksi luokiteltujen yksilöiden paikka oli laitoksissa. Niitä pidettiin sivistyneen kansakunnan merkkinä. Laitokset edustivat edistystä, niiden toiminnan pohjana oli moderni luokitteluun ja eriyettyihin toimenpiteisiin perustuva asiantuntemus. Laitoksia vastustaviakin käsityksiä esitettiin, mutta laitosten perustamista suosinut mielipide oli yleinen ja käytäntö sen mukainen.⁵⁶⁶

3.2.3. Koulun tuettava kotien perhekasvatusta

Suurten ikäluokkien tulo kansakouluikään lisäsi resurssien tarvetta, ja laajimmillaan kansakoulu oli 1960-luvulle tullessa. Uudet yhteiskunnallisen ja valtion elämän tarpeet vaativat kansakouluopetuksen monipuolistamista. Kansalaistaidot ja vieraat kielet tulivat tärkeiksi, kun taas ennen niin keskeisessä asemassa olleen uskonnon opetus putosi minimiin.⁵⁶⁷ Perhekasvatus oli ahkerasti esillä Kotiliedessä 1950- ja 1960-luvuilla. Päävastuun tässä asiassa katsottiin olevan kodeilla, mutta myös koulujen tuli tätä kasvatusta tukea. Varsinkin kun monet kodit eivät enää pystyneet luomaan ehjää kotia ja perhe-elämää. Perheen ja siihen liittyvien asioiden tuli kirjoittajien mukaan läpäistä kaikki oppiaineet. Lapsista ja nuorista tuli kasvattaa ennen kaikkea hyviä aviopuolisoita ja vanhempia.⁵⁶⁸ Ajan pedagogit selvittelivät perusteellisesti perhekasvatuksen käsitettä. Yleisesti määritellen sen katsottiin olevan kasvattamista perheen jäseneksi eikä pelkästään sukupuoli- ja siveellisyydenkasvatusta. Perhekasvatusta tuli antaa kansakoulun joka asteella, aiheet ja opetusmenetelmät ikäkauden mukaan soveltaen.⁵⁶⁹

Tohtori Salme Paatero kirjoitti vuonna 1956 perhekasvatuksen opettamisesta koulussa. Siihen sisältyi käytännöllistä perhekasvatusta, perhesosiaalista kasvatusta ja sukupuolikasvatusta. Näistä

⁵⁶⁴ Tohtori Insar Uoti, ”Koti vai laitos?” (art.). KL 8/1959, 444–445; Tohtori Sirkka Syväne, ”Kodissa on vajaakykyinen lapsi.” (art.). KL 14/1957, 816–817,

⁵⁶⁵ Pulma 1987, 223.

⁵⁶⁶ Kivirauma 2012, 351.

⁵⁶⁷ Syväoja 2004, 58, 120.

⁵⁶⁸ Mirja Huuhka, ”Miten korjaamme käynnissä olevaa autoa?” (pk.). KL 19/1950, 640–641, 662; Tohtori Salme Paatero, ”Perhekasvatus kodin ja koulun yhteistyö.” (pk.). KL 7-8/1956, 408–409, 450, 452, 454; Mirja Huuhka, ”Perhekasvatus on päivän sana.” (art.). KL 23/1958, 1328–1328, 1362; Maisteri Marja-Liisa Swantz, ”Vainko kotirouva?” (pk.). KL 12/1960, 786–787, 834; Matti Hakkarainen, ”Koulu tulevien isien ja äitien kasvattajana.” (pk.). KL 6/1962, 360–363.

⁵⁶⁹ Syväoja 2004, 148.

ensimmäiseen kuului mm. kotitalouden, käsityön, lastenhoidon ja terveydenhoidon opetus. Perhe- sosiaalisesta kasvatuksesta avulla oppilaille selvitettiin perheen ja kodin yhteiskunnallinen merkitys, ja ne tukitoimenpiteet, joita yhteiskunta perheelle tarjosi. Sukupuolikasvatus puolestaan ohjasi ymmärtämään sukupuolisen kypsymisen ruumiillisia ja sielullisia ilmiöitä. Paateron mukaan sukupuolivalistuksen antamisen ongelmana olivat suuret luokat, joissa oli henkisesti kehitykseltään ja sukupuoleltaan erilaisia oppilaita. Monien mielestä se ei kuulunut kouluun lainkaan, mutta Paatero piti sitä välttämättömänä osana perhekasvatusta.⁵⁷⁰ Opetusministeriön Perhekasvatuksen neuvottelukunnan työ 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa ei kuitenkaan johtanut järjestelmälliseen valistustoimintaan. Tärkein perhekeskeistä seksuaalipolitiikkaa toteuttava elin oli Väestöliitto ja sen tarjoama neuvola- ja valitustyö.⁵⁷¹ Vaikka perhekasvatuksesta käytiin keskustelua sekä Kotiliedessä että sen ulkopuolella, perhekasvatuksen antaminen oli siis suosituksen asteella. Jokainen koulu ja opettaja sai itse päättää, minkä verran näitä teemoja otti opetuksessaan esille.

Koulujen kotitalousopetusta pidettiin erityisesti kotia tukevana toimintana, sillä se opetti lapsille kodissa tarvittavia käytännön taitoja. Kodin ja koulun yhteistyötä kaivattiin etenkin tässä oppiaineessa, jotta saatiin kotien yksilölliset tarpeet ja toiveet esille.⁵⁷² Kotitalousopetuksessa oli otettava muuttuva maailma ja kotien vaikeudet huomioon sekä nostettava esille kotien tärkeä tehtävä yhteiskunnassa.⁵⁷³ Kansakouluissa aine oli sekä tytöille että pojille pakollinen, mutta oppikouluissa vain tytöille. Oppikouluun toivottiin pojille ainakin vapaaehtoista kotitalousopetusta, sillä naisten lisääntyvä työssäkäynti vaati myös heiltä ruuanlaiton ja kodinhoidon taitoa.⁵⁷⁴ Myös käsityöopetusta pidettiin kaikille tärkeänä oppiaineena.⁵⁷⁵ Kotitalouteen läheisesti liittyvä taloudellisuus- ja säästäväisyyskasvatus säilyi kansakoulun opetusohjelmassa sen koko olemassaolon ajan. 1950-luvulta lähtien korostettiin nimenomaan talouden perusteiden tuntemusta ja käytännön toiminnan merkitystä. Kotitalousopetuksessa tuli perehtyä esimerkiksi hintalaskelmiin ja kotien kulutusmenoihin.⁵⁷⁶ Kotiliedessä kotitalousopetusta pidettiin yhtenä tärkeimmistä koulun oppiaineista aina 1920-luvulta 1960-luvun alkuun. Syykin tähän on oikeastaan itsestään selvä. Lehden tavoitteenahan oli juuri kotikulttuurin kohottaminen.

⁵⁷⁰ Tohtori Salme Paatero, ”Perhekasvatus kodin ja koulun yhteistyö.” (pk.). KL 7-8/1956, 408–409, 450, 452, 454.

⁵⁷¹ Helén 1997, 239.

⁵⁷² Lehtori Anna-Liisa Sysiharju, ”Koulu opettaa kotia varten.” (art.). KL 15/1957, 854–855, 884.

⁵⁷³ Tohtori Ella Kitunen, ”Mitä kodit odottavat kotitalousopetukselta?” (art.). KL 19/1961, 1226–1227, 1276.

⁵⁷⁴ Mirja Huuhka, ”Tarvitaanko oppikouluissa poikien kotitalousopetusta?” (art.). KL 17/1962, 1166–1667, 1204, 1206.

⁵⁷⁵ Rehtori Irja Teerisuo, ”Miksi opetamme käsityötä.” (art.). KL 8/1960, 512–513, 546.

⁵⁷⁶ Syväoja 2004, 125–126.

Kotiliedessä oltiin huolissaan myös koululaisten pärjäämisestä ja jaksamisesta. Varsinkin oppikouluun pääsy näytti olevan monen lapsen kompastuskivi, ja vanhempia tämä asia huoletti. Vanhempia haluttiin kuitenkin muistuttaa, ettei oppikoulu kuitenkaan ollut itse tarkoitus. Lapsen oli järkevää pyrkiä sinne vain, jos hänellä oli lahjoja opiskeluun.⁵⁷⁷ Opettaja-äiti kirjoitti kuvaavasti ”opin saunasta”, missä lapset joutuivat hiki hatussa opiskelemaan. Opettajan työtä puolestaan hankaloittivat suuret luokat, jotka eivät mahdollistaneet oppilaiden yksilöllistä huomioimista.⁵⁷⁸

*Nykyiselle paineelle koulussa voi opettaja tuskin mitään. Jokainen aine tuntuu olevan niin tärkeä, ettei mistään saata tinkiä. Mutta toisaalta on sääli nykyajan koulunuorisoa, jonka paras lapsuus ja nuoruus kuluvat niin ilottomasti ja raskaasti. Sellaisen oppilaan, joka selviää luokalta toiselle ehdoitta koko kouluajan, on totisesti täytynyt kieltää itseltään useimmat omat luontaiset harrastukset. Eivätkä hänen ajatuksensa edes vapaa-aikoina tai kesäloman aikana pääse vapaiksi koulusta, josta monelle on suorastaan tullut painajainen.*⁵⁷⁹

1950-luvulla kansakoulusta tuli ehdoton pohjakoulu, ja kansakoulunopettajan oppilaasta antama lausunto vaikutti keskikoulun pääsyutkinnessa. Kansakoulunopettajasta tuli näin eräänlainen oppikoulun portinvartija. Se nosti hänen arvostustaan, mutta samalla teki työn haasteellisemmaksi, kun oppilaiden vanhemmat alkoivat vaatia opetuksen järjestämistä oppikouluun valmistavaksi. Tämä oppikouluinnostus viritti kansakoulun opetukseen ja oppikirjoihin kohdistuvaa kritiikkiä. Tähän asti kotien odotukset olivat koskeneet lähinnä eettistä kasvatusta ja käytännönläheistä opetusta, mutta nyt koulua vaadittiin terävöittämään tietopuolista opetustaan.⁵⁸⁰

Kotiliedessä kirjoitettiin, ettei lapsia saanut rankaista ehtojen saamisesta tai luokalle jäämisestä, sillä monille koulunkäynti oli vaikeaa nopean etenemistahdin vuoksi. Lasta tuli rohkaista omaan parhaimpaansa, sillä kaikki eivät olleet lahjakkaita kouluaineissa, vaikka he kuinka olisivat opiskelleet.⁵⁸¹ Varsinkin oppikoululaisten työtaakka oli suuri. Heille toivottiin läksytöntä maanantaita, kunnon viikonloppulevon takaamiseksi.⁵⁸² Tohtori Esko Pennanen kirjoitti vuonna 1956, ettei ehtoja

⁵⁷⁷ ”Pääseeköhän Matti oppikouluun?” (art.). KL 9/1955, 362–363; Kansakoulunopettaja Hilka-Liisa Lukkari, ”Kuinkahan käy meidän Matin?” (art.). KL 7/1957, 410–411; Maisteri Päivyt Hakamies, ”Oppikoulun ahdas portti.” (art.). KL 10/1958, 606–607.

⁵⁷⁸ Opettaja-äiti, ”Opin sauna.” (kirje). KL 7/1954, 262.

⁵⁷⁹ Ibinem.

⁵⁸⁰ Syväoja 2004, 149–150.

⁵⁸¹ Kummitäti, ”Todistuksessa 4, 4, 4.” (kirje). KL 6/1951, 197; J.M., ”Menestykö lapsenne koulussa?” (pk.). KL 5/1955, 177; Maisteri Sisko Ukkonen, ”Kuka vastaa nelosista?” (art.). KL 4/1956, 222–223; Maini Palosuo, ”Loppukiri.” (pk.). KL 8/1963, 537.

⁵⁸² M.P., ”Läksytön maanantai.”(pk.). KL 3/1959, 123.

suinkaan oltu keksitty koululaisten ja heidän vanhempiansa kiusaksi. Niiden tarkoituksena oli antaa oppilaalle mahdollisuus korjata heikko menestys muutamassa aineessa, jotta hän ei joutuisi jäämään luokalle. Kuitenkin vain harvalta ehtojen lukeminen onnistui itsekseen. Siksi Pennanen suositteli yksityisopettajan käyttöä, joka pystyi antamaan lapselle henkilökohtaista ohjausta. Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että lapsen terveyden oli oltava etusijalla. Jos ehtojen lukeminen muodostui ylivoimaiseksi tehtäväksi, oli parasta antaa lapsen jäädä luokalleen.⁵⁸³

1960-luvulla Kotiliesissä tuli esille lapsen koulukypsyys ja sen arvioiminen. Vaikka oppivelvollisuus olikin asetettu 7-vuoden ikään, oli perusteltua lykätä koulun aloittamista, jos se oli lapsen edun mukaista. Opiskelu vaati määrättyä henkistä ja fyysistä kehitystasoa. Kodilla ja vanhempien kasvatuksella katsottiin olevan vaikutusta lapsen koulukypsyyteen. Vanhemmat pystyivät toiminnallaan tukemaan koulun vaatimia ominaisuuksia.⁵⁸⁴ Ylilääkäri Hoger Hultin mukaan koulun aloitavalta lapselta vaadittiin tiettyä älykkyystasoa, valmiutta oppia lukemaan ja kirjoittamaan sekä keskittymään tehtäviin, ja kykyä sulautua uuteen, aluksi vieraaseen lapsiyhteisöön.⁵⁸⁵

Parhaiten vanhemmat tukivat lapsen koulutyötä huolehtimalla säännöllisestä elämänrytmistä, kuten riittävän unen saannista ja raittiissa ilmassa olosta.⁵⁸⁶ Erityisesti läksyjen teon valvominen oli hyvä tapa vanhemmille osallistua lastensa koulunkäyntiin. Lasten oli annettava tehdä läksynsä mahdollisimman itsenäisesti, mutta aina kun he tarvitsivat apua, vanhempien oli autettava. Yleensäkin vanhempien oli osoitettava kiinnostusta lasten koulunkäyntiin, jotta lapsi antaisi myös itse arvoa koulutyölle. Jos vanhemmat eivät osoittaneet koulun olevan tärkeä ja sen töiden velvoittavia, ei ollut mikään ihme, jos läksyt jäivät tekemättä.⁵⁸⁷

1950-luvun puolivälissä Kotiliedessä alkoi keskustelu koululaisten haluttomuudesta ja kurittomuudesta, sekä siitä miten asiaan tuli puuttua. Monilla oppilailta oli väärä asennoituminen koulutyöhön. Siihen suhtauduttiin tympeästi, vaikka se olisi pitänyt nähdä suurena oikeutena.⁵⁸⁸ Lisääntyvää kurittomuutta, piittaamattomuutta hyvistä tavoista ja kestävästä elämänarvoista, pidettiin huonona kehityskulkuna, joka tuli kääntää. Monien kotien nähtiin vierittävän kasvatusvastuunsa koululle,

⁵⁸³ Tohtori Esko Pennanen, ”Ehdot edessä – mitä tehdä?” (pk.). KL 10/1956, 540–541.

⁵⁸⁴ Ylilääkäri Holger Hultin, ”Joko lapseni on kypsä kouluun?” (art.). KL 8/1961, 514–515, 548; Maisteri Impi Virta, ”Vanhemmat ja lapsen koulukypsyys.” (pk.). KL 5/1962, 294–295, 339–341.

⁵⁸⁵ Ylilääkäri Holger Hultin, ”Joko lapseni on kypsä kouluun?” (art.). KL 8/1961, 514–515, 548.

⁵⁸⁶ Rauha Kilpi, ”Tulokseton tuijotus.” (art.). KL 8/1953, 299, 318.

⁵⁸⁷ Maisteri Lahja Tuovinen, ”Onko kodin valvottava lasten koulutehtäviä?” (art.). KL 20/1950, 673–674; Tohtori Terttu Arajärvi, ”Koti ja koululainen.” (art.). KL 20/1962, 1416–1417.

⁵⁸⁸ Fil. tohtori Martti Ruutu, ”Koulun ovella.” (pk.). KL 17/1954, 585; A-L. S. ”Onko vielä ahkeria oppilaita?” (art.). KL 21/1957, 1224–1225.

mikä teki opettajien työn vaativaksi.⁵⁸⁹ Tilannetta ei myöskään helpottanut aivan liian suuret luokkakoot.⁵⁹⁰ Tärkeänä pidettiin myös vanhempien oikeaa suhtautumista lapsen koulussa tekemiin rikkeisiin. Niille ei saanut nauraa, vaan osoittaa että koulussa lapsi edusti myös kotiaan. Kurittoman lapsen käytöksen korjaaminen onnistui vain silloin, jos vanhemmat ja koulu toimivat yhteistyössä.⁵⁹¹ Kotiliedessä kirjoitettiinkin vuonna 1959 koulupalautuksesta koululaisille itselleen. Heitä pyydettiin pohtimaan omaa suhtautumistaan uudemman kerran.⁵⁹²

*Epäilemättä kielioppi ja laskennon monet väännyt saattavat tuntua tarkoituksettomilta (ja ehkä osittain ovatkin), mutta muista eräs seikka: ne opettavat sinua ajattelemaan. Eikä ole lainkaan hullummaksi osata ajatella sitten myöhemmin, kun alat tosissasi rakentaa omaa elämäsi.*⁵⁹³

Sotien jälkeen koulut kokivat asiantuntemuksensa riittämättömäksi oppilaan häiriökäyttäytymisen ja alisuoriutumisen parantamiseksi sekä koulukypsyyden määrittämiseksi. Opettajia vaadittiin terästäämään oppilaantuntemustaan, mutta luokkien oppilasmäärien ollessa suuria, mahdollisuutta yksilölliseen huomioimiseen ei juuri ollut. Psykologista apua oli niukasti tarjolla, ja vasta 1960-luvulla alettiin perustaa koulupsykologin virkoja.⁵⁹⁴ 1940- ja 1950-luvuilla vaikuttaneen pedagogin Matti Koskenniemen mukaan kurikysymys tuli kääntää työrauhakysymykseksi. Kun kuri oli aiemmin samastettu kasvatukseen, oli työrauha vain yksi kasvatuksen edellytys. Koskenniemi painotti nimenomaan häiriön ennaltaehkäisyä, mikä onnistui luomalla lapsille motivoiva ja monipuolinen ärsykeympäristö.⁵⁹⁵

Kotiliedessä kouluihin kaivattiin myös keskinäisen kunnioituksen periaatetta. Opettajien tuli huomata oppilas yksilönä, ja suhtautua hänen erikoispiirteisiinsä kunnioituksella ja ymmärryksellä.⁵⁹⁶ Myönteisesti oppilaisiinsa suhtautuva opettaja toi lapsista parhaan esille, kun puolestaan käskemällä ja kieltämällä saatiin aikaan huonoja oppimistuloksia.⁵⁹⁷ 1960-luvun vaihteessa Kotiliedessä käytiin keskustelua koulun ihannetyypistä, ns. alistuvasta oppilaasta. Oppikoulun teoreettista hengetto-

⁵⁸⁹ Maisteri Olavi Bonsdorff, ”Koulukurista - ja kasvatuksesta.” (art.). KL 2/1960, 70, 127

⁵⁹⁰ Karla, ”Opettaja katselee luokkaa.” (kirje). KL 19/1961, 1210–1212.

⁵⁹¹ Lehtori Olavi Aula, ”Kun Pekka tuo kotimuistutuksen.” (art.). KL 23/1959, 1338–1339.

⁵⁹² V.S., ”Kun koulu kyllästyttää.” (art.). KL 8/1959, 464–465.

⁵⁹³ Ibinem.

⁵⁹⁴ Syväoja 2004, 145.

⁵⁹⁵ Ojakangas 2004, 188.

⁵⁹⁶ K.R., ”Uudessa koulussa yksin ja vieraana.” (art.). KL 17/1953, 602, 616; Tohtori Sirkka Syväne, ”Keskinäinen kunnioitus mielenterveyden kulmakiveksi.” (pk.). KL 11/1958, 664–665.

⁵⁹⁷ Tohtori L. Arvi P. Poijärvi, ”Elävästä lapsesta on enemmän vaivaa kuin nukesta.” (pk.). KL 20/1953, 721–723; Va Na, ”Ihana opettaja.” (kirje). KL 23/1962, 1674.

myyttä pidettiin pelottavana, kun opiskelussa keskityttiin vain asioiden ulkoa oppimiseen. Oppilaalta odotettiin paitsi moitteettomuutta, niin myös kritiikkittömyyttä ja auktoriteettiä. Asioita kyseenalaistavia oppilaita puolestaan pidettiin hankalina tapauksina, vaikka yhteiskunta tarvitsi juuri heidän kaltaisiaan itsenäisesti ajattelevia, luovia ihmisiä.⁵⁹⁸

*Se, että koulu piti ja pitää ihannetyyppinään alistuvaa oppilasta, joka pyrkii hyviin arvosanoihin ja yrittää olla häiritsemättä koulun rutiinia, ei ole suotuisa ilmiö, sillä rutiinista poikkeaminen juuri on kulttuurielämän kohottava voima.*⁵⁹⁹

Kotien ja koulun yhteistyö oli koko käsiteltävän ajan Kotilieden kirjoitusten aiheena, niin kuin se oli ollut jo 1920-luvulta lähtien. Ydinsanoma oli edelleen sama eli yhteistyötä olisi pitänyt olla enemmän. Vanhempien ja luokanvalvojan yhteydenpito ja neuvottelut olivat ainoa oikea tie lasten koulupulmien selvittämiseen.⁶⁰⁰ Kotiliedessä kaivattiin koulun vanhemmille järjestämiä tilaisuuksia, joissa opettajat ja vanhemmat voisivat yhdessä keskustella kasvatuskysymyksistä. Vanhempia kehoitettiin myös rohkeasti itse ottamaan yhteyttä opettajiin. Jos kasvatuksen linja oli kotona ja koulussa hyvin erilainen, se saattoi vaikuttaa vahingollisesti lapsen kehitykseen. Opettajan katsottiin suuremman asiantuntemuksensa vuoksi voivan kertoa vanhemmille, mitä tietynikäisiltä lapsilta saattoi vaatia, ja millaisia lapset yleensä olivat tietyssä kehitysvaiheessa. Vanhemmat puolestaan pystyivät antamaan opettajalle näkemyksen lapsen kotioloista, hänen taipumuksistaan ja erityisominaisuuksistaan.⁶⁰¹ Mirja Huuhka kirjoitti Kotilieteen vuonna 1963 Pälkäneen yhteiskoulusta, jonne oli pari vuotta aiemmin perustettu vanhempainyhdistys, jossa oli paljon innokkaita jäseniä. Hänen mielestään tässä koulussa oli kodin ja koulun yhteistyössä päästy siihen, mihin kaikkialla tuli pyrkiä.⁶⁰²

Kansakoulukasvatuksen eettiset ihanteet on usein tiivistetty mallikansalaisen kuvaksi. Tämä ihanne säilyi aina 1900-luvun alusta 1960-luvulle. Autonomian ajan ihanteista nousivat esiin kristillisuus, siveellisyys ja isänmaallisuus sekä maatalousyhteiskunnalle tärkeät talonpoikaishyveet, kuten

⁵⁹⁸ Eila Pennanen, ”Sivistyneistön kato.” (pk.). KL 22/1959, 1262–1263, 1306; Pertti Hemanus, ”Alistuva oppilas ihannetyyppikö?” (kirje). KL 1/1960, 8-9; Maisteri Virpi Lappalainen, ”Epäsosiaalinen oppilasko takaa kehityksen?” (kirje). KL 3/1960, 138.

⁵⁹⁹ Eila Pennanen, ”Sivistyneistön kato.” (pk.). KL 22/1959, 1262–1263, 1306

⁶⁰⁰ Tohtori Sisko Wilkama, ”Kodin ja koulun posteljooni.” (art.). KL 5/1954, 176, 198; Lehtori Sampo Haahtela, ”Äidin ja isän kouluhuolet.” (art.). KL 20/1954, 722–723.

⁶⁰¹ Tohtori Martti Paloheimo, ”Kasvattajakerhot opettajille ja vanhemmille.” (art.). KL 1/1952, 16; Tuulikki Antila, ”Erään äidin näkemys kasvattajakerhoista.” (kirje). KL 20/1952, 685–686; M.H. ”Voiko opettajalle soittaa?” (art.). KL 9/1959, 522–523, 554; E.J.Paavola, ”Opetustehtaat, vanhemmat ja lapset.” (art.). KL 4/1961, 228–229; Mirja Huuhka, ”Vanhemmat tulivat kouluun.” (art.). KL 5/1963, 296–297, 335.

⁶⁰² Mirja Huuhka, ”Vanhemmat tulivat kouluun.” (art.). KL 5/1963, 296–297, 335.

ahkeruus. Itsenäisyyden alkuaikojen eheyttämis- ja maanpuolustushengessä mallikansalaisuuden ideaalia pidettiin yllä. Nyt tähdennettiin tasa-arvoisuutta sekä sosiaalisuutta ja sopeutuvuutta. Puh- taasti kansanomais-sosiaalidemokraattinen linja alkoi jatkosodan jälkeen.⁶⁰³ 1950-luvulla koulu- järjestelmän uudistaminen oli koulutuspolitiikan näkyvä aihe. Vasemmistopuolueet vaativat kaikille oppivelvollisille yhtenäiskoulun tarjoamia tasaveroisia koulutusmahdollisuuksia, mutta oikeisto- puolueet vastustivat tämän suuntaista kehitystä ja puolustivat oppikoulun asemaa. Kun hallitukselta ei kuulunut lakiesitystä, eduskunta alkoi itse aloitteelliseksi. Kansandemokraattien Anna-Liisa Tiekson johtama sivistyslautakunta ryhtyi käsittelemään eduskunnalle yhtenäiskoulusta tehtyjä aloitteita vuonna 1963.⁶⁰⁴

1950-luvun kuluessa perhe määrittyi väestötuotantoyksikön sijaan enenevässä määrin sosiaali- poliittisesti. Perheen elämää piti tukea ja pitää koossa taloudellisesti ja sosiaalisesti siten, että tehdyt toimenpiteet auttoivat perhettä sen omassa jälleenrakennustyössä. Huomio kiinnittyi yhä enemmän yksittäisten perhetilanteiden arkisiin pulmiin. Asumisen, kotitaloudenhoidon, lastenkasvatuksen ja perheen toimintaan liittyvät konkreettiset ongelmat nostettiin perhepolitiikassa yleisten ihanteiden yläpuolelle. Myös perheen sisäisten suhteiden ongelmat tuotiin esille uudella, entistä hienovarai- semmalla tavalla.⁶⁰⁵ Psykologian ja perhesuhteiden nousu tärkeäksi lasten kasvatusta määrittäväksi tekijäksi näkyi Kotiliedessä esimerkiksi suhtautumisessa kodittomiin ja poikkeaviin lapsiin. Aikai- semmin lastenkotilapsista ei ollut Kotiliedessä juuri puhuttu, mutta 1950-luvulta lähtien heidän oikeuksistaan omaan kotiin kirjoitettiin usein. Ajateltiin, että yhteiskunnan oli tarjottava jokaiselle lapselle hänen kannaltaan paras kasvuympäristö, oli se sitten kotona tai laitoksessa. Koululta toivot- tiin perhekasvatuksellisten teemojen ottamista osaksi opetusta. Lapselle haluttiin taata mahdollisuus terveen perhe-elämän muodostamiseen, vaikka hänen oma taustansa olisikin ollut ristiriitainen ja vaikea.

3.3. Vapaa-aika vietetään perheen kesken

3.3.1. Leikissä lapsi jäsentää sisäistä ja ulkoista maailmaansa

Kotilieden kirjoituksissa leikkiä ja luovaa toimintaa pidettiin lasta kehittäväenä, ja hänen kasvuunsa olennaisesti kuuluvana osana. Lapsen oikeutta leikkiin perusteltiin lapsipsykologisilla tutkimuksilla.

⁶⁰³ Syväoja 2004, 119.

⁶⁰⁴ Kettunen 2012, 37.

⁶⁰⁵ Helén, 1997, 234–235.

Vanhempia kehoitettiin opettamaan sellaisia lapsia leikkimään, jotka eivät sitä jostain syystä osanneet. Esimerkiksi sulkeutuneita, estyneitä ja vaikeita lapsia voitiin auttaa leikkiterapian avulla.⁶⁰⁶ Lapsen toiminnan tarve oli suuri, ja sopivan tekemisen puuttuessa ylimääräinen energia purkautui kiukutteluna ja kiellettyä käyttäytymisenä. Lapsen varhaisvuosien kehityksessä leikillä ja askartelulla katsottiin olevan merkittävä osa. Näiden toimintojen piirissä saadut elämykset muokkasivat lapsen persoonallisuutta kehittämällä hänen luonnettaan ja kykyjään. Leikkiminen oli lapsen työtä, jota tehdessään hän oli onnellinen.⁶⁰⁷

*Lapsi suhtautuu leikkiinsä yhtä vakavasti kuin aikuinen työhönsä; leikki on lapsen työtä, leikkikalut hänen työvälineitään. Lapsikin vaatii työlleen tunnustusta, epäonnistumisilleen ymmärtämystä. Leikeissä syntyneet saavutukset ja niiden huomaaminen ovat kannustamassa jatkuvaan kehitykseen, mutta laukaisemassa myös jännitystiloja, joista pienikään lapsi ei ole vapaa. Leikki kasvattaa ja kehittää elämään. Lapsesta, joka ei leiki, ei tule tasapainoista, sopeutuvaa yhteiskunnan jäsentä. Siispä antakaamme lastemme valmistautua leikkien elämään.*⁶⁰⁸

Lapsi tarvitsi samanikäisiä leikkitovereita, ja häntä tuli rohkaista leikkikalujen jakamiseen ja myönteiseen yhteisleikkiin.⁶⁰⁹ Maisteri Tellervo Keinänen kirjoitti Kotilieteen vuonna 1954, että monet ihmisten keskinäiseen vuorovaikutukseen liittyvät seikat opittiin pikkulasten yhteisleikeissä. Esimerkiksi 5-6-vuotiaana lapsi oppi, että se miten hän toimi ja millaisiin suorituksiin hän pystyi, vaikutti siihen halusivatko muut hänet leikkikaverikseen. Keinänen kuitenkin korosti, että alle kouluikäiset tarvitsivat aikuisen huolehtimaan siitä, että yhteisleikit sujuivat sopuisasti ja sallituissa rajoissa.⁶¹⁰ Kotiliedessä esille nostettiin myös leikkimisen tärkeys yhdessä vanhempien kanssa, ja korostettiin, että leikkimisen tarve oli kaikissa ihmisissä iästä riippumatta. Lehdessä annettiin ohjeita seuraileville leikkeihin, joihin kaikenikäiset saattoivat osallistua.⁶¹¹

Kotilieden kirjoittajien mukaan leikin tuottama ilo ja hyöty riippuivat olennaisesti siitä, olivatko lapsen leikkivälineet sopivia. Sen lisäksi että lelun tuli olla luja ja kokonsa puolesta lapselle sopiva,

⁶⁰⁶ Irja Piisinen, "Hauskaa ja hyödyllistä". (art.) KL 5/1953, 184–185, 200, 202; "Leikissä lapsi vapautuu." (art.) KL 21/1955, 878–879.

⁶⁰⁷ Tohtori Salme Wiherheimo, "Levottomista lapsista virkeiksi veitikoiksi." (art.) KL 19/1950, 644–645; Irja Piisinen, "Mikä on oikea lelu?" (art.) KL 22/1951, 726–727, 744; Maisteri Tellervo Keinänen, "Rulla – oikea ihmelelu." (art.) KL 23/1952, 826; "Lapsi ja leikki." (art.) KL 1/1961, 40–43.

⁶⁰⁸ "Lapsi ja leikki." (art.) KL 1/1961, 40–43.

⁶⁰⁹ Irja Piisinen, "Mikä on oikea lelu?" (art.) KL 22/1951, 726–727; "24 ohjetta 2-4-vuotiaiden kasvattajille." (art.) KL 18/1955, 716–717.

⁶¹⁰ Maisteri Tellervo Keinänen, "Leikitään yhdessä." (art.) KL 20/1954, 736–737.

⁶¹¹ Airi Nortia, "Onko omin väin hauskaa." (art.) KL 10/1954, 388–389, 412; "Leikki sijansa saakoon." (art.) KL 24/1954, 942–942; Narsku, "Leikitään!" (art.) KL 24/1957, 1454–1455.

oli otettava huomioon myös lapsen kehitystaso. Lapselle annettavan leikkimateriaalin tuli tarjota niitä toimintamahdollisuuksia, joita hän kunakin kehitysvaiheenaan eniten kaipasi.⁶¹² Lapselle tuli hankkia leluja, jotka edistivät hänen fyysistä kehittymistään sekä huomio- ja arvostelukykyyään. Ei ollut olemassa erikseen tytöille tai pojille sopivia leluja, eivätkä vanhemmat saaneet ennakkoluuloiltaan turmella lasten työvirettä. Lapsen tuli antaa työskennellä vapaasti ja itsenäisesti, jotta hän sai muovata luomuksensa oman sisäisen näkemyksensä ja temperamenttinsa mukaiseksi. Aikuinen ei saanut neuvoa tai arvostella lasta työssään. Lapselle oli kuitenkin tärkeää, että vanhempi osoitti olevansa kiinnostunut ja iloinen hänen saavutuksistaan. Seuratessaan leikkiä ja askartelua aikuinen oppi myös eläytymään lapsensa sielunelämään.⁶¹³

Kuvitteluleikkeihin käytettävillä leluilla oli suuri kasvatuksellinen arvo, sillä niiden kautta lapsi pystyi kehittämään mielikuvitustaan ja monipuolisesti ilmentämään itseään. Näyttelemällä lapsen oli helpompi ymmärtää itseäänkin, kun hän saattoi eläytyä esimerkiksi toisten perheenjäsenten osiin. Leikissä toistuivat lapsen kokemukset, kuten tottelemattomuudesta johtuvat rangaistukset.⁶¹⁴ Maisteri Tellervo Keinänen ei pitänyt esimerkiksi tinasotamiehiä ja lelupyssyjä pojille haitallisina. Pojat tahtoivat leikeissään tutustua siihen maailmaan, missä elivät. Oli kaikin puolin parempi, että he saivat purkaa hyökkäyshalunsa turvallisesti lastenkamarissa.⁶¹⁵ Keinäsen mukaan toistuvilla roolileikeillä oli ainutlaatuinen tehtävä, eivätkä lapset valinneet niiden aiheita sattumanvaraisesti:

*Se, mitä he leikkivät, on heille keskeinen tärkeä kysymys. Siihen sisältyy askarruttava pulma, johon ratkaisu löytyy leikistä. Silloin epävarmuuden aiheuttama jännitys laukeaa ja päivänvaloon pursuaa tuo hyvin tuntemamme leikin riemu.*⁶¹⁶

Kotiliedessä vanhempia kehoitettiin antamaan lapsille virikkeitä leikkiin, viemällä hänet erilaisiin ympäristöihin. Lapsen ja luonnon nähtiin kuuluvan yhteen, ja sen vuoksi maalla elävä lapsi oli edullisemmassa asemassa kuin kaupungissa asuva. Luonnosta ja kaikesta siihen liittyvästä elämästä lapsi saattoi alati ammentaa uusia, kehittäviä kokemuksia. Varsinkin eläimet toimivat lasten inspiraation lähteenä ja virikkeenä leikkeihin. Vanhempien tuli vaalia tätä elävää rakkautta luontoon ja eläimiin. Sen vuoksi kaupunkilaisvanhempia kehoitettiin järjestämään lapsilleen retkiä luonnon

⁶¹² ”Kun hankitte joululahjoja lapsille.” (art.). KL 22/1956, 1229.

⁶¹³ Maisteri Irja Piisinen, ”Mikä on oikea lelu?” (art.). KL 22/1951, 726–727, 744; Maisteri Irja Piisinen, ”Hauskaa ja hyödyllistä.” (art.). KL 5/1953, 184–185, 200, 202; ”Lapsi ja leikki.” (art.). KL 1/1961, 40–43.

⁶¹⁴ ”Lapsi ja leikki.” (art.). KL 1/1961, 40–43; Tellervo Keinänen, ”Nuken maailma.” (art.). KL 19/1961, 1249.

⁶¹⁵ ”Lasten ja lelujen maailma.” (art.). KL 21/1956, 1152–1153, 1186.

⁶¹⁶ Maisteri Tellervo Keinänen, ”Roolileikit.” (art.). KL 17/1962, 1157.

helmaan.⁶¹⁷ Lasten leikkikentille kaivattiin puolestaan leikkivälineitä, jotka voisivat korvata maalaisympäristössä koettavaa seikkailuntuntua.⁶¹⁸ Myös isän työpaikkaan tutustuminen ja ostosten tekeminen antoivat lapselle tilaisuuden katselemiseen ja kysymiseen. Rauhallinen keskittyminen jokapäiväisen elämän hauskoihin yksityiskohtiin antoi lapselle kiinnekohtia, jotka sävyttivät hänen leikkiään. Vasta leikittynä koettu elämys syveni ja uudet tiedot omaksuttiin ikiomiksi.⁶¹⁹

Jokaisella lapsella tuli olla runsaasti luovaan toimintaan innoittavaa leikki-materiaalia, kuten savea, hiekkaa, kangastilkkuja, paperia, taloustavaroita jne. Valmiit ostolelut kannatti jättää vähemmälle, sillä rakkaimmat lelunsa lapsi keksi usein itse. Lelun pedagoginen arvo oli sitä suurempi, mitä monipuolisempaan toimintaan se innosti lasta, mitä enemmän se kehitti hänen luovia kykyjään.⁶²⁰ Rakennuspalikoilla rakentaessaan lapsi harjoitti ja kehitti kasvavia voimiaan, ja eri kehitysvaiheissa samojen palikoiden käsittely merkitsi eri asioita. Rakentaessaan lapsi rakensi myös omaa persoonallisuuttaan. Tämä toiminta tuotti hänelle osaamisen ja hallinnan tunnetta. Palikoiden käsittely vaati lapselta myös suunnitelmallisuutta, kun hän joutui valvomaan omia liikkeitään rakennelman koossapitämiseksi.⁶²¹ Piirustus puolestaan merkitsi lapselle puhumista. Piirtämällä lapsi kuvasi mielessään liikkuvia tunnelmia, ajatuksia, tunteita ja toiveita ja suunnitelmia. Leikki-ikäisten piirustusintona oli, että he tunsivat osaavansa. Siksi vanhempien oli rohkaistava heitä työssään.⁶²²

Pirjo Korhokangas on tuonut omassa tutkimuksessaan esille, että lasten työnteon ja leikkien ehdot ja edellytykset alkoivat muuttua 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa. Vuosisadan alkupuolella lasten leikit olivat sijoittuneet työnteon määrittelemiin ympäristöihin, ja leikeissäänkin lapset käsitelivät aikuisten työnteosta saamiaan virikkeitä. Korhokankaan mukaan muutosten taustalla oli monia lasten yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen asemaan vaikuttaneita tekijöitä, kuten esimerkiksi koulun käynnin merkityksen tunnustaminen. Maaseudun koneistuminen vähensi lasten työvelvollisuutta kotona ja lisäksi aivan uudenlaiset vaikutteet, kuten televisio, alkoivat vähitellen säädellä lasten leikkien sisältöä.⁶²³ Kotiliedessä leikin merkitys ymmärrettiin 1950- ja 1960-luvuilla ennen kaikkea

⁶¹⁷ Tellervo Keinänen, ”Löytöretkellä luonnossa.” (art.). KL 8/1951, 284–285, 294, 296; Tony Auer, ”Kesäloman leikkiverit”. (art.). 13–14/1953, 500–501.

⁶¹⁸ ”Kesä saapuu kaupunkiin.” (art.). KL 11/1950, 378.

⁶¹⁹ Tellervo Keinänen, ”Löytöretkellä luonnossa.” (art.). KL 8/1951, 284–285, 294, 296.

⁶²⁰ Maisteri Irja Piisinen, ”Mikä on oikea lelu?” (art.). KL 22/1951, 726–727, 744; Maisteri Irja Piisinen, ”Hauskaa ja hyödyllistä.” (art.). KL 5/1953, 184–185, 200, 202; K.K., ”Anna lapselle oikea lelu.” (art.). KL 2/1955, 1016–1017, 1026; ”Lapsi ja leikki.” (art.). KL 1/1961, 40–43; Maisteri Tellervo Keinänen, ”Väsymättömät paperinleikkelijät.” (art.). KL 2/1962, 95, 137.

⁶²¹ Maisteri Tellervo Keinänen, ”Pilvenpiirtäjiä palikoista.” (art.). KL 16/1961, 1008–1009, 1053.

⁶²² Maisteri Tellervo Keinänen, ”Kaikki lapset osaavat piirtää.” (art.). KL 21/1950, 718–719, 736; T.K., ”Luomisen riemua.” (art.). KL 19/1961, 1244.

⁶²³ Korhokangas 1996, 325.

psykologisista näkemyksistä käsin. Enää ei pohdittu sitä, mitkä leikit olivat sopivia, vaan lasten tuli antaa vapaasti toteuttaa luovuuttaan. Vanhempien tehtävänä oli tarjota lapselle mahdollisimman monipuolisia virikkeitä, joita hän saattoi leikissään hyödyntää.

3.3.2. Kirjat kielitaidon kehittäjinä, televisio mielipiteiden jakajana

Kotilieden kirjoittajien mukaan kotikirjasto oli perustettava siten, että sieltä löytyi kaikenikäisille perheenjäsenille sopivaa luettavaa. Hakuteokset ja tietosanakirjat olivat varsinkin pojista mielenkiintoisia. Oli myös otettava huomioon, että lastenkirjojen käyttö vaihtui lasten iän mukaan; aluksi olivat kuvakirjat, sitten sadut ja kertomukset, ja tyttöjen ja poikien kirjat. Lapset lukivat mielellään saman kirjan uudelleen, joten viisainta oli ostaa vain vähän, ja vain kaikkein parhaimpia lastenkirjoja. Varsinkin satukirjat oli ennen lapsille luovuttamista viisainta tarkistaa, etteivät he joutuneet liian julmille tarinoille alttiiksi.⁶²⁴ Vanhempia kehoitettiin antamaan lastensa katsella jo pieninä kirjahyllystä löytyviä kirjoja, sillä juuri lapsuusaikana rakkaus kirjoihin joko syntyi tai jäi syntymättä. Kirjat avarsivat lapsen maailmankäsitystä. Lukemista harrastaneiden lasten todettiin menestyvän myös koulussa paremmin.⁶²⁵

*Sopivien tietokirjojen lukeminen avartaa lapsen näkemystä, saa hänet kiinnostumaan luontoon ja kehittää hänen mielikuvitustaan. Samoin vaikuttavat tietenkin hyvät lastenkirjat. Jo yhteiskoulun ensimmäisellä luokalla huomaa, että ne oppilaat, jotka ovat harrastaneet lukemista ja kirjojen tutkimista, selviytyvät huomattavasti paremmin esimerkiksi ainekirjoituksessa kuin toverinsa.*⁶²⁶

Maisteri Ilona Merikosken mukaan kaupunkilaislasten huolimattoman kielenkäytön taustalla olivat lyhytjännittyneisyys ja kiire. Ennen luetut sadut rikastuttivat niin mielikuvitusta kuin kieltäkin, mutta niiden ankaraksi kilpailijaksi olivat tulleet uhkaavasti lisääntyvät sarjakuvat, joista lapset oppivat huonoja sanontoja. Merikoski asetti vastuun asiasta kustantajille, jotka tarkastivat kyllä lastenkirjat huolellisesti, mutta ”tyhjänpäiväiset sarjakuvat näyttivät menevän kontrollitta alaikäisten luettavaksi”.⁶²⁷ 1920–30-luvun vaihteessa Suomeen rantautuneet rikos-, jännitys-, ja rakkaustarinoita ja sarjakuvia sisältävät lehdet saavuttivat nopeasti suuren suosion. Yksinomaan sarjakuvia sisältäviä lehtiä alettiin kuitenkin julkaista Suomessa vasta vuonna 1949. Lapsille ja nuorille

⁶²⁴ Maija Railo, ”Kotikirjasto työn ja tunne-elämän heijastajana.” (art.). KL 4/1953, 136, 154.

⁶²⁵ Elina Arohonka, ”Lapset ja kirjahylly.” (art.). KL 21/1955, 881.

⁶²⁶ Ibinem.

⁶²⁷ Maisteri Ilona Merikoski, ”Kaupunkilaislasten huono huolimaton kieli.” (art.). KL 2/1953, 65, 74.

suunnatulla kirjallisuudella nähtiin 1950-luvulla olevan tärkeä tehtävä ennen kaikkea ihmisen luonnetta muokkaavana tekijänä. Oikeanlaisen lukemisen nähtiin kehittävän lapsen kielellistä ilmaisu- ja erottamaan hyvän kirjallisuuden huonosta.⁶²⁸

Hyvän kielellisen esikuvan turvaamiseksi lapset piti tutustuttaa mahdollisimman varhain kirjojen maailmaan. Hyvin kirjoitetut lastenkirjat tutustuttivat lapsen arkipuhetta käsitteellisempiin sanoihin ja sanontoihin sekä kielikuvien omaksumiseen. Sen vuoksi aikuisella tuli aina olla aikaa lukea lapselleen, silloin kun hän oli kuuntelutuulella.⁶²⁹ Tutkija Päivi Heikkilä-Halttusen mukaan lisääntynyt kiinnostus lasten lukemaan kirjallisuuteen oli kuitenkin ennen kaikkea taloudellinen. Lapset nähtiin huomispäivän lukijoina ja pelättiin, että he myös aikuisina hairahtuisivat lukemaan viihdekirjallisuutta hyläten kansallisen kulttuuri- ja kirjallisuusperinnön.⁶³⁰

Kotiliedessä kirjan kirjoittamista lapsille pidettiin vaikeampana kuin aikuisille. Lastenkirjailijan oli osattava katsoa maailmaa lasten silmin, ja olla opettavainen ilman, että lapset sitä huomasivat. Hyvän kielenkäytön lisäksi hyvä satu ruokki lapsen mielikuvitusta ja oli sopivasti jännittävä.⁶³¹ Kotilieteen vuonna 1959 kirjoittaneen maisteri Sylvi Kauhasen mukaan saduilla oli suuri merkitys lapsen mielikuvituksen rikastuttajana. Vanhempien tuli valikoida lapsille hyviä satuja, sillä ne kehittivät lapsessa monia hyviä ominaisuuksia ja jäsensivät lapsen sisäistä maailmaa.

*Oikea satu johtaa lapset kekseliäisyyteen, virittää älylliseen uteliaisuuteen, herättää harkinta- ja arvostelukykä. Ilo, hellyys, myötätunto, koko humaninen maailma kulkee satujen keralla. --- Hänessä puhkeaa esiin sellaista, mikä alitajunnassa on elänyt ehkä hyvinkin voimakkaana, mutta arkielämän olosuhteissa ei ole päässyt muotoutumaan tietoiseksi. Näin pieni lukija luo korkeamman minänsä, hän luo itselleen aatteiden ja ihanteiden maailman omalla tavallaan, mikä on omiaan kasvattamaan uusia sielunvoimia ja vahvistamaan entisiä.*⁶³²

Vuonna 1963 Ritva Pipinen kirjoitti Kotilieteen kirjoituksen satujen muuttumisesta. Isoäidit ja vanhempi sukupolvi vielä arvostivat Topeliusta, mutta vain harvat sadut ”Lukemisia lapsille” –koelmasta kiinnostivat lapsia. Satujen kieli ja ympäristö olivat lapsille outoja, ja näin ollen Pipisen mielestä vaikeita ymmärtää. Osa Topeliuksen tuotantoa, hyvin pieni ja tunnetuin osa, oli kuitenkin

⁶²⁸ Heikkilä-Halttunen 2000, 77,86.

⁶²⁹ Maisteri Anna-Liisa Lehtonen, ”Koti äidinkielen opettajana.” (art.). KL 17/1957, 950–951.

⁶³⁰ Heikkilä-Halttunen 2000, 86, 90.

⁶³¹ Kaija Pakkanen, ”Sydämen etsijä.” (art.). KL 3/1957, 170–171, 192.

⁶³² Maisteri Sylvi Kauhanen, ”Valitse lapsen satu.” (art.). KL 1/1959, 18–19, 44–45.

ahkerassa käytössä ja parani vain ajan myötä.⁶³³ Monia perinteisiä sadunkertoja syytettiin 1960-luvulla sekä liiasta totisuudesta että romantisoinnista. Satumaailman muuttumista realistisemmaksi pidettiin myönteisenä asiana, ja tavalliset lapset syrjäyttivät noidat ja prinsessat.⁶³⁴ Vanhoista saduista asemansa säilyttivät siis ne, jotka eivät sortuneet liikaan opettavaisuuteen, ja olivat muokattavissa aikaan sopiviksi.

Tohtori Pirkko Saarinen kirjoitti vuoden 1962 maaliskuussa Helsingin yliopistossa tekeillä olevasta tutkimuksesta, jossa selvitettiin lasten lukutottumuksia. Lapsille tehdyn kyselyn mukaan sarjakuvat, seikkailu- ja sotakirjat, salapoliisiromaanit ja urheilukirjat olivat 10-vuotiaiden poikien suosikkeja. Samanikäiset tytöt lukivat puolestaan sarjakuvia, satuja ja tyttökirjoja. Saarisen käsittelytavassa oli mielenkiintoista se, ettei hän millään tavalla pohtinut kirjojen sopivuutta lapsille.⁶³⁵ 1960-luvulta lähtien lapsi ymmärrettiinkin jo valppaasti tiedostavaksi olenoksi, joka pystyi itse valitsemaan hyvän ja huonon kirjallisuuden väliltä. Holhoava ote ja pelkästään opettavainen lastenkirjallisuus sai väistyä. Myös negatiivisia tunteita kirja herättävä nähtiin hyväksi lapsen kehitykselle.⁶³⁶ Lastenkirjojen ei siis enää tarvinnut palvella tulevaisuuden aikuisia, vaan lapsille haluttiin tarjota sellaista lukemista, mistä he itse juuri lapsina pitivät.

Lasten elokuvissa käynnistä kirjoitettiin 1950-luvulla vähän ja 1960-luvulla ei enää lainkaan. Kaarina Ruohtula kirjoitti vuonna 1951 siitä, oliko pikkulapselle hyväksi päästää elokuvaan. Ruohtulan haastattelema tohtori Salme Wiherheimo suhtautui tuomitsevasti pienten lasten elokuvissa käyntiin, sillä heille varauksettomasti sopivia elokuvia ei hänen mielestään ollut vielä tehty. Wiherheimon mukaan elokuva nopeasti vaihtuvine kuvine, kiihkeässä tempossa seuraavine tapahtumineen ja kovine äänineen, hämmensi ja järkytti lasta, ja saattoi hänen mielensä pois tasapainosta. Vanhempien ei siis pitänyt päästää pieniä lapsia elokuvateatteriin, ja kouluikäisiäkin vain valikoituja ohjelmia katsomaan.⁶³⁷ Aiheesta Kotilieteen vuonna 1958 kirjoittaneen maisteri Greta Brotheruksen mukaan elokuva saattoi aiheuttaa pienessä lapsessa levottomuutta ja pelkoa, sillä he uskoivat, että kankaalla näkyvät tapahtumat olivat todellisia. Nähdyn elokuvan vaikutus lapseen saattoi ilmetä esimerkiksi pahoina unina. Elokuvat saattoivat horjuttaa myös kouluikäisen lapsen turvallisuudentunnetta.⁶³⁸

⁶³³ Ritva Pipinen, ”Aika vaihtuu – sadut muuttuvat.” (art.). KL 1/1963, 19,61,64.

⁶³⁴ Heikkilä-Halttunen 2003, 277–278.

⁶³⁵ Tohtori Pirkko Saarinen, ”Mitä lapset lukevat.” (art.). KL 6/1962, 374–375, 419.

⁶³⁶ Heikkilä-Halttunen 2003, 216.

⁶³⁷ Maisteri Kaarina Ruohtula, ”Pikkulapset ja elokuvat.” (art.). KL 2/1951, 56–57, 68–70.

⁶³⁸ Maisteri Greta Brotherus, ”Lapsille sallittu elokuva.” (art.). KL 1/1958, 20–21, 60.

Televisiotoiminta alkoi Suomessa 1950-luvun puolivälissä ja television yleistyminen kodeissa oli nopeaa. Samalla myös elokuvateattereissa käynti koki inflaation. Maaseudulla kyläläiset kokoon tuivat sellaiseen taloon, josta televisio löytyi, koska useille se oli liian kallis investointi. Televisio houkutteli etupäässä työväestöä, kun taas sivistyneistö ainakin esitti paheksuvansa sitä rahvaan-omaisena huvina.⁶³⁹ Jo 1950-luvun lopulla televisioon ilmestyivät ensimmäiset suomalaiset lasten-ohjelmat, mutta niitä esitettiin vain kerran viikossa, ja ne olivat kestoltaan lyhyitä.⁶⁴⁰ Kotiliedessä lasten television katselu jakoi mielipiteitä.⁶⁴¹ Kotilieteen vuonna 1961 kirjottaneen insinööri Maija Vuorisen mukaan, televisio oli hyvä renki, mutta huono isäntä. Lasten nukkumaanmeno ei ollut ongelma, kun heidän kanssaan asiasta etukäteen sovittiin. Läksytkin tuli tehtyä, kun vastaanottimen sai avata vasta niiden valmistuttua. Vuorinen kuitenkin toivoi, että lapsille kielletyistä elokuvista olisi ollut selvä maininta sanomalehdissä, jotta lapsen saattoi etukäteen valmistaa siihen, ettei hän saanut jotain ohjelmaa katsoa.⁶⁴²

Nimimerkki T.L. oli puolestaan huolissaan television haitallisesta vaikutuksesta lasten terveyteen ja koulutyön hoitamiseen. Huonon istuma-asennon vuoksi ryhtyivät olivat yleistymässä, ja pikkutunneille jatkuva television katselu vaikutti koulusuorituksiin. Kirjoittajan mielestä monet vanhemmat suhtautuivat lasten televisionkatseluun välinpitämättömästi, ja joillakin televisio näytti hoitavan lastenvahdin virkaa.⁶⁴³

*Ihmeteltävän yleistä on se välinpitämättömyys, jolla kodeissa suhtaudutaan lasten televisionkatseluun. Usein tämä johtuu mukavuudenhalusta. Halutaan välttää riitaa lasten kanssa, varsinkin jos televisiosta on juuri tulossa vanhemmille mielenkiintoista. Vielä ikävämmin ovat asiat silloin, kun televisiosta on tehty lastenvahti, joka viihdyttää lapsia vanhempien ollessa poissa kotoa. Kukaan ei valvo, mitä lapset katsovat.*⁶⁴⁴

3.3.3. Perheet harrastavat ja urheilevat yhdessä

Kotiliedessä korostettiin perheiden yhteistä aikaa ja yhteisten harrastusten löytämistä, esimerkiksi ulkoilua ja retkeilyä. Ajeltiin, että mitä enemmän perheenjäsenet leikkivät ja harrastivat yhdessä,

⁶³⁹ Koivunen 2004, 397–398.

⁶⁴⁰ Suoninen 2007, 478–479, 483, 488, 490, 492.

⁶⁴¹ Tohtori Kosti Huuhka, ”Televisiokauden kynnyksellä.” (art.). KL 9/1957, 546–547.

⁶⁴² Insinööri Maija Vuorinen, ”Televisio tuli kotiin.” (art.). KL 22/1961, 1484–1485.

⁶⁴³ T.L., ”Lapsi television varjopuolella.” (art.). KL 22/1962, 1608–1609, 1647.

⁶⁴⁴ Ibinem.

sitä enemmän he pitivät toisistaan.⁶⁴⁵ Vanhempia kehoitettiin ottamaan selvää lastensa harrastuksista ja huolehtimaan, ettei kerhoilloissa vietetty jokaista iltaa. Lapset odottivat vanhempiensa olevan kiinnostuneita heidän harrastuksissaan. Kodin ohjauksella katsottiin olevan suuri merkitys nuoren ihmisen elämässä. Yksi hyvä keino tähän oli osallistuminen lasten järjestötoimintaan, alkamalla esimerkiksi itse kerhonetijäksi.⁶⁴⁶ Toisaalta kerhoilta ja järjestöiltä toivottiin, että ne kasvattaisivat lapsia myös kodin asioihin, eivätkä suinkaan vieraannuttaisi heitä sieltä pois.⁶⁴⁷ Jouko K. Mäkinen otti vuonna 1953 esiin lasten harrastusten hyötynäkökulman. Hänen mielestään varsinkin harrastusten parissa lapsi tahtomattaan paljasti taipumuksena. Niitä seuraamalla tarkkaavainen vanhempi sai selville, millaisesta työstä lapsi voisi tulevaisuudessa olla kiinnostunut.⁶⁴⁸ Mirja Huuhka puolestaan kirjoitti vuonna 1958, että lasten harrastukset eivät suinkaan olleet ilmaisia. Hänen mielestään lapsillekin tuli tehdä tämä asia selväksi.⁶⁴⁹

*Lasten pitäisi jo nuorena oppia käsittämään, että raha ei todellakaan riitä kaikkeen ja heidän on valittava, tahtovatko luopua jostakin muusta voidakseen kehittyä mieliharrastuksessaan. Perheessä pitää luonnollisesti harrastuksiinkin käytettävien rahojen jaossa pyrkiä tasapuolisuuteen lasten kesken.*⁶⁵⁰

Kotiliedessä pohdittiin myös sitä, tarvittiinko enää kotona tehtyä askartelua. Vaikka taloudellinen tilanne salli tavaroiden ostamisen, pidettiin tärkeänä sitä, että ihminen oppi mahdollisimman nuorena tuntemaan työn iloa.⁶⁵¹ Maisteri Jorma Mäenpään mukaan suurin ongelma oli se, että uusissa asunnoissa ei ollut tilaa lasten eikä aikuisten askartelulle, kuten kangaspuille ja höyläpenkille. Entisajan maalaistuvassa mahtui askartelemaan ja kestitsemään vieraita, mutta nykyajan olohuoneet oli suunniteltu vain olemiseen. Sen vuoksi koteihin toivottiin isoa askarteluhuonetta. Ennen kaikkea lapsille ja nuorille siellä tehdyllä työllä katsottiin olevan kasvatuksellinen merkitys. Kun he saivat kotona purkaa toiminnan tarvettaan, niin heidän ei tarvinnut viettää vapaa-aikaansa kodin ulkopuolella.⁶⁵² Käsityötä pidettiin elämää rikastavana tekijänä, sillä siinä lapsi sai ilmaista itseään. Työn valmistaminen vaati käden ja ajatuksen yhteistyötä, suunnittelua, kätevyyttä ja tarkkuutta. Sillä

⁶⁴⁵ Airi Nortia, ”Onko omin väin hauskaa.” (art.). KL 10/1954, 388–389, 412; Narsku, ”Viikonloppu on perhettä varten.” (art.). KL 6/1956, 358–359.

⁶⁴⁶ Mirja Huuhka, ”Kerho ja kaverit kutsuvat”. (pk.). KL 18/1953, 633–635; Maisteri J. Aarre Uusitalo, ”Haluatko olla tärkeä mies?” (pk.). (KL 20/1956, 1066–1067.

⁶⁴⁷ Maisteri Jorma Mäenpää, ”Kerhossa vai kotona?” (art.). KL 22/1955, 934–935.

⁶⁴⁸ Jouko K. Mäkinen, ”Harrastuksen kautta mielityöhön”. (pk.). KL 4/1953, 129–131.

⁶⁴⁹ Mirja Huuhka, ”Rahan käyttö opitaan nuorena.” (art.). KL 2/1958, 84–85, 118.

⁶⁵⁰ Ibinem.

⁶⁵¹ Professori Pentti Kaitera, ”Kannattaako askartelu teollisuuden aikakaudella?” (pk.). KL 21/1951, 683–685.

⁶⁵² Maisteri Jorma Mäenpää, ”Kodeistamme puuttuu tärkein huone – askarteluhuone.” (art.). KL 1/1951, 23–24, 34.

nähtiin olevan myös sosiaalinen ja yhteishenkeä luova ominaisuus, kun työn ääressä voitiin samalla keskustella.⁶⁵³

Urheilun harrastaminen oli ensimmäistä kertaa todella esillä Kotiliedessä vasta 1950- ja 1960-luvuilla. Lasten terveyden edistämiseksi vanhempia kehoitettiin ostamaan lapsilleen urheiluvälineitä, jotka saivat harjoittamaan mahdollisimman monipuolista liikuntaa.⁶⁵⁴ Huolestuminen johtui siitä, että teknisen kehityksen ja elintason kohoamisen vuoksi suomalaiset pääsivät esimerkiksi kouluun tai töihin autolla. Hyötyliikunnan määrä oli vähentynyt, mikä vaikutti ihmisten terveyteen. Hiihtoa pidettiin hyvänä talvilajina. Se kiinnosti pientä lastakin sen tuoman ponnistamisen ilon ja jännityksen vuoksi. Mitä pienempänä lapsille laitettiin sukset jalkaan sen parempi.⁶⁵⁵ Hiihtolomansa koulu-
laisten oli ehdottomasti kulutettava hiihtäen.⁶⁵⁶ Myös luistelua pidettiin hyvänä harrastuksena. Vanhempia muistutettiin valitsemaan luistimet lapsen taitojen ja jalan koon mukaan.⁶⁵⁷ Tohtori Annikki Kivalo kirjoitti vuoden 1956 tammikuussa, että urheilun harrastaminen oli sekä lapsen sielun että ruumiin terveyden kannalta tärkeää:

*Nykyajan kiireen kiusaama ihminen tuntee myös todellista sielun ja mielen virkistystä rentoutuessaan hiihtolenkin jälkeen. Hiihtoon verrattavia ovat muut lasten talviurheilumuodot luistelu ja kelkkailu. Kaikki nämä kasvattavat lapsen lihaksistoa ja antavat vastustuskykyä, jonka avulla lapsi sairauden kohdatessa pystyy sen paremmin voittamaan. Urheiluvälineiden hankkiminen lapsille on varmasti asetettava etusijalle leikkikaluihin verrattuna.*⁶⁵⁸

Kesällä tuli puolestaan harrastaa uintia. Vanhempia kehoitettiin viemään lapsensa uimakouluun tai jos siihen ei ollut mahdollisuutta, niin itse opettamaan heitä uimaan. Vanhemmille annettiin erilaisia ohjeita, miten totuttaa lapsi veteen. Terveyden edistämisen ja virkistyksen lisäksi uimataidon katsottiin olevan myös turvallisuuskysymys.⁶⁵⁹ Myös pyöräilyä pidettiin hyvänä kesäharrastuksena, kunhan lapsi vain opetettiin huomioimaan muut liikkujat ajaessaan. Vanhempien oli opetettava lapsilleen liikennesäännöt, jotta vahinkoja ei pääsisi tapahtumaan.⁶⁶⁰ Se, ettei Kotiliedessä ennen

⁶⁵³ Tohtori Veera Vallinheimo, ”Käsityö elämän rikkautena.” (art.) KL 6/1957, 358–359; Maisteri Tellervo Keinänen, ”Ompelun leikkiä ja vakavuutta.” (art.) KL 22/1961, 1497.

⁶⁵⁴ Tohtori Saima Tawast-Rancken, ”Ryhtikasvatuksella selkä lujaksi.” (art.) KL 15/1958, 836–837.

⁶⁵⁵ Tahko, ”Hiihtorokotus.” KL 24/1954, (art.). 922–923, 950.

⁶⁵⁶ ”Lunta on kaikkialla.” (pk.). KL 4/1959, 189.

⁶⁵⁷ Voimistelunopettaja Kaarina Vihelä, ”Luistimet taidon mukaan.” (art.) KL 3/1959, 126–127.

⁶⁵⁸ Tohtori Annikki Kivalo, ”Kuka pakkasta pelkäisi!” (art.) KL 2/1956, 90–91.

⁶⁵⁹ ”Hilja Maria uittaa uimataittoa.” (pak.). KL 13–14/1950, 467; Voimistelunopettaja Anna-Liisa Vepsä, ”Uimailot odottavat.” (art.) KL 11/1954, 418, 422; Anna-Liisa Vepsä, ”Uimataitoisten riemu.” (art.) KL 13/1957, 767; Tauno Jorasmaa, ”Milloin lapsi veteen?” (art.) KL 13/1962, 931.

⁶⁶⁰ Paavo Suensaari, ”Lapsi ja polkupyörä.” (pk.). KL 14/1956, 736–737, 766.

1950-lukua juuri lasten urheilusta kirjoitettu, johtui mielestäni siitä, että sen harrastamista pidettiin aiemmin itsestään selvänä. Useimmiten lapsen ei tarvinnut edes erikseen urheilla, fyysinen kunnon kehittyessä kodin töiden lomassa. Liikkuminen oli ollut luonnollinen osa lapsen elämää ja harrastuksia. 1950-luvulta lähtien alettiin pelätä, että kulkuvälineet, televisio ym., tekisivät lapsista passiivisempia. Siksi vanhempia haluttiin muistuttaa eri urheilulajien hyvistä ominaisuuksista.

Myös musiikin harrastamista pidettiin Kotiliedessä tärkeänä. Säveltäjä Ahti Sonninen kirjoitti vuonna 1954, että koululaisten mielimusiikki koostui vain uusimmista iskelmä- ja elokuväsävelistä. Hänen mielestään tämä ei ollut suuri synti, mutta musiikin passiivisen vastaanottamisen sijaan, musiikkia aktiivisesti harrastamalla saatiin itselle paljon enemmän. Tämä harrastuksen puute näkyi muun muassa siten, että enää harvat osasivat ennen yleisesti laulettujen kappaleiden sanoja. Sonninen kaipaasi lauluopetusta lisää myös kouluihin.⁶⁶¹ Pianonsoiton katsottiin puolestaan monipuolisesti johdattelevan musiikin ilmaisumuotojen tajuamiseen. Myös jousisoitinten soittoa pidettiin hyvänä vaihtoehtona.⁶⁶² Musiikin harrastaminen jakaantui kodeissa täten kahteen osaan, aktiiviseen harrastamiseen ja passiiviseen musiikinkuunteluun.⁶⁶³ Seppo Nummisen mukaan jonkin instrumentin soittamisen opettelu kuului kasvatukseen. Hänen mielestään ei ollut olemassa niin epämusikaalista lasta, joka ei oppisi lainkaan soittamaan.⁶⁶⁴

*Suurin osa lapsista on normaalisti musikaalisia, joiden lahjojen tätä puolta kehittämällä lahjoitetaan heille mahdollisuus päästä osalliseksi eräästä hengenelämän arvokkaimmista aarteista.*⁶⁶⁵

3.3.4. Lomalla vaalitaan perhesuhteita

Kun 1920-luvulta aina 1940-luvulle asti oli suositeltu lähettämään lapset maalle kesäksi, niin 1950- ja 1960-luvulla alettiin korostaa perheen yhdessä viettämien lomien tärkeyttä. Lomanvietto luonnon helmassa oli edelleen ihanne, mutta nyt sinne mentiin mieluiten yhdessä vanhempien kanssa. Monilla perheillä oli jo oma kesämökki, ja myös kiertomatkailu ja leireily olivat yleistymässä. Kotilieden teksteistä käy ilmi, että yhteisistä matkoista nauttivat sekä lapset että vanhemmat. Perheenjä-

⁶⁶¹ Säveltäjä Ahti Sonninen, ”Nyt on laulun aika.” (art.). KL 12/1954, 466–467.

⁶⁶² Seppo Nummi, ”Kotimusiikki uudistuu.” (art.). KL 3/1958, 166–167.

⁶⁶³ Seppo Nummi, ”Kodit ja ”hanamusiikin” kultakausi.” (art.). KL 7/1958, 410–411; Seppo Nummi, ”Kuulenko vai kuuntelenko musiikkia?” (art.). KL 20/1959, 1130–1131, 1162.

⁶⁶⁴ Seppo Nummi, ”Piano avaa musiikin maailman.” (art.). KL 22/1958, 1260–1261, 1300

⁶⁶⁵ Ibinem.

senet oppivat tuntemaan toisensa paremmin, virkistäytyivät, ja myös lasten erityistaidot ja kiinnostuksen kohteet tulivat näkyviin.⁶⁶⁶

*Matkalla perheenjäsenet tuntevat kuuluvansa yhteen aivan uudella tavalla ja he voivat uusissa olosuhteissa löytää toisistaan yllättäviä myönteisiä piirteitä. Lapsilla on yleensä tarkempi huomiokyky kuin vanhemmilla ja näin vanhempienkin matka rikastuu. Ja mikä parhainta, yhteiseltä matkalta jäävät yhteiset muistot, joihin voidaan aina myöhemmin palata.*⁶⁶⁷

Kotiliedessä ihanneratkaisuna pidettiin omaa kesämökkiä. Mökki kannatti hankkia mahdollisimman läheltä kaupunkia, jotta isä saattoi esimerkiksi käydä kesällä töissä sieltä käsin.⁶⁶⁸ Mökkeilyssä viehätti se, että kaikki tehtiin omin käsin ja luonto oli lähellä. Mökkeily oli eräänlaista kodin leikkimistä, se toi tunteen oikeasta elämästä.⁶⁶⁹ Kaupungistuminen, ja siitä johtuva työn ja vapaa-ajan erottuminen, oli pohja kahden kodin mallille. Kaupunkikoti edusti talven aherrusta ja kesäkoti lomaa ja rentoutumista. Kahden kodin omistaminen oli pitkään varakkaamman väestön yksinoikeus. Vasta 1940-luvun lopulla kesä-asuntojen rakentamisesta tuli yleisempää. Juuri 1950-luvulla kesämökkeily laajeni koko väestön vapaa-ajanviettotavaksi. Kesämökkikulttuuri oli yksi merkki kaupunkilaisten halusta löytää kadonnut luontosuhde, omaa tilaa ja rauhaa.⁶⁷⁰

Metsänhoitaja Kata Jouhki otti vuonna 1955 kantaa luonnonsuojelukysymyksiin. Hänen mielestään vanhempien tuli opettaa lapset kunnioittamaan ja rakastamaan luontoa sekä kohtelemaan sen asukkeja oikein. Luontoa ei saanut roskata, eikä eläinten poikasia ottaa kasvatiksi. Kesäloma oli hyvää aikaa nauttia luonnon tarjoamasta vapaudesta. Esimerkiksi suunnistaminen oli hyvä retkeilymuoto, sillä se lisäsi lasten mielenkiintoa kotiseutua, sen metsiä ja maastoa kohtaan.⁶⁷¹ Vanhempia kehoitettiin tutustuttamaan lapsensa luonnon ihmeelliseen maailmaan, tutkimaan luontoa kaikilla aisteilla:

Ne, jotka joko luonnontutkijan tai maallikon ominaisuudessa säilyttävät yhteyden luontoon ja sen ihmeisiin, eivät koskaan ole yksin tai väsyneitä elämään. Onpa heillä itsellään mitä mur-

⁶⁶⁶ L.W., ”Meidän perheen kesämatkat.” (art.). KL 8/1955, 320–321; Narsku, ”Omavaraismatkailu.” (art.). KL 13/1956, 702–703; Narsku, ”Koko perheen yhteinen kesämatka.” (art.). KL 11/1957, 674–675; Tohtori Maija Taka, ”Kannattaako kesämökki?” (art.). KL 4/1958, 220–221, 246; ”Kallisarvoinen loma-aika.” (art.). KL 9/1958, 544–545, 568; Urtica, ”Me retkeilemme – te retkeilette – he retkeilevät.” (art.). KL 12/1961, 814–815; ”Matkustamme yhdessä.” (art.). KL 13/1962, 940–941, 963.

⁶⁶⁷ Mirja Huuhka, ”Perheen yhteinen kesämatka.” (art.). KL 12/1960, 798–799, 833.

⁶⁶⁸ Minttu, ”Hajoittaako kesä perheen.” (art.). KL 10/1959, 595–596.

⁶⁶⁹ Tohtori Maija Taka, ”Kannattaako kesämökki?” (art.). KL 4/1958, 220–221, 246.

⁶⁷⁰ Kolbe 2004, 61–63.

⁶⁷¹ Metsänhoitaja Kata Jouhki, ”Metsä on ystävämme.” (art.). KL 10/1955, 416–417, 428.

*heita tahansa, heidän ajatuksensa löytävät aina jonkin polun, joka johtaa sisäiseen tyydytykseen ja uuteen elämänhaluun. Ne, jotka tutkivat luonnon kauneutta, omaavat ehtymättömän voimavaraston, josta voi ammentaa aina elämän loppuun saakka.*⁶⁷²

1950- ja 1960-luvun vaihteessa alkoi ilmaantua myös kannanottoja kaupungissa vietettävän loman puolesta. Ajateltiin, että myös kaupunkilainen pystyi nauttimaan olostaan siinä missä maalla oleskeleva.⁶⁷³ Kaikilla ei ollut mahdollisuutta lähteä luontoon lomailemaan ja retkeilemään, esimerkiksi työn vuoksi. Perheen hajottamista koko kesäksi ei pidetty suotavana ratkaisuna, ja esimerkiksi lasten yksin maalle lähettämisen merkitystä katsottiin suuresti liioitellun.⁶⁷⁴

*Esikouluikäisten ja varsinkin alle kolmivuotiaiden kohdalla on hyvin kysymyksenalaista, onko lapsen lähettämistä koko kesän ajaksi kauas maalle johonkin sukulaisperheeseen mitään vastaavaa hyötyä. Kun lapset eron jälkeen tapaavat vanhempansa, heissä voi ilmetä tyypillisiä äidin riiston oireita. Lasten kesävirikistyksestä voidaan huolehtia kaupungissakin.*⁶⁷⁵

Kaupunkilaisten kirjoituksissa oli siis nähtävissä tarve puolustaa oikeutta kaupungissa vietettyyn kesään. Vastareaktiota kesämökkeilylle voisi kutsua lähiöoptimismiksi, jota tutkija Kirsi Saarikankaan mukaan kesti 1960-luvun puoliväliin asti. Lähiörakentamisessa luonto tuotiin kaupunkiin, ja asutuksen liepeillä olevissa metsiköissä niin lapset kuin aikuisetkin saattoivat viettää aikaansa.⁶⁷⁶ Ihmiset siis kokivat, että kaupungissakin saattoi päästä tarpeeksi lähelle luontoa, joten tarvetta maaseudulle lähtemiseen ei ollut.

Lasten vapaa-ajan vietossa tuli Kotiliedessä 1950- ja 1960-luvuilla yleisesti esille perheen yhdessäolon merkitys. Lasten vapaa-ajan ympäristö oli muuttumassa teknillistymisen, kuten television myötä. Osaltaan kehitys toi lapsille myös lisää omaa aikaa, kun heidän työpanoksensa tarve maalaiskodeissa väheni. Vaikka elintason nousun tuomia haittavaikutuksia Kotiliedessä kritisoitiin, niin toisaalta teknistyminen ja suuremmat tulot antoivat perheenjäsenille mahdollisuuden viettää enemmän aikaa yhdessä. Psykologisten näkemysten korostaminen näkyi lehdessä siten, että lasten tuli itse saada valita leikkinsä, lukemisensa ja harrastuksensa. Itsensä toteuttaminen ja oman luovuuden hyväksi käyttäminen kehittivät lapsesta tasapainoisen ja ainutlaatuisen ihmisyksilön.

⁶⁷² R.C., ”Lapset ja luonto.” (art.). KL 11/1958, 676–677.

⁶⁷³ Mirja-Leena Kenttä, ”Kesä meilläkin”. (pk.). KL 12/1963 I, 861.

⁶⁷⁴ Mirja-Leena Kenttä, ”Kesä meilläkin”. (pk.). KL 12/1963 I, 861.

⁶⁷⁵ Minttu, ”Hajoittaako kesä perheen.” (art.). KL 10/1959, 595–596.

⁶⁷⁶ Saarikangas 2004, 49–50.

LOPPULAUSE

Pro gradu-tutkimukseni tarkoituksena on ollut valottaa lasten kasvatuksesta käytyä keskustelua 1920-luvulta 1960-luvun alkuun, yhden aikansa merkittävimmän naistenlehden, Kotilieden, näkökulmasta. Lehti tarjosi monipuolisesti tietoa eri kasvatustieteen näkökulmista, tuoden esille myös asiantuntijoiden ja lukijoiden eriäviä mielipiteitä. Kotilieden kasvatusihanne vastasi suurelta osin aikansa kasvatustieteen näkökulmia. Monet lehden kirjoittajat olivat kasvatustieteen asiantuntijoita, joten oli luonnollista, että uusimmat kasvatustieteen tutkimukset nousivat lehdessä esille. Toisaalta Kotilieden oli arvopohjaltaan perinteinen. Uskonnon, isänmaan ja kodin kunnioitus nousivat lehdessä koko käsiteltävänä ajanjaksona esille. Kristillinen, talonpoikaista perinnettä noudattava maalaiskoti oli vielä 1960-luvullakin suomalaisen kodin ihanne. Siellä lasten kasvattaminen kunnollisiksi kansalaisiksi onnistui parhaiten. Toisaalta samaan aikaan kasvatusta käsittelevissä teksteissä korostettiin 1960-lukua lähestyttäessä enenevässä määrin psykologisia näkökohtia, yksilön oikeuksia ja vapautta. Lehden pyrkimykseni näyttikin olevan tarve luoda tasapaino perinteisten perhearvojen ja uusien kasvatustieteellisten näkemysten välille.

Kotilieden kasvatusta käsittelevän aineiston perusteella olen pystynyt hahmottamaan kolme toisistaan erottuvaa kasvatusihanteellista ajanjaksoa. Vuosien 1923 ja 1938 välisenä ajanjaksona kehoitettiin lastenkasvatusta määrittävä tekijä. Kotiliedessä yleisenä kasvatusihanteena pidettiin tervettä ja liikkuvaa lasta. Esimerkiksi koululta toivottiin nimenomaan käytännöllisten taitojen opettamista liiallisen sivistämisen sijaan. Kesälomaa, joka koostui fyysistä kuntoa kohottavista aktiviteeteista, pidettiin äärimmäisen tärkeänä koulutyön henkisestä rasituksesta toipumiseen. Ruumiin kulttuurin korostaminen näkyi myös lapsen vapaa-ajan toimien arvottamisessa. Liikunnalliset leikit ja harrastukset olivat parempia vapaa-ajanviettopaikoja kuin esimerkiksi kirjojen lukeminen.

Vuodesta 1939 vuoteen 1949 Kotiliedessä nostettiin esiin lasten kasvattaminen ahkeriksi työntekijöiksi. Sota-aika ja sitä seuranneet vaikeat taloudelliset vuodet vaativat kansalta suuria ponnistuksia. Kasvava sukupolvi nähtiin Suomen jälleenrakentajana, joka nostaisi maan uuteen kukoistukseensa. Tämän tavoitteen onnistumiseksi tarvittiin hyvän moraalien omaavia, ahkeria ja työtä pelkäämättömiä yksilöitä. Kotilieden kirjoittajien mukaan kasvatuksessa tuli keskittyä fyysisen hyvinvoinnin lisäksi lapsen henkisen hyvinvoinnin edistämiseen. Kodin ja koulun tuli kasvattaa lapsesta työhön kykenevä ihminen, jolle henkiset elämänarvot ja ihanteet olivat tärkeitä. Harrastuksista esimerkiksi partio oli sellainen, joka palveli näitä kasvatustavoitteita, opettamalla lapsille käytännön taitoja sekä

tarjoamalla hyviä moraalisia esikuvia. Sota oli monella tapaa käännteentekevä suomalaisen perheen kannalta. Sen seurauksena sekä avio-erot että naisten työssäkäynti lisääntyivät. Vaikeat ajat herättivät myös yhteiskunnan perheiden tukemiseen.

Tämä suomalaisen perheen murrosaika näkyi Kotiliedessä 1950-luvulta 1960-luvun alkuun. Silloin hyvän kodin ihanteeksi nostettiin läheiset perhesuhteet. Kotiliedessä ajateltiin, että vanhempien tuli tarjota lapsilleen hyvän ja tasapainoisen perhe-elämän malli, jotta he tulevaisuudessa onnistuisivat vanhempina ja aviopuolisoina. Koulujen tehtävänä oli kotien perhekasvatuksen tukeminen. Tällöin nekin lapset, jotka olivat esimerkiksi avioerolapsia, saivat mahdollisuuden oppia, mitä ideaaliin avioliittoon ja perhe-elämään kuului. Tavoitteena oli siis tulevaisuudessa onnellista perhe-elämää viettävien äitien ja isien kasvattaminen. Perheenjäsenten lähentyminen ilmeni myös perheen yhdessä viettämän ajan lisääntymisenä, kuten yhteisinä harrastuksina ja loman viettönä. Osaltaan tähän vaikutti yhteiskunnan teknillistyminen ja elintason nouseminen, joiden ansiosta suomalaiset saivat itselleen enemmän vapaa-aikaa.

Kotiliedessä kodilla katsottiin olevan ensisijainen oikeus ja velvollisuus toimia lastensa kasvattajana. Koulu ja kodin ulkopuolisia harrastuksia tarjonneet järjestöt olivat vain tukemassa vanhempien kasvatustyötä. Ne tarjosivat lapsille mahdollisuuden sivistykseen ja koulutukseen, sellaisten taitojen kehittämiseen, joita ei välttämättä kotona voitu antaa. Kotiliedessä maalaiskotia pidettiin kaupunkilaiskotia parempana elinympäristönä lapsille. Siellä vallitsivat perinteiset kristilliset arvot, ja suhde työntekoon ja luontoon oli läheinen. Uskonnollisen kasvatuksen katsottiin olevan tärkeä kodin tehtävä. Lapsille tuli tarjota uskonnollisia kokemuksia, ja heidän aihetta käsitteleviin kysymyksiinsä vastata, vaikka vanhemmille nämä asiat olisivat olleet yhdentekeviä. Myös työnteon opettamista ja lapsen rakkauden herättämistä luontoa ja sen asukkeja kohtaan, pidettiin vanhempien tehtävänä.

Koulujen kasvatustehtävästä keskusteltaessa Kotiliedessä nousi erityisesti esille kaksi teemaa, jotka toistuivat koko käsiteltävän ajanjakson ajan. Näistä ensimmäinen oli käytännöllisten taitojen opettamisen vaatimus. Koulujen tuli opettaa enemmän sellaisia tietoja ja taitoja, jotka palvelivat kodissa tehtyä työtä. Kotitaloutta ja käsitöitä tuli opettaa molemmille sukupuolille, ja teoria-aineissakin kodissa tarvittavat tiedot tuli ottaa huomioon. Toinen teema oli kodin ja koulun yhteistyön parantaminen. Kotiliedessä käytiin jatkuvasti keskustelua siitä, miten vanhemmat ja opettajat saataisiin toimimaan yhteisenä rintamana lasten kasvatuksessa. Opettajien katsottiin voivan auttaa vanhempia kasvatuspulmissa asiantuntemuksensa vuoksi, ja vanhemmat pystyivät lapsistaan kertomalla auttamaan opettajia ymmärtämään oppilaitaan.

Kotilieden valossa kaupunkilaislapsilla näytti olevan enemmän vapaa-aikaa kuin maalla asuvilla lapsilla. Lasten harrastukset tulivat tärkeysjärjestyksessä vasta kodin ja koulun vaatimien töiden jälkeen. Leikkiminen oli erityisesti pienten lasten kehityksen kannalta tärkeä asia. Se kehitti lasta sekä fyysisesti että henkisesti. Samoin hyvien kirjojen lukeminen, musiikin harrastaminen sekä erilaisia käytännön taitoja harjoittavat kerhot, olivat Kotilieden kirjoittajien mukaan lapsille sopivia harrastuksia. Ne tarjosivat henkistä sivistystä, moraalisia esikuvia ja valmensivat lapsia työntekoon. Elokuvien ja television katselu nostettiin Kotiliedessä moraalisesti epäilyttäväksi ja toimettomuutta lisääväksi ajanviettotavoiksi. Vanhempia varoitettiin elävän kuvan vaaroista, ja heitä kehoitettiin estämään lapsiltaan tällaiset hovit. Televisio ei saanut osakseen yhtä suurta vastustusta, mutta senkin katselua tuli vanhempien valvoa.

Kotiliedessä esiintyneet naisten ja miesten roolit olivat koko käsiteltävänä ajanjaksona perinteisiä. 1960-luvulle asti lasten kasvattamisen ja kodista huolehtimisen nähtiin olevan etupäässä perheenäidin vastuulla. Tyttöjä ja poikia tuli kasvattaa nimenomaan heidän tuleva roolinsa huomioon ottaen. Tytöistä haluttiin luoda hyviä perheenäitejä ja pojista vastuullisia perheenisia. Isän roolin merkitys lasten elämässä ja heidän kasvatuksessaan kasvoi vuosikymmenten kuluessa, mutta vielä 1960-luvullakin äidin paikkana pidettiin kotia, isän käydessä ansiotyössä. Kotilieden tavoitteena ei ollut naisten ajaminen työelämään, vaan naisille ominaisten ominaisuuksien nostaminen yhtä arvokkaiksi miehisten ominaisuuksien ja taitojen rinnalle. Kotiäitiyden tuli olla yhtä arvokasta työtä, kuin minkä tahansa kodin ulkopuolella tehdyn työn. Ansioäitejä ei kuitenkaan lehdessä erityisesti tuomittu, vaan varsinkin 1950-luvulta lähtien tunnustettiin se tosiasia, että paluuta entiseen ei enää ollut. Kotiliedessä toivottiinkin osa-aikatyön mahdollistamista ja lastentarhapaikkojen lisäämistä, lastenhoidon ja -kasvatuksen turvaamiseksi.

Tyttöjen ja poikien kasvatus erosi etupäässä heille opettujen taitojen muodossa. Kotiliedessä ei kuitenkaan tuotu esille, että tyttöjä tai poikia olisi tullut kasvattaa luonteeltaan tai käytökseltään erilaisiksi. Jokaista lasta tuli kasvattaa ja kohdella, palkita tai rangaista samoin periaattein, riippumatta siitä, oliko lapsi tyttö tai poika. Kotiliedessä korostettiin vanhempien auktoriteettiasemaa 1920- ja 1930-luvuilla. Aikuisten tehtävänä oli ohjata lasten kehittymistä oikeaan suuntaan, ja lasten tuli olla tottelevaisia ja kuuliaisia. Vaatimattomuus ja vähään tyytyminen olivat hyveitä, jotka tuli lapsille opettaa. Seuraavalla vuosikymmenellä lehdessä otettiin esille se tosiasia, että vanhempien oma käytös saattoi vaikuttaa siihen, miten he kasvatustyössään onnistuivat. Vanhempien tapa elää ja kohdella kanssaihmiään oli esimerkki, jota lapset seurasivat niin hyvässä kuin pahassa. Myös lapsen yksilöllisen persoonallisuuden huomioiminen ja arvostaminen nousivat kasvatuksesta käy-

dyssä keskustelussa esille. Kotiliedessä vuosien 1950–1963 kasvatusnäkemykset perustuivat jo pitkälti psykologiseen tietoon. Lapsesta tuli aktiivinen toimija, jonka tuli antaa toteuttaa itseään niiden taitojen ja ominaisuuksien mukaan, jotka olivat hänelle luontaisia. Vanhemman tehtävänä oli ennen kaikkea tarjota lapselle virikkeellinen toimintaympäristö, jossa hän saattoi kasvaa ja kehittyä. Iloisen ja onnellisen lapsen katsottiin olevan merkki siitä, että lapsi oli rakastettu, ja vanhemmat olivat onnistuneet kasvatustyössään.

Jollain lailla erityisten tai poikkeavien lasten asema ja kasvatus oli Kotiliedessä esillä jokaisella vuosikymmenellä. 1920- ja 1930-luvuilla kirjoitettiin etupäässä aistivammaisten, kuten kuurojen ja sokeiden, kasvatuksesta ja koulutuksesta, 1940-luvulla oltiin huolissaan sotaorpojen kohtalosta, ja 1950-luvulta lähtien pohdittiin lastenkotilasten ja kehitysvammaisten asemaa. Vammaisten lasten vanhemmille haluttiin lehdessä osoittaa, että näitäkin lapsia kannatti kasvattaa. Hekin pystyivät työskentelemään ja olemaan hyödyksi, vaikkakaan eivät niin paljon kuin terveet lapset. Sotaorvoille ja lastenkotilapsille pyrittiin puolestaan löytämään omat kodit, sillä laitos ei voinut korvata oikeata kotia. Poikkeuksena tähän ajatteluun oli kuitenkin suhtautuminen kehitysvammaisiin lapsiin. Heidän paikkansa katsottiin olevan erityisesti heidän tarpeitaan vastaavissa laitoksissa. Tämä oli Kotilieden kirjoittajien mukaan sekä lapsen että hänen perheensä kannalta paras ratkaisu.

Se tapa, jolla Kotiliesi ohjeisti lukijoitaan lasten kasvatuksessa, oli kaiken kaikkiaan lempeä ja kannustava. Vanhempien toimintatapoja ei tuomittu, vaan heille haluttiin tarjota tietoja, joita he voisivat halutessaan kasvatuksessaan hyödyntää. Yleensä lehdessä esiin nostetut kasvatuspulmat ja niiden ratkaisut olivat sellaisia, joihin vanhempien oli helppo yhtyä. Kotiliesi tarjosi lukijoilleen uusimmat kasvatustieteelliset näkemykset, mutta korosti myös perinteisten arvojen tärkeyttä. Sen antamat kasvatusneuvot toimivatkin nimenomaan hyvänä pidetyssä, tavallisessa suomalaisessa perheessä. Oletus oli se, että lapsen kannalta paras kasvu ympäristö oli aina koti. Kotiliedessä vaiettiinkin täysin esimerkiksi perheväkivallasta tai lasten hyväksikäytöstä, vaikka todellisuudessa näitä murhenäytelmiä monissa perheissä tapahtui.

Lapsuuden historiaa on tutkittu Suomessa historiatieteiden puolella yllättävän vähän, ja tutkimukseni on osaltaan paikkaamassa tätä puutetta. Haastatteluaineiston, muiden kasvatusoppaiden ja aikakauslehtien käyttö voisi tuoda lisäarvoa tekemälleni työlle. Kotiliesi-lehti antaa mahdollisuuden myös muiden aiheiden, kuten perhesuhteiden tarkempaan tarkasteluun. Esimerkiksi naisten ja miesten seurusteluun ja pariutumiseen liittyviä tekstejä löytyy lehdestä runsaasti, ja niitä käyttämällä voisi saada aikaan mielenkiintoisen tutkimuksen. Suurin haasteeni tutkimusta tehdessäni oli

juuri aiheeseen liittyvän tutkimuskirjallisuuden puute. Kunnollista kokoavaa suomalaisen lapsuuden historiaa käsittelevää teosta ei ole vielä tehty. Kotiliedessä kasvatuksesta esille nousseiden teemojen löytäminen muista tutkimuksista olikin ajoittain haastavaa, ja kokonaiskuva muodostui pienistä tiedon murusista.

Tutkimusta tehdessäni oli mielenkiintoista huomata Kotiliedessä esiintyvien kasvatusteemojen ajankohtaisuus. Kodin ja koulun yhteistyöstä sekä vapaasta kasvatuksesta puhutaan vilkkaasti tänäkin päivänä. On myös hyvä muistaa, että yhden kasvatustehon tai -näkökulman nostaminen tärkeimmäksi, ei sulje muita pois. Esimerkiksi psykologisia näkökulmia oli nähtävillä Kotiliedessä jo 1920-luvulla, mutta niiden painoarvo kasvatusta käydyssä keskustelussa oli merkittävin vasta 1950-luvulta lähtien. Kotiliedessä esiin nostetut kasvatuksen ihanteet ja tavoitteet muuttuivatkin yhteiskunnan mukana. Lapset tuli kasvattaa kykeneviksi toimimaan siinä yhteiskunnassa ja maailmassa, missä kunakin aikana elettiin. Samaan aikaan ei kuitenkaan tullut unohtaa hyviä perinteitä ja arvoja, ja muuttaa toimivia käytäntöjä. Kasvatuksessa onkin aina otettava vallitseva tilanne huomioon sekä ennakoitava sitä, millaisia ominaisuuksia ja taitoja yksilö tulevaisuudessa tarvitsee. Toisaalta on hyvä tiedostaa se, että vanhempien tapaan kasvattaa lapsiaan, vaikuttaa aina jollain muotoa se, miten heitä on aikanaan kasvatettu. Kasvatustilanteissa yhdistyvätkin menneisyyden menetelmät, tämän päivän tiedot sekä tulevaisuuden odotukset.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I Painetut lähteet

Kotilieden vuosikerrat 1923–1973 (lähdeviitteissä lehdestä käytetty lyhennettä KL)

II Tutkimuskirjallisuus

Aikasalo, Päivi 2004: *Alli Wiherheimo. Uranaisen sydän*. Otava, Keuruu.

Almqvist, Fredrik 1996: "Ihmisen elämänkaari." *Lasten- ja nuorisopsykiatria*, s. 14–23.

Toimittaneet Eila Räisänen, Irma Moilanen, Tuula Tamminen & Fredrik Almqvist. Duodecim, Jyväskylä.

Aukia, Markku 2009: *Lapset olkoon ihmisiksi. Suomen talonpoikaiskotien hiljainen kasvatus*. Kansatieteellinen tutkimus, Turku.

Granbom-Herranen, Liisa 2008: *Sananlaskut kasvatuspuheessa – perinnettä, kasvatusta, indoktrinaatiota?* Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Harjula, Minna 2007: "Irti kivulloisuuden kahleista". *Suomalaisen arjen historia 3. Modernin Suomen synty*, s.82–99. Toimittanut Kai Häggman. Weilin+Göös, Porvoo

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2000: *Kuokkavieraasta oman talon haltijaksi: Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden institutionalisoituminen ja kanonisoituminen 1940–1950-luvulla*. SKS, Helsinki.

Heinonen, Visa 2007: "Kotitalous mikroskoopin alla". *Suomalaisen arjen historia 3. Modernin Suomen synty*, s.168-195. Toimittanut Kai Häggman. Weilin+Göös, Porvoo.

Helén, Ilpo 1997: *Naisen elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Tammer-Paino, Tampere.

Jauhiainen, Annukka 2002: *Työväen lasten koulutie ja nuorisokasvatuksen yhteiskunnalliset merkitykset*. Painosalama Oy, Turku.

Julkunen, Raija 2004: ”Hyvinvointivaltio ja sukupuoli”. *Suomen kulttuurihistoria 4, Koti, kylä, kaupunki*, s. 176–185. Toimittaneet Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss. Tammi, Helsinki.

Kaarninen, Mervi 1995; *Nykyajan tytöt: Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*. SKS Bibliotheca historica 5, Helsinki.

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapala, Ilkka 1988: *Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka – suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta*. 5. painos. WSOY, Juva.

Kempainen, Jaana 2001: *Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Kettunen, Pauli & Jalava, Marja & Simola, Hannu & Varjo, Janne 2012: ”Tasa-arvon ihanteesta erinomaisuuden eetokseen.” *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus 1960-luvulta 2000-luvulle*, s. 25–67. Toimittaneet Pauli Kettunen & Hannu Simola. SKS, Hämeenlinna.

Kirves, Jenni 2007: ”Sotalasten siirretty lapsuus.” *Sodassa koettua. Haavoitettu lapsuus*, s. 103–137. Toimittaneet Sari Näre & Jenni Kirves & Juha Siltala & Joni Strandberg. Weilin+Göös, Porvoo.

Kivirauma, Joel 2012: ”Koulutuksen marginaalissa.” *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus 1960-luvulta 2000-luvulle*, s. 345–366. Toimittaneet Pauli Kettunen & Hannu Simola. SKS, Hämeenlinna.

Kuisma, Markku 2007: ”Modernia Suomea rakentamassa.” *Suomalaisen arjen historia 3. Modernin Suomen synty*, s.8-45. Toimittanut Kai Häggman. Weilin+Göös, Porvoo.

Kolbe, Laura & Nevanlinna, Anna Kervanta 2003: ”Eurooppalainen Suomi”. *Suomen kulttuurihistoria 3. Oma maa ja maailma*, s.12–25. Toimittaneet Anja Kervanto Nevanlinna & Laura Kolbe. Tammi, Helsinki.

Korkiakangas, Pirjo 1996: *Muistoista rakentuva lapsuus*. Vammalan Kirjapaino, Vammala.

Korkiakangas, Pirjo 2004: ”Lapsuus, leikki ja kulttuuri”. *Suomen kulttuurihistoria 4. Koti, kylä, kaupunki*, s. 417-424. Toimittaneet Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss. Tammi, Helsinki.

Koski, Leena 2011: ”Sivistystyön ihmiskäsitys: villi-ihmisestä aikuiseksi yksilöksi”. *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*, s.159–183. Toimittaneet Anja Heikkinen ja Pirkko Leino-Kaukiainen. SKS, Helsinki.

Lauha, Aila 2004: ”Kansankirkko maallistuvassa yhteiskunnassa.” *Suomen kulttuurihistoria 4. Koti, kylä, kaupunki*, s. 200–209. Toimittaneet Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss. Tammi, Helsinki.

Malmberg, Rauli 1991: ”Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina”. *Suomen lehdistön historia 8*, s.191–291. Toimittanut Päiviö Tommila. Gummerus, Jyväskylä.

Markkola, Päivi 1994: *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Vammalan kirjapaino, Vammala.

Mäenpää 2004: Pasi Mäenpää, ”Kansalaisesta kuluttajaksi.” *Suomen kulttuurihistoria 4, Koti, kylä, kaupunki*, s. 286-315. Toimittaneet Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää, Minna Sarantola-Weiss. Tammi 2004.

Männistö, Tiina 2003: *Haluathan tulla oikeaksi naiseksi? Naisruumiin tuottaminen Suomessa ilmestyneissä nuoren naisen oppaissa 1890–1972*. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja 63, Turku.

Nikander, Esko 2011: ”Kirkollisen ja maallisen kouluhallinnon eroaminen”. *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*, s.141–155. Toimittaneet Anja Heikkinen ja Pirkko Leino-Kaukiainen. SKS, Helsinki.

Näre, Sari & Kirves, Jenni 2007: ”Lapsuus sodan keskellä.” *Sodassa koettua. Haavoitettu lapsuus*, s. 8-29. Toimittaneet Sari Näre & Jenni Kirves & Juha Siltala & Joni Strandberg. Weilin+Göös, Porvoo.

Näre, Sari 2007: ”Sotaorpojen mykkä ikävä.” *Sodassa koettua. Haavoitettu lapsuus*, s. 139–169.. Toimittaneet Sari Näre & Jenni Kirves & Juha Siltala & Joni Strandberg. Weilin+Göös, Porvoo.

Ojakangas, Mika 2004: ”Pedagoginen vallankumous.” *Suomen kulttuurihistoria 4. Koti, kylä, kaupunki*, s. 186-193. Toimittaneet Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss. Tammi, Helsinki.

Paavilainen, Marko 2010: *Aina valmiina. Partioliike Suomessa 1910–2010*. SKS, Helsinki.

Pulma, Panu 1987. ”Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen: Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa.” *Suomen lastensuojelun historia*, s.7-266. Toimittaneet Panu Pulma & Oiva Turpeinen. Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki.

Saarikangas, Kirsi 2004: ”Metsän reunalla: Suomen rakentaminen 1900-luvulla.” *Suomen kulttuurihistoria 4. Koti, kylä, kaupunki*, s.21–61. Toimittaneet Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää, Minna Sarantola-Weiss. Tammi, Helsinki.

Saarikangas, Kirsi 2004: ”Puhtaita ja valoisia koteja.” *Suomen kulttuurihistoria 4. Koti, kylä, kaupunki*, s. 321–335. Toimittaneet Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää, Minna Sarantola-Weiss. Tammi, Helsinki.

Syväoja, Hannu 2004: *Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja*. PS-kustannus, Jyväskylä.

Tepora, Tuomas 2007: ”Sota-ajan leikit ja koulu.” *Sodassa koettua. Haavoitettu lapsuus*, s. 30–67. Toimittaneet Sari Näre & Jenni Kirves & Juha Siltala & Joni Strandberg. Weilin+Göös, Porvoo.

Tikka, Marko 2007: ”Kieltolaki, rikollisuus ja alkoholinkäyttö”. *Suomalaisen arjen historia 3. Modernin Suomen synty*, s. 234–245. Toimittanut Kai Häggman. Weilin+Göös, Porvoo.

Tuomaala, Saara 2003: ”Katekismuksesta päästötodistukseen”. *Suomen kulttuurihistoria 3. Oma maa ja maailma*, s.327-338. Toimittaneet Anja Kervanto Nevanlinna & Laura Kolbe. Tammi, Helsinki.

Tuomaala, Saara 2004: *Työtätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi: Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939*. SKS Bibliotheca historica 89, Helsinki.

Tuomaala, Saara 2007: ”Mustetta ja multaa eli kansakoulun ihanteet ja arki”. *Suomalaisen arjen historia 3. Modernin Suomen synty*, s. 246–261. Toimittanut Kai Häggman. Weilin+Göös, Porvoo.

Tähtinen, Juhani 1992: *Miten kasvattaa pikkulapsia: kasvatustalouden ja -suuntausten lähtökohtien muutoksia Suomessa 1850-1989 suomenkielisten kasvatustalouden- ja hoito-oppaiden sekä aikakauslehdistön ilmaisemana*. Turun yliopisto.

Vahtola 2005: Jouko Vahtola, ”Suomen historia jääkaudesta Euroopan unioniin.” Otava, Helsinki.

Välimäki, Anna-Leena 1998: *Päivittäin: Lasten (päivä)hoitojärjestelyn muotoutuminen varhaiskasvun ympäristönä suomalaisessa yhteiskunnassa 1800- ja 1900-luvulla*. Oulun yliopisto.